

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

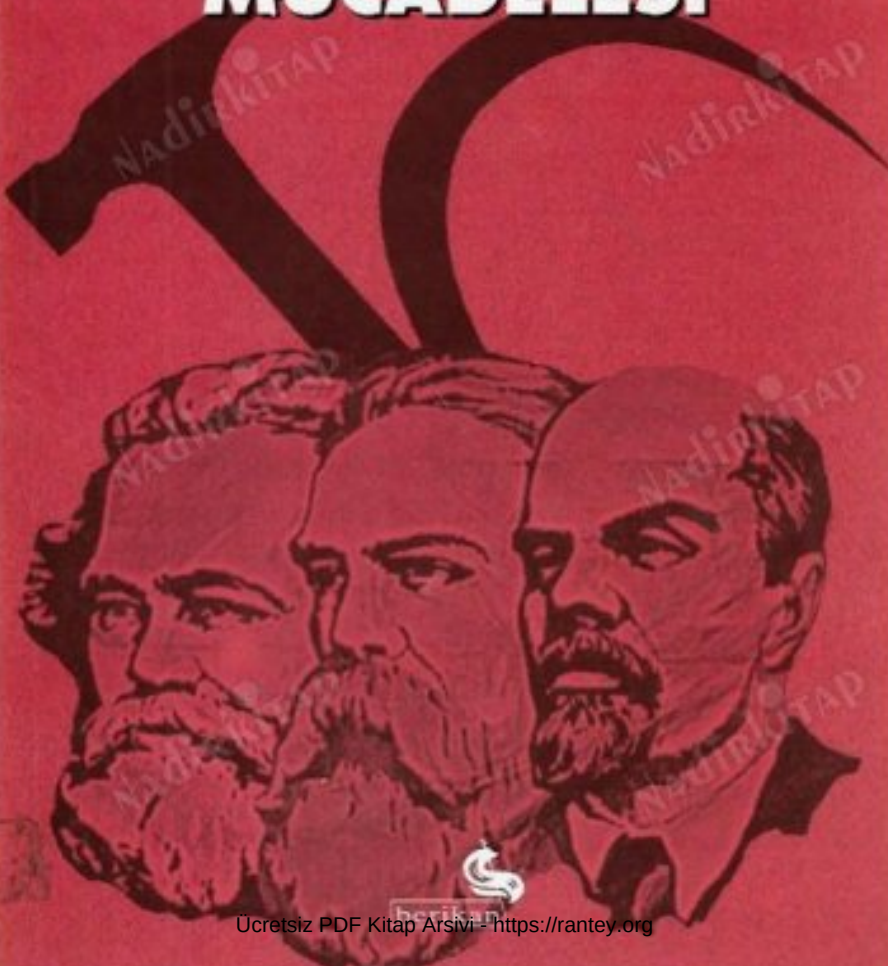
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Y a n y a O K Ç U

TÜRK-RUS MÜCADELESİ

BERİKAN

Yakın Tarih Serisi – No: 18

TÜRK–RUS MÜCADELESİ

Yazar

Yahya OKÇU

Genel Koordinatör

Cuma AĞCA

Hazırlayan

Tuncer GÜNAY

Dizgi & Düzenleme

Halil İbrahim BÜLGİ

Kapak Düzenleme

Artı 5 Ajans: 0312.341 01 91

Baskı & Cilt

Devran Matbaacılık

0312.229 36 62

Baskı Tarihi

1. Baskı Ankara, Temmuz 2001

2. Baskı Ankara, Haziran 2004

ISBN: 975-8308-66-1 Özgürlük, Demokrasi, Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

- Takdim	XIII
- Önsöz	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTE TÜRK VE RUS MÜCADELESİ (1225-1921)

- Altın Ordu Hâkimiyeti Zamanı	1
- Kasım Hanlığının Kuruluşu	4
- Altınordu Devleti'nin Timurlenk Tarafından Yıkılması Batı Türklerinin Avrupa'ya Akınlarının Duraklaması	5
- Rusya'nın Kurucusu: Timurlenk	6
- Rusların Türklere Karşı Akınları, Açık Denizlere Çıkma Emelleri ve İstanbul Üzerindeki İddiaları III. İvan Devri	9
- İlk Rus Akını, Kazan Hanlığının Rus Hâkimiyetine Girmesi	10
- Batı Türkleriyle Rusların İlk İlişkisi	12
- III. İvan'ın Mektubu	12
- Rusların Açık Denizlere Çıkma Emelleri ve İstanbul Üzerindeki İddiaları	14
- Müthiş İvan (Korkunç İvan, IV. İvan) 1547-1548	16
- Kazan Hanlığı'nın Yıkılması	16

- Astragan Hanlığı'nın Yıkılması	17
- Rus-Kırım İlişkileri	18
- Batı Türk-Rus İlişkileri	18
- Rus-İngiliz İlişkileri	19
- Moskova Patrikliğinin Kurulması	19
- I. Petro (Romanof) Deli Petro (1268-1725)	20
- Osmanlı Ricaline İlk Rüşvet Teklifi	20
- Rus Çarının İlk Tehdit Mektubu ve Türk-Rus Savaşı	21
- Rusya'nın Mukaddes İttifaka Girişi	21
- II. Katerina	23
- I. Aleksandr (1801-1825)	24
- I. Nikola (1825-1855)	25
- II. Aleksandr (1855-1881)	26
- III. Aleksandr (1881-1894)	27
- Asya Türklerine Karşı Rus İstilâsı	27
- Batı Türklerine (Osmanlı Türklerine) Karşı Rus İstilâsı	28
- Türkleri İslâvlaştırma Siyaseti	28
- Deli Petro'nun Vasiyetnamesi, Petro'dan Sonra Gelen Hükümdarların Hedefleri	
Deli Petro'nun Şahsiyeti	31
- Deli Petro'nun Vasiyetnamesi	32
- Petrodan Sonra Gelen Hükümdarların Hedefleri	33
- Türk-Rus İttifakları	33
- I. İttifak: İstanbul İttifakı (22 Aralık 1798)	34
- II. İttifak: 24 Eylül 1805	37
- III. İttifak: Hünkâr İskeleyi Anlaşması (8 Temmuz 1833)	39
- Rus Politika ve Emellerinin Tekâmül Seyri	41
- Hıristiyan Dininin ve Türklere Tâbi Hıristiyan Tebaanın İstismarı	43
- Boğazlar Meselesi	46

– Coğrafya ve Tarih Bakımından Boğazlara Kısa Bir Bakış	47
– Türklerin Boğazlara Ebedi Hakimiyeti	50
– Boğazlar Meselesinin Doğuşu	50
– Boğazlar Meselesinin Uluslararası Bir Şekle Girmesi	55
– Paris Anlaşmasından Büyük Savaşa Kadar Boğazlar Meselesi	58
– İtalya ve Balkan Savaşları Sırasında Boğazlar	61
– Büyük Savaş Sırasında Boğazlar	62
– Büyük Savaştan Sonra Boğazlar Meselesi	62

II. BÖLÜM

GEÇMİŞTEKİ MÜCADELENİN FİİLÎ OLAYLARI

– Türk–Rus Savaşları	65
– 1. Sefer:	66
– Rusya'nın Mukaddesi İttifaka Girişi	69
– 2. Sefer: 1695–1699 Savaşı	70
– 3. Sefer: 1711 Prut Seferi	72
– 4. Sefer: 1736-1739 Seferi	81
– 1738 Yılı Rusya İle Yapılan Savaşlar	85
– 1739'da Türk ve Rus Orduları Arasındaki Savaşlar	86
– 5. Sefer: 1768-1774 Seferi	88
– Mora İsyanı	98
– Çeşme'de Türk Donanmasının Yakılması	99
– 6. Sefer: 1781-1792 Seferi	101
– Savaş Hareketleri	106
– 1789 Yılı	108
– 1790 Yılı	109
– 1791 Yılı Olayları	111
– 7. Sefer: (1806-1812 Seferi)	112
– 1808'de Genel Durum	117

- 1811'de Genel Durum	122
- B�kre� Anla�masından Sonra Rusya ile İlgili Olaylar	126
- Mora İsyanı	128
- 8. Sefer: 1828-1829 Seferi	132
- Savaş Hareketleri	134
- Avrupa Harp Sahnesinde (Balkan'larda)	
Savaş Hareketleri – 1828 Yılı Hareketleri	135
- 1829 Yılı Hareketleri	136
- Anadolu Harp Sahnesinde Savaş Hareketleri	
1828 Yılı Hareketleri	138
- 1829 Yılı Hareketleri	142
- Edirne Anlaşması (14 Eylül 1829)	143
- Edirne Anla�masından Sonraki Olaylar	144
- 9. Sefer: 1853-1856 Seferi	145
- Savaş Hareketleri	150
- Muharebeler	151
- 1854'deki Muharebeler	152
- Kırım Harekatı	154
- Kırım Savaşından ve Paris Anla�masından	
Sonraki Olaylar	155
- Romanya (Eflak-Buğdan) Meselesi	156
- Suriye ve Lübnan Olayları	156
- Paris Anlaşmasının Tadili	157
- 10. Sefer: 1877-1878 Seferi	157
- 1877-1878 Savaş Hareketleri	160
- Sefer Plânları	161
- Savaş Hareketleri – Balkanlar'da Birinci Devre	162
- Balkanlarda İkinci Devre (Ağustos-Eylül 1877)	164
- Plevne'nin Ku�atılması	165
- Rusların İstanbul �zerine Y�r�y���	166

– Kafkas Harekâtı	167
– I. Aşama: Halyaz ve Zivin Muharebeleri	168
– II. Aşama: Gedikler Muharebesi	169
– Yahniler Muharebesi	169
– III. Aşama: Alacadağ Muharebesi	169
– Mütarekeye Kadar Erzurum Hareketleri	170
– Ayastafanos Muahedesi (3 Mart 1878)	171
– Berlin Anlaşmasından I. Dünya Savaşına Kadarki Olaylara Bir Bakış	172
– 11. Sefer: 1914-1918 Savaşı (I. Dünya Savaşında Türk–Rus Savaşı)	175
– Türkiye Harbi Niçin Girdi?	176
– I. Dünya Savaşında Türk–Rus Savaşı	177
– Her İki Tarafın Harekât Plânları ve Yiğınakları	178
– İlk Harekât, Köprüköy ve Azap Muharebeleri	180
– Sarıkamış Harekâtı	181
– 1915 Yılı Harekâtı	182
– 1916 Yılı Harekâtı	183
– 1917 Yılı Harekâtı	185
– Moskova Anlaşması	186
– Büyük Savaş esnasında İtilâf Devletleri Arasında Türkiye’nin Paylaşılması İçin Yapılan Antlaşmalar	187
– I. Anlaşma: (4 Mart 1915)	188
– II. Anlaşma: (9 ve 18 Mayıs 1916 İtilâfları)	188
– III. Anlaşma	189
– Ruslarla Yapılan Savaşları Niçin Kaybettik	190

III. BÖLÜM
1917 İHTİLÂLİNDEN ZAMANIMIZA KADAR
RUSYA'DAKİ TÜRKLERİN ÖLÜM, DİRİM
MÜCADELESİ VE BUNLARIN
BUGÜNKÜ DURUMUNA KISA BİR BAKIŞ

- Türkistan (Doğu Türk İli)	203
- 1917 İhtilâli	206
- Kuzey Kafkasya	207
- Azerbaycan	214
- Kuzeyve Kırım Türkleri	220
- Rusya'daki Diğer Milletler	222
- Ermenistan	222
- Gürcistan	228
- Türk, Ermeni ve Gürcülerden Başka Milletler	235
- II. Dünya Harbi Başında, İçinde ve Sonunda Rusya'daki Türklerin Durumu	236
- Uydu Memleketlerdeki Türklerin Durumu (Romanya, Bulgaristan'da)	237
- Türk Birliği İdeolojisi Nedir?	238

IV. BÖLÜM
1917 İHTİLÂLİNDEN BERİ TÜRKİYE-RUSYA:
ACEMİ BOLŞEVİK TAKTİĞİ

- Bolşevik İhtilâlini Müteakip ve II. Dünya Savaşı Başında Türkiye-Rusya (1917-1939)	241
- II. Dünya Savaşı İçinde ve Sonunda Türkiye ve Rusya: Boğazlar Meselesi	244
- Almanya Yenildikten Sonra Türkiye--Rusya ve Boğazlar Üzerinde Yeni Rus İstekleri	247
- 1953'de Türkiye-Rusya	253

– Rus Zaferine Türkiye'nin Yardımı.	
II. Dünya Savaşı Kimin Eseridir?	257
– Türkiye Harbe Girmedığı Halde Rusya'ya	
Nasıl Yardım Edebildi?	259

V. BÖLÜM

KIZILLIK VE KIZILLIKLA MÜCADELE

– Komünizmin (Bolşevizmin) Gerçek Mahiyeti ve Yıkıcılığı .	262
– Komünizmin Fesat Vasıtaları ve Usulleri	263
– Kominform	264
– Kominformun Kuruluş Amacı	264
– (NKVD – GPU) Teşkilâtı	268
– Her Memleketten Seçilen Tek veya	
Çoğul Soysuzlar, Hainler	271
– Komünizmle Mücadele	273
– Dünyaca Komünizmle Mücadele	278
– Kızıl Komünizmin Yayıcısı Sovyet Rusya'nın	
Kuvvetli ve Zayıf Tarafları	278
– Sonsöz	283
– Kaynaklar	285
– Pravda'nın Makalesi	287
– Pravda'ya Cevap	291

TAKDİM

Türkiye, geleceği olan bir ülke. Türk insanı da geleceği kucaklamaya aday olan bir topluluk. Türklerin tarihi çok eski, köklü ve de oldukça zengindir.

Türkiye'nin jeopolitik konumu ve tarihi misyonu bu ülkeye bir çok sorumluluklar yüklemektedir. Kendisini, çevresini, komşularını ve dünyanın diğer devletlerini iyi analiz etmeli, iyi incelemelidir. Çünkü Türkiye büyük devlet olmaya, Türk insanı da büyük millet olmaya yeniden adaydır.

Türkiye'nin geleceğinin güçlü olması, okuyan, araştıran, inceleyen, soruşturan, sorgulayan, yorumlayan, yazan, değerlendiren ve; neden ve niçin yaşadığının bilincinde olan insanların çoğalmasıyla doğru orantılıdır.

Bu hedefe doğru bir ışıık hızıyla gitmesi gereken insanımız için kendi tarihimiz ve dünyanın önemli bazı olaylarını anlatan bir kitap serisi hazırlamayı görev bildik. Bu amaçla 21 adetlik set halinde bir “Yakın Tarih” serisi hazırladık.

Bu sette hizmetinize sunulan kitaplar içerisinde bulunan Yahya Okçu'nun kaleme aldığı “Türk-Rus Mücadelesi”; Türk – Rus ilişkilerinin başladığı ilk dönemden yakın tarihlere kadarkı Türk-Rus ilişkilerini, Ruslar'ın Türkiye üzerindeki

XIII

emellerini, Çarlık Rusya'sından Sovyetler Birliği'ne Türkiye'yi bölüp parçalama ve yutma politikasının değişmediğini göreceksiniz.

Şüphesiz, bu kitaplar dönemine ışık tutmakla beraber bazı yanlış, yanlış veya maksatlı bilgileri de içermekte. Ancak okuyucu araştırarak, soruşturarak, daha çok okuyarak doğruyu bulacaktır.

Gelecek, okuyan insanların omuzlarında yükselecektir. Bu seri; doğruyu bulma ve Türkiye'yi geleceğe taşıma yönünde bir adım olacaksa amacına ulaşmış sayılacaktır. Tüm okuyucularımızın hizmetine bu kitaplarımızı saygıyla sunarken, diğer faydalı, gerekli ve önemli serilerimizin de özenle hazırlanmakta olduğunu bildiririz.

Sizler için hazırladığımız bu setin, gerek konuların güncel ve ilgi çekici olması ve gerekse yoğun talep dolayısıyla ikinci baskılarını yapmak gereği duyulmuştur.

Saygılarımızla...

BERİKAN

Haziran, 2004

ÖNSÖZ(*)

*Hakkıdır, hür yaşamış, Bayrağımı Hürriyet;
Hakkıdır, Hakka tapan Milletimin istiklâl.*

Yazılış nedenini aşağıda açıklayacağım bu kitabı; Türkün hâl ve istikbalinin bütün ümidini kendisine bağladığı gençliğe ithaf ediyorum. Çünkü, Türk gençliği bizim her şeyimizdir. Her şeyimizin de (*yaratıcı ve yapıcısı*) dır.

Türk, Tanrının överek, özenip bezenek kendi özünden yarattığı kutsal Türkün varlığını ancak, gençlik koruyacak ve Türkü selâmet içinde yaşatacaktır.

Türk, kentliliğin en parlak örneklerini veren, barış içinde yaşamasını veren merhametli, asıl bir millet olduğu kadar savaşçıdır. Kahraman ve cesurdur. Fakat, mecbur olmadıkça döğüşmez:

*Git söyle Kayserine biz sulhu çok severiz,
Lâkin harbe girerek, insan değil ejderiz,
Git söyle Kayserine ufukların süsüyüz;
Baykuştan parvamız yok, biz şahin sürüsüyüz.*

(*) Kitabın 1949 yılında basılan ilk baskısında yazarın Yahya Okçu tarafından kaleme alınan önsözü.

Evet, hakikaten böyledir. Türk, bir ipek kadar yumuşak, en sert çelikten daha serttir. Azlığa çokluğa, varlığa yokluğa bakmadan her nazari hesabı hiçe sayarak aklın almıyacağı Tanrısal olayların yaratıcısıdır. Verdiği sözde durmak, dostluğuna sadakat milletimizin diğer bir kısım meziyetleridir.

Tarihi boyunca acizlere, zayıflara şefkat ve merhamet, lütuf ve ikramlarıyla; düşmanlık yapanlara, kötü niyetlilere karşı parlak zaferleriyle ün alan milletimizin başından bir çok kara günler de geçmiştir. Bu kara günlerden birini destan halinde (*Engenekon*) masalından öğreniyoruz. Bunlardan diğer biri Türk–Rus mücadele safhasıdır. En sonuncusu da 1914– 1918 harbi sonundaki İstiklâl harbini doğuran karanlık devirdir.

Benim bu kitabımın sayfaları içinde derleyip yazmaya savaştığım konu; Rusların, milletimize karşı giriştikleri mücadeledir.

Daha çocukluğumda kendimi bildiğim günden beri bütün aile büyüklerinden ve bilhassa babaannemden, peri masalları, şehzade, sultan, cin, peri isimleri yerine Moskof adını, savaş hikâyelerini dinledim. Bir felâketten bahsedilse, Moskof sebep oldu, Moskof yaktı yıktı, Moskof kesti diye söyleniyordu. Bir gün eve kırmızı ve iri elmalar gelse, babannem Ahışa'nın elmalarına benzetiyor; bir güzel su başna gidilse ahışadaki güzellik yadediliyor ve her zaman Ahışa (*Ahıska*) sözü geçiyordu. Öyle ki, Ahışa sözü artık benim için şekillenmiş, şahıslaşmıştı. Bir gün Ahışa'nın memleket olduğunu öğrendim.

Babaannemin Ahışa masalı çok feciydi. Oraya Moskof saldırmış; Rusların saçtığı kan, yangın, ateş ve ölüm o güzel beldeyi kahraman kadın, erkek bütün halkı, beyaz minareli-

mahbetleriyle beraber bir mezbahaya ve yangın yerine çevirmiş. Babaannem bir atın sırtına atlayarak Posof'daki akrabalarının yanına kaçmış. Doğru söylüyordu, çünkü en çok atı seviyor ve iyi biniyordu. Yine onun anlattığına göre; *(Posof'ta da kalamamışlar, Ardahan'da, Göl'e'de de duramamışlar, bunlarla beraber Kars ve Artvin'e de gitmiş, hepsini Moskof almış. Sonra doksaniüç muhaciri olarak Erzurum'a gelmişler. Moskof Erzurum'a da gelmiş).* Kahrolsun bu Moskof...

Muhtar Paşa yiğit bir komutanmış, Rusları yenmiş amma ne yapsın ki Padişah ve padişahın bazı Paşaları yardım etmemiş... Böylece araya bir de padişah girdi. Ve Moskofa kızarken padişaha da kızmak icap etti.

Moskof neler yapmamış... neler... çocukluk muhayyilemde bu kötülükleri yapan Moskofun timsali; bir asker topluluğundan bambaşka, yazıyla tarifi imkânsız acaip bir şekil, kapkara domuz kıllarıyla karışık bir kara gölge yığını halini almıştı.

Babamın kılıcı gönlümü çeken en kıymetli bir şeydi. Babaannem, "Cennet bu kılıcın gölgesi altındadır" diyordu. Kılıcı ve askeri seviyor, her mızıka çalar ve asker geçerken ağlıyordu. Bana kılıç kuşatıyordu. Bir gün bu kılıcın muhaberede düşmanları keseceğini de öğrendim.

Moskof hayali *(kendi yarattığım şekliyle)* gözlerimin önünden gitmiyor, bize, milletimize yaptıkları kötülük bir türlü aklımdan çıkmıyordu.

Bir gün duvardaki alaca renklerle bezeli bir şeyi merak ettim. Bu, haritadır dediler. Ve memleketleri gösterdiğini söylediler. İşte bir buradayız diye noktaya parmaklarını yaklaştırdılar: Orası da Bayburt'muş. Al renkli bir sahayı göstererek, işte bizim vatanımız dediler. Bu gönül açan ve uğruna can ver-

meye değen al renkli yerin dışındaki kısımlar da merakımı çekti. Bana bir çok isimler saydılar; bunlar da bizimdi, Moskof aldı dediler.

Karınları yarılan gelinlerin, başları duvarlara çarpılarak öldürülen çocukların, meşâle yerine kullanılan ak saçlı ihtiya- rın, söz ve şartla silâhını bırakan ve hemen en ağır işkenceler- le öldürülen askerlerin ruhumdaki derin acısına; Moskofun al- dığı harita kısımlarının, esir vatan parçalarının sızısı da iyice sindi ve katıştı.

Bir gece, mızıkâ sesleri ve asker şarkıları duyuluyordu. Babam beni ve kardeşimi öptü ve gitti. Savaş başlamış... Moskofa karşı gitmişler. Günlerden sonra ... bir sabah evimi- ze bir sandıkla bir küçük denk getirdiler. Bunlar babamın ma- nevra sandığı ile yatağı imiş. Babam, Sarıkamış'ta esir olmuş. Bu eşyalar evvelce Erzurum'da bırakılmış, şimdi bize veri- yorlardı.

Komşu kadınlar: “Urus gelirmiş, Erzurum’u almış, Erme- niler de Urusla bir olmuşlar, herkesi kesirlermiş...” diye ağlı- yorlardı. Bu kadınların ağlayışında korkaklık, ürkeklik yoktu. Türk anasının bu temiz gözyaşları sadece millî bir ızdırabın ifadesiydi. Bu sırada “Urus”un Rus ve Moskofun halk dilin- deki başka bir karşılığı olduğunu da öğrendim.

Nihayet yine Bayburt'ta lapa lapa yağan bir kış gecesi- nin yarısında yatağımdan kaldırıldım. Sokağa, uzaklara gi- dermiş gibi bizi giydiriyorlar, annem ve diğer ev halkı ağla- şıyorlardı. Neye acaba?.. Sarıkamış'ta esir olan babama mı? Yoksa, iftliği ubuğu yanan, serveti mahvolan dedeme mi? iğnenen vatan topraklarına mı? Hicret ve sefalet yollarına dökülen, kar deryaları içinde batıya doğru akan masum kar- deş kabilelerine mi?..

Bu sırada Duduzarbaba sırtları yönünden top sesleri geliyor, askerlik şubesinin kapımıza yanaştırdığı kağını arabasına ele ne geçerse rastgele atılıyordu. Annem beni ve kardeşimi bir atın terkisindeki bir heybenin gözlerine yerleştirdi. Ve kendisi de ata bindi. Belinde bir tabanca ve sırtında bir maver vardı. Neden gidiyorduk?. Cevap: Moskof geliyor!..

Döküldüğümüz hicret yollarında, tıkıldığımız heybenin gözünden neler görmedim ki... Yollarda karların içinde yığın yığın donmuş kadın ve çocuk cesetleri... hazin hazin gıcırıtlarla Batıya yönelmiş akan muacir kağınları ... açlık ... paramız olduğu halde ekmek almakta zorluk çektiğimiz günler ... Bugün gözlerimi yaşartan ve nefesimi tıkayarak beni hıçkırıklara boğan bu haller ... İşte bütün bunlar Rusluğa karşı ruhumda sınırsız bir kin ve tarifi imkânsız bir nefret doğurdu.

Yaşım ilerledikçe ve tahsil gördükçe, görüş ve duyuş kabiliyetim arttıkça Moskof – Rus artık hakikî çehresini aldı. Ona karşı bambaşka, insanlara duyulan hislerden tamamen ayrı bir duygu, sadece: “İkrâh – nefret – kin üçgeni” yer aldı. Böylece Rusluğu bütün mahiyetiyle, Türkün varlığına karşı güttüğü bütün taammüt ve kasıtlarıyla anlamış bulunuyordum.

Türk – Rus mücadelesinin, bu tarihî hailenin bütünün ama hatlarıyla bir arada öğrenmek istiyordum. Bütün öğrenicilik hayatımda, sonra genç bir topçu subayı olarak kahraman ordumuzun saflarına karışınca Rusların bizimle olan mücadelelerini başa baş ve özlü bir şekilde biraraya toplayan bir eser aradım, bulamadım. Bu konuyu ilgilendiren ve elime geçen her şeyi okudum. Ve ben bu hususta bir şey yazmayı, benim gibi bu tarihi düşmanla olan mücadeleyi Rusya – Türkiye bakımından “özlü ve derli toplu bir şekilde” gözden geçirmek is-

teycek gençleri, şehirli, köylü her çeşit halkımızı tatmin edebilecek bir kitap vücuda getirmeyi emel edindim.

Uzun bir çalışma sonunda müsveddelerini tekrar tekrar kısaltarak “Türk – Rus Mücadelesi” adlı bu kitabı derleyip yazdım.

Bu kitabın mükemmel bir eser olduğunu iddia edemem, ancak, hiç bir millete kötü duygu beslemeyen, barış ve sükûn içinde yaşamak isteyen milletimize tarih boyunca düşman olan ve bugün de yılanın deri değiştirmesi gibi dünkü kara rengini kızıla boyayan, renk değiştiren Rusluğun aynı düşmanlığı göttüğünü görüyoruz.

Milletimizin, milleti kadar dini ve hür fikirlerin kaynağı ve temiz vicdanını ta kendisidir. Bununla beraber, selâmet ve necatımızın Kemalist olmakla ve bunun prensiplerine uymakla kaim olduğunu kim inkâr edebilir?..

Bir Fransız kızılı, bir İtalyan kızılı, vs. kızılı... hepsi kızıl Moskova’ya bağlı ... Hepsi bu alil fikirli varlıklarıyla vatan ve milletlerin varlığını sabote ediyor ve satıyorlar...

Hür fikrin, hür vicdanın daima yuvası ve himaye gördüğü yer olan vatanımızda yaymadıkça “Komünist fikir taşımak suç değildir” diyen bedbahtlar bulunuyor. Fakat bunlar şunu unutmamalıdır: “Dervişin fikri ne isi zikri de odur”. Bugün, bu fikri taşıyanlar, o fikrin uygulayıcıları ile ister istemez kalp ve vicdan birliği yapmamışlar mıdır?.. Elleri –Tanrı nasip etmesin– fırsat geçerse onlara katılmayacaklar mıdır?.. O sakatlığını, böyle düşünmenin bir fikir kangrenine musab olmak, fikir hastası olmak demek olduğunu herkese duyurup anlatmaktır.

Şahsen komünizm ve buna benzer herzelerin gerçek fikir olduğuna asla inanmıyor, inanan ve bu konuları fikir sahasın-

da bir mal gibi sürmeye kalkanları sadece Millet ve vatan kut-sallığı karşısında şüpheli ve hatta hain ve tımarhanelik deli olarak kabul ediyorum.

Benim bu kitapçığım, bütün noksanlarına rağmen şimdi-lik daha mükemmelleri, daha yetkili kişilerce yazılınca ya-
dar bir boşluğu dolduracak, Türk çocuğuna, “HER VARLI-
ĞIN EDEBİ DÜŞMANI” bugünkü şartlar içinde de tanıtacak
ve ona, sapık ve satılmış, fikir kangrenine uğramış kişilerin,
çeşitli cazip örtülere bürünmüş “SÖZDE FİKİRLERİNDEN”
korunma için bir ikaz hizmeti görebilecektir.

Tanrının överek yarattığı Türke ve ona edebî saadet, ebedî
hürriyet, ebedî istikbal yaratacak gençliğe yüzbinlerce se-
lâm...

Ankara 19 Mayıs 1949

Kur. Yb.
Yahya OKCU

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTE TÜRK – RUS MÜCADELESİ

(1225–1921)

ALTINORDU HAKİMİYETİ ZAMANI

Bugün Rusya diye tanıdığımız büyük coğrafi saha; çoğunluğuyla 1225 yılından itibaren Türk–Moğolların fiilî ve siyasi hâkimiyeti altına girmişti. Kurulan devlet, Altınordu devleti adıyla adlanmış ve doğuda Ural dağları, batıda Oder ve Dinyester ırmaklarıyla Karpat dağları, güneyde Karadeniz, kuzeyde de Novogorod Cumhuriyetiyle sınırlanmıştı. Hükümet merkezi Volga üzerinde Saray şehriydi. Nüfusun çoğu Türktü. Türk olmayanlar da knezliklere – beyliklere bölünmüştü. Bu beyliklerin en büyüğü Moskova knezliği (*beyliği*) idi.

Türkler, bu beylikleri iç işlerinde tamamen serbest bırakmış, onların dinî hürriyetlerine de dokunmayarak muhtariyet vermişlerdi. Sonraları kuzeydeki Novograd Cumhuriyeti de Altınordu'ya tâbi olmuştu. Knezliklerdeki asilzadelerin (*Bu-yarların*) çoğu Türk aslından gelme idiler.

Beylikler tâbiyetlerinin icabı olarak vergi veriyor, lüzumunda asker veriyor ve beyler hanın Ordasına giderek ondan “Yarlık” alıyorlardı. Türkler, Rusya'ya hâkim oldukları zaman burada, bir bedeviyet devri hüküm sürüyordu. Türkler, bu gayri Türk halka kentlilik de öğrettiler. Böylece Rusya'da

Yahya Okçu 1

Türk hâkimiyeti Rusları medenileştirdi. Rus şehirleri kurulup gelişmeye, halk giyim kuşam öğrenmeye, hattâ mütenevvi yemek pişirip yemeye alıştı. Rusya'nın ticarî imkânları da genişledi.

Türk istilâsından evvel yalnız Novogorod, Pskov şehirleri İsveç ve Alman tüccarlarıyla münasebette idiler. Türkler hâkim olduktan sonra bütün Rusya, dağu ve Avrupa âlemiyle ticarî temasa geçti. Aynı zamanda asıl Rus tarihi de Türk hâkimiyeti ile beraber başladı.

Mevcut knezliklerin en büyüğü olan Moskova knezliği, Altınordu devletine en çok vergi veriyor, asker yardımı yapıyor, sınırsız bir bağlılık gösteriyor, bu suretle diğer knezlikleri yavaş yavaş idaresi altına alıyordu.

Moskova, XII. yüzyıl ortalarında knez “Yuri Dolgoruki” tarafından kurulmuştur. Daha önceleri Kuçko adlı bir Buyarın malikânesi imiş. Sonraları ordan geçen nehre uyarak Moskova adı verilmiştir. Şehir, müteaddit kara yollarıyla su (*nehir*) yollarının birleşik yerinde olduğundan kısa sürede gelişti.

Vlademir knezi Yaroslav'ın oğlu Aleksandr Nevski, Altınordu hanlarının itimadını kazandığından ölümüne kadar (1263) “Büyük Knez” sıfatı ile Vlademir'de kaldı. İşte bu knezin küçük oğlu Daniil, XII. yüzyılın ikinci yarısında Moskova'nın ilk knezi oldu ve Moskova büyük knezleriyle çarların da sülâlesi bu knezle başladı.

1300 milâdi yılında Rus kilisesi Kiyef'den Moskova'ya taşındı. Komşu knezlere gittikçe tahakküm eden Moskova knezlerinden, Dimitri İvanoviç – Donskoy (1359–1389), Altınorduya kafa tutmaya teşebbüs etti. Altınordu devletinin mirzalarından Mamay Mirza bu knezi yola getirmeye memur edilmiş ve Kulikovo'da iki taraf kuvetleri muharebeye tutuş-

muştı. Ruslar, mağlûp olarak kaçarken bazı taze Rus kuvvetlerinin muharebeye sokulması Mamay Mirza'nın mağlûp olmasına sebep olmuştu. Bu muharebe haddizatında Altınordu'nun bir beyi ile diğer bir beyi arasında cereyan etmiş olmasına rağmen, Moskofların gelişmeye başladıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Bilâhère Altınordu Hanı Toktamış Han, Moskova'yı zaptederek bu asî beyliği te'dib etmiştir.

Toktamış Han zamanı Altınordu devleti için felâket ve parçalanmanın da başlangıcı olmuştur.

Yine bir Türk, Timurlenk Altınordu'yu vurmuş, bir daha vurmuş ve bu devletin yıkılmasını çabuklaştırmış. Bu darbe Altınordu prenslerinin kavgalarına yol açmış, bu da yıkılmanın başka bir nedeni olmuştu. Altınordu devleti parçalanarak, Kazan Hanlığına, Kırım Hanlığına, Nogay Hanlığına, Astragan Hanlığına ve Maverâünnehir “Nehirler Ötesi” hanlığına ve Moskova knezliğine bölünmüştü.

Gerek Timur'un bu darbesi, gerekse Altınordu Mirzalarının (*beylerinin*) entrikaları, görüşsüzlük ve ihanetleri, farkında olmayarak bunları Rusluğun dirilmesine hizmet ettirmişti.

Altınordu parçalandıktan sonra Moskova büyük knezi Vasili Vasilyeviç (1425–1462), meydana boş bulmuş ve eski Altınordu arazisine karşı akınlar yapmak suretiyle Oka nehrine kadar Volga sağ tarafını ele geçirmişti.

1419 yılından beri muhtelif bölgelerde aralıklarla hâkimiyet süren eski Altınordu Hanı Uluğ Mehmet Han; 1437–1438 yılında Kazan Hanlığını kurduktan sonra, derhal Moskova knezine karşı harekete geçti. Volga (*İdil*) boyunca Rus nüfuzundan kurtardı ve Moskova üzerine yürüyerek bu şehri her taraftan sardı. Knez Vasili Vasilyeviç kaçtı. Kazan orduarı Tver bölgesine kadar gittiler. Moskova kalın surları sayesinde

kurtulmuş, fakat, Oka nehri mansabındaki Nijni–Novogorod şehri Kazanlılar tarafından zaptedilerek Kazan ordularının Rusya’ya karşı çıkış üssü olmuştu.

Uluğ Mehmet han, 7 Temmuz 1445’de knez Vasili Vasiliyeviç’in büyük bir ordu ile harekete geçtiğini haber alınca, âsi knezi, Suzdal şehri civarında karşıladı. Cereyan eden kanlı savaşın sonunda Ruslar müthiş bir hezimete uğradılar ve knez Vasili Vasiliyeviç esir oldu.

Knez, önemli miktarda kurtuluş parası ödemek, evvelce Altınordu’ya verdiği vergiyi Kazan hanına vermek, hanın oğullarına Moskova arazisinde yurt vermek ve daima Kazan hanının emrine âmade olmak üzere kurtulabildi. Bu suretle Moskova büyük knezliği tekrar Türk hâkimiyeti altına girdi. Burada dikkate şayan nokta, Vasili Vasiliyeviç’un kurtuluş parasını veren Stragonov adlı zengin buranın evvelce Altınordu’dan Rusya’ya gelip yerleşen ve Hıristiyanlaşan bir Moğol oluşudur. Bu aile Perm ve Ural arasında âdeta bir prenslik kurmuşlardı.

Vasili Vasiliyeviç, Uluğ Mehmet Hanın yanında oğlu İvan’ı rehin olarak bıraktı.

Biraz sonra Uluğ Mehmet Han vefat etti ve Moskova knezi, bu zorlu efendiden kurtuldu.

KASIM HANLIĞININ KURULUŞU

Vasili Vasiliyeviç’in Kazan hanıyla yaptığı tâbiyet anlaşması gereğince, hanın oğulları Kasım ve Yakup Mirzalara yurt verilecekti. Bu mirzalar asker ve adamlarıyla beraber Moskova’ya gittiler. Knez Oka nehri boyunca Gorodets şehrini ve çevresini Yakup’la Kasım’a verdi. Yakup ortadan çekildi ve

Kasım burada Kasım Hanlığını kurdu. Gorodets şehri de Kasım şehri (*Kasımoŧ*) adını aldı ve bu hanlar bilâhare Moskova knezlerine tâbi ve onların vasalı olarak kendi milletleri aleyhine Ruslara hizmet ettiler.

1439'da Türk tehlikesini önlemek üzere Bizans İmparatoru, Floransa uzlaşmasıyla Bizans kilisesinin Roma kilisesiyle birleşmesini ve Papa'nın baş tanınmasını kabul etmişti. Ruslar bunu kabul etmeyerek Rus kilisesinin Ortadoks mezhebinin yegâne mercii olarak ilân ettiler.

Bu sırada (1225–1451), Batı Türkleri Anadolu'da Selçuklu devleti yerine yeni devletlerinin kuruluşunu tamamlayarak Avrupa'ya akına başlamış ve İstanbul'u da zaptetmişlerdi.

Ancak, Altınordu'nun başını yiyen Timurlenk 1402'de Ankara savaşında Yıldırım Beyazıd'ı mağlûp ve esir ederek Bizans'ın zaptını ve Türklerin Avrupa'ya yayılışını 50 yıl geciktirmiş ve Avrupalıların kalkınmasına yardım etmişti.

ALTINORDU DEVLETİNİN TİMURLENK TARAFINDAN YIKILMASI BATI TÜRKLERİNİN AVRUPA'YA AKINLARININ DURAKSAMASI

Timur, Altınordu devletine de, Batı Türklerine de çatmakla Ruslara baş kaldırmak ve ilerlemek imkânını sağlamış, Avrupa'da Türk hâkimiyetinin ve ilerleyişinin de gecikmesine neden olmuştu.

Altınordu devleti yıkıldığı zaman Kazan, Kırım, Astragan, Nogay, Mavüraünnehir hanlıklarına ve Moskova knezliğine ayrıldığını yukarda söylemiştik.

Bu hanlıklar da aralarında düşmanlığa başladığından bu hâl, Rusların işine çok yaramıştır. Bilhassa Kırım hanlığı, diğer hanlıklar aleyhine Moskova ile işbirliği yapmakla Timur'un işlediği cinayete bir de millî hıyanet eklemiştir.

RUSYA'NIN KURUCUSU: TİMURLENK

İkbalini kaybederek fakir düşmüş Turagay beyin oğlu olan Timur, bir kaç babada Cengiz nesebiyle birleşir. Emir Hüseyin namında birinin damadı olduğundan bir lâkabı da damat mânasına gelen “Gûrgân”dır. Çete muharebelerinde ve küçük muhabereelerde başarılı, kötü deneyimlerle tamamen pişmiş ve insanları bağlamanın ve çarpıştırmanın bütün şeytanlığını kavramıştı.

Sağlam, iri vücutlu, büyük başlı, alnı geniş, bakışları keskin ve derindi. Uzunca bir sakalı vardı. Saçları çok erken ağarmıştı.

Tökün bey adında bir rakibinin yaptığı baskında bir kolu çolak bir bacağı total kalmak suretiyle ölümden kurtulmuştu. Bu nedenden dolayı Timurlenk–Total Timur diye anılır.

Manevî evsafına gelince; fevkalâde zeki, hafızası, azim ve idaresi kuvvetli idi. Ayrıca, doğru sözlü, vekarlı, alicenap, cömert, arkadaş canlısı, dindar ve aile muhabbeti ziyade olduğunu da tarihler (*bilhassa kendi adamları olan tarihçiler*) kaydederler.

Çok ihtiyatkâr, fevkalâde cesur ve ketumdu. Binici, atıcı, kesici ve muhitinde temayüz etmiş demir gibi kuvvetli idi.

Timur'dabir fikri sabit vardı: İslâma musallat olan zillet ve meskeneti kaldırmak. Bu sabit fikir Timur'u ne yaptığının farkında olmayacak kadar ileriye görmekten alıkoymuştu. Se-

bebi ise, daha kendini anlayacağı sıralarda Keş şehrinin Hoca İlkat köyünde hoca ve şeyhlerle hemhâl olması ve bu meczupların kendisine; İslâmı anarşiden, zillet ve uyuşukluktan kurtarma fikrini vermiş olmalarındandır. Bundan başka kendisine, Cengiz’le başa baş büyük bir cecdi bulunduğunu ve ana cihetinden Cengiz’e hısım olduğunu anlattılar. Yine ceddinden Şah Kulu Bahadır’ın gördüğü rüya ile neslinin 8’incisi olan kendisinin, çok büyük bir hükümdar olacağını bir kanaat halinde kafasına soktular ve kendileri de bu yolda propaganda ve yardımlara başladılar.

Allah tarafından İslâmı yükseltmeye memur bulunduğu kani olan Timur; bu nedenle Azizlerin tesirine inanıyor, şeyh ve seyitlere çok büyük bir düşkünlük gösteriyordu. Bütün bunlar, İslâmı yükseltme adına sayısız cinayetler işlemekten, yüzbinlerce insanı, ırkdaşını, dindaşını doğramaktan, bunların başlarından ehramlar vücuda getirerek mamureleri yakıp yağma etmekten kendisini menedememişti.

Timur: “Ben yarım bir adamım. Dünyanın yarısını zaptettim. Ömrüm vefa ederse öbür yarısını da alacağım” diyordu.

İbni Şehne adındaki âlimin: “Adil ol, kimseyi öldürme!” demesi üzerine de “Vallahi, ben kimseyi kasten öldürmem. Ancak mücrime ceza veririm. Elindeki silâhını bana çevireni öldürürüm” demişti.

Bu sözler Timur’un istilâ hırsını açıkta göstermektedir. Kimseyi kasten öldürmezmiş. Ya bütün istilâ ettiği 27 muazam ülkedeki şehirleri kim yaktı? Buralardaki yüzbinlerce insanı kim doğradı? Maiyetindekiler mi? Temur bunlara emir vermedi mi? Vermediyse katliamları gördüğü halde neden men etmedi? Bu işten sorumlu olarak kimseyi cezalandırdığına dair tarihlerde ses yok.

Sonra mücrime ceza verirmiş, elindeki silâhı kendisine çevireni öldürürmüş. Toktamış ve Yıldırım durup dururken kendisine silâh mı çektiler? Silâh çektilerse kim sebep olmuştur? Timur'un kendisi değil mi? Her iki Türk hükümdarına da aynı taktiği kullanan Timur, silâhını bunlara yöneltirken sadece meşru müdafaa zoruyla çevirmemiştir.

Hatasını anladı. Fakat pek geç... O, İslâmı zillet ve uyuşukluktan kurtarmak ülküsü ile hareket ederken Türklüğe, İslâmlığa en büyük kötülüğü yapmıştı:

a) İslâmı zillet ve meskenetten kurtarmak uğruna 1402'de Yıldırım'la Ankara Savaşı, İslâmlığa ve Türklüğe değil yabancılara yaramış, Bizans'ın zaptı hemen 50 yıl geriye kalmış, Batı Türklerinin Avrupa'ya akınları da duraklamıştır.

b) Büyük Toktamış hanı da arka arkaya vurmakla Rusya ve Polonya'nın üzerindeki Türk baskısını kaldırmış, böylece "Rusya'nın Kurucusu" olmuştu.

Timur'un; yaptığı bu savaşların İslâma olan kötülüğünü anlamakla manen cezalandığını görüyoruz. Nitekim, bunun acısını "Küffar olan Çin'i" İslâmlığa sokmak için savaş kararından anlıyoruz. Bu yolda milletine ve dinine karşı işlediği günâhı silmek için Çin seferine giderken Otrar'da öldü.

Fakat Türklüğe yapılan kötülük, bilhassa Rusya ve Orta Asya Türklüğünün bugünkü kötü durmuna düşmesi önlenemedi.

RUSLARIN TÜRKLERE KARŞI HAREKETLERİ, AÇIK DENİZLERE ÇIKMAK EMELLERİ VE İSTANBUL ÜZERİNDEKİ İDDİALARI

III. İVAN DEVRİ

1462'de Vasili Temni (*Kr Vasil*) ldkten sonra yerine III. İvan geçti. Bunun tahta geçmesiyle de Rusların Trklge karşı hareketleri başladı.

III. İvan müstakil Rus knezlerini, ezcümle Novogorad Cumhuriyetini, hâkimiyeti altına almakla işe başladı. Bundan sonra Kazan Hanlığının tabiiyetinden kurtulmak çarelerini aradı. Kazan Hanı Seyid Ahmet Han Moskova'ya karşı harekete geçtiyse de Kırım Hanı Hacıgiray Kazan ordusuna arkadan taarruz ederek Rusları kurtardı.

Bu sıralarda Doğu Avrupa'da Lehistan ve İsveç'in durumu Ruslara uygun bir imkân yaratıyor, Kırım Hanlığının da Ruslara dostluk göstermesi sayesinde Rusların Kazan Hanlığının hâkimiyetinden kurtulmaları için zemin müsait bulunuyordu.

Hacıgiray'ın ölümüyle yerine geçen Menekligiray (*Mengligiray*), Moskova knezinin candan dostu idi. Kırım Hanları, Altınordu'ya ait bütün saha üzerinde hak ve hâkimiyet iddia ettiklerinden ve Kazan Hanı Seyyit Ahmet Hanı can düşmanı saydıklarından mőarnileyhi kuvvetten düşürmek ve ortadan kaldırmak için Moskova knezi ile dost olmayı ve ona yardım etmeyi prensip olarak kabul etmişlerdi. Litvan-ya-Lehistan Kralı Kazimir'in Kırım'a karşı takib ettiği anlayıősız siyaset de bunda âmil olmuştu.

Kazan Hanı Seyid Ahmet Hanla Kral Kazimir, Moskova knezine karşı müstrek hareket etmek kararına vardılar. Böylece Moskova–Kırım, Kazan–Litvanya–Lehistan ittifak ettiler 1472–1479 yılları arasında birkaç defa Moskova’ya karşı yapılan harekât müsbet bir netice vermedi.

Nihayet Seyid Ahmet hanla Kazimir arasındaki anlaşmaya göre 1480 yılı ilkbaharında Moskova’ya karşı harekâta başlandı. Fakat Kazimir 1472–1479 yılları arasında olduğu gibi yine sözünde durmadı. Ruslarla neticesiz ve muharebesiz bir sefer açılmıştı. Kırım Hanının Kazan topraklarına hücum ettiği haberi de alındığından Seyid Ahmet Han geri döndü.

Seyid Ahmet Han, 1481 yılı başında Sibir Hanı Aybek ve Kırım Hanı Menekligiray tarafından gönderilen adamlarla çağırında basılarak öldürüldü. Hanın ölümüyle oğulları arasında kavgalar başladı. Kırım hanlığının müdahaleleri, Kazan Hanlığının Moskova’ya karşı artık bir kuvvet olmaktan çıkmasını mucip olduğundan Moskova knezliği ile buna bağlı bütün diğer Rus ülkeleri Türk hâkimiyetinden sıyrıldılar. Bu suretle 1480–1481 yılları Rusya üzerinde Türk hâkimiyetinin sonu ve Rusların Türklere karşı akınlarının başlangıcı oldu. Bunu da Timur’dan sonra yine bir Türk hanı; Menekligiray sağladı.

İLK RUS AKINI, KAZAN HANLIĞININ RUS HAKİMİYETİNE GİRMESİ

III. İvan 1487’de Viyatka bölgesini elde edince Kazan hanlığının stratejik durumu tehlikeye girdi.

Aynı zamanda Kazan’da “Han” davası yüzünden iki parti vücuda gelmiş ve iç münazaa almış yürümüştü. Moskova ile anlaşmak isteyen Rus partisiyle, buna karşı gelen Millî Parti.

1485 yılında Kazan tahtına Ruslara düşmanlığı ile meşhur Ali Han geçti. 1487 yılında III. İvan Kazan şehrini kuşattı. Kazan 9 Temmuz 1487’de teslim oldu. Teslim olan şehirde Rusların yaptığı zulüm, işkence, katil tarihin kaybettiği en şeni cinayetlerden birini teşkil eder.

Moskova, Kazan’ı da Kasım Hanlığı gibi kendisine tâbi ve hizmete amade, Rus ordusuna atlı kıt’alar temin edecek bir beylik olarak muhafaza etmek istiyordu.

Rus düşmanlığı ile tanınanlar ya katledildi veya sürüldü. Ali Han zevceleri ve çocuklarıyla beraber Vologda şehrine sürüldü. Ali Handan evvelki Kazan Hanı İbrahim Hanla Rus düşmanı olan zevcesi Fatma Sultan ve çocukları da Ladoga gölü kıyısındaki Kelsholm’e sürüldü.

III. İvan, Kazan hanlığıyla bir uzlaşma yaptı, buna göre:

- 1– Kazanlılar Ruslara karşı savaşmayacaklar,
- 2– Moskova büyük knezinin muvafakati olmadan kendilerine han seçemeyecekler,
- 3– Hanlık içinde Rusların menfaatleri korunacaktı. Bu suretle ilk Rus akını semeresini vermiş oldu.

Kazan Hanlığının başına bu felâketin gelmesinde sorumlu olan Kırım hanlığına gelince:

Rusya’nın halinden iyice kuşkulanmaya başladı. Daha evvel Kazan hanlığının durumunu bahane ederek Fatih Sultan Mehmed’in himayesine girmiş ve bu nedenle Gedik Ahmet Paşa komutasında Batı Türk donanmasıyla kuvvetleri Kefe, Tamam, Menkup kalelerini Cinevizlilerden zaptederek Kırım’a yardım etmişti. Bu suretle Kırım Hanlığı kendisini Ruslara karşı da garanti ettirmiş bulunuyordu.

Kırım hanı, II. Beyazıt zamanında Osmanlı Türk ordularının Akkerman kalesiyle Besarabya'daki Kili kalesini zaptırasında ellibin süvari ile yardım etmişti. Buna mükâfat olarak hana Sultan Bayazıt, Akbörük, Altınlı Üsküf göndermiş ve Turla (*Dinyester*) ırmağı üzerindeki Balta, Tombasar, Koşar ve civarını da vermişti.

Menekligiray'ın III. İvan'la dostluğu mucibince Ruslar hana asker yardımı yapmak ve vergi vermekle mükellef idiler. Moskova bu vergiyi Kırım Hanına, Kazan Hanlığının aleyhine hareketinin bir şükran hediyesi olarak verirken zamanla hediye takdimi mecburî bir hâl almıştı.

BATI TÜRKLERİYLE RUSLARIN İLK İLİŞKİSİ

III. İvan dostu Menekligiray'dan Rus tüccarlarının Azak ve Karadeniz limanlarında serbest ticaret etmesi için II. Sultan Bayazıt nezdinde tavassutunu rica etmiş, Menekligiray da bu hususta gereken yardımı yapmıştı.

II. Bayazıt tarafından Menekligiray'a: "Eğer Moskof kralı senin karındaşın ise benim de karındaşım demektir." tarzında cevap verildiği rivayet edilmektedir. Bunun üzerine III. İvan'dan II. Bayazıt'a sefir Mihail Peleşçeyef'in getirdiği mektup dikkate değerdir..

III. İVAN'IN MEKTUBU

"Sultanülhür, Türkistan prenslerinin padişahı, Hâkimülber Velbahir Sultan Bayazıt hazretlerine,

Biz (*İvan*) ki lûtfu hakla bütün Rusya'nın yegâne ve hakikî hâkimi irsisiyiz ve kuzey ve doğu taraflarında bir çok mermalikin malikiyiz, Hâkipâyî hümayunuza şunu arza lüzum

görüyoruz ki yekdiğerimizi tebrik için henüz sefirleşmemişsizdir. Fakat Rus tacirleri sizin memalikinize gidip gelmişler ve oralarda iki devlet için hayırlı bir yolda ticaret eylemişlerdi. Lâkin sizin hâkimleriniz tarafından muamelâtı i'tisafiyeden bir kaç defa bana şikâyet eylemişlerdi de ben sukûtu tercih eylemiş idim. Geçen yaz (Azak) Paşası Rus tüccarlarını bir hendek kazmaya ve bazı inşaat için taş taşımaya mecbur eyledi. Bundan ziyadesi de yapıldı. Azak ve Kefe'de bulunan tüccarlarımız ellerinde bulunan malı yarı fiyatına vermeye mecbur edildiler. Tacirlerimizden birisi hasta olursa kaffei emvali temhir olunarak eğer vefat ederse malın cümlesi tarafı hükümetten zoptolunuyor ve eğer iadei afiyet eder ise yalnız nısfı veriliyor. Tacirlerin vasiyetnamelerine itibar olunmıyor. Rusların malı için Osmanlı hâkimleri kendilerine başka varis tanımıyorlar, işte bu kadar haksızlıklar beni mecbur eyledi ve teb'amı sizin memaliniğinizi de ticaretten menettim. Mukadde-ma tacirler rüsûmu nizamıyeden başka bir şey vermedikleri ve serbestçe ticaretlerine müsaade olunduğu halde bu muamelâtı i'tisafiye neden neşet eyliyor? Bu babda zatışahanenizin malûmatı var mıdır? Yoksa yok mudur? Pederiniz Sultan Mehmet sani hazretleri büyük ve meşhur padişah idiler. Riva-yete göre bize elçi gönderip tebrik etmek arzusunda iken bu arzuyu kuvveden fiile çıkarmalarına iradeli ilâhiyye mani olmuş. Fakat bu arzunun elyevm husulünü neden görmeyelim! Cevabınıza muntazırım. Moskov 31 Aralık 1492

İvan"

Bu mektupla beraber İstanbul'a ilk defa gelen sefir, Rusya'nın ticaret serbestisi meselesini görüşmeye memur olduğu halde Türk vezirleri tarafından kendi şerefine verilen ziyafetlere tenezzül etmemesi ve kendisine ziynetli elbise ve ikâmet

masrafı olarak devletçe verilen on bin dinarı kabul etmemesi ve kaba hareketleri beğenilmeyerek Kırım Hanına II. Bayazıt tarafından “Dostluğumuzu kazanmak isteyen Rusya kralının tarafı monarşist (*kraldan çok kralcı*) gönderdiği elçi pek kaba bir kişi olduğundan dönüşünde hiçbir memurun Rusya’ya gönderilemeyeceği” bildirmişti.

1496’da diğer bir Rus sefiri daha gelerek padişah tarafından Çar nezdine bir elçi yollanması rica edilmişti.

Osmanlı devleti süratle genişlediği ve dünyanın en kudretli bir devleti olduğu için Moskova’ya önem vermediğinden Rusya ile münasebetlerin tanzimi Kırım hanlığına bırakılmış bulunuyordu.

Maalesef Osmanlı Türklerince Doğu Avrupa’da kurulup kuvvetlenmekte olan Rusluğun ileride nasıl bir heyulâ olacağı, Türk memleketleri üzerine ve bilâhare Osmanlı devletinin de başına nasıl bir belâ kesileceği takdir edilememişti. Bu da devletin o zamanki kuvvet ve kudretini büyüklüğünden ileri gelmişti.

RUSLARIN AÇIK DENİZLERE ÇIKMA EMELLERİ VE İSTANBUL ÜZERİNDEKİ İDDİALARI

Rusların açık denizlere çıkma emelleri; İstanbul üzerindeki iddia ve iştilahlarının kabarması ile başlar. III. İvan bir taraftan Osmanlı Türklerinin padişahına mektup yazarak onunla sözde dostluk yapmaya çalışırken bir taraftan da onun hükümet merkezi ve denizleri için pek açıktan açığa olmamakla beraber entrika çevirmekten geri durmuyordu. İlk karısı Tver knezinin kızı ölünce III. İvan, yeniden evlenmek istedi ve Moskova knezliğinin büyüklüğü ile mütenasip bir eş aradı.

Roma'da Papa'nın yanına sığınmış bulunan son Bizans İmparatoru XIII. Kostantin'in kardeşi ve Mora despotu Tomas'ın kızı Sofiya (Zoya) Paleoloğ göze çarptı. Papa da himayesindeki bu kadını İvan'la evlenmesiyle Ruslar'ın papalığın hakimiyeti altına gireceğini umuyordu.

1469'da İvan'a, Sofiya ile evlenmesi teklif edildi. Nihayet bu kadın 1472'de Moskova'ya hareket etti. Kendisine hakkı olmadığı halde Bizans Prensesi diyordu.

Bu kadın, Rusları Roma kilisesine tabi kılmak hususunda Papa'nın ümitlerini boşa çıkarmakla beraber, Rus knezi III. İvan'ı Bizans İmparatorları gibi bir müstebit olmak yoluna sevk ederek ona, hükümdarların alelâde insanlardan farklı ve Allah'ın lûtfıyla hükümdarlığa geldiğini telkin etti. Bundan başka Rusya'ya kibarlığı, Bizans ve İtalyan inceliğini sokmaya, saraylar yaptırmaya çalıştı.

Bütün bu ayrıntının dışında Sofiya'nın telkiniyle İvancık, birdenbire kendisini "Bizans imparatorlarının varisi ve İstanbul'un sahibi" saymaya başladı.

Bizans'ın çift kartallı arması arma ve bayrağı da Rus bayrağı olarak kabul edildi.

İstanbul'a sahip olmak, Karadeniz'e de sahip olmak demektir. Bu suretle Rusların denize çıkma emelleri de uyandı. Baltık ve Karadeniz ilk çıkak olarak düşünülmüyordu. Bir şey daha meydana çıktı, o da; Ortadoks Hristiyanlığının en yüksek himaye merciinin kendileri, Moskova olduğu meselesi. Moskova cismani ve ruhani taçları biraraya getiren III. Roma, bununla beraber Karadeniz'e çıkma emeli daha çok eskiden Kiyef Rusya'sının da amacı idi.

İvan'ın bu karıdan (*Şofya'dan*) Vasili adında bir oğlu oldu (1505–1533) tahta çıktı. Zamanında babasının iç siyasetini ta-

kib ederek Rusya'nın tabii sınırları içinde millî bir devlet olarak kurulmasına çalıştı. Müstebit Rus hükümdarlarının ikinci si oldu.

Türk soyundan knez Glinski ailesinden Helene (*Elena*) ile evlendi ve bu kadından İvan ve Yuri adlı iki oğlu oldu.

Vasili 1533 ağustosunda ani olarak hastalandı ve öldü. Büyük oğlu İvan (*IV. İvan –Müthiş İvan– Korkunç İvan*) henüz üç yaşında idi.

III. Vasili sert kaba ve müstebit olduğu için Buyarlarının ve milletin sevgisine kazanamamıştı.

MÜTHİŞ İVAN

(*Korkunç İvan, IV. İvan*) 1547–1548

Rusya'da taç giyerek çar olan ilk hükümdardır. Çocukluğundan beri son derece gaddar ve vahşi tabiatlı olduğundan hükümdarlığında kanlı bir saltanat sürmüştür. Anası Türk soyundandı. Öldükten sonra Ruslarca Çar, kahraman, fatih, büyük olarak anılmış ve bütün zalimlerine rağmen hatırası yaşatılmıştı. Rusya'yı büyültmüş, Türklüğe karşı amansız bir düşman olmuştu.

KAZAN HANLIĞININ YIKILMASI

İvan, Çar olur olmaz 1547'de Kazan üzerine yürüdü, başarılı olamadı. 1550'de ikinci defa Kazan'a karşı sefere çıktı, yine bir netice alamadı. Bu başarısızlıklar hırsını arttırdı. Kazan'ın 60 kilometre kadar kuzeyinde Züye suyunun Volga'ya kavuştuğu yerde Züye – Sviyajsk kulesini bir üs olarak yaptırdı. Sonra topçu ile takviye (150) bin kişilik bir ordu ile Kazan üzerine yürüdü. Kanlı muharebelerden sonra 1552'de Kazan şehrini zaptetti. İvan'a bu hususta Kazan'ın iç karışıklıkla-

rını körükleyen, milletine ihanet eden taraftarları da büyük yardım yaptılar. Bilhassa Rus ordusunda hizmet gören İskoçyalı mühendis Butler Kazan şehrinin surları altına barut fiçileri koydurdu. Surları yıktırmakla şehri sukûta amil olmuştu.

Şehri ele geçiren Ruslar; kadın, çoluk çocuk bütün halkı ateşlerde yakarak en korkunç işkencelerle öldürdüler, şehir tamamen yağma ve tahrib edildi.

Kazan hanlığı yıkılmakla yeni başlayan Rusya tarihinde, Doğu Türk illerine yayılma imkânı sağlanarak yeni bir devir açıldı. Bundan sonra artık kısa zamanda Hazar denizine inmek, Sibirya'ya, yayılmak mümkün oldu.

ASTRAGAN HANLIĞININ YIKILMASI

Müthis İvan 1556'da Astragan hanlığını da yıktı. Bu şehri de tahrib ederek ahalisini katliam etti. Bu hanlığın yıkılması ile en işlek bir ticaret yolu ve Türk suyu olan İdil-Volga tamamen Rusların eline geçti.

Astragan Hanı, Osmanlı Türklerinden yardım istedi. Fakat yardım yapılamadı. Bundan sonra İvan, Kuzey Kafkaslar'a Terek ırmağına kadar sarktı.

Sibirya istilâ edildi. Bu istilâyı sağlayan aslen Türk soyundan Strogonovlar adlı zengin bir ailedir. Sibirya Hanı Küçümhan, bunlara karşı harekete geçince, Strogonovlar Don Kazakları ile beraber 1581'de Sibir hanına galip geldiler ve Sibir hanlığını yıktılar. Bütün Sibirya'yı (1593-1604'de *Doğru Sibirya'ya ve Amur nehrine doğru yayılarak*) zaptettiler.

Bu suretle Ruslar ilk fütuhat ve genişleme hareketlerini kendilerince ümit olunandan daha süratle gerçekleştirdiler.

Zaptedilen yerlerde halk en ağır vergilere tabi tutuluyor,

toprağı her şeyi alınıyor ve Ruslara veriliyordu (*Bugün de Bolşevikler aynı şeyi yapıyorlar*).

RUS-KIRIM İLİŞKİLERİ

Kırım hanlarının siyaseti; esaslı bir devlet siyasetinden ziyade Moskova'dan devamlı bir şekilde hediye çekmeyi istihdaf eden bir siyaset idi. Hanın talep mektupları üzerine Ruslar, han ve ailesinin her ferdine müteaddit hediyeler verirler ve ayrıca yine miktarı han tarafından tayin edilen (*Vic-hod- Tıyış*) denilen vergiyi verirler. Ruslar, Kırım hanlarının istedikleri parayı – Lehistan ve Litvanya'dan çekindiklerinden, ayrıca Hehistanı Kırımlılar vasıtası ile tehdit altında tuttuklarından – vermeğe mecbur oluyorlardı. Bununla beraber Leh kralı daha çok hediye verirse o zaman Rusya'ya da akın yaparlardı. Bu akınlarda bilhassa köle (*kadın, çocuk, erkek*) elde edilirdi.

BATI TÜRK-RUS İLİŞKİLERİ

Kazan hanlığının Rusya'nın eline geçmesinden dört yıl sonra Astragan hanlığının da Rusların eline düşmesi, Kuzey Kafkasya'da Terek boyunda Rus tahkimli mevkillerinin zuhuru, Osmanlı devlet adamlarının dikkat nazarlarını çekti. Kuzey Kafkasya, aşağı İdil yoluyla da İran tehlikeye düşmüş bulunuyordu.

Diğer taraftan Nogay Mirzalarından gelen elçiler, Kazan ve Astragan'dan kaçıp gelen mülteciler, Rusların Türklere yaptığı fecaati anlatıyorlardı. Bir süre sonra Buhara ve Özbek hanlarından da elçiler geldi. Rusların dinî müesseselere yaptıkları hareketler anlatılarak bitirilemiyor ve Astragan'ın Rusların

eline geçmesiyle Semerkant ve Buhara hacılarına haç yolunun kapandığı bildiriliyordu.

Hepsi de Osmanlı hükümetinin Rusya'ya karşı harekete geçmesini istiyorlardı. Sokullu Mehmet Paşa, Don nehri ile İdil nehrini bir kanala birbirine bağlayarak Azak denizinden Hazar'a geçmeyi bu suretle doğu Türk illerine yardım imkânının sağlanmasını düşünüyordu. 1569'da bu amaçla Ejderhan seferi yapıldı ve sonuçsuz kaldı.

RUS – İNGİLİZ İLİŞKİLERİ

İngiliz tüccarları bu ilişkiyi kurdular. Çar, İngilizlere her türlü kolaylığı gösterdi. İngilizlerin de Rusların açık denizlere çıkma temayülünü körükledikleri ve bu suretle Rusya'nın büyümesi hususunda epey yardım yaptıkları şüphesizdir.

Ruslara uzmanlarla yardım edildi ve Rusların kalkınması İngilizler için önemli bir sorun halini aldı. İngiliz kraliçesi Elizabet “Çarın düşmanlarını kendi düşmanı” telâkki ediyordu. Ruslar, İngilizlerden ateşli silâhlar başta olmak üzere her şeyi öğrenmeye başladılar.

MOSKOVA PATRİKLİĞİNİN KURULMASI

1589'da Moskova patrikliği kuruldu. Gaye: Moskova'yı Ortodoksluğun en büyük mercii yapmaktır. Buna neden olarak da İstanbul Patrikliğinin Türk tabiiyetinde olması ileri sürülüyordu. Nihayet İstanbul Patriği Moskova'ya gittiği zaman Rus patriklik makamını tasdik etti ve Moskova Patriği oldu. Daha sonra yerini bir Rus papazına bırakmaya mecbur oldu.

I. PETRO

(Romanof) Delipetro (1268–1725)

Müthiş İvan'dan sonra Fedor İvanoviç (1584–1598), bunun ölümü ile Boris Godunov (1598–1605), bundan sonra sahte Dimitri çar oldu. Nihayet çarlığa 1612'de Mihail Feodoroviç Romanof seçildi. İvan'ın karısı Anastasya, knez Romanof'un kızı, yeni çar da bu kadının kardeşi idi. Bu suretle 1613 yılından itibaren Romanof hanedanı çarlığa geçti.

Müthiş İvan'dan beri Romanof hanedanına mensup bu çar tahta geçinceye kadar İsveç ve Polonya ile kanlı muharebeler yapılmış ve bir ara Moskova Polonya'ya bağlanmıştı.

Bu çar zamanında Türklerle başlı başına bir hadise oldu. Yalnız ilerde göreceğimiz Azak meselesi ortaya çıktı. Moskova, Kazakların Azakı ilhak tekliflerine yanaşmadı.

Çar Mihail Feodoroviç Romanof'tan sonra Aleksi Mihailoviç (1645–1676) tahta çıktı. Bunun zamanında İdil–Ural sahasında ve diğer yerlerdeki Türklere karşı korkunç hareketler yapıldı. Başkurt ayaklanması veya Seyyit kıyımı kanlı bir şekilde bastırıldı. Ukrayna tamamen Moskova hâkimiyeti altına alındı.

1861'de Kırımla Bağçesaray barışı yapıldı. Bu barış uzun süre Osmanlı–Rus münasebetlerini de yürütmeye yaradı.

OSMANLI RİCALİNE

İLK RÜŞVET TEKLİFİ

Mihail Feodoroviç, Osmanlı Türklerini Lehistan'a karşı harekete geçirmek istiyordu. Bu amaçla İstanbul'daki Rus elçisi Şeyhülislâma bu hususta yardım etmesi için müracaat etti. Şeyhülislâm efendi, Kazan ve Ejderhanın Türkiye'ye veril-

mesi şartını ileri sürdü. Sefir bu maksat için Osmanlı ricalini rüşvetle elde etmeye çalıştı.

RUS ÇARININ İLK TEHDİT MEKTUBU VE TÜRK-RUS SAVAŞI

Ukrayna'nın Osmanlı hâkimiyetini tanınması, Polonya'da Moskova'da endişe doğurmuştu. Türklerin Polonya'ya karşı hareketleri Rus çarı ile Polonya arasındaki anlaşma gereğince Rusların yardımlarını gerektiriyordu. İşte bu anlaşmaya uyan Rus Çarı Aleksî Mihailoviç, IV. Sultan Mehmet'e bir tehdit mektubu göndermiş, fakat ilk Türk-Rus harbinde (1677-1678) Rusya, Çehrin (*Çiğrin*) kalesini zayi ederek cezasını çekmişti. Seferi müteakip Osmanlı devletinin Kırım hanına verdiği yetki üzerine Bahçesaray barışı 1681'de yapıldı.

RUSYA'NIN MUKADDES İTTİFAKA GİRİŞİ

1683'de II. Viyana muhasarası sırasında Türk ordularının Lehlilerin arkadan taarruzu üzerine bozulması, Ruslara cesaret verdi. Papa'nın başkanlığında kurulan mukaddes ittifaka 1687'de Rusya'da girdi ve Kırım üzerine sefer açmayı taahhüt etti. Böylece Rusya, Tarihinde ilk defa olarak Batı Türk (*Osmanlı Türk*) imparatorluğuna karşı duruyordu.

Nihayet, 1682'de Deli Petro tahta çıktı. Bir süre hemşiresinin vesayeti altında kaldı. İdareyi ele alır almaz, amansız bir Türk düşmanı olduğunu çabucak gösterdi.

Daha önce mukaddes ittifaka giren Rusya, 1686'da Kırım'a saldırmış ve fakat başarılı olamamıştı. Petro, 1695'de Aza'ya taarruz etmekle işe başladı ve Azak'ı aldı.

Petro, Rusya'yı adam eden çardır. Rusları adeta kıllarını yolarak adam etmiştir.

Petro açık denizlere çıkma politikasını fiilen uygulama sahasına koymuş, İsveç'ten Baltık sahillerini alarak Perograd, Petresburg, şimdiki Leningrat şehrini kurmuştur.

Petro Ukrayna'yı tamamen ilhâk etmiş, Kafkasya'ya sokulmuş, Derbent ve Bakü'ye kadar ilerleyerek kuzeyde Kazakistan, kuzeyde Çerkezistan'ın bir kısmını Rusya'ya ilhâk etmiştir.

Petro'dan itibaren Türk düşmanlığı da daha açık bir şekilde halefleri tarafından daima güdülmüş ve Rusların yayılma siyaseti Petro'dan sonra gelen çarlardan bilhassa (5) nin zamanında amansızca tatbik sahasına konmuştur.

Petro, 1721'de Rusya İmparatorluğunu kurdu.

1711'de Prut'da mahvolmak üzere iken talihi, hem kendisini hem de Rusya'yı kurtardı. Burada bu talih Petro'nun ve bilhassa Rusya'nın başına konduran yine bir Türk; Baltacı Mehmet Paşa oldu. Petro Azak kalesini iade etmekle yakayı kurtardı.

Petro öldükten sonra 1762 yılına kadar karısı I. Katerina (*Büyük Katerina*), torunu II. Petro, kızı Anna ve bundan sonra diğer kızı Elizaveta hükümdar oldular.

Bunlardan Çariçe Anna zamanında 1736–1739 savaşı oldu. Ruslar Belgrat anlaşmasıyla Azak kalesini tekrar aldılar.

Elizaveta (1741–1761), kız kardeşinin Holştayn dukasında olan oğlu Karl Peter – Ulrih'i veliaht yaptı ve bunu Anhalt – Çerbest beyinin kızı olan Sofiya – Avgosta ile evlendirdi. Bu karı Ortodoks mezhebine geçirilerek Katerina Aleksiyeвна adını aldı.

Elizaveta'nın ölümü ile Prens Peter, III. Petro adıyla tahta çıktı (1761–1762). Kaba, aptal bir adamdı. Katerina'ya ha-reet ederdi. Katerina, birçok aşıkla ve ezcümle Orlof kardeşlerle düşüp kalkıyordu. Bu arada Potemkin gibi aşıkları da vardı. Nihayet bunların da tesiriyle Çar Petro, tahttan indirildi ve bir süre sonra öldürüldü.

Aşıkları ile beraber kocasını tahtından indirerek öldüren Katerina tahta çıktı.

II. KATERİNA (1762–1769)

Son derece kızgın ve sadist bir fahişe olan bu kadın, Petro'dan sonra en büyük Türk düşmanıdır. Esasen Rus değil, Alman'dır. Amma, efendiden ziyade efendi taraftarı kesilmiştir. Zaten Rusya'ya hiç bir zaman hakiki Ruslar, zavallı Mujikler hükmedememiştir. Ya Türk Moğol dönmeleri, ya Alman dönmeleri, veyahut 1917'de ve şimdi olduğu gibi Yahudi, Gürcü ve Ermeni dönmeleri Rusya'da efendilik yapmışlardır. Ve bunun içindir ki Rusya'da her şey, her yenilik kabukta kalmış, hakiki Rus'un ruhuna işleyememiştir.

Bu kadın da Rus olmamasına, ayrıca ahlâksız bir fahişe olmasına rağmen, Rusya'ya en büyük hizmeti yapmıştır.

Katerina Türkiye'nin ilk taksim projesini yaptı. Şeriki de biraz aptal olan Avusturya İmparatoru II. Jozef'tir. Bu taksim plânına göre;

Avrupa'daki Türk toprakları ikiye ayrılır ve iki devlet arasında bölünüyor. İkinci parça üzerinde de Bizans İmparatorluğu, Rusya himayesinde olmak üzere hortlatılmak isteniyordu. Bu taksim projesine "Grek Projesi" denir.

Katerina Türkiye'ye karşı iki büyük harp yaptı. Küçük Kaynarca ve Yaş anlaşmalarıyla Kırım'la beraber bütün Kara-

deniz'in kuzey kıyıları, Dinyeper ile Buğ arasındaki arazi, Çerkezistan'ın büyük bir kısmı, Gürcistan'ın Rusya'ya geçmiş oldu. Üstelik Rusya, Hristiyan Türk tebası arasına fesat tohumları da ekti. Bir imtiyazla Hristiyanların sözde hamisi keşildi. Lehistan'ı; Prusya ve Avusturya ile taksim etti, İsveç'le de harbetti.

Katerina'dan sonra tahta çıkan I. Pol (1796), Orenburg üzerinden Türkistan'a ve buradan da Hindistan'a sarkma meselesini ortaya çıkardı (11 Mart 1801'de öldürüldü).

I. ALEKSANDR (1801–1825)

Türk düşmanı çarlardan biri de budur. Zamanında Napolyon Avrupa'yı alt üst ediyordu.

Rusya, 1798'den beri Türkiye ile müttefik idi. Ruslar, 1806'da durup dururken Eflak ve Buğdan'a asker sokmaya başladılar. Çerkezistan'a tecavüz ettiler. Dubrovnik Cumhuriyeti ilhâka kalkıştılar. Karadağlıları isyana teşvik ettiler ve böylece 1812'ye kadar süren bir harbi açtılar. 1806'da İstanbul'daki Rus sefiri çarına lâıyk terbiyesiz bir kişi idi.

Babıâlide: “Eflak, Buğdan, Voyvodalarını azletmek ne haddiniz; bunları yerine vermezseniz sizi Konya ve Şam'a bile hasret kalırız. Şimdiye kadar size bir şey yapmadıksa bu ticaretimiz yüzündendir” diye hayasızca konuşmuştu. Bu ifadenin bu günün Moskova radyosu ağzına ne kadar benzediği dikkate değer.

Azerbaycan Türk hanlıklarının (İlsuy, Gence, Kuba, Bakû, Taliş, Şeki, Şirvan, Karabaş hanlıklarının) istiklâllerine, 1803–1822 yıllarında son vererek buraları ilhâk ettiler. Türk Gence'nin adını Elizabetpol'e çevirdiler. Ruslar bu çara; za-

manında Napolyon'un meşhur Moskova seferi olduğu Vatan Seferi dedikleri bir savaşı idare ettiği için Kutsal Aleksandr adını takmışlardır. Yerine I. Pol'un oğlu Nikola geçti.

I. NİKOLA (1825–1855)

En büyük Türk düşmanlarından. Türkiye'yi tamamen ortadan kaldırmayı bu da amaç edinmişti. Zamanında İran'a, Türkiye'ye karşı harpleriyle istihar etti. Kaba saba, tahsilsiz, kinci ve inatçı idi. Çar olduğu zaman albaylığa kadar yükselmişti. Çarlığı (30) yıl sürdü (1825–1855). Rusya'da müstebit bir rejim kurdu. 1826–1828'de İran'la harbe tutuştu. 1828 Türkmençay anlaşmasıyla Erivan şehri ve bölgesi, Aras sol sahilindeki arazi tamamen Rusya'ya terkedildi. Ayrıca İranlılar önemli yekûn tutan bir harp tazminatı ödediler.

Navarin'de Türk donanması; hukuku düvel ve insanlık kaideleri dışında ilânı harpsiz, donanma mürettebatı kara, gemiler rıhtıma bağlı veya demir üstünde iken Rus–İngiliz–Fransız donanmaları tarafından tahrib edildi. Navarin, askerlik şeref ve haysiyetiyle ve mertlikle de te'lifi kabul olmayan bir cinayettir. Bu kahpeliğe İngiliz ve Fransız donanmalarının karışması cidden bu milletlere yakıştırılmayacak bir şey olmakla beraber Ruslardan bu gibi hareketler beklenir.

Bunun arkasından, 1828–1829 Türk–Rus harbi başladı. Harbe, Yunan isyanı ve Hristiyanların kurtulması bahane edildi. Bu sırada Türk imparatorluğu içte birtakım karışıklıklara mâruz kalmıştı, Yeniçeri lâğvedilmiş, henüz kuvvetli bir ordu vücuda getirilememişti.

Edirne anlaşmasıyla; Tuna kavşağının sol sahili, Tuna adaları, Kuban arazisi, Ahışa şehri Ruslara terkedildi. 8,5 milyon lira harp tazminatı ödendi. Eflak, Buğdan ve Sırbis-

tan'ın imtiyazları artırıldı. Yunanistan'a istiklâl verildi. Hıristiyan teba üzerinde Rusya'nın himaye hakkı te'yt edildi. Ası Mısır kuvvetlerinin Kütahya'ya ilerlemesi sırasında ve 1833'de Rusya ile Hünkâr iskelesi anlaşması yapıldı. Süresi 8 yıldır. Bu anlaşma Türkiye'yi Rusya'nın himayesi altına koyuyordu. Bundan endişe eden devletler, İngiltere, Fransa, Prusya, Avusturya 1840 Londra mukavelesiyle Türkiye'nin toprak bütünlüğünü garanti ettiler. Bu mukavele, şark meselesi diye zorla ihdas edilen dâvada Rusya'ya bir darbe oldu.

Nikola; 1844'de Türkiye'ye bir ad taktı: Türkiye'yi kastederek İngiliz sefirine "kollarımızın arasında hasta, hemde çok hasta bir adam var, birdenbire ölebilir", diyerek Türkiye'nin taksimini teklif etti. İngilizlerden müsbet bir cevap alamayınca Fransa ile anlaşmak istedi. Oradan da netice çıkmadı. Ayrıca makamı mubareke (*Kutsal yerler*) meselesi de ortalığı karıştır.

Nihayet Çar, 1853'de Türkiye'ye Tuna'dan ve Anadolu sınırlarından taarruza geçti. Karşısında derhal Türkiye ile beraber İngiltere ve Fransa'yı ve sonra Sardunya'yı buldu. Sinop'ta Türk donanması yakıldı. Müttefikler Kırım'a çıkarma yaptılar.

Bu savaşta Ruslar yenildiler. Nikola üzüntüsünden öldü. Paris anlaşmasıyla savaş son verildi. Karadeniz'de Rusların savaş gemisi bulundurmaları yasak edildi.

Bu sırada Kuzey Kafkasyalılar Şeyh Şamil'in başkanlığında istiklâl mücadelesine başladılar.

II. ALEKSANDR (1855–1881)

Nikola'nın oğludur. Kırım harbi zamanında bitti. Bu da Türk düşmanlığı gitti. Türkistan hanlıkları zaptedildi. Kazan Türkleri Rus hâkimiyetine alındı. Slavların ve Hıristiyanların

himayesi bahanesiyle 1877–1878 harbi başladı. Ayastofanos, Berlin anlaşmaları yapıldı. Sırbistan ve Romanya istiklâl kazandı. Osmanlı devletin himayesinde olmakla beraber bir Bulgaristan beyliği kuruldu.

Kars, Ardahan, Artvin, Batum harp tazminatı karşılığı Rusya'ya verildi. II. Aleksandr 13 Mart 1881'de öldürüldü.

III. ALEKSANDR (1881–1894)

II. Aleksandr'ın oğludur. Türk memleketlerini istilâya devam etti. Ruslar, 1884'de Türkistan'ın istilâsını tamamladılar. Merv şehri alarak Hint yolunun üzerine düştüler.

1892'de Pamir yaylasındaki Somataş'a girdiler. Rus Emperyalizmi alabildiğine Türk ülkelerini yutmuş, böylece bütün Türk milletine Türk eliyle en büyük kötülükler yapılmasına imkân verilmişti.

Buraya kadar, Rusya'nın genel olarak kuruluşunu ve bu kuruluşta önemli rolü olan knez ve çarların az çok ne gibi bir zihniyet sahibi olduğu ve neler yaptıklarını kısaca gözden geçirdik.

Kuruluşundan itibaren Rus karşı hareketlerinin Doğu Türklüğüne, İsveç'e, Polonya ve nihayet bilhassa Batı Türklüğüne yöneldiğini görüyoruz.

ASYA TÜRKLERİNE KARŞI RUS İSTİLASI

Bu istilâ, Altınordu devletinin yıkılması ile başladı. Sırası ile:

1534–1548 yıllarında Kazan ve Astragan, Sibir hanlıkları,

1584–1598 yıllarında Volga–Uran Irmakları ile Hazer kıyısındaki Türk ülkesi,

1645–1796’da Sibirya ve Kırgız sitepleri,
1796–1825’de Üstyurdun kuzey bölgesi ve Azerbaycan hanlıkları,

1825–1855’de Güney Üstyurt ve İran’dan Erivan bölgesi,
1855–1864’de Yenisei ve Çu ırmakları arasındaki arazi ile Isık Gölü havzası,

1864–1896’da Siderya güney bölgesiyle, Taşkent, Semerkant, Buhara havzası, Pamir,

1869–1881’de Hokent, Fergne, Batı Türkistan yarı müstakil olmak üzere Hayve hanlığı,

1881–1892’de Merv, Aşkabad eyaletlerinin zaptı sağlandı ve böylece Asya’daki Doğu Türk illeri tamamen istiklâlini kaybetmiş oldu.

BATI TÜRKLERİNE (Osmanlı Türklerine) KARŞI RUS İSTİLÂSİ

İlerde İkinci Bölümde tetkik edilecek olan harpler sırasınca bu konuya daha esaslı temas edilecektir.

Batı Türklerinin zayıyatı şöyledir:

a) Türkiye’nin Kafkasya’daki bütün arazisi ve Batum’dan Tuna mansabına kadar Karadeniz’in kuzey ve doğu sahilleri, Kırım, Don havzası özü ve Aksu arasındaki Ukrayna kısmı, Besarabya, Türk Galiçyası ve Podolya.

b) Rusların yüzünden, Romanya (*Eflak ve Buğdan*), Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan.

TÜRKLERİ İSLÂVLAŞTIRMA SİYASETİ

Rusya’da Türkler hâkim olduğu zaman bazı Türk–Moğolların Ruslaşması, Ruz knezlerinin ve Rus aristokrasinin vücu-

da gelmesini sağlamıştı. Ruslaşan bu Türk Moğollar Rusya'nın Türkler aleyhinde hareketlerine de rehber oldular.

Her ilhak edilen ve zaptedilen Türk ülkesinde önce bir katliam yapılıyor, ağır vergiler konuluyor, arazi zaptediliyor ve arkasından Rus muhacirleri getirilerek yerleştiriliyordu. 7 evlik bir köye bile Rus muhacirleri sevkediliyordu. İslavlaştırma evvelâ saf ve temiz Türk kitleleri içine Slav unsuru sokmakla başlıyordu. Yerli halkın en küçük bir hakkı bile nazarı dikkate alınmıyor, kahredici bir istibdat altına alınıyorlardı.

Ruslaştırmada, Türk-Tatar ve Finlandiyalılar birinci plânda ele alındı. Bu suretle Turanlıları Ruslaştırmak için Elminski mektebi usulü ile işe başlandı.

Elminski, bilhassa Türkçeye vakıf ve Türk lehçelerinin hususiyetlerine hâkim, diğer şark dillerini de bilen misyoner bir keşiş idi. Türklüğe karşı sınırsız bir kin ve nefret taşıyor, Türk harflerinin yasak edilmesini, bütün Türklerin Türkiye ile irtibatlarının kesilmesini ve zorla Ruslaştırılmalarını istiyordu. Soysuz papaz, Kur'an'ı bile tahrife cüret edecek kadar düşmanlığı ileri götürdü.

İlk okul, Kazan şehrinde (*Tatar-Rus*) öğretmen okulu olarak açıldı. Böylece Rus kültürünü vermek için ilkin Rus dili öğretilmek isteniyordu. Bu tip okullar, hızlı bir şekilde bütün Türk illerine yayıldı.

Ruslaştırmaya karşı yer yer vaki olan ayaklanmalar, adeta siyasi istiklâlini kaybeden Türklüğün vicdan ve soy hürriyetini muhafaza için son hamleleri, çırpınmaları gibiydi. Fakat hepsi bastırılıyordu.

II. Katerina, Rusya Türklerinin dinî mercii olan İstanbul'la irtibatını kesmek üzere bir müftülük ihdas etti. Merkezi Ufa'da olan ve fakat Orenburg Müslüman Ruhanî Meclisi adı-

nı taşıyan bu müessesenin görevi, hocaları ve diğer Müslüman ruhanileri tayin etmek ve bunların teşkilâtını idare etmek idi. Mehmet-Can Hüseyin adlı ve Rus hükümetinin itimadını kazanmış bir hoca, ilk müftü olarak tayin edildi.

Ruslar her istilâ ettikleri yerde milli âbidetü tahrip ve imha ediyor, camileri kilise yapıyorlardı (*Ezcümle Kefedeki Büyüyük Cami*). Camilere ve büyük âbideleşmiş binalara ve sırf kurşunlarını satmak için musallat oluyorlar, bu suretle millî ve dini hakaretlerde de bulunmuş oluyorlardı. Mezarlıklara da dadandılar.

1787’de bütün imamaları toplayarak sürdüler. Nedeni de oruç tutmaları, namaz kılmaları idi. Bütün İslâm vakfını müsadere ettiler, haccı menettiler. 1867’ye doğru Kırım dahil, bütün Türk illerinde Türk mekteplerini yıkmaya başladılar. Çarlığın son devirlerinde Kırım’da hayırlı bir Türk evlâdı, İsmail Gaspıralı yetişti ve bütün kuzey Türkleriyle beraber doğu Türklerini de uyandırmaya başladı. Tercüman adıyla Türkçe olarak yayımladığı gazete, bu konuda büyük ve unutulmaz hizmetler gördü.

1917 ihtilâlinde çarlığın yıkılmasıyla yerine gelen kızılılık, çarlığa rahmet okuttu. Rusya Türklerinin ellerinden her türlü hayat hakkı imkânları alında.

DELİ PETRO’NUN VASIYETNAMESİ, PETRO’DAN SONRA GELEN HÜKÜMDARLARIN HEDEFİ

DELİ PETRO’NUN ŞAHSİYETİ

Petro, Romanof hanedanından gelen Moskof çarlarının en ünlüsüdür. Petro’ya kadar, Altınordu hanlarının ve Bizans İmparatorlarının teşkilât ve teşrifatiyle idare olunan Moskof devletini, bu çar, Avrupa usulünde tanzim ve idare etmek istemiş ve Yeniçerilere benzeyen (*Strlist*) askerini büyük bir şiddetle imha edip yerine Avrupa tarzında ordu teşkil ederek Avrupa orduları gibi techiz etmişti. Avrupa savaş sanatını da almaya çalıştı ve fakat Ruslar, Avrupa savaş sanatını kolay kolay öğrenemediler.

Petro ilk defa olarak Rus donanmasını da kurmuştur. Bunlardan maada eski Moskof âdetlerini, eski Moskof kisve ve kıyafetlerini de zorla değiştirerek yalnız devlet idaresini değil, halkın maişet usullerini de tebdile; ahalinin dini müesseselerinde, tedris usullerinde ve ictimai teşkilâtında dahi hayli değişiklikler yapmaya çalışmıştır.

Petro, Karadeniz’e çıktuktan sonra Baltık denizine de çıkmak için Leh kralıyla ittifakı yeniliyerek 18. yüzyılın ilk senesinden itibaren İsveçlilerle hayli uzun süren harplere başlamıştır. O zamanlar İsveç kralı, Osmanlı Türklerinin (*Demirbaş*) dedikleri Beşinci Şarl idi. Harbin ilk devresinde İsveçliler galip durumda bulunmuşlarda da Deli Petro’nun delice şiddeti ve akıllıca takip fikri sayesinde nihayet galebe Moskoflar tarafından kalmış ve 1703 yılında Petro, yeni aldığı arazide ve Baltık denizinin Fin körfezi kıyısında Petersburg (*Le-*

ningrad) şehrini kurmuştur. Bu şehir, garp usulünde bina olundu. Şehrin ismi bile Almanca idi.

Petro'dan itibaren Moskof devletinin Petresburg devresi başlar ve artık Moskof veya Rus çarları Rusya İmparatoru ünvanını taşırlar.

Petro İmparatorluğu ilân ettiği zaman basılan madalyaya “Petro Grek İmparatoru” diye yazdırarak kendisinin eski “Şarki Roma” yani Bizans İmparatorlarına halef olduğunu ima etmek istemiştir. Zaten Moskof çarlarının III. İvan'dan beri böyle bir iddiada bulunduklarını yukarıda kaydetmiştik. Bu iddianın ne derecelerde Osmanlı Türk İmparatorluğunu aleyhine müteveccih olduğunu ilerde göreceğiz.

DELİ PETRO’NUN VASIYETNAMESİ

Bazı tarih kitaplarında Deri Petro’nun bir vasiyetnamesinden bahsolunur. Bunun uydurmalığı muhakkak olmakla beraber muhtevası Petro ve haleflerinin emel ve hareketlerine uygundur. Yalnız vasiyetname ortada olmasa da bunun, Rusya’nın siyaset ve istilâ arzularının bütün çarlar tarafından takibi ve tahakkuku gereken “bir devlet programı” olduğu muhakkaktır.

Bu vasiyetnamenin genel olarak (9) maddeyi ihtiva ettiği rivayet edilir. Bu maddelerin başlıcaları şunlardır:

Rusya’nın müstakbel siyasetinin ana hatları belirtildikten sonra;

- 1– Karadeniz’in, Boğazların,
- 2– Şarki Anadolu ve İran’ın zaptıyla;
- 3– Akdenize ve Hint Okyanusuna, Atlas Okyanusuna çıkılması,

4– Rumeli’nin istilâsında Hıristiyan Türk tebasının yardımından ve oyalanarak Avusturyanın da kuvvetinden istifade edilmesi, belirtilmektedir.

PETRO’DAN SONRA GELEN HÜKÜMDARLARIN HEDEFLERİ

Petro’nun haleflerinin hedefi şöyle özetlenebilir.

- 1– İçde: Reformlarla beraber mutlakiyetin idamesi,
- 2– Dışarda: Türklere karşı imha ve istilâ siyaseti,
- 3– Açık denizlere çıkma ve boğazları alma işinin sağlanması.

Bu amaçla her türlü vasıttan istifade etmek ve bilhassa Hıristiyan dinini bir alet olarak kullanmak.

TÜRK–RUS İTTİFAKLARI

Rusya ile Türkiye’nin ittifakı; İlk anda insanın hayretini ve sonrada –ihtiyarsız– hiddetini tahrik eden bir hadise olarak görünür. Türkiye’nin hayat ve mevcudiyetine kasdederek onu yok etmekten başka bir niyeti olmayan Rusya ile Türkiye nasıl ittifak edebilirdi? Ancak, Ruslar bütün kötü niyet ve emellerinden vazgeçmiş olsun. Hayır, Rusya hiçbir zaman Türkiye hakkındaki emellerinden ve onu mahvetme amacından vazgeçmemiştir. Bu defa taktik değişiyor. Her ne kadar Türkiye ile yapılan harplerde Rusya galip gelmiş, birçok arazi de ele geçmiş ise de, bu savaşlar, yaralı Türk arslanın pençeleriyle Rusya’nın da yaralanmasını mucip oluyordu. Yani Rusya’ya Türklerle savaş pahalıya mal oluyordu. İşte bu nedenle her fırsatı ganimet bilerek ve bilhassa aşağıda göreceğimiz gibi Hıristiyan tebayı da istismar ederek “*Harple alamadıklarını dostluk maskesi, ittifak perdesi altında, hululü muslihane,*

oyalama, avındurma” ile almak istiyorlardı. Bu amaçla Türkiye ile üç defa ittifak yaptılar.

1798 ittifakı; daha birinci ittifakın süresi bitmeden alelacele yapılan 1805 ittifakı; nihayet 1833 Hünkâr iskelesi ittifakı. Bu ittifakları, diğer taraftan Türkiye de arzu etmişti. Yalnız Türkiye’nin arzusu samimi idi ve bilhasa diğer devletlere güvenmemesi bunda büyük bir amil teşkil ediyordu.

Napolyon Fransa’sının iki yüzlülüğü, İngiltere’nin de Rusya ve Fransa arasında, gâh birine, gâh diğerine döner bir durumda bulunması Türkiye’yi yalnız bırakmıştı. Çok zayıflamış bulunan Türk devletinde, Rus ittifakları sayesinde hiç olmazsa Rusların tasallutunu olsun bu dostlukla durdurmak maksadı da güdülmüş olabilir. Diğer taraftan Avrupa’da vücutta gelen siyasi değişiklikler, özellikle İngiltere’nin daha aktif bir şekilde inkişaf etmeğe başlayan doğu siyaseti; Avusturya’nın, Fransa’nın doğudaki çıkarları, Ruslar’ı Türkiye üzerine kendi başlarına– isteseler ve imkân elde etseler de – bırakmayacağı Türklerden evvel Ruslarca anlaşılmaya başlanmıştı. Türkiye, her taraftan topraklarına göz koymuş düşmanlarla çevrilmişti. Düşmana karşı düşmandan medet ummak, garip olmakla beraber 18 ve 19. yüzyıllarda, zayıflayan Osmanlı devleti için bu keyfiyet bir zaruret halini almıştı.

I. İTTİFAK: İSTANBUL İTTİFAKI

(22 Aralık 1798)

Bu ittifak, ilkin Fransa’nın Mısır’a taarruzu üzerine akdedilmiş; 5 Ocak 1799’da da yine Fransa’ya karşı İngiltere ile ittifak edilerek ikinci ittifak namını alan heyete Türkiye de girmişti. Türkiye ile müttefik olan Avrupa devletleri arasında yalnız Rusya kötü niyet bakımından daima şüpheli bir müttefik olmak durumunda idi.

Rusların amacı, “Fransa’yı Türkiye’den bilhassa Balkanlar’dan uzak tutmak ve padişaha yardım maskesi altında boğazlara hâkim olmak fırsatını elde etmek” idi.

1798 Türk –Rus ittifak anlaşması 14 madde idi.

Buna göre;

1– Her iki taraf, karşılıklı olarak düşmanlarını düşman, dostlarını dost tanıyacak ve bu hususta birbiriyle muhabere ve müzakere ederek kendi mülklerinden taarruzu beraber defedeceklerdi.

2– 29 Aralık 1791’de yaşıta akdedilen anlaşma hükümlerini her iki taraf tasdik ve uygulıyacaklardı.

3– Her iki taraf karşılıklı olarak temellük ve tasarruflarındaki bütün memleketlere zamin ve kefil oluyorlardı. Rusya, Fransa’nın Mısır’a tataruzundan evvelki Türk topraklarını tamamlığını, Türkiye de Rus topraklarının tamamlığını tekeffül ediyordu.

4– Her iki taraf başka bir devletle birbirinin zararını mucip olmamak ve menfaatlerini korumak üzere dostluk anlaşması yapabileceklerdi.

5– Her iki taraf, olacak taarruzu def’e sulh yolu ile gayrek edecek, bu gayret kâfi gelmediği takdirde birbirine kara ve deniz kuvvetleriyle veya nakten yardım edeceklerdi.

6– Zikrolunan yardımın aynen veya para olarak verilmesi, hücumu uğrayan devletin arzusuna tabi olup, aynen imdat olunması yani asker ve donanma istendiği takdirde, istenilen kuvvetler nihayet üç ay zarfında gönderilecek; mali yardım istenirse bu yardım hücumu uğranılan tarihten barışın imzasına kadar yıllık taksitlerle yapılacaktır.

7– Her iki devlet, bütün kuvvetleriyle müştereken muharebede oldukları takdirde münferit barış yapmayacaklardı.

8– Her iki devletin şart olan imdatları; yahut bütün kuvvetleriyle beraber genel hareketleri lâzım gelirse, birbirilerine harp tedbirlerini açıklayarak gerek muharebenin devamına gerekse anlaşmanın şartlarına dair niyetlerini bildirip aralarında karar vereceklerdi.

9– Her iki taraf birbirlerine yardım için gönderecekleri askerinin sayısı ile mütenasip top ve cephane ve bütün harp vasıta ve mualemesine verecek, kuvvetlerin iâşesine lüzumlu maddeler aynen ve bir anlaşma ile belirtilecek fiyat üzerinden tesviye edilecek, yardım kuvvetlerini alan taraf bunların konaklarını, tedarik ederek kendi ordu birlikleri gibi her türlü istirahat esbabını sağlayacaktı.

10– Yardıma gönderilen donanma yardım gören devletin her türlü donanma üs ve tesislerinden faydalanacaktı.

11– Muharebede düşmandan alınacak ganaim, elde eden tarafın olacaktı.

12– Her iki taraf bu tedafü’i ittifak anlaşmasını sırf memleketlerin tamamlığını korumak ve emniyetini sağlamak amacıyla yaptıklarından Nemçe imparatorunu, İngiltere ve Prusya krallarını ve diğer arzu eden devletleri de bu ittifaka girmeye davet edeceklerdir.

13– Bu anlaşmanın süresi tasdik ve mübadele gününden itibaren 8 yıl olacaktı.

14– Süratle, iki ay ve daha az zamanda tasdik ve mübadele edilecekti.

Diğer taraftan bu anlaşmanın bir de (*Şurutu münferide-gizli*) kısmı vardı. Bunun altıncı maddesi çok önemli idi. Şöyle ki; Rusya elçisi Türklerce talep edildiği takdirde, 80 bin kişilik bir Rus ordusunun Turla ırmağı sağına geçileceğini, on iki büyük gemi ile de yardım edileceğini bildirmişti.

Rusya ile imzalanan bu ittifak anlaşması, daha sonra, II. Mahmut ve I. Nikola zamanında imzalanan Hünkâr iskelesi anlaşmasının bir eşi gibidir. Her iki antlaşmada da Ruslar Türkleri mahmi devlet (*himaye edilen devlet*) durumuna düşürmek istemişlerdi.

II. İTTİFAK (24 Eylül 1805)

1798’de imzalanmış olan ittifak anlaşması henüz bitmeden Rusya hükümeti, 1805 yılında, anlaşmanın yenilenmesini ve Osmanlı tebası Hristiyanların bundan böyle Rusya himayesi altında bulunacaklarının da anlaşmaya ilâvesini istedi.

Osmanlı hükümeti bu melunca isteği kabul etmeyince Ruslar, daha çok ısrar ederlerse Türklerin (*İngiliz– Rus*) ittifakından ayrılarak Fransızlarla anlaşacaklarını tahmin ettiklerinden bu istekten vazgeçtiler.

Nihayet anlaşma 9 yıl süreyle yürürlükte bulunmak üzere 24 Eylül 1805’de imza edildi. 15 maddelik idi, bir de 10 maddelik (*Şurutu haftıyei– münferide*) denilen gizli anlaşma imzalanmıştı. Gerek açık gerekse gizli bu iki anlaşma ile ittifak yenilenmiş ve uzatılmış oluyordu. Anlaşmada iki tarafın karadan ve denizden yapacakları yardım da açıklanmıştı. Bu anlaşmanın açık kısmının en önemli maddeleri 11 ve 13. maddelerdi. 11. madde de “*İttifakın tedafüü olduğu, asayışi anımmeye lüzumlu olan muvazenei mülkiyenin korunması maksadıyla akdedildiği ve iştirak arzu eden diğer devletlere de bu ittifaka katılmalarının teklif edileceği*” kayıt olunuyor, 13. maddede ise “*İki tarafın birbirinin topraklarının tamamlılığına kefil ve zamin oldukları*” teyit olunuyordu.

İngilizlerden de saklanan gizli anlaşma gereğince Rusya çarı, Fransa ile harbe girecek olursa Osmanlı padişahı şunları taahhüt ediyordu: 1. madde ile “Harbin devamı müddetinde Karadeniz’den Akdeniz’e Rus donanmasının boğazlardan geçişi kolaylaştırılacak ve Rus çarının iyi niyetlerine muvafakat edilecek”; 7. madde ile “Boğazlar Osmanlı ve Rus donanmalarından başka diğer devletlerin donanmalarına kapanacak”; 2. madde ile “Türkiye’nin başka devletlerle ittifakı Rus çarı vasıtasıyla olacak”; 4. ve 5. maddelerle de “Yunan adalarının hukuki durumundan Rusya’nın önceki anlaşmalarla gerçekleştirmiş hakkı arttırılabilecek” idi.

Pek kısa bir zaman devam eden ve en önemli noktaları üzerinde durduğumuz bu anlaşmanın dikkate şayan vasfı şudur: Osmanlı–Rus devletleri her ne kadar hukuken eşit ve tamamen müstakil iki devlet gibi ittifak etmişlerse de Rusya’nın çok kuvvetli, o zamanki Türkiye’nin ise çok zayıf olması, fiilen bir (*hami–mahmi*) devlet anlaşması yaratıyordu.

Bu anlaşmaların imzalanmasından pek kısa bir süre önce, sadrıazam tarafından Rus elçiliğine bir resmi senet verilmiş ve bununla bu tarihten önceki anlaşmalarda Ruslara tanınan bir çok (*Ezcümle Eflâk ve Buğdan voyvodalarının azil ve nasbı gibi*) hususlar teyit edilmişti.

Bu sırada Avusturya zaferini kazanan Napolyon, Rusya ve İngiltere ile barış yapmaya çalışıyor, bir taraftan da Türkiye’yi Rusya ile harbe teşvik ediyordu.

Bu anlaşmanın aktinden kısa bir zaman sonra Rusya, ilerde göreceğimiz gibi Türkiye’ye tecavüze geçti ve 1806 – 1812 seferi başladı.

III. İTTİFAK

HÜNKÂR İSKELESİ ANLAŞMASI

(8 Temmuz 1833)

18–19. yüzyılların Türkiye İmparatorluğu için meşum ve imparatorluğun yıkılmasını ve bu yola dökülmesini sağlayan amillerle dolu olarak devam ettiğini yukarda söylemiştik.

İmparatorluk harici düşmanlardan başka; büyük devletlerin teşvikiyle gerek Hristiyan, gerekse Müslüman ve Türk olmayan tebaanın isyanları ile de uğraşıyordu. Hele yeniçeri lağvedildikten sonra devletin en zayıf devri başladı.

İşte bu devirde Mısır’da bir Türk valisi, Mehmet Ali isyan etti. 1833’de bu asi valinin kuvvetleri Konya’yı olarak Kütahya’ya yöneldi. Padişah büyük devletlere sığındı. Hepsinden evvel bu kara günü fırsat bilen Çar I. Nikola, en büyük düşmanı olan II. Sultan Mahmud’a derhal yardım teklifinde bulundu ve karşılıklı olarak sultan da yardım istedi. Rus donanması Beykoz önüne geldi ve 11 tabur Rus piyade askeri de Hünkâr İskelesi civarındaki ordugâha yerleştirildi. Rus çarı tarafından Mısır’a gönderilen Morovyefe Mehmet Ali, Kütahya’dan daha ileri gitmeyeceğini vaad etmiş ve bu keyfiyet Sultan Mahmud’a Rusların bir başarısı gibi gösterilmişti.

Mehmet Ali ve Kütahya’da anlaşma yapılıncaya Ruslar artık Boğaziçi’nden çekilmeden evvel ve çabucak padişaha Hünkâr İskelesi anlaşmasını adeta zorla kabul ettirmişlerdi.

Bu anlaşma ile;

1– Her iki taraf ülkesini her türlü tecavüzden karşılıklı korumak için ittifak ediyor,

2– Her iki taraf eski anlaşmaların hükümlerini teyit ediyor,

3- Bu ittifak anlaşmasına esas olan karşılıklı savunma isteği gerekçesinde devleti-ailenin İstilâl ve tam istikranını temin etmek Rusya devletinin (*son derece halisane niyeti*) olduğundan Rusya devleti imparatoru cenapları (*Türkiye'ye Rusya'nın kara ve deniz kuvvetleriyle yardımına ihtiyaç gösterecek ahval zuhuru takdirinde*) lüzum görülecek miktarda kara ve deniz kuvvetleriyle yardımı taahhüt ediyor.

4- Yardım isteyen tarafın yardım olarak aldığı kara ve deniz kuvvetlerinin iâşe ve masraflarını ödemesi gerekiyor,

5- Sürenin 8 yıllık olduğu belirtiliyor.

Bir ittifakla da Rusya Türkiye'ye hâkim olmak ve hiç olmazsa kendisine tabi bir devlet durumuna sokmak amacını güdüyordu. Nitekim; anlaşmaya zayıl olarak eklenen gizli bir madde ile "Her ne kadar her iki taraf birbirine maddî ve ciddî yardımlarla bulunacaklarsa da Rusya İmparatoru, maddî yardım yapmaktan dolayı doğacak zorluklardan Türkiye'yi kurtarmak için bu yardımı istemeyecek, ancak Türkiye icraat ve siyaseti fiiliyesini Rusya'ya uydurarak Çanakkale boğazını bütün yabancı devlet donanmalarına kapayacak" idi.

Buna göre Türkiye, bütün diğer devletlerden uzaklaşmış Rusya himayesine girmiş, Rusya ise Karadeniz'i bir Rus gölü haline getirmek isteyerek gayri kabili taarruz bir hale gelmiş oluyordu.

Rusya, Türkiye'de bir hanedan tebeddülünden, Türkiye'nin gerek bu suretle, gerekse maddî inkişaflara ve refaha kavuşarak kuvvetlenmesinden daima korkuyordu. Bütün gayreti, kâh tehdit, kâh dostluk maskesi altında Türkiye'yi yıkmak idi.

Hünkâr İskeleyi anlaşmasının akdi, bütün diğer devletleri telaşlandırdı. Bu maksatla, 1840 ve 1841 Londra mukavelele-

riyle “Boğazlar yabancı harp gemilerine kapandı ve iki tarafın Türkiye ve Rusya’nın Karadeniz’de donanma bulundurmaları tahdit” olundu.

Bu bahse son vermeden şunu da kaydedelim: Türk–Rus harpleri Rusya çarlığını büyütmekle beraber, onun yıkılmasını çabuklaştırmakta büyük amil olmuştur. Bolşeviklerin adını kirllettikleri Karl Marks, 1877’de Türkiye–Rusya harbi münasebetiyle şöyle yazıyor:

“Rusya’nın durumunu resmî ve gayrî resmî kaynaklardan inceledim. O, çok uzun zamandan beri büyük bir patlamanın arefesindedir. Bunu doğuracak bütün şartlar orada mevcuttur. Rusya’nın iktisadî, ahlakî ve fikrî bütün temelleri inhilâl halindedir.

Cesur Türkler, yalnız Rus ordusuna ve maliyesine değil, orduya bizzat komuta eden çara, veliahte ve diğer Romanof ailesinden altısına (*yani evvelki çarlara*) da indirdikleri darbe-lerle bu patlamayı çok seneler için ta’cil ettiler”.

Şahamet örneği Çanakkale ise Marks’ın müjdeliği infilâkı yaratarak çarlığı da devirdi.

Bir gün başka bir şahamet ve zafer de belki azdıkca azan ve belâsını arayan kızılığ ebediyen devirecektir.

RUS POLİTİKA VE EMELLERİNİN TEKÂMÜL SEYRİ

Rusya 16. yüzyılın sonunda Türk hâkimiyetinden kurtularak Moskova büyük knezliğinden istihale suretiyle Rus çarlığı, Rus İmparatorluğu olduktan sonra 17–18. yüzyıllarda, 19. yüzyılın başında dünya devletleri arasında siyasî bir mevcudiyet olarak kendini göstermişti.

17. yüzyılda Rusya'nın doğu Türk illerinde yayılması çabuklaşmış ve Ruslar Hazer denizine inmişlerdi. Bundan başka Moskova bir (III. Ruma) ve Hıristiyanlığın merkezi haline getirilmek istenmişti. III. İvan'ın Sofya Paleologla evlenmesi, İstanbul ve açık denizler emelinin başlangıcı olmuş ve Romanoflar'ın iktidara gelmesi de "Dünya kilerlerini kapalı Rus faresinin Baltık deniziyle Karadeniz'e birer fare deliği" açmasını yol açmıştır.

18. yüzyılda da 17. yüzyılın sonundan beri Rusya'da İmparatorluğu kuran Petro'nun delice ve fakat cesur icraatı, Rusya'yı gelişme devrine sokmuş, Batı Türk İmparatorluğu – Rus mücadelesinde en had bir devir başlamıştı. Bundan başka 18. yüzyıl, Türk imparatorluğunun inhidatında olduğu kadar, Polonya ve İsveç için de önemli olayların vukuunu kaydeder.

Böylece, bütün çarlar tarafından Petro'nun vasiyetnamesi adı altında, bunun çizdiği devlet programı takip edilmiş, 20. yüzyılda da "*Kara çarlar Rusyasının Kızıl çarlar Rusyasına*" inkilâp etmesiyle Rus devletinin politikası ve emelleri en pısırk bir durumdan en azılı, bütün dünyanın mevcudiyetini tehdit eden bir azgınlık politikası derecesine varmıştır.

Petro'dan itibaren bir programla iyice beliren Rus politikasının ana hedefi: "*Türkiye İmparatorluğu ve Doğu Türk illeri, Türklük*" Buna paralel ve fakat elde edilmesi kademelendirilen hedefleri de "*İran, Hint Okyanusu, Çin, Baltık memleketleri, Finlandiya ve İsveç, Polonya*" olmuş ve kara çarların varisi kızıl çarlar için de bütün dünya hedef olarak ele alınmıştır.

Bu hedeflere varmak için her türlü gayri meşru hareketler araç edinilmiş ve bilhassa Hıristiyanlık çarlığın emellerinin

tahakkukunda bir politika aleti olarak; ilkin Türklere karşı, Avrupalı diğer Hristiyanları himaye ve onları Türk boyunduruğundan kurtarmak bahanesiyle bunları kışkırtmak ve istismar etmekte kullanılmıştı.

Zamanımızda da kara çarların metodu daha korkunç bir hale getirilerek içtimaî bir din ve mezhep çeşnisi verilen komünizm, bütün dünya ülkelerine yayılmakta ve bu memleketlerde satın alabildikleri hainlerin yardımı ile hâkim olmaya çalışmaktadırlar.

HIRİSTİYAN DİNİNİN ve TÜRKLERE TABİ HIRİSTİYAN TEBAANIN İSTİSMARI

Hemen denilebilir ki, Türk-Moğol istilâsına kadar bir Rus tarihi nasıl yok idiyse; Moskova III. Roma oluncaya ve bu Roma'dan bir Ortadoks patrikliği kuruluncaya ve çarlık kendilerini Bizans'ın varisi addedinceye kadar da bir din yoktu.

Rusların zoraki tarih, zoraki dinleri ve dindarlıkları çarlıkla başladı. Daha evvel, 989'da Kutsal Vladimir'in Kersonda haçı Dinyeper (Özii) nehrinde atmasına rağmen, böylece bir din sahibi olmak keyfiyeti uzun yıllar Rusya için bir şey ifade etmemişti.

Çünkü Ruslarda sağlam bir dini anane olmadığı gibi Rusya'daki bütün dinî âbidat, kiliselerde hep ecnebilerin eseri idi ve mukaddes Rusya'nın Rus halkı, "hiç bir zaman dini anlamamış ve benimsememiş"dir. Dolayısıyla din müjkin ruhuna tesir edememişti. Dindarlığın temeli "Temiz bir itikat, içten gelen bir hürmet ve Allah korkusu"dur. Hazretli İsa Aleyhüselâm, "iyiliğin, faziletin timsali ve yayıcısı; zulmün, kan dökmenin, yalancılığın düşmanı" idi. Halbuki; Rus, Mujik, "Allah'ın adını anarken bilmem neresini kaşır... eline aldığı bir

İkona – dini tasvir için de; işime yararsa taparım, yaramazsa kenefe atarım” dermiş.

Ruslar, ne garplı, ne şarklı değildir. Bu sebeple, Rusta şarklı ve garplının dinî iman ve itikadı hiçbir zaman yer etmemiştir.

Bir Rus mütefekkeri: “Biz ne şarklının, ne de garplının ananesine sahip değiliz. Sanki biz, zamanın dışında kalmışsınız gibi insanlığın terbiye ve tekâmülünü temin eden fikirler, bize kadar gelemedi.

Bütün yaşadığımız asırları gözden geçirin, bütün işgal ettiğimiz sakalara bakınız. Size maziyi kuvvetle hatırlatan ve onun canlandıran bir tek hatıra ve önemli bir tek eser bulamazsınız. Biz ancak içinde bulunduğumuz zamanı yaşayan bir milletiz. Ne geçmişimiz, ne de geleceğimiz var. Kendi fikirlerimizi istinat ettirecek temellerden mahrum olduğumuz gibi, kaderin acı bir cilvesi olarak, insanlığın umumî ceryanlarından kenarda kalmış olduğumuzdan onları neticelerini de alamadık. Zamanın tecrübesi bizim için hiçtir. Bizim için asırlar ve nesiller semeresiz gelip geçmiştir. Medenî dünyadan ayrı kalmış olduğumuzdan, dünyaya bir şey veremedik. Bir gün büyük adam “Deli Petro” bizi medenileştirmek; bize ilim ve medeniyet sevgisi vermek için bizi medeniyet mantosu ile örttü; fakat biz mantoyu aldık. Medeniyeti bıraktık” diyor.

Yine bir Rus: “Rus Mujiği canavar kadar cahildir. Onda tam manasıyla içtimaî tehlike vardır. Ve Rus mujiği tam manası ile dejeneredir” diyor.

Böyle olan kitle dindar olabilir mi?

Münevverler kütlesi ise dinsiz idi.

Çarlar ve aristokratları ise “dinsiz ve ahlaksız” idiler.

İşte böyle olan Rusya’ya çarlar, “din benim” diye bağırtıyorlar, Hıristiyanlığın hamisi oldukları ilân ederken de çarlar ve ezcümle bu davanın bayraktarı II. Katerina, aşıkları-

la Meryem ana tasviri önünde en hayasız hareketlerden çekinmiyordu.

İşte bu Rusya, Hristiyan dinin hamisi, Hristiyan Türk tabasının kurtarıcısı olduğunu ilân ediyordu.

Kızıl Rusya'da da durum aynıdır: Hristiyan çarlık Rusya'sından ne idiye, (*kızılık*) da Rusta, Mujik'te aynı durumda yer etmiştir.

Kızıl çarlar da Ruslara "Komünizm benim!" diye bağırtıyorlar, zavallı Rusu kendisine yaramayan bu çürük yumurta ile dünyayı fethetmeye kaldırıyorlar, başkalarını da aç mujik gibi bağırtarak istiyorlar.

Osmanlı Türklerinin yüce hakanı Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u zaptettiği zaman, patriğe, taç ve asa vererek ruhani saltanat tahtına oturttu. Ona hürmet etti. Bütün Hristiyanların dini hürriyetlerini tanıdı. Ezan sesi yanında çan sesine de müsaade etti. Hem de hürriyetin bütün genişliğiyle ... Halbuki o devirde engizisyon, insanları diri diri ateşte yakıyordu. Mesele İsyanya'da kilisenin yanında cami ve havrayı değil ayakta tutmak, adını bile anmak engizisyonun pençesine düşmekle eşdeğerdi. Böylece, Osmanlı (*Türk*) tebası Hristiyan milletler Osmanlı idaresinde en geniş manası ile her türlü dinî hürriyet ve adalet içinde yaşıyorlardı. Bu milletler arasında Rus dinî propaganda, I. Petro'dan itibaren başladı. Din maskesi altında Rusya'nın asıl amacı; Türk devletini zayıf düşürmek ve yutmak, bilhassa boğazlara sahip olmak idi. Rus siyaset, Türkiye'yi zayıf düşürmüş ve fakat Rusya, Türkiye'yi yutamamış ve çarlık da yıkılmıştır.

Rus propaganda fiilen Eflak ve Buğdan'da 1715'den itibaren Yunanistan'da (*Mora'da*), 1709'dan itibaren Sırbistan'da, 1877'den bir az evvle Bulgaristan'da başlamış ve bu

lkeler müstakil oluncaya ve bizden ayrılincaya kadar devam etmişti (*Bunların isyanlarına Türk Rus harpleri bliimnde kısaca temas edilecektir*). Bu devletler müstakil olunca Rusya'ya sırtlarını dönmüşler ve Rus nüfuzuna girmekten kaçınmışlardır.

Türk devleti, Rus propagandasına uyarak isyan eden asi tebayı mdafaai nefis için tedibe kalkışınca da yaygara hazır!

– Türkler Hristiyanları katlediyorlar...

Rusların teşvikine kapılan Balkanlar'daki Romenler, Sırp-lar, Karadağlılar, Yunanlılar, Bulgarlar oldukça toplu ktleler halinde olduklarından istiklâl mit edebilirlerdi ve nitekim, müstakil de oldular. Lâkin Türkiye'nin her tarafına dağılmış bir durumda bulunan ve hiçbir yerde bir topluluk teşkil etmeyen Ermeniler, Rus tahriklerinden en büyük zararı gördüler.

Rusların Ermenileri teşviki 18. yüzyılda başladı. Osep Artgotyan adlı papaz bu hususta Rusların en büyük yardımcısıdır. Bu keşiş, kendi milletine kötülük ettiği gibi Rusların Kafkasya ve Ermenistan'da yerleşmelerine ve bu yerleri bu günkü feci duruma düşürmelerine de hizmet etmiştir.

BOĞAZLAR MESELESİ

Yukarıdaki sayfalarda da gördüğümüz gibi 18. yüzyılın başlarından bu güne kadar devam eden Rus politikasının temeli ve ana hedefleri "Karadeniz'den ve Rumeli'den ilerleyip boğazları zaptederek Akdeniz'e, Kafkasya ve Doğu Anadolu zerinden İskenderun'a ve yine Akdeniz'e; Irak ve İran zerinden Basra körfezine, Hint Okyanusuna" ıkmak idi. Bu maksat uğrunda Ortadoks tebası kullanılmak istenmiş ve ilk stratejik çıkış mevzii olmak üzere de "Karadeniz'in doğu kıyı-

ları ve bilhassa Kırım” zaptedilerek Karadeniz bir Türk gölü olmaktan çıkarılmıştı. Bundan sonra da Türkiye ile Rusya arasındaki bütün mücadelenin temelini boğazlar meselesi teşkil etmiştir.

COĞRAFYA VE TARİH BAKIMINDAN BOĞAZLARA KISA BİR BAKIŞ

Boğazlar (*Karadeniz ve İstanbul su geçidi – boğazı ile Marmara denizinden ve Çanakkale su geçidi – boğazından*) mürekkep dünyanın şekil bakımından en güzel, stratejik değer ve iktisadî mübadeleler bakımından da en önemli bir su yoludur.

Avrupa ile Asya’yı, Kuzey denizi ve merkezi Avrupa ile Hind Okyanusunu, Doğu Avrupa ve Kuzey Asya ile Akdeniz’i ve dolayısı ile açık denizleri en kısa istikametlerden birbirine bağlar ve bu bölgeleri birbirinden ayırır veya birleştirir.

Boğazlar bölgesinin en yakın kara sınırları; Avrupa’da Midye – Enez hattı, Asya’da Sakarya ağzı – Geyve Boğazı – Bilecik – İnegöl – Uludağ – Balıkesir – Edremit körfezi hattıdır.

Boğazları elinde bulunduran bir devlet ister istemez dünya üzerinde siyasî ve stratejik bakımdan büyük bir değer kazanır. İstanbul bu (*Boğaz Pantatifiinin*) en büyük pırlantasıdır.

Boğazlar ve İstanbul ebediyyen Türk ve Türkün mevcudiyetinin temel taşlarından biridir.

Boğazlar bölgesi. tarih boyunca büyük olaylara sahne olmuş, Avrupa’dan Asya’ya, Asya’dan Avrupa’ya yönelen bütün akınlar, iktisadî ve siyasî mübadeleler hep burada düğümlenmiş ve cereyan etmiştir.

İlk çağda; Truva muharebeleri, eski İran – eski Yunan mücadeleleri, Büyük İskender’in istilâ hareketleri bu bölgede tarihin kaydedebildiği olayların başlıcalarıdır.

Orta çağda; Bizans – Arap mücadeleleri, Bizans – Lâtin mücadeleleri, Bizans – Slav mücadeleleri, Bizans – Türk mücadeleleri yine bu bölgede gerçekleşmiştir. Haçlı seferlerinde de önemli olaylara sahne olmuştur.

Orta çağın bitişi Bizans’ın da sonudur (1453).

Yüce Türk hakanı Fatih Sultan Mehmet, yeni çağın doğuşunu sağlamış; Türklerin Avrupa’ya geçişlerinin 17’ncisi ile Çanakkale Boğazına, Marmara’nın bütün kıyılarına sahip olan Türk devleti, kuzey doğu kapısını da tamamen alarak boğazları ebediyen Türk milletine maletmiştir.

Türkler, boğazlar üzerinde 17 defa Avrupa’ya geçiş yaptılar.

Birinci geçiş: 1263 yılında Saltuk dedenin başbuğluğunda 12 bin Türkmen boğazdan geçerek Dobrice’ye yerleştiler.

İkinci geçiş: Aydın Türkmenlerinden Melek İshak beyin komutasındaki Türk kuvveti 1307 yılında Avurupa’ya geçtiler ve İspala’ya kadar ilerleyerek burada Bizans hizmetine girmiş olan diğer Türkmenlerle birleşerek Bizans İmparatorluğunu mağlup ettiler.

Üçüncü geçiş: Osmanlı Türklerinin 1321 yılında Trakya ve Makedonya kıyılarında yaptıkları korsanlık hareketlerdir.

Dördüncü geçiş: 1327 yılında ve Orhan Gazi zamanında Bizans İmparatoru Andronikos’a yardım maksadı ile Türk kuvvetleri Silivri bölgesine çıkarılmıştır.

Beşinci ve altıncı geçişler: 1331 ve 1332 yıllarında Karesi ve Osmanlı kuvvetlerinin Trakya’ya akınlarıdır. Sultan Orhan’la Bizans arasında ilk anlaşma bu tarihte aktedilmiştir.

Yedinci geçiş: 1332 yılında İzmir ve havalesine hakim olan Türk beyinin oğlu Umur bey tarafından donanma ile Selânik bölgesine yapılan çıkarma hareketidir.

Sekizinci geçiş: 1335 yılında yine Umurbey tarafından Gümölcüne'yi zaptetmek amacı ile yapılan akındır.

Dokuzuncu geçiş: 1337 yılında Sultan Orhan tarafından Büyöckekmece civarına yapılan çıkarmadır.

Onuncu geçiş: 1340'da Trakya'ya yapılan akındır.

Onbirinci geçiş: 1341'de Saruhan kuvvetlerinin Yahşı Bey komutasındaki akınlarıdır.

Onikinci geçiş: 1342'de Bizans İmparatorluğunun Aydın beyi Umur beyden yardım istemesi üzerine Türk yardım kuvvetlerinin Meriç mansabına çıkarılması için yapılan harekâttir.

Onüçüncü geçiş: 1343'de yine Umur beyin imparatora yardım amacı ile Selânik civarında yaptığı çıkarma hareketleridir.

Ondördüncü geçiş: 1345'de Bizans İmparatoru, Saruhan beyinden Bulgarlara karşı yardım istemiş ve Türk kuvvetleri Avrupa'ya geçmiştir.

Onbeşinci geçiş: 1348'de Edirne'ye kadar uzanan bir (akın geçişi) dir.

Onaltıncı geçiş: İmparator Kantakuzene Sırp kralı ile muharebe için yapılan geçiştir.

Onyedinci geçiş: Osmanlı Türklerinin 1353'de Süleyman Paşa komutasında daha evvel yapılan geçiş hareketlerinin sonuncusu ve kesin olanıdır. Bundan sonra artık anakka- le boğazı, Marmara sahilleri ve Karadeniz boğazının da Anadolu kıyıları tamamen Türklerin eline geçmiş, Rumeli Hisarının yapılması ve İstanbul'un fethi ile de boğazlardaki hâkimiyet tamamlanmıştır.

TÜRKLERİN BOĞAZLARA EBEDİ HAKİMİYETİ

Boğazlara hâkimiyet 1353'den 1453 yılına kadar devam eden mücadelelerle sağlandı. İstanbul'un zaptı Yıldırım Beyazıt'e nasip olmak üzere iken Timurlenk'in düşüncesiz tecavüzü, bu işi 550 yıl geri atmış oldu.

İstanbul'un fethinden kısa bir süre sonra Karadeniz bütün kıyıları ile Türk imparatorluğuna katılarak sadece bir Türk denizi oldu.

BOĞAZLAR MESELESİNİN DOĞUŞU

Karadeniz; bir Türk denizi olduğu sürece, boğazlar meselesi diye bir şey bahis mevzuu değildi. Ancak 18. yüzyılda Karadeniz'e Rusların çıkması ve kıyı sahibi olmaları; daha sonra Ruslardan başka hükümetlerin doğuşu ve Karadeniz'e sahildar olmayan memleketlerin de işe karışması ister istemez (*bir boğazlar meselesi*) nin meydana çıkmasına neden oldu.

Petro'nun ilk Azak muharebeleri sonunda 1700 İstanbul anlaşmasıyla Azak kalesi Rusya'ya verildi. Bu hal kısa zaman devam etti. 1711 Prut seferi sonunda Ruslar Azak'tan atılmış ve Karadeniz tekrar bir Türk denizi olmuştu. Ancak 28 yıl sonra, 1736–1739 Türk–Rus ve Avusturya seferi sonunda Belgrat anlaşmasıyla Azak Rusya'ya verilmiş ve fakat Rusların ne Azak denizinde ne Karadeniz'de donanma bulundurmaları, yalnız ticaret gemilerinin serbest olması ve boğazlardan geçmesi kabul edilmişti.

Bu anlaşma Rusları uzun süre bağlamadı. 1768–1774 seferinde Ruslar, Rus donanmasında emir ve komutayı, sevk ve idareyi elinde bulunduran İngiliz Amirali Elfinston'un sayesinde 5 Temmuz 1770'de ilerde göreceğimiz Çeşme deniz savaşını kazandılar.

10 Temmuz 1774'de Küçük Kaynarca anlaşmasının 11. maddesiyle Türkiye Karadeniz ve boğazlarda ticaret gemilerinin ticaret serbestisini tanıyordu. Savaş gemileri için bir kayıt yoktu. Yine bu anlaşma hükümlerine göre Rusya'nın Karadeniz kıyıları da genişledi.

Fakat bu anlaşma ile Kırım'ın istiklâli kabul edilmekle beraber yarımada yine Osmanlı devletinde bulunuyordu. Bu hal devam ettikçe Rusya'nın Karadeniz'de kıyı sahibi olması, stratejik bakımdan bir değer ifade etmiyor; ayrıca bu hal, Rusya'yı boğazları ele geçirmek imkânından mahrum ediyordu. Bu nedenle Kırım işlerine müdahale etmeye başladılar. 1779 Analıkavak anlaşmasıyla Kırım'ın şerî işlerinin İstanbul'a bağlılığı teyit edilmesine rağmen 1784'de İstanbul anlaşmasıyla Kırım'ı ilhak ettiler. 1786'da Çariçe Katerina, Kırım tacını giymek üzere Sivastopol'a geldiği zaman "İstanbul yolu" yazılı tablolarla süslenmiş zafer taklarının altından geçerek asıl hedefin İstanbul ve boğazlar olduğunu hazırlatmak istiyordu. 1787-1792 seferi sonunda Yaş anlaşmasıyla Kırım'ın Rusya'ya kesin ilhâkı teyid edildi ve Ruslar Besarabya'yı alarak Tuna ağızlarına da inmiş oldular.

Bütün bu müddet içinde (1699-1792), Karadeniz ve boğazlar Türkiye-Rusya arasındaki mücadelenin mihrak noktasını teşkil ediyordu. 23 Aralık 1798'de sekiz senelik (*yukarıda maddelerini arz ettiğimiz*) ilk ittifak anlaşması imzalandı. Amiral Oçakof komutasındaki bir Rus Donanması İstanbul'a geldi ve iki müttefik donanmanın yardımı ile müttefik donanmanın yardımı ile Fransızlar adalar denizinden ve 7 adalardan uzaklaştırıldı. 7 ada cumhuriyeti (*Cezairi Seb'ai müttehide cumhuriyeti*) Türkiye'ye geri vermekle mükellef ve fakat Rusya himayesinde olmak üzere kuruldu. Böylece Rusya Çanakkale Boğazı medhalinde yerleşmek imkânını bulmuş oluyordu.

23 Eylül 1805’de yapılan ikinci ittifakta ise Karadeniz’in emniyeti müteakibilen tekeffül ediyor ve boğazlardan bütün yabancı harp gemilerinin geçmesi menediliyor ve sadece Rus donanmasına geçiş hakkı tanınıyordu. Bu anlaşma parlak bir Rus zaferi, menhus emellerinin başladığı tarihten beri ilk başarılarıydı. Fakat Ruslar, 1806’da Türkiye’ye savaş açtılar. Amaçları bilhassa Türk-İngiliz ittifakına son vermek ve kuvvetli bir dostluk doğmasına engel olmaktı. Türkleri Rusların isteklerini kabule zorlamak üzere, Ruslarla müttefik olan İngilizlerin İstanbul önüne 1807’de bir donanma gönderdikleri, fakat bir sonuç alamadıkları, yani Türkleri Ruslarla anlaşmaya mecbur edemedikleri ve İstanbul önünden ayrıldıktan sonra Çanakkale boğazından zorlukla çıktıkları malûmdur.

Rusların Avusturliç mağlubiyeti ve Tilsit anlaşması; Türkiye-Rusya savaşına son vermeyi istihdaf etmekle beraber, Rusların Adalar denizinde himayeleri altındaki adalardan ve Bozcaada’dan çekilmelerini, bizden zaptettikleri gemilerin iadesini de sağlamıştı. Fakat, 1808’de Ruslar Fransızlarla anlaşınca Türkiye’ye şöyle bir teklif yaptılar.

“Türkiye, hacim ve cesametleri ne olursa olsun Karadeniz’den Akdeniz’e çıkacak ve müteakibilen Karadeniz’e girecek her çeşit Rus gemilerinin boğazlardan serbestçe giriş ve çıkışına müsaade edecek. Ancak boğazlardan aynı zamanda üç büyük veya üç küçük savaş gemisi geçebilecek. Bu gemiler İstanbul ve Çanakkale boğazlarında her türlü ihtiyaçlarını da sağlamak üzere buralarda bir süre durabilecekler”.

Bu teklifle Ruslar, 1805 ittifak anlaşmasında elde etmiş oldukları önemli imtiyazın bir kısmını olsun koparmak istiyorlardı. Bu Rus teklifi reddedildi.

Bu sırada İngiliz siyaseti (*cephesini tebdil*) etmiş ve Türkiye'ye yaklaşmıştı. Nihayet İngilizler, boğazların büyük önemi anlamışlar ve bu konuda menfaat sağlamaya karar vermişlerdi. İlk iş olarak Rusların Akdeniz'den uzaklaştırılmaları gerekiyordu. Bu da Türkiye'nin arzu ettiği boğazların kapatılması ile mümkün olabilir. Bu nedenle İngiltere, başlangıçta Türkiye'ye karşı aldığı tehditkâr durumdan vazgeçerek 5 Ocak 1809'da Türkiye ile bir anlaşma aktedildi. Bu anlaşma ile İngiliz ticaretine her türlü muafiyet ve imtiyaz verilmişti. Bununla beraber İngiltere; "eskiden beri boğazlardan geçirilmesi memnu olan sefainin geçirilmemesi usulüne riayet etmeyi" taahhüt etmişti. Bu anlaşma ile Babıâli 1805'de Rus-Türk ittifakında Ruslara tanınan müsaadeleri lağvetmiş ve boğazlardaki hakimiyetini tekrar elde etmiş bulunuyordu.

1806'da başlayan ve belli aralıklarla 1812'ye kadar devam eden Türk-Rus harbi; 10 Mayıs 1812 Bükreş anlaşmasıyla bitmiş ve fakat bu anlaşmanın 13. maddesinde "Rusya ile Türkiye arasında evvelce aktolunan bilcümle muahedat, mukavelat, senedat ve mukarrerat- gerek anlaşmayı hazırta gerekse muahedatı sabıka ile tebdil edilen mevat müstesna olmak üzere- tamamiyle tasdik olunur. Tarafeyni akideyn bunlara harfiyen ve tamamen riayet etmeği deruhte ederler" deniliyordu. Bu, Boğazlarda Türk hâkikiyetini yine gölgeliyordu. Aynı zamanda bu fıkra ile yeni bir müzakere zemini de hazırlanmış oluyordu.

1828-1829 seferinin sonunda ve 2 Eylül 1829'da Edirne anlaşmasında boğazlardan Rus harp gemilerinin geçme hakkı kaydedilmemiş ise de bütün devletlerin ticaret gemilerinin geçmesine serbestlik verilmişti. Ancak, Ruslar tarafından "Kıradeniz'deki Rus donanmasında bazı gemilerin Akdenizde tica-

ret yapan Rus gemilerini himaye etmek üzere boğazlardan serbest geçmesi ve birlikte geçecek gemi sayısının ikiyi tecavüz etmemesi ve İstanbul boğazında dörtten fazla gemi bulunmaması” teklif edilmiş ve fakat batı devletlerinin Türkiye’ye dostane (!) telkinleriyle Rusların bu teklifi reddedilmişti.

Rus teklifinin kabul edilmemesindeki ısrar uzun sürmedi. Çok zayıflayan Türkiye’nin asi ve hain bir valisi, Mehmet Ali’nin yüzünden 1833 şubatında Ruslardan istenen yardım gemileri ve kuvvetleri boğaz içine gelmişti. Bu hal, Rusya–Türkiye arasında 8 Temmuz 1833’de Hünkâr iskelesi anlaşmasının akdine müncer olmuş ve bu anlaşma Rusya’yı bir hami devlet ve Osmanlı hükümetini de bir mahmi devlet durumuna sokmuş, boğazları da Rusya’ya hasretmişti.

Bu anlaşmanın akdi İngiltere, Fransa ve Avusturya’nın gözlerini açtı ve bundan sonra (*Boğazlar meselesi*) uluslararası bir mahiyet aldı.

BOĞAZLAR MESELESİNİN ULUSLARARASI BİR ŞEKLE GİRMESİ

Hünkâr iskelesi anlaşması Rusya'yı hami ve Osmanlı devletini Mahami bir devlet durumuna sokmakla beraber, Türklerce arzu edilen gayeyi sağlayamamıştı. Türkiye, bu anlaşmanın şartlarına asi Mehmet Ali'nin ele geçirdiği araziyi Rusya'nın yardımı sayesinde sükûna kavuşturmak, bu asiye haddini bildirmek niyetiyle katlanmıştı. Rusya ise İngiltere ve Fransa ile silâhlı bir mücadeleye atılmaktan korktuğu için Türkiye'ye, Mehmet Ali'ye karşı şiddet ibraz etmemeyi tavsiye ediyordu.

1839'da asi Mehmet Ali'nin tekrar faaliyete geçmesi üzerine İngiltere ve Fransa, güya Türkiye'nin "*mülkî tamamlığını sağlamak*" ve bu amaçla Çanakkale boğazına müşterek bir donanma sokmak meselesini görüşmek üzere Viyana'da bir konferans toplanmasını teklif ettiler. Rusya ve Avusturya bu teklifi kesin olarak reddettiler. Fakat az sonra her iki devlet de buna razı oldular.

Avusturya, Karadeniz'in kapalı bir deniz olması ve Türkiye'nin hâkimiyeti altında bulunması faraziyesini terviç ettiğini, Rusya da "*yabancı harp gemilerinin savaşta ve barışta boğazlardan geçmesini menetmek hususunda Türkiye'nin hâiz olduğu hakka tecaviüz etmeyerek kararları kabule amade olduğunu*" bildirdi. İngiltere bu esası genel olarak kabul etti. Böylece İngiltere, Karadeniz'e giremeyeceği gibi Rusya da Akdeniz'e çıkamayacaktı.

Bu esaslar dahilinde 14 Temmuz 1840'da Birinci Londra Konferansı toplandı. Konferansa Türkiye katılmamıştı. Katılan devletler, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya idi.

Londra anlaşması, Hünkâr iskelesi anlaşmasını iptal ediyor, ancak Türkiye’yi Rusya yerine beş devletin himayesine sokuyordu. Babiâli ister istemez Londra anlaşmasına mutavvaat mecburiyetinde kaldı.

1841 yılı Şubatında Asi Mehmet Ali affedildi ve hakkı varasetle Mısır Hidivi tayin edildi. Bundan sonra süresi biten 1840 Londra anlaşmasını yenilemek üzere Londra’da toplanmış olan devletlerce 13 Temmuz 1841’de İkinci Londra mukavelesi imzalandı. Bu anlaşmanın içeriği hemen birincinin aynı olup “bütün devletlerin ve Türkiye’nin boğazlardan ecnebi sefinelerinin geçmesini men ve Türkiye, düveli saire ile halisulh-ta bulundukça hiç bir yabancı savaş sefinesinin girmesine müsaade etmeyecekleri ve bütün devletlerin padişahın bu azim ve kararına riayet edecekleri” taahhüt edilmişti.

Bu anlaşma esasları genel olarak birinci dünya harbine kadar devam etmiş ve Rusların boğazlar üzerinde kurulur gibi olan hâkimiyetine son vermiş olmakla beraber, Rusların Türkiye’nin Hristiyan tebaları üzerinde hami kesilmesi, diğer devletlerce tahammül edilmez bir hale gelmiş bulunuyordu. 1853 yılında Ortodoks–Katolik mezhepleri arasında bir makamı mubareke meselesi çıktı ve bu hadise, 1853– 1856 Kırım harbini doğurdu. 30 Kasım 1853’de Amiral Nahimof komutasındaki Rus donanmasının Sinop’ta Türk donanmasını yakması üzerine, İngiltere ve Fransa Türkiye ile ittifak ederek Ruslara karşı harbe girdiler. Bir süre sonra Sardunya hükümeti de bu ittifaka girdi. Müttefikler Rus Karadeniz donanmasını ortadan kaldırdılar.

Müttefikler savaş devam ederken Rusya’nın, Türkiye üzerindeki nüfuz ve hâkimiyetini bir daha elde edememesi ve boğazlar üzerinde ümit ve ihtiras besleyememesi için alınacak tedbirleri kararlaştırdılar.

Bu suretle harp sonunda 30 Mart 1856'da Paris'te imzalanan Paris anlaşmasının boğazlara ait onbirinci maddesinde “Karadeniz tarafsız bir hale konacaktır: Bu denizin suları ve limanları bütün milletlerin ticaret gemilerine açık ve harp sancağını taşıyan bütün gemilerine karşı memnundur. Bu memnuniyet sahilдар devletlere de şamildir” deniliyordu. Bundan başka anlaşma, “Karadeniz’de askerî tersaneler inşasını veya hut mevcut olanların devamını” da men ediyor ve Türkiye Rusya’yı kendi sahillerinin muhafaza için aralarında takarrur edecek esasa göre Karadeniz’de muayyen küçük gemiler bulundurmakta serbest bırakıyordu. Bu küçük gemiler hakkında belgenin 2. maddesinde her iki devlet “Tarafeyn akideynden her biri Karadeniz’de su sathında 50 metreyi ve hacmi istiabisi azami 800 tonilatoyu geçmeyen 6 safine ile keزالik her yerde 200 tonilatoyu tecavüz etmeyen dört adet harp sefinesi bulundurmayı taahhüt” ediyorlardı.

Burada şayanı dikkat bir nokta vardır ki o da Paris anlaşmasının boğazlara ait hükümleriyle, anlaşmaya merbut boğazlar mukavelesinin hükümleri arasındaki tezatdır. Anlaşmaya göre, bütün devletlerin harp gemilerini boğazlardan geçmesi ve Karadeniz’e girmesi memnun olduğu halde, ek mukavelede “Sefaini ecnebiyenin ancak hükümeti Osmaniye düveli saire ile sulhte bulunduğu zaman, boğazlara girebileceği” kaydedilmişti. Böylece Rusya, batı devletleriyle muhtemel bir harbe girdiği takdirde müdafaasız kalabilecek. Bu nedenle Ruslar, daha imzayı müteakip Paris anlaşması hükümlerinden ve kayıtlarından kurtulmaya ve savaşımaya başlamışlardı.

Paris anlaşması, Rusların Türkiye üzerinde tahakküm etmelerine son vermişse de bunun yerine uluslararası bir tahakküm ikame etmiş oldu.

PARİS ANLAŞMASINDAN BÜYÜK SAVAŞA KADAR BOĞAZLAR MESELESİ

Barış için fırsat kollayan Rusya, 1870’de Fransa–Prusya harbinde Prusyalılar Fransa’da ilerlerken zemini müsait bulunduğundan Bismark’a müracaat etti. Bismark, Rusya’nın müracaatını olumlu karşıladı ve “bu hususta Almanya’nın elinden geleni yapacağını” çara bildirdi.

Çar da 13 Ekim 1870’de “Karadeniz’deki hukuk hükümaranisini Kasru tahdit eden 1856 anlaşmasındaki hükümlerle kendisini bağlı addetmemeye, Türkiye ve Rusya’nın Karadeniz’de sahil muhafazası için bulunduracakları gemilerin sayı ve büyüklüğünü tayin eden Paris anlaşmasına bağlanan özel anlaşmanın mafsuh olduğunu Babıâliye tebliğ etmeye, Karadeniz hakkındaki bütün hukukunu istirdat etmeye ve zatışahaneye de hukukunun kâffesini iade eylemeye karar verdiğini” bir tahriratı resmiye ile devletlere bildirdi.

Çarın bu tahriratı, Almanya müstesna diğer devletler nezdinde birden bire hayret ve hiddet doğurdu ve Bismark işin hallini bir konferansta sağlamayı devletlere kabul ettirdi. Bu maksata 3.Londra Konferansı toplandı.

13 Mart 1870’de imzalanan Londra mukavelesiyle:

Gerek Paris anlaşmasının 11. ve 14. maddelerinin gerekse Türkiye ile Rusya arasındaki aktedilen özel mukavelenin mefsuh olduğu ve bunların yerine “İstanbul ve Çanakkale boğazlarının kaidei mesdudiyeti 30 Mart 1856 mukavelesi hükümlerinin tatbikini temin için boğazları açmak icabettiği takdirde zatışahanenin bunları vakti sulhte düveli mütehave ve müttefika sefaini harbiyesine açmak hususunda muhtar olduğu; Karadeniz’in eskiden olduğu gibi bütün milletlerin ticaret

gemilerine açık olduğu; Paris anlaşmasının diğerk hükümlerinin sonsuz olduğu” tasdik edilmiştir.

Rahat durmayan Rusya, 1877–1878 seferine neden olmuş, Ayastafanos anlaşmasında boğazlara dair önemli bir husus olmamakla beraber Ruslar, Rus savaş gemilerini serbestisini istihsal etmeye çalışmışlardır.

Ayastafanos anlaşmasının yerine 13 Temmuz 1878’de imzalanan Berlin anlaşmasında “Boğazlar hakkında Londra mukavelesi hükümleri” teyid edilmiştir.

Devletler hiçbir zaman boğazlar hakkındaki Londra mukavelesi hükümlerine sadık kalmak istememişlerdi. 1885’de Afgan topraklarında İngiliz–Rus çatışması üzerine, İngilizler, boğazlardan geçmek istemişler, Ruslar da (1891) gönüllü donanmalarını geçirmek istemişlerdi.

Bunlardan başka şu hususlarda şayanı dikkattir: 1882 yılında Rusya’nın İstanbul elçisi Nelidof, boğazlar hakkında meşhur olan birkaç rapor tanzim ederek III. Aleksandr’a sunmuştu. Bu raporlardan birincisinde:

- a) Herhangi bir bahane ile açılacak bir savaşı;
- b) Türkiye’nin Hristiyan ve hatta Müslüman tebaları arasında kavgaklıklar çıkararak Türkiye bunlarla meşgul olduğu anda denizden İstanbul’a bir baskın yaparak;
- c) Türklerin dahili ve harici bir mücadele sırasında ve bunaldıkları bir anda isteyebilecekleri Rus ittifakı ve bunun iktisası yapılacak yardım vesilesiyle boğazların işgal edilebileceğini; ikinci raporu ile de Osmanlı devletinin “yaşaması mümkün olmadığı, şayet İngilizler Çanakkale Boğazını işgal ederlerse Rusların da hemen Karadeniz Boğazını ve İstanbul’u işgal etmesini” bildirmişti.

Çar III. Aleksandr bu rapordan mest olmuş ve Allah'ın adını kirlete kirlete: "Allah bize bu içten sevinç dakikasına kadar yaşamayı nasip etsin. Er veya geç bunun böyle olacağından ümidimi kesmiyorum. Esas, müsait an ve zamanı kaçırmamaktır" diye yazmıştı. O bu sevinç dakikasını (!) nasıl görmediyse ondan sonrakiler de ebediyen görmeyeceklerdir. Aleksandr bunu, dünyada anlamadıysa, şimdiye kadar cehennemde anlamıştır.

İngilizlerde bu devirde bir defa 1896'da, bir defa da 1898'de Türkiye'nin taksimini teklif etmişler ve fakat Ruslar uzak şarkta meşgul olduklarından bu teklifler semere vermemişti (*Tesadüf...*).

Almanya ise, Rusya ile ittifakın gerekçesi olarak 1887'de Rusların İstanbul'u alması için yardım edeceğini taahhüt etmişti.

Rus dışişleri bakanlarından bir de Moravyef cenapları vardı. Bu donkişot da çara bir rapor vermiştir. Bu raporda "Rusya'nın boğazlara yerleşmesinin bir kural olduğu, Rusların bütün rakiplerinden önce boğazlara varması mümkün durumda oldukları, Rusların boğaz içine askerî bir surette yerleşmesinin 20. asırda en önemli millî bir görev olduğunu ve binaenaleyh bu işin bir baskınla yapılması" belirtilmişti.

Bunlardan başka, Ruslar, Türkiye'deki her türlü kalkınma hareketlerini, silâhlanma teşebbüslerini (*bilhassa Karadeniz boğazında*) daima dostluğa aykırıdır bahanesiyle önlemeye çalışıyor ve bu hususta yüzsüzlüğü son derece ileri götürüyorlardı. Makedonya ıslâhatı, Bağdat hattı, Doğu Anadolu'ya demiryolu yapılması hep Rusların muhalefetine uğruyor veya bütün güçlükler Ruslar tarafından çıkarılıyordu (*diğer devletler de Ruslardan aşağı kalmamıştır ya!*).

1907’de İngiltere ve Rusya bir anlaşma yaptılar. Ruslar burada boğazlar rejiminin değiştirilmesini istediler. İngilizler Rusları atlattılar (*Çünkü, Asya’daki İngiliz-Rus ihtilâfı halledilmişti*).

İTALYAN VE BALKAN SAVAŞLARI SIRASINDA BOĞAZLAR

1911’de İtalya’nın ananevi meziyeti olan (*kancıkca*) taarruzuna uğradık. Dostlarını daima arkadan hançerlemeyi mertçe döğüşmeye tercih eden İtalya, bizi de bir bayram günü kahpece vurmaya kalkışmıştı. Bunda karısı İtalyan olan bir sadrazamımızın da büyük etkisi olduğu ve İtalyan dilberi hanımın mensup olduğu milletin teminatına kanmak gafleti, bizi hazırlıksız yakalamıştı. İşte bu savaşı bahane eden Rusya, Türkiye’ye hemen hemen Hünkâr İskelesi anlaşmasının benzeri bir ittifak teklif etmişti. Sadece farkı; “Doğu Anadolu’da demiryolu yapılması, Türkiye’nin başkanlığında bir Balkan ittifakı gibi” sonradan bozulması, cayılması mümkün şeyler...

1912–1913 Balkan harbine gelince; Türkiye vaktiyle Rusların himmetiyle kurulan küçük Balkan devletlerinin taarruzuna uğramıştı. Bunların arkasında ise bütün kara ve kötü niyetleriyle, Rusya vardı. Rusya bunların arasında bir hakem rolü oynuyordu.

Bu harp sırasında Rus Dışişleri Bakanı olan Sazanof çara; “Boğazlar meselesini lehimize halletmek üzere bir hareket programı düzenlemek zamanı artık geldi” ve “Balkan devletlerinden herhangi birisinin İstanbul’u işgal etmesi muhtemel olduğundan Rusya’nın daha evvel hedeflerine varması için hazırlıkları çabuklaştırmalı, bir Avrupa savaşı çıkmadan boğazlar ve İstanbul meselesinin halledilmeyeceği mülâhaza edilmelidir” diyordu.

Daha sonra 1914 yılında da Rus Dışişleri Bakanı, Genelkurmay Başkanı, bahriye bakanı vesair askerî mürekkep bir komisyon İstanbul ve boğazların bir baskınla işgal edilmesi esaslarını kararlaştırdı. Çar da bunu tamamen tasvip etti.

BÜYÜK SAVAŞ SIRASINDA BOĞAZLAR

Bismark'ın boğazlarda ve Karadeniz'de Rusya'ya menfaat sağlamak isteyen siyasetinin sakatlığı, 1914–1918 I. Dünya harbinde bilhassa meydana çıkmıştı. Türkiye'nin boğazları kapaması sayesinde yardımsız kalan Rusya, Çanakkale'de müttefiklerinin başarısızlığı inzimam etmek suretiyle çıkmıştı.

BÜYÜK SAVAŞTAN SONRA BOĞAZLAR MESELESİ

Meş'um mütareke yılları boğazları yabancı işgalinde tutmuş, yüce Atatürk'ün şanlı idaresinde Kurtuluş Savaşını yapan ve büyük bir zafer kazanan yeni Türk devleti Lozan'da hakkını tanıtmıştı.

Lozan muhedesinin boğazlara dair mukavelenamesiyle boğazlar meselesi *“boğazların bilumum devletlerin savaş ticaret gemilerine karşı pek basit bazı kayıtlarla barış zamanında açık, savaş zamanında devletimizin tarafsızlığı halinde keza aynı şekilde açık, muharip bulunduğumuz takdirde tarafsız devletlerin her türlü gemilerine karşı yine serbest bulunması”* şeklinde halledilmişti. Bununla beraber savaş halinde muharip bulunduğumuz takdirde düşmanımız olan donanmaların geçmesine engel olacak her türlü tedbiri almak hakkını muhafaza etmiş idi.

1936 yılında dünya ve siyaset ufuklarını kara bulutların

sarması üzerine Montrö mukavelesi imzalanarak bugünkü rejim meydana geldi. Üçbuçuk asırdan beri sürüp gelen bu meselenin Türkün menfaatine uygun bir şekilde halli cumhuriyete nasip oldu.

Boğazların II. Dünya Savaşı ve savaştan sonraki durumunun Dördüncü Bölümde ele alınması uygun olacağından ileride de bu konuya tekrar döneceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM GEÇMİŞTEKİ MÜCADELENİN FİİLÎ OLAYLARI

TÜRK-RUS SAVAŞLARI

Yukarki bölümlerde teşekkülü tarihinden beri Türklüğe karşı hareketlerinin dayandığı esas amaç ve niyetleri açıklanan Rusya'nın, Batı Türkleriyle olan mücadelesi, son derece ve her bakımdan dikkate şayan bir savaşlar serisini ve bunların süresi de Rus imparatorluğu zamanının 1/5'ini teşkil eder.

Osmanlı Türkleri Kırım'a hâkim olduktan sonra Kırım hanları, genel olarak vukuuna daima Rusların sebep oldukları, akınlariyle Rus âmiline karşı mücadele etmişler ve Moskova'yı vergiye bağliyerek bir vasal durumuna sokmuşlardı.

Kırım hanlarının ve Kırımın Osmanlı Türkleri hâkimiyeti altına girdikleri tarihten itibaren, Rusya nam ve hesabına ilk saldırış, Don Kazaklarının 1637 baharında Azak kalesine karşı yaptıkları taarruzdur. Bu kazaklar, Moskova'ya gitmek üzere yola çıkan Türk elçisi Foma Kontakuzin'i tevkif ederek hapsettiler. Kazak düşmanı olarak ilân edilen elçiye bir takım suçlar da isnad ederek adamlarıyla beraber öldürdüler. Eşyasını yağma ettiler.

Elçiyi öldüren Kazaklar, Azak kalesine baskın tarzında hücumla geçtiler. Azak paşasının elinde bu baskını karşılaya-

cak kadar asker ve malzeme olmadığından iki haftalık bir muharebeden sonra kazaklar, 18 Haziran 1637’de kaleyi ele geçirdiler. Őehirdeki bütün Müslüman ahali öldürüldü, ancak Ruslarla diğer bazı Hristiyan ahali canlarını kurtarabildiler. Kaleyi alan Kazaklar, hemen Moskova’ya bir sefer heyeti göndererek kalenin Rusya’ya ilhkını istediler.

Moskova bütün arzu ve iőtahasına rağmen Türklerin malına el sürmeye cesaret edemediğinden, 30 Nisan 1642’de Kazakların kaleyi derhal tahliye ederek Türklere teslim etmelerini bildirdiler. Kazaklar da istemeye istemeye kaleyi tahrip ederek terkettiler. Bu sıralarda Azak’ı zorla almak üzere gelen Türk ordusu burayı boőt buldu, Azak kalesi tekrar Osmanlı Türklerinin eline geçerek Karadeniz hâkimiyetine doğru bu bilavasita atılan ilk Rus adımı da geriye pskrtlmőt oldu.

Bu hadiseden sonra 1677 yılına kadar geçen (1642–1677) 35 yıllık devrede hudut boylarında yalnız akınlar oldu ve 1677 yılında itibaren sayısı 11’i bulan Türk harpleri baőtlađı. Aőtađı da sırasıyla gözden geçireceğimiz bu olayların her biri üzerinde ayrı ayrı ve fakat kısaca ve yalnız Rusluğun Batı Türklüğüne karőt ne amansız bir dőtman olduğunu belirtecek ve bunların nasıl cereyan ettiğini kısaca gözden geçireceğiz.

I. SEFER

[1677–1694 Olayları, 1681 Mütarekesi,

Rusya’nın Mukaddes İttifaka Giriőt (1686)]

Rusların emellerinden bir kısmı da Ukrayna, Litvanya, Bukovina ve Polonya’yı iőtgal ve zaptetmektir.

1634’de Polonyalılarla harbe tutuőtan Ruslar, 1656’da İsveçlilerle de savaőtılar.

1665’de Ruslarla ihtilaf halinde bulunan Ukrayna hetmanı Peter Droşenkon’un; Kırım hanlığına ve bu hanlığın bağlı olduğu Osmanlı İmparatorluğuna katılarak sıkı temas tesis etmesi ve Türk İmparatorluğunun da Rus tehlikesine karşı Kazakları himaye etmesi, Ruslarla Polonyalıları birbirine yaklaştılar.

Ruslarla Polonyalılar 13 Ocak 1667’de Smolensk civarındaki Andrusova köyünde 13 yıllık bir mütareke imzaladılar. Bu mütarekenin Türkiye’yi alâkadar eden maddeleri, Ukrayna’nın (*Dinyeper mihver olarak sol sahil Rusya’da, sağ sahil Polonya’da üzere*) bölüşülmesi; Kiyefin Rus işgaline girmesi; Zaparoğlu Kazakları üzerinde de Rus hâkimiyetinin taınması idi.

Ruslar bu anlaşma ile, Polonya’ı ezmek ve ileride Ukrayna’yı tamamen istilâ edebilmek üzere bir köprü başı elde etmiş oluyorlardı.

Bu muhadenin imzalanmasından sonra 1672’de Ruslarla Polonyalılar Osmanlı İmparatorluğuna karşı bir ittifak daha yaptılar. Ruslar bu ittifakla da Türkleri Ukrayna ve Podolya’dan atmayı bahane edinmiş, hakikatta Ukrayna’ya yerleşmek maksadını gütmüşlerdi.

Türklerle harp başladı. Türkler, Zoravno’da Polonya kralı Jan Subyevki’yi 200 bin kişiden fazla mevcutlu ordusu ile beraber kuşattılar. Bu sırada Ruslar ittifak gereğince Polonyalılara vaad ettikleri yardımı yapmadıklarından 1676’da Polonyalılar Türklerle barış yapmaya talip olarak Buçaç (*Buczacz*) anlaşmasını imzaladılar. Bu anlaşma ile; Podolya’nın büyük bir kısmını, Ukrayna’dan bir kısım araziyi Türkiye’ye terkettiler. Ayrıca İstanbul’a yılda 220 bin duka altını ile Kırım hanlarına da vergi vermeyi kabul ettiler.

Ruslar yalnız kalınca 1678 yılına kadar harbe devam edebilirler ve Ukrayna'nın merkezi Çehrin (*Çıgrin*)'i aldılar. 1677'de az kuvvetle hareket eden Türkler Çehrin'i geri alamadılar. Fakat Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 1678'de Rusları hezimete uğratarak (*Çehrin-Çıgrin-Tsehigrin*)'i tekrar zaptetti. Ruslar barış istediler, Türk İmparatorluğu, Ruslarla bir anlaşma akdine tenezzül etmediğinden Kırım hanlığı musalahaya memur edildi. İki yıldan fazla süren görüşmeler sonucunda Bahçesaray Anlaşması veya mütarekesi aşağıdaki şartlarla aktedildi:

1- Mütareke 20 yıl süreli olup 3 Ocak 1681'den başlayacak, Kırım hanlığı ile Rusya'nın sınırlarını Dinyeper nehri teşkil edecek.

2- Kırım hanına savaşıla geçen üç yılın vergisi **bir**den ödenecek ve bundan sonra da mutad yılın gönderilmesine devam edecek.

3- Dinyeper ile Aksu arasında Kırım Hanı ve Türkler hiç bir kale yaptırmayacak ve mültecileri kabul etmeyecek.

4- Tatarlar, Dinyeper'in her iki tarafında sürülerini otlatabilecekler, Kazarlar da Dinyeper boyunca balık avlamak ve tuz almak için Karadeniz'e kadar gidebilecekler.

5- Kiyef, Moskova hükümetinde kalacak.

6- Zapor oğlu Kazakları Moskova'ya tabi olaak.

7- Çarın lakapları tam olarak yazılacak, esir Tatarlar da para karşılığı veya mübadele suretiyle salıverilecekler.

8- Sultan ve han çarın düşmanlarını himaye etmeyecekler, çar da itaatte kusur etmeyecek.

Babîâli 6. madde müstesna hepsini onayladı ve uzun zaman bu anlaşma Kırım Hanlığı ile Moskova arasında merî oldu.

RUSYA'NIN MUKADDES İTTİFAKA GİRİŞİ

1683'de İkinci Viyana Muhasarası esnasında Lehlilerin müdahalesiyle gerçekleşen büyük bozgun, bütün sinmiş ve alttan alta dış bileyen Türk düşmanlarını açıktan açığa faaliyete geçmeye sevketti.

Daha 1682'de Polonya ile Rusya, anlaşmıştı.

1684'de Leh kralı Jan Subyeski'nin ısrarı üzerine papanın başkanlığında Lehistan, Avusturya, Venedik ittifak etmişlerdi. Bu ittifaka Rusların da girmesini sağlamak amacı ile 1686 başında bir Leh sefaret heyeti Moskova'ya gitti ve burada uzun müzakerelerden sonra Ruslar mukaddes ittifaka girdiler. Polonyalılar, Kiyef'ten vazgeçerek Ruslarla "II. ebedî barışı" yaptılar, *(birinci barış 1634'de)* ve böylece Rus çarlığı ilk defa olmak üzere Avrupa devletleri koalisyonuna girmiş oldu.

Ruslar 1687'de Kırım üzerine sefere karar verdiler. Viyana'da büyük bozguna uğramış olan yaralı Türk arslanına *(leş yalamaya alışmış miskin bir çakal gibi)* Moskoflar da saldırıya cüret ettiler.

1687-1689 yıllarında Rusların Kırım'a açtıkları sefer hizmetle neticelenmiş ve 1686'da Petro bizzat iktidarı eline alınca Kırım'a taarruzdan ziyade, azak kalesine taarruz etmeyi tasmin etmişti.

Bu hususta Petro, Azak'ın zaptı işini bir Haçlılar ve Hristiyanlık taassubu işi yapmaya muvaffak olmuş, İskoçyalı Gordon ve İsviçreli Lefort gibi iki serseri başta olmak üzere Avusturyalı topçulardan, Prusyalı mühendislerden yardım görmüş, akıl almış. Bu suretle Petro Karadeniz'e çıkmak ve Türkleri en nazik yerinden vurmak gayesiyle 1695'de Azak taarruzlarına başladı.

2. SEFER (1695–1699) SAVAŞI

I. Azak Taarruzu

Petro, 1695 ilkbaharında oldukça büyük çapta bir ordu ile azak üzerine yürüdü. Kaleye deniz yolu ile yardım geldiğinden, Petro'nun bütün hücumları Azak'daki bir avuç Türk kahramanı tarafından püskürtüldü. Ruslar, yenildiler ve çekilmeye mecbur oldular.

II. Azak Taaruzu

Azak kalesinin deniz çıkışı açık oldukça karadan muhasara etmenin kâfi gelmiyeceğini anlayan Petro; 1695–1696 kış ve ilkbaharında Orta Don bölgesinde hazırlıklara girişti ve burada muhtelif cesamette 30 harp gemisi hazırlattı. Bu gemiler karların erimesiyle bareber suları kabaran Don nehri boyunca yüzdürülerek Azak'a sevk edildi. Azak'ın deniz irtibatı da kesildi ve kale tamamen muhasara edildi.

Azak'taki Türk garnizonu takviye edilmemiş, birin muhasaradaki tahribat da tamir edilmemişti. Bu bakımdan Türkler baskına uğradılar. Uzun ve kanlı muharebelerden sonra Azak Paşası kaleyi vire ile teslim mecbur oldu. Azak, Karadeniz'in kilidi temmuz 1696'da Rusların eline geçti.

Bu sıralarda Kırım'a karşı da taarruz eden Rus kuvvetleriyle Aşağı Dinyeper boyunda kanlı muharebeler olmuş ve Ruslar daima yenilmiş ve bu harekât talî bir mahiyette kalmıştı.

Petro'nun gayesi, Kerç Boğazını da zaptederek Karadeniz'e sahip olmak üzere bu denize, (*Kuvvetli olarak – sağlam bir temele dayanarak*) çıkmaktı. Bunun için, Azak denizi kıyısında ve Don nehri mansabından 60 kilometre mesafede Taygan mahallini ele geçirerek burada Tanganrog deniz üst ve ka-

lesini kurmaya başladı. Kuvvetli bir donanma vücuda getirmek maksadıyla bir takım şirketler kuruldu ve halka (*köylü, şehirli, tüccarlara*) gemi yapmak mecburiyeti yüklendi. Muhtelif Avrupa memleketlerinden mütehasıslar celbedildi ve bir çok gençler Avrupa'ya tahsile gönderildi

1683'den beri devam eden savaş, mukaddes ittifakın azalarını iyice yorduğundan artık barış bunlar için bir zaruret almıştı. Petro'nun buna engel olmak üzere sarfettiği gayretlere rağmen, İngiltere ve Hollanda'nın tavassutu ile "Türkiye-Avusturya, Polonya, Venedik" arasında müzakerelere girilmiş, Rusya da bu müzakerelere iştirak etmişse de anlaşma mümkün olmadığından Rusya hariç; diğerleriyle Türkiye arasında "Karlofça Anlaşması" 1699'da imza edilmişti. Buna muhadeye göre:

a) Ukrayna, Podolya ve Moldavya'dan bazı yerleri, Kameneç kalesi Polonya'ya;

b) Tamşvar hariç, bütün Macaristan'la Slovonya'nın büyük bir kısmı Avusturya'ya;

c) Mora ile bazı adalar, Dalmaçya'nın bir kısmı Venediğe verilmişti. Sadece Azak kalesinin de Rusya'ya verilmesine Türkler muvafakat etmişlerdi. Halbuki Kerç boğazını dolayısıyla bütün Azak denizini de isteyen Rusya ile anlaşma mümkün olmamakla beraber Karlofça'da iki yıllık bir mütareke imzalanmıştı.

Türkiye uzun bir harpten ağır zayıat vererek yeni çıkmış ise de Rusya'nın tek başına harp edemeyeceği kadar kuvvetli idi. Bunu uzun boylu hesabeden Petro, Karadeniz hâkimiyetini şimdilik bir tarafa bırakarak Türklerle sulha yanaştı.

1700 yılında İstanbul'a gelen Rus marahtasları ile İstanbul anlaşması imzalandı. Süresi 30 yıl olarak tesbit edilen bu anlaşma ile:

1– Azak kalesi Rusya'ya terk edilecek,

2– Rusların Dinyeper üzerinde ele geçirebildikleri, Tavan, Kaskerman, Nusretkerman, Sağkerman kaleleri yıkılarak bunların işgal ettii bütün arazi Türkiye'de kalacaktı.

Ruslar bu anlaşma gereğince İstanbul'da daima elçi bulundurabileceklerdi. İlk elçi P.A. Tolstoy 1700'de İstanbul'a geldi.

Bu sefer ve bu bir tek kalenin, Azak'ın Rusya'ya verilmesi; yeni bir devrin, Batı Türklerine karşı Rusların saldırma devrenin başlangıcı oldu.

Rusya, İsveç'e saldırdığı gibi ilerde Polonya'yı çok feci durumlara sokacak, Polonya taksim edilecek ve bu taksime yalnız bir tek devlet, Polonya'nın 1683'de Viyana önüne kadar arkadan hançerlediği Türkiye itiraz ederek kendisi için iyi sonuçlar vermeyen savaşlara sürüklenecekti.

Petro, kudurmuş bir ihtirasla İsveç ve Polonya'dan başka Asya Türk memleketlerine, Dağıstan'a Azerbaycan'a da saldırmış ve bu cihetlerde Rusya'ya toprak kazandırmıştı.

3. SEFER 1711 PRUT SEFERİ

1683'de Viyana önünde başlayan büyük geri çekilme, 1699'da Karlofça anlaşmasıyla son bulduktan sonra, 1700'de Rusya ile İstanbul anlaşması imzalanmıştı. 16 yıl süren bir harp devresi bu anlaşmalarla sulha inkılâp ettikten sonra Devlet; yaralarını sarmak, kuvvetlendirme ve ilerde bu 16 senelik harple kaybettiklerini telâfi etmek istiyordu.

Rusya, Karadeniz'in kilidi Azak kalesini almış, böylece “Çarlığın açık denizlere çıkmak, İstanbul ve boğazlara sahip olmak” emellerinin tahakkuku için önemli bir adım atılmıştı.

Karadeniz ve boğazlar hâkimiyeti, Rusya'nın aynı zamanda Akdeniz'e çıkması ve dünya ticaret yollarının düğüm noktaları ile irtibatlanması demekti.

Petro, barıştan sonra dahili ıslâhata devam etmekle beraber, İsveç ve Türkiye'den şimdiye kadar elde ettikleri daha fazlasını da ele geçirmek hırsına kapılmıştı.

Bu amaçla Petro, ilk askerî hazırlıklar arasında (*Orkapı kalesine 12 saat mesafede ve Dinyeper nehri üzerindeki Kamenska-Kamenska'da, Samarcık sıyınının özü - Dinyeper'le birleştiği Samarcık mevkiinde, Azaktan 60 kilometre mesafedeki Taganrog - Taygan'da, Özü - Dinyeper ve Bender bölgesindeki hudut kısımlarının geçit yerlerinde, büyük yol kavşak başlarında*) kaleler inşa ettirerek buralara her türlü harp malzemesi ve cephane yığmaya, Azak'ta da bir donanna vücuda getirmeye başlamıştı.

Petro Türkiye'ye karşı yapılacak müstakbel icraatının kuvvetli hazırlığa dayanması gerektiğini bilmekle beraber, tabındaki acelecilik saikasıyla kısa bir zamanda her İsveç'e hem de Türkiye'ye karşı "başarılı bir harp" yapabileceği konusunda aldanmıştı.

Baltık meselesini halletmek hususunda aktif hareket edilmesini sağlayacak sebep zuhur etmekle gecikmedi: Leh Kralı Jan Subyeski'nin ölümü üzerine, yerine çıkacak kralın seçilmesi işini Petro da burnunu soktu. Saks Prensi Nalkıran, Polonya kralı olursa Rusya ile ittifak edeceğini Petro'ya bildirmiş ve Rusya'nın yardımı ile ve İkinci Ogüst ünvanıyla kral olur olmaz Rus-Polonya ittifakı derhal yapılmıştı. Petro, diğer taraftan İsveç'ten arazi isteyen Danimarka ile de ittifak etmekte gecikmemişti.

İsveç kralı XII. Şarl (*Demirbaş Şarl*), Rusya'nın Baltık denizi emellerini yakından bildiği cihetle, kendisine dost olan

Fransa Kralı Onbeşinci Lii'nin kayınbabası Leçinski'nin kral olmasını istiyordu.

Şarl, bütün savaşları kazandı. Varşova'ya girdi. Petro'nun müttefiki olan Ogüst kaçtı. İtanislav Leçinski Leh Kralı oldu ve Rus ordusu Narva Meydan savaşında korkunç bir mağlubiyete uğradı. Şarl Ukrayna'ya girdi. Burada 1708 kışını geçirerek 1709 ilk buhranda Poltava'da mağlup oldu ve yaralı olarak Türk hududuna iltica etti. Petro, Şarl'ın karşısında mağlûp oldukça; “Şarl bizi mağlûp ede ede galip gelmenin yolunu öğretecek” demiş ve hakikaten Şarl'den iyi şeyler öğrenmişti.

Poltava muharebesi, Avrupa'nın Baltık bölgesinde çok önemli değişikliklere neden oldu. İsveç'in Baltık eyaletleriyle Finlandiya'yı Rusa, Pmeranya'yı Prusya aldı. Lehistan Rus nüfuzuna girdi.

Bu devirde Türkler, uzak görüşsüzlük yüzünden büyük bir fırsatı kaçırdıkları bu konu çok önemlidir.

1700 yılından beri Rusya'nın amaç ve niyetleri Türkiyece belli idi. Şarl'ın Poltava meydan muharebesini kaybetmesine kadar geçen 9 yıl zarfında her taraftan alınan haberler, Rusların er veya geç devletimize karşı haris emellerinin tahakkukunu sağlamak üzere silâhlı bir mücadeleye girişeceğini teyid ediyordu.

Rusya; Türk tabası Hristiyanları (*Eflâk, Buğdan, Sırbistan, Karadağlılar*) durmadan isyana teşvik ediyordu.

Papaz kıyafetine giren boynunda ve elinde bir türlü itikat etmedikleri Salipleri taşıyan sahte din adamları ve din kardeşi kisvesine bürünen bir çok Rus ajanları Mora'ya kadar girmişti. Bunlar, üzerinde “Petro I., Rusların ve Greklerin impatoru” yazılı madalyalar dağıtıyorlardı. Bu tahriklere bir miktar para da ilâve edilince; (*Dini alet olarak kullanmak*) tesiri-

ni göstermekle gecikmedi. Daha 1704'de bir kısmı Arnavut ve Rumlar isyan ederek Petro'dan yardım istemişler, 1710'da Voiç adlı bir Sırp asisi de gerek Avusturya'da, gerek Türkiye'deki Sırlar adına Petro'ya müracaat etmiş, bunu takiben Buğdan Popoviç adlı bir serseri 19 bin Sırbın Petro'nun emrine amade olduğunu bildirmişti. Petro Eflak Beyi Brankovan ile bir anlaşma yaparak Rusya'nın himayesinde müstakil bir Eflak krallığı kurulmasını ve Eflak beyi tarafından yeterli miktar erzak ve 30 bin kişilik bir ordu ile Rusya'ya yardım edilmesini de sağlamıştı.

Petro harekete geçer geçmez, Karadağ'la beraber Rumlar ve Bulgarlar da isyan edeceklerdi.

Bu sırada, Fransa ve Avusturya veraset muharebeleriyle meşgul idiler. Petro tamamen meydanı boş bulmuş oluyordu.

Osmanlı devleti, her ne kadar 16 yıl süren uzun bir harpten yeni çıkmış ve epey de toprak zayıyatına uğramışsa da yine zamanın en kuvvetli bir devleti idi. Fakat gerek bu devirde Padişah olan III. Sultan Ahmet gerekse vüzerası ileri görüşlülükten ve ahvali takdirden aciz idiler. Rusların geniş emellerini ve bunun için rahat durmayacaklarını iyi takdir eden Özü Valisi Yusuf Paşa; bu hususta İstanbul'u ikaz etmiş ve Rusların yaptıkları hazırlıkların derecesi hakkında da devleti aydınlatmıştı.

Fakat Yusuf Paşaya kimse önem vermedi. Halbuki; İsveç'le esaslı bir ittifak ve işbirliği sayesinde Rusya'nın işini bitirmek ve çok uzun yıllar kalkınamayacak bir hale getirmek mümkündü.

Poldava'da yenilen ve hududumuza sığınan Demirbaş Şarl'ı takip bahanesiyle topraklarımızı tecavüz eden Ruslar, hududun epey içlerine kadar girdiler ve daha sonra geri çekildiler.

Petro bunları tevil imkânını bulamadığından, hazırlanmak ve zaman kazanmak için müzakere ile devletimizi oyalamaya çalıştı. Üstelik Şarl'ın Türkiye'den uzaklaştırılmasını da istedi. Bu talep reddedildi. Fakat sonra İstanbul'daki Rus sefiri (*Petro Andryevîç Tolstoy*) ile bir itilaf yapılarak Şarl'ın zarar görmemek şartıyla Rus topraklarından geçerek memleketine gitmesi hususunda anlaşıldı. Demirbaş Şarl, kendisine para ve muhafız verilmesine (*10.000 altın harcırah, 26 at, 500 muhafız*) rağmen gitmesi ve İstanbul'daki bir çok Türk ricaliyle anlaşarak kaldı. Petro bu esnada Don ve Dinyeper kazaklarını itaate almış ve hazırlıkta biraz daha ileri gitmişti. Buna güvenerek Şarl'ın Türkiye'den ayrılmaması üzerine "Onikinci Şarl'ın Türkiye'den çıkarılmasına aksi takdirde Lehistan'la birikte silâha müracaat edeceğini" bildirdi. Bununla beraber Türk tebası Hristiyanlara beyannameler dağıtılarak "Hristiyan sürüsünün Osmanlı kurdundan kurtarılması zamanının geldiğini" ilân etti ve Rusya hizmetindeki iki Sırlı subayı Karadağ Prensi Danilo Petroviç'e göndererek bunun iş birliğini sağlamayı başardı.

Bütün bu hususlardan haberdar olan İstanbul'un nihayet ayağı suya erdi.

12 Kasım 1710'da padişahın başkanlığında toplanan büyük bir mecliste "Rusya'nın verdiği ultimatom dolayısıyla ne yapılsa artık Rusya ile savaşın önünde geçilmeyeceği" belirtilerek Şeyhülislam fetvası ile harbin ilânına karar verildi. Fakat geç kalınmıştı. Yukarıda da belirtildiği gibi Rusya'nın amaçları daha 1700 yılından beri belli idi. Bu durum, idare başında bulunan devlet adamlarının siyasete ve devlet idaresine vakıf olmamalarında ileri gelmişti. Daha önce harekete geçilse netice bambaşka olacak ve Prut seferinden sonraki bütün Rus-Türk mücadele safhası belki de hiç açılmayacaktı.

Rusya'ya harp ilânı kararlaştırılınca, Baltacı Mehmet Paşa Sadrazam oldu ve hazırlıklara başlandı, 1711 baharında harekete geçilmesi kararlaştırıldı.

Yalnız hiç bir devletin ittifakı aranmadı.

Baltacı Mehmet Paşa, siyasî olgunluktan mahrum olduğu gibi askerlik sanatı bakımından da eline geçen kesin neticeli bir muharebede düşmanı yok etmek fırsatını kaçırarak kadar dar düşünceli ve bir serdarın haiz olması lâzım gelen (*askerî ve siyasî*) görüş kabiliyetinden mahrum bir adamdı.

Petro ise Avrupa'yı kazanmaya çalışıyor, Türk idaresi altındaki Hristiyanların zulüm gördüğünü ve cefadan kurtarılmalarını musirrane iddia ederek devletlerin Rusya'yı yalnız bırakmamalarını rica ediyordu. Bu Hristiyanlık gayretkeşliği ve yardım dilenciliği bütün Rus çarlarına Petro'nun mirası olarak kalmıştır. Halbuki çoğunluk Avrupa devletleri Rusya'nın gelişmesini istemiyorlardı. Ezcümle Leh Kralı Rusya ile ittifakı olmasına rağmen, Petro'nun Türklerle tutaşacağı savaştan istifade için ondan, Rusya'ya geçen bazı Leh topraklarının iadesini istiyor, ayrıca Ruslar yardım ederse o zaman Türkiye'ye karşı savaşa girebileceğini Petro'ya bildirmiş bulunuyordu. Zaparoğlu Kazakları da Rusya'ya aleyhtar bir durum almışlardı.

10 Mart 1711'de harbe gidecek kuvvetler, bir geçiş resmi yaptılar. 9 Nisan 1711'de bütün ordu hazırlık bölgelerinden 250 bin mevcudu ile toplanma bölgesi olan İsakçı'ya doğru harekete geçti.

Asıl ordu İsakçı'da toplanıp taarruz edecek, ikinci bir ordu da Azak yönünden harekâta başlayacak ve donanma ile beraber Azak'ı zaptedecekti.

Ruslara gelince: Ruslar Türklerden evvel Tuna'ya ulaşmak maksadı ile Buğdan'da toplanacaklardı. Bu maksatla hareket ettiler.

Her iki ordu ileri yürüyüşe geçtikten sonra, Buğdan'a giren ve Yaş şehrini işgal eden Petro, burada çok muhtaç olduğu "ne erzak ve ne de Buğdan Beyinin vaadettiği kuvveti" bulamadı. Buğdan beyi birkaç çete çıkarabilmişti. Türk ordusundan evvel Tuna'ya da varılamadı. Tuna'ya yaklaşan Rus öncü kuvvetleri, Türklerin karşısında ölüm haline geldiği sırada Petro büyük kısımdan bir kısım kuvvetle gelerek bunları kurtardı ise de, Türklerin üstün kuvvette ve zorlu bir düşman olduğunu görünce geri çekilmeye ve müsait bir yere varıp muharebeyi orada kabul etmeye karar verdi ve Prut üzerinde Novoistanilişçe yakınına çekilerek burada savunma düzeni aldı. Burası Rus ordusu için ne savunmaya ve ne de geri çekilmek istediği zaman kolayca çekilmeğe müsait değildi. Rus ordusu 40 bin kişi idi.

Türk ordusu, Rusların maksat ve niyetini derhal kestirdi ve Kırım süvari kütlesi Prut sol sahili boyunca ilerletilerek, diğer kuvvetler de Rus ordusunu tamamen çenberleyecek şekilde ilerlemesine devam ederek Rusları sardı.

21 Temmuz 1711'de Prut Meydan Muharebesi başladı. Ruslar, aç ve susuz her türlü yardımdan mahrum idiler. Ne Osmanı tebaası Hristiyanlar isyan etmiş, ne de Eflâk ve Buğdan beyleri başkaldırmışlardı. Bilakis bu beylikler, derhal topladıkları erzakı Türk ordusuna sunmuş ve Eflak beyi Ruslara vereceğini vadettiği asker yardımını kendi efendisinin ordusuna katmıştı.

22 Temmuz 1711'de Rusların ümitsizliği son haddine vardı. Petro çadırında sara nöbetleri geçiriyor ve kimseyi kabul

etmiyordu. Petro, 23 Temmuz 1711 için mezbuhane bir muharebeye karar vermiş ve buna dair muharebe emrini vermezden evvel Rus senatosuna: “Yanlış haberler yüzünden yanlış tedbirler almaya mecbur olarak bütün kuvvetimle birlikte 4 misli faik Türkler tarafından kuşatıldım. Eğer bir mucize olmazsa kurtulmak ümidini görmüyorum. Esir olursam beni artık hükümdar tanımayınız ve imzamlı bir emir de gelse yapmayınız. Kurtulup gelirim o vakit beni hükümdar tanırsınız. Ölürsem, öldüğüm tahakkuk edince en ziyade müstahak olanı yerime getirirsiniz” diye bir mektup yazdı.

Bundan sonra Şermetyef’e Türk ordusunu yarıp çıkmak için yapılacak muharebe emrini yazdırdı.

Çarın karısı Katerina çok gayri müsait şartlar ve ümitsizlik içinde iki gün iki geceden beri devam eden muharebede ümidini ve soğukkanlılığını kaybetmemişti. 22 Temmuz 1711 gün 200 bin rublelik mücevheratla beraber Rusların barış tekliflerini hâmilan Baltacı’ya bizzat götürerek ve ayaklarına kapayıp yalvararak barış ve kurtuluş dilemiş, bir rivayete göre de sadece erkek murahhaslar Baltacı’nın huzuruna çıkmışlardı. Gidenlerden bir türlü haber gelmiyordu. 22–23 Temmuz gecesi Rus ordugahı perişan ve matem içinde ve sulh içinde gidenlerden haber beklemek endişesiyle kıvranırken Türk ordusunun meşalelerle aydınlatılmış muhteşem ordugahından müzik ve mehter takımlarının sesleri geliyor, bu taşkın neşe ve kudret Rusları bütün bütün kahrediyordu.

Rus murahhasları Türklerin teklifini hamilen tekrar ordugâha dönünce, Katerina ile Petro’yu ve Rus ileri gelenlerini çılgın bir neşe kapladı.

Ve 23 Temmuz 1711 Prut anlaşması imzalandı, şartları şunlardı:

1– Prut’ta muhasara edilen Ruslar serbest olacak, memleketlerine dönecekler;

2– Azak kalesi ve Azak’a tâbi bütün arazi, kalelerin içindeki her çeşit harp silâh ve malzemesiyle beraber Türkiye’ye verilecek;

3– Taygan, Kamenka, Samara kaleleri yıkılarak kale yapılmayacak, içlerindeki harp silâh ve vasıtaları ile beraber Türkiye’ye verilecek;

4– Ruslar bundan sonra Lehistan işlerine karışmayacakları gibi Leh topraklarını derhal tahliye edecekler;

5– Rusya Lehistan’a tâbi olan ve Prepaş Kazakları ile Kırım’a tâbi Kazakların da işlerine karışmayacak;

6– İsveç Kralı Demirbaş Şarl istediği yerden memleketine dönecek, Ruslarla anlaşabilirlerse iki hükümet sulh yapacaklar;

7– İstanbul’da Rusya sefir bulundurmayacak;

8– Esirler mübadele olunacak ve iki hükümet arasında dostluk cari olacak;

9– Rus tüccarları bundan sonra karadan İstanbul’a gelebileceklerse de Karadeniz’den gelemeyecekler;

10– Bu anlaşmanın bütün şartları yerine getirilinceye kadar Başvekil Baron dö Şafirof ve Mareşal Şermetiye’f’in oğlu General Mişel Şermiye’f rehin olarak Türkler nezdinde kalacaklar.

Bu anlaşma Petro’nun ucuz kurtulmasını ve fakat Türkiye’nin istikbalini pahalıya satın almasını sağladı. Tarihimizin son imha muharebesi örneği olmasına rağmen, çok müsait olan muharebe durumundan faydalanılmamış, müsâlâha edilmemesi hususunda son derece ısrar eden Kırım Hanı ile İsveç kralı Demirbaş Şarl’ın sözü dinlenmemiş ve anlaşma imzalanmıştı.

Baltacı Mehmet Paşa, tarihin Türke verdiği fırsatı kaçırmış ve Rusya’nın kurtarıcısı olmuştur.

İşte bu hal, Prut’un son bir imha muharebesi örneği olmak hussunu karartan başlıca küsuf tarafıdır.

Timur, Rusya'yı kurdu. Menekli Giray, Türkler aleyhine genişlemesini sağladı. Baltacı Mehmet Paşa ise; elinde o devrin en muhteşem harp âleti, kahraman Türk ordusu olduğu halde bu kudreti, âdetâ “köpeği öldürmekten ise ise korkutması daha iyidir” darbimeseline uyarak, sadece Rusları zahirten korkutmakta kullandı ve Rusya'nın kurtarıcısı oldu. Devletimize bu gibi bir fırsat bir daha elvermedi ve gittikçe bozulmuş iç düzenlerimizden faydalanan Ruslar, 1914–1918 savaşı da dahil, bize 8 defa daha harp açtılar... ve dünyanın başına da belâ oldular.

Petro, karısı Katerina'ya “Sen Katerin” diyerek bu isimde bir de nişan ihdas etti, üzerinde “Vatana muhabbet ve sadaka-kı olanlara” yazılı idi.

Ruslar Prut anlaşmasını tatbik etmekte acele etmiyor ve bu savsaklamaya bakıyorlardı. İki defa daha harp tehlikesi başgösterdi ve fakat Prut muahdesinin esasları dahilinde 1712 İstanbul ve 1713 Edirne anlaşmalarıyla savaş tehlikesi önlendi.

4. SEFER

1736–1739 SEFERİ

Deli Petro, haleflerinin takib etmesi için bir devlet programının ana hatlarını ve yarattığı yeni Rusya'yı miras bırakarak öldü. Yerine geçen karısı Katerina da bir iki yıl sonra Petro'yu takib etti ve bunun da yerine Petro'nun kızı Anna Çariçe oldu.

Türkiye için Prut seferinden sonra 1717'de Pasarofça anlaşmasıyla nihayetlenen Avsutura ve Venedik seferi, İran'la harp başlıca harici gâileleri teşkil etmişti. Yine bu arada Lâle Devrinin meşhur şahsiyetleri III. Ahmet ve zevk ve sefa ile devletin başına felâketler gelmesine sebep olan Nevşehirli İbrahim Paşa sukut etmiş, I. Mahmut tahta çıkmıştı.

Yine Prut seferinden sonraki bu yıllarda Ruslar, katiiyen boş durmamışlar, 1720’de Çerkez ve Nogay kabilelerinden bir kısmının kendi tâbiyetlerinde olduğunu ve aynı zamanda bunların Kazak oldukları iddia ederek üzerlerinde hâkimiyet hakları olduğunu bildirmişlerdi.

İran galesiyle meşgul olunduğu sırada Ruslarla bir harbe tutuşmak istemeyen Türkiye, İran işini süratle bitirmeyi arzu ediyordu. Kerkük, Revan ve Tiflis’e kadar ilerleyen İranlıları atmak amacıyla Kırım Hanına İran üzerine hareket etmesi emredilmiş ve Kırım Hanı da Kalgay Fetihgiray komutasında “Tatar, Nogay, Kıpçak ve Çerkez” erattan mürekkep bir ordu ile harekete geçmişti. Fetihgiray Han, bu hareketler sırasında Kalmuk ve kabilelerini de itaat altına almış ve Terek bölgesine fuzulen sokulmuş olan Ruslarla karşılaşmıştı.

Ruslar Kuban ve Terek bölgesinin kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlardı.

Ruslar Lehistan’a da asker sokmuşlardı. 1733’de ölen Lehistan Kralı Nalkıran Ogüst’ün yerine Lehliler, Fransa kralı XV. Lüinin kayınpederi olan Stanislas Leçinski’yi tekrar kral seçmişlerdi. Rusya Avusturya ile beraber kendi tarafından olan IV. Ogüst’ü cebren kral seçtiler. Bu keyfiyet anlaşmaları çiğneyen Rusya ile Türkiye arasında bir harp sebebi idi. Avusturyalılar da Rusya ile anlaşmışlar, İtalya da kaybettiklerini Bosna–Hersek’te çıkarmak sevdasına düşmüşlerdi. Fransızlar, Avusturyalılara: “Rusya ile işbirliği yapmamalarını ve Rusya’yı büyütmemelerini” tavsiye ediyorlardı. Halbuki Avusturya İmparatoru, Çariçe Anna ile uyuşmuş ve müşterek hareket kararını vermişti.

Fransa Sefiri bir tarafta Türkiye’yi İsveç ve Fransa ile ittifaka sevk ediyor, bir taraftan XV. Lüi ve Başvekili Kardinal Flori bir Hıristiyan devletin bir müslüman devletle ittifakını

uygun görmüyorlar, iki yüzöl ve kallesçe hareket ediyorlardı. (Ananevi Fransız dostluğunun (!) mahiyeti, bütün tarihimiz boyunca Fransanın iki yüzölüklerinin ve yalancılığının, hilebazlığının parlak örnekleriyle doludur).

Pruttan beri geçen yirmi beş yıl zarfında Ruslar Prut anlaşmasını yırtmak ve Karadeniz'e çıkmak için çalışıyorlardı. Bu sırada İstanbul'daki Rus Sefiri Vişniyakof Çariçeye: "Türkler, Rus askeri hududa yaklaşır yaklaşmaz bir iç ihtilâlden korkuyorlar, İstanbul Rumları paradan başka ne din, ne iman, ne de kanun tanımayan birtakı namussuz çapkınlardır. Türklerden çok bizden nefret ediyorlar. Fakat vilâyetlerdeki Rumlar bahuşus Bulgarlar, Ulahlar, Buğdanlılar, Sırplar zatı haşmetmeapları için canlarını fedaya (!) hazırđırlar. Sizi kurtarıcı (!) tanıyorlar. Şimdi ise bu kanunsuz ırkın -Türklerin- değil burunlarını kırmak, köklerinden mahvetmek için en münasip zamandır"" diye küstahca ifadelerle dolu bir rapor vermişti.

Bu mektupta "Kanunsuz İrk" sözü hakikatte tamamen Rusların kendilerini en iyi olarak tevsif eder. Çünkü tarih, elân Rusların ne olduğunu bir türlü meydana koyamamıştır.

1736 da Genaral Lâsi komutasındaki Rus kuvvetleri savaş ilân etmeden Azak'a taaruz ederek zaptettiler. Kırım'a girdiler, Bahçesaray'ı tahrib ederek kaçtılar.

Türk devleti birdenbire "Rusya - Avusturya"nın ittifakı karşısında kaldı. Gaflet bunu daha evvel görmeye engel olmuştu. Bu tecavüz ilk defa olarak Avrupa devletlerine bildirildi. Avusturya İmparatoru bir takım ağır şartlar ileri sürerek kabul edilmediği takdirde Rusya ile beraber hareket kararından dönmeyeceğini bildirdi.

Çariçe Anna Azak kalesini almakla iktifa etmeksizin Karadeniz'de donanma bulundurmaya da istiyordu. Fransızlar iki

yüzlü siyasetleriyle hep Türkiye'ye yardım eder görünüyorlar ve daha çok Rusya Karadeniz'e inerek Akdeniz'e de çıkarsa ticaretlerinin sekteye uğrayacağından korkuyorlardı.

Hazırlığını bitirdiğinden Avusturya da taarruza geçti, Türk devleti böylece tekrar bir savaşa girmek zorunda kaldı.

Ruslar, Azak, Özü ve Kılburun kalelerini işgal etmişlerdi.

Türkiyece, ordunun siklet merkeziyle Avusturyalılara tahsis-i uygun görülerek büyük kısmı Avusturya'ya karşı kullanıldı. Bu suretle siklet merkezinin Ruslara karşı kullanılması halinde Avusturyalıların Erdil ve Eflak üzerinden veya Tuna güneyine inerek Belgrat –Sofya –Edirne yönünde inkişaf edebilecek hareketleriyle Ruslar karşısındaki ordu büyük kısmının tehlikeye girmemesi sağlanmış olacaktı.

Avusturyalılar, bu sefer sırasında bazı başarılar elde etmelerine rağmen ordumuzun darbeleri karşısında fazla dayanamıyarak 1739 da sulh istediler.

Belgrad anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile Avusturya, Pasarofça anlaşmasıyla Sırbistan'dan, Batı Eflak'tan almış olduğu araziye Türkiye'ye iade mecburiyetinde kaldı.

Rus cephesinde ise: Harbin ilk safhasında, Azak ve Özü kaleleriyle, Don, Doneç ve Orkapı = Prekop bölgelerini, Karadeniz kuzey kıyılarını ve Kırım'ı tamamen almak Rusların harekât plânlarının temelini teşkil ediyordu.

Avusturyalılar harbe girinceye kadar Ruslar, Azak'ı baskınla zaptetmişler, Kırım'a girerek yağma etmişlerdi. Ayrıca Kılburnu ve Özü kalelerini de almışlardı. Türk kuvvetlerince Özü kalesinin istirdadı ise mümkün olamamıştı.

Avusturyalıların harbe girmesi üzerine Ruslarla Avusturyalılar arasında harekât birliği sağlanamamış, her iki devlet kendi hesabına hareket etmişti.

Türk ordusunca Rus ordusuna karşı, 1736 yılının son aylarıyla 1737 yılında genel olarak harekâta girişilmemişti. Ordumuz, ancak 24 Nisan 1738’de İsakçı’da toplanabildi. Bu tarihe kadar Rus faaliyetleri Kırım yağması ve Azak, Kılburun, Özü kalelerinin zaptından ibaret kaldı. Rusların diğer bütün teşebbüsleri mahalli komutanlarca akamete uğratıldı.

1738 YILI RUSYA İLE YAPILAN SAVAŞLAR

1737 harekâtı esnasında Türklerin Avusturya’ya karşı kazandıkları başarılar, Avusturyalıların Ruslara karşı hissettikleri kıskançlık, bu devletler arasında zamanımız telekkilerine uygun “işbirliği”ni önleyen başlıca âmiller olmuştu.

Çariçe Anna, Rus Orduları Başkomutanı aslen Alman olan Mareşal Münih’in 1738 yılı için düzenlediği harekât plânını 13 Ocak 1738’de onaylamıştı.

Bu Rus harekât plânı gereğınca, Eflak ve Buğdan’ın ele geçirilmesi özellikle hedef olduğundan Münih komutasındaki Rus ordusu geniş ölçüde takviye edildi.

Münih ordusunu Provoloçka’da topladı ve 1738 mayısında Dinyeper köprülerinden geçirdi (*108 bin insan, 360 sahra, 15 obüs topu*).

30 Mayıs 1738’de Rus kuvvetleri Buğ nehrine vararak Kodima istikametinde ilerliyen Türk kuvvetlerine taaruz etmek üzere Buğ nehrini de geçti.

Münih’in amacı, Bender’i ele geçirmek olduğundan Dinyester’e doğru ilerledi. Bender Paşası Numan Paşa, Bucak se-raskeri Sefagiray ve Veli Paşa kuvvetlerinden bir kısmını Rusları karşılamak üzere ileriye gönderdi. Kendisi Bender yakınlarında kaldı.

Münih, bu kuvvetlere taarruz kararını verdi.

Serasker Numan Paşa, 9 Temmuz 1738'de Hotin doğusundan sınırı geçmeye uğraşan Rus ordusu üzerine ilerleyerek Ruslara taarruz etti. Ruslar ağır zayıat vererek ve birçok top ve malzeme terkederek çekildiler. Türkler Rusların peşini bırakmayarak 10 Ağustos 1738'de Rusları Buğ nehrinin doğusuna attılar. Kırım'da da Ruslar başarılı olamamışlardı.

Her iki bölgedeki ordularının bu mağlubiyeti üzerine Ruslar, Özü ve Kılburun kalelerini terketmeye mecbur oldular. 1738 yılı hareketi bu suretle sona erdi ve iki taraf kış konaklarına çekildiler.

1739'DA TÜRK VE RUS ORDULARI ARASINDAKİ SAVAŞLAR

Rus başkomutanı Mareşal Münih, 1739'da (*Asıl kuvvetlerle Lehistan içinden Hotin istikametinde ilerlemek ve bir ordu ile de Kılburun ve Özü istikametinde harekete geçmek*) istiyordu. Böylece Münih, Hotini ele geçirdikten sonra Eflak ve Buğdan'ı işgal ederek İstanbul yolunu açmış olacağını zannediyordu. İlkbahar ve yaz aylarında bu maksatla yığınak yaparak hududu tekrar tecavüz ettiler.

17 Ağustos 1739'da Stavucan meydan muharebesini kaybetmek üzere iken bazı Türk komutanlarının yanlış hareketi yüzünden bu muharebeyi kazandılar. 1 Eylül 1739'a kadar Rus kuvvetleri ağır zayıat vererek Hotin kalesini (*buradaki Türk komutanının yanlış hareketi yüzünden*) zaptettiler, Yaş şehrine yürüdüler.

Romanyalılar, Rusları kurtarıcı (!) diye karşıladılar. (*Ruslar; Şimdi de kurtarıcı "!" diye karşılanmışlar, Romenlere bugün yaptıklarını o zaman da yapmışlardı*).

Bu esnada İsveç harekete hazırlanıyordu. Fransızların da durumu şüpheli idi. Avusturyalılar da uzun müzakereler sonunda 18 Eylül 1739'da Belgrad anlaşmasını imzalayarak tamamen ortadan çekilmişlerdi. Ruslar, artık harbe devamdan bir fayda görmediklerinden Çariçe Anna Fransız Sefiri Vilnöv'ü vekil murahhas tayin etmişti. Ruslarla da 1 Eylül 1739'da Belgrat'a barış imzalandı.

Belgrat anlaşmasıyla:

1— Azak kalesi yıkılarak Rusya'ya verilecek ve şehrin yakınları tarafsız olacak.

2— Ten (*Don*) suyu üzerinde Çerkaski adasında Rusların, Koban sınırının Azak tarafından Türklerin birer kale inşa etmeye yetkileri olacak. Ruslar, Taygan ve Azak gemi yapmayacak ve Kadeniz'de, Hazer denizinde gemi bulunduramayacaklar. Türkiye Don nehrinin denize kavuştuğu yerler yakınında kale yapmak hakkını muhafaza edecek.

3— Büyük ve Küçük Kabartay denilen Kafkas eyaletleri serbest kalacak, bunlara ne Türkiye ne de Rusya müdahale etmeyecekler.

4— Rus keşişleri Kudüs'ü ziyaret edebilecekler ve bunlardan vergi alınmayacak.

5— Rus tüccarları Karadeniz'den gelemeyecekler, ancak yabancı gemilerle ticaret yapacaklar. (*Bu da daha çok Fransız dostlarımız "!" yaratmıştır*). Karadan İstanbul'a ticaret için gelebilecekler.

6— Çariçe Anna imparator olarak tanınacak.

Muahedede "Rusya'nın Polonya'da asker bulundurması hakkında" Prut anlaşmasındaki madde nazarı dikkate alınmamıştır.

Fransız Sefiri Vılñv gya Türkiye–Rusya anlaşmasının ve sulhk akdine hizmet etmiş gibi iltifat gördü ve kapitülasyonları 1740’da bir ticaret anlaşması (!) şeklinde soktu. Böylece Fransa bu harpte Türklere karşı ananevi dost maskesi takınarak parsa toplamaka ve bilhassa Katolik ruhanî müesseselerinin himayesine ait imtiyazı yenilemekle faydalanmıştı.

Daha 1736–1739 seferinde önce Avusturya’nın 1702–1710 İspanya veraset muharebeleriyle sıkışık bir durumda iken tepelenmemesi, sonra bu devlete fırsat vermiş ve yapılan harp sonunda 1718’de Pasarofça anlaşmasıyla devlet ağır zayıata uğramıştı. Belgrad anlaşması bunun dzeltmişse de hele Rusya, İsveç ile savaşırken III. Ahmet ve Nevşehirli İbrahim Paşa gibi iki sefihin kr gözlerinin safahattan başka birşey gremeyişi yüzünden devletimiz seyirci kalmış ve Rusya’ya o zaman İsveçle beraber taarruz edilmemesi daha, sonra Rusya’nın Avusturya ile beraber bize karş savaş açılmasına neden olmuştur.

Bu suretle devlet bir fırsat daha kaçırmıştı. Bununla beraber bu harp Avusturya’ya hiç yaramamış, Rusya da sadece kalessiz Arzakı almakla kalmıştı. Bununla beraber, bu Rusya için çok önemli bir olaydı.

5. SEFER:

1768–1774 SEFERİ

II. Katerina 1762’de tahta çıktıktan sonra Prens Dolguruki’yi elçi olarak Türkiye’ye göndermişti. Katerina; bir taraftan Türkiye’ye dostluğunu tekit ederken, bir taraftan da Geylan, Derbent ve Taygan taraflarından hâdiseler çıkartıyor, Gürcüleri isyana teşvik ediyordu. Çıldır Valisi, Gürcüleri itaat altına aldı ve Gürcistan Beyi (*Sluman*) dehalet etti. Ruslar,

Gürcistan'da buraya hâkim olmak için isyan çıkarmışlardı. Binaenaleyh, Gürcü beyinin Türkiye'ye dehalet emellerinin tahakkunu engellediğinden Kafkasya'da faaliyetlerini hızlandırdılar. Bu sırada Polonya Kralı 3. Frederik'in (*Nalkıranoglu'nun*) ölümü üzerine İstanislas Ogüst Ponyatovski'yi Polonya tahtına geçirmek üzere buraya 30 bin Rus askeri sokarak bu zatı cebren seçtirdiler. Halbuki, Polonya krallarının serbest seçimi meselesi Osmanlı devletinin muhedelerde tanıdığı bir keyfiyet idi. Ruslar Polonya'ya girmekle ve kendi istedikleri adamı seçtirmekle Türkiye'nin emniyetini tehdit etmiş oluyorlardı. Ayrıca Ruslar, Lehistan'da kendilerine muhalif olanları katlederek emval ve eşyalarını da yağma ediyorlardı.

Lehlilerden Türkiye'ye sığınanları da takib ederek Türklerin gözü önünde öldürmüştü. Bundan başka Kırım hanlarının haslarından olan Balta şehrine saldırmış, birçok İslâm halkını şehit ederek şehri yağma etmişlerdi.

Ruslar aynı zamanda Hristiyan Türk tebaasını da isyana teşvik ediyorlar, Türkiye'ye karşı kuvvet topluyorlardı.

Bütün bu haller Türkiye'nin tahammülünü aşar bir dereceye geldiğinden İstanbul'daki Rus sefirine:

1- Rusya'nın bundan sonra Leh cumhuruna dokunmaması, bu memlekette sevkettiği askeri derhal geri çekmesi;

2- Leh memleketlerine ve işlerine ileride de müdahale etmemesi;

3- Türk arazisine tecavüzden ve Hristiyan tebaayı isyana teşvikten vazgeçerek barış anlaşmaları şartlarına riayet etmesini ve bu hususlardaki taahhütlerinin Rusya'nın müttefiki bulunan "Danimarka, Prusya, İngiltere ve İsveç" devletleri tarafından tekeffül edilmesi için bunlardan tasdikname isteneceği, şayet bu devletler, bir tekeffül tasdiknamesi vermezlerse nak-

zı ahdin Rusya tarafından zuhur ettiği muhakkak olmakla seferi hümayun mukarrer olduğu açıklanarak konuşulmasına karar verildi.

Rus sefiri Oberskof bir senet imzasından çekindi. Venedik, Femenk, Danimarka, İsveç devletleri Rusya ile bir ittifakları olmadığını beyan ettiler. Prusya; Türkiye–Rusya arasında tavassut teklif ettiyse de Türkiye bunu kabul etmedi. Bu sırada Ruslar tecavüzlerini arttırdığından Rusya’ya savaş ilân edilerek Türk ordularının hazırlanması ve toplanması emredildi.

Ruslara gelince: Rus ordusu;

1– General Galiç’in komutasında 30 bin kişilik bir ordu ile Dinyester doğusunda ve Dinyester’i geçmek üzere;

2– General Romyançof komutasında yine 30 bin kişilik bir ordu ile Ukrayna’da Kırım Hanlığının taarruzlarını önlemek üzere;

3– General Berg komutasında 16 bin kişilik bir kuvvet yine Ukrayna’da ve Prekop (*Orkapı*) berzahına yönelmek üzere;

4– General Meden komutasında 15 binden fazla ve Don–Kalmuk Kazaklarından mürekkep bir kuvvetle Don nehri – Kafkasya arasındaki sahası savunmak üzere;

5– General Totleben komutasında 20–25 bin kişilik bir kuvvetle Gürcistan’ı istilâ etmek üzere toplandı.

Ruslar ilkin Hotin kalesine hücum ettiler. Kale muhafızlarının kahramanca mukavemeti ve karşı taarruzu üzerine hezimete uğradılar ve çekildiler.

Edirne’den hareket eden Türk ordusu 1769 başında İstanbul’dan hareketinin ancak 58. günü İsakçı’ya vardı. İsakçı’da da 20 gün oturdu. Ordunun ve diğer kale kuvvetlerinin takviyesi ve toplanması, imdat kuvvetlerinin derlenmesi son derece ağır ve düzensiz cereyan ediyordu.

Ordunun başında sadrâzam vardı. Kalem efendiliğinden yetişmiş, askerlikten haberi olmayan sadrîâzam, ne yapacağını bilmiyordu. 1736–1739 seferinde devletin Rusya–Avusturya ittifakına karşı iyi kötü bir sefer plânı düzenlenebilmiştir. Fakat bu seferde, bunu yapacak ve uygulayacak kimse yoktu.

Sadrâzam topladığı mecliste: “Benim sefer ile ülfetim yoktur. Devleti âliye için ne tarafa hareket etmek hayırlı ise, Allah rızası için söyleyin!” diyerek emir ve komuta, sevk ve idare ile alâkası olmadığını, daha düşmanla temasa gelmeden yana yakıla meclis huzurunda itiraf etmişti. Meclis uzun boy-lu, ileri geri konuşmalar, bilinen bilmeyenin, akli eren ve er-meyenlerin de çeşitli garip fikirleri karmakarışıklığı bütün bü-tün artırdı. Nihayet meclisçe “Tuna’yı geçerek iktizayi hale göre hareket etmek” kararı verildi ve böyle yapıldı. Bu, karar değil, bir kararsızlıktı. Fakat ne çare ki, ortada daha iyisini ya-pacak kimse yoktu.

Devletin namusunu muhafaza için muharebe meydanına sürülen ordu, bozuk düzen, terbiye ve inzibattan mahrum, başkomutan da bir “âciz ve zavallı kişi” idi.

Sırf çapulculuk için ordunun içine gönüllü namı altında girmiş olan beş on bin çapulcu maaşları olmadığını, zahiresiz kaldıklarını bahane ederek etrafa dağılmışlardı. Asker arasında da sık sık bahanelerle serkeşlikler görülüyordu.

Düzenlerin bozukluğu yüzünden orduda iâşe darlığı da büyük ölçüde kendini hissettiriyordu.

Bu sırada Ruslar, ikinci defa Dinyester nehrini geçtiler. Hotin muhafızının komutasındaki kitalarımız Dinyester doğu-sunda İzvançede köprüsüzlük yüzünden bozuldular Ruslar da Hotin’i kuşattılar. Fakat, güneyden Hotin’e yönelen Türk tak-viye kuvvetlerinin yaklaşması üzerine geri çekildiler.

Orduya, takviye kuvvetleri arasında, Dukakin mutasarrıfı hem az askerle gelmiş, hem de bölgedeki halkın ırzına ve malına tecavüz ettiğinden idam edilmiş, Divan tercümanı Nikolaki de Ruslara casusluk ettiğinden bu da idam edilmiştir.

Az sonra Ruslar, Dinyester nehrini üçüncü defa geçtiler ve Hotin kalesini esaslı olarak muhasara ettiler. Ali Paşa Hotin etrafından bozgun halinde çekilmekte olan askerlerimizi durdurarak Rusların üzerine yönelince Ruslar, Hotin muhasarasını terkederek çekildiler. Fakat orduya sirayet etmiş olan disipsizlilik illeti, iaşe darlığı, komutanların aldıkları vazifelerde ihmalkâr davranmaları zaten askerlik ve harp sanatından nasiptiz olan Serdar Emin Paşa'yı hasta ve şuuru muhtel bir hale getirdiğinden istifa etmeye mecbur olmuştu. Bu hasta ve zavallı Edirne'ye sevk edilerek orada boğduruldu.

Hotin Komutanı Moldavancı Ali Paşa, Sadrıâzam oldu.

1769 yılı da bitmek üzere idi.

Ali Paşa Dinyester doğusuna geçerek Rusları mağlup etmek düşüncesine kapıldı. İstanbul'dan gelen bir köprücü takımı ile nehir üzerinde büyük bir köprü kurdurdu. Ruslar, bu köprüye memeli bir torpil atmışlar ve fakat isabet ettirememişlerdi. Köprüden ordumuzun büyük kısmı geçince nehrin suları sağlam kurulamayan köprüyü ortadan ikiye ayırdı ve bir kısmı akıntıya kapılarak köprü yıkıldı. Ordu, ikiye bölündü. Bu hal zaten inzibattan mahrum kuvvetlerimizin mânen sarsılmasına sebep olmakla beraber Rusların da şiddetli ateşe başlamaları üzerineatına ve kuvvetine dayananlar Bendre doğru kaçtılar. Askerlerin hamiyetli kısmı da (açlıktan, ateşten, (soğuktan) yılgın hale geldi. Hotin kalesine memur edilen paşalar kalenin bir kapısından girdiler diğer kapısından çıkarak savuştular. Sadrıâzam da bütün harp malzeme ve teçhizatını

Hotin’de terkederek çekildi. Böylece, Hotin Rusların eline geçmekle beraber üç eyalet (*Besarabya, Buğdan, Ulahya’nın büyük bir kısmı*) Rusların istilâsına uğradı. Ruslar ilerliyordu. Ali Paşa azledilerek Avuz Paşazade Halil Paşa Sadrâzam oldu. Ruslar, 1770 baharına kadar ilkin Yaş şehrini , sonra da Kalas, İbrail, Yergöğü, Rusçuk ve Bükreşi zaptettiler. Prens Kiga esir oldu.

Hemen zahmetsizce önemli araziyi ve kaleleri ele geçiren Ruslar; Kartal sahrasında ordumuzu bastırdılar. Tatar askerleriyle Serasker Abdi Paşa ve Yeniçeri Ağası Kapıkıran Paşa komutasındaki kuvvetlerimizi perişan ettiler.

Ruslar, Buğdan eyaletimizin merkezi Yaş şehrinde yaptıkları gibi Bükreş’te de bir Rus generalinin başkanlığında bir İdarî Divan kurdular. Rus papazları memleket içine dağılarak “Mağlûbu değil, galibi hükümdar tanınmalıdır” diye, propaganda yapıyorlardı. Bu sırada Ruslar da komuta tebeddülâtı olmuş Galiçi’nin yerine Mareşal Romyançof başkomutan tayin edilmişti.

Halil Paşa, Kartal muharebesinden arta kalan askerleri derleyip toplayarak ve buna aldığı takviyeleri de katarak 100 bin kişilik bir kuvvet hazırladı.

Fakat kıtaların insicamı ve disiplini zayıftı. Takviyelerin çoğu nefiriâm = Toplama suretiyle gelmiş başıbozuk gönüllülerden ibaretti. bu kuvvetle müdafaada kalarak elde derli toplu tutmak ve zuhur edecek fırsatlardan istifade ederek Rusları mağlûp etmeye çalışmak daha doğru olabilirdi. Fakat Sadrâzam; Tuna’yı geçmeyecek olursa, sarayca “Hezimete sen sebeb oldun” ithamına maruz kalacağı korkusu ile Tuna’yı geçerek Kartal sahrasında on saat ötede Romyançof’a mağlup oldu. İki bin şehit, 140 topla beraber Akerman, İsmail ve Kili

kaleleri Rusların eline geçti. Bu suretle Ulahya'nın kalan bölgeleri da Ruslar tarafından işgal edildi.

General Dolguruki komutasında bulunan ikinci Rus taarruz ordusu da Kırım'ı istilaya başladı. Kırım hükümeteşizlik içinde idi. Silimgiray Han 7 bin Türk ve 50 bin Tatar askerine malik olmasına rağmen iç ihanetlere da maruz kaldığından Dolguruki'nin 30 bin Rus ve 60 bin Nogay ile hücum ederek Prekop, Kefe, Kerç ve Yenikale'yi zaptetmesini önleyemedi.

Ruslar Tatar ileri gelenlerini; “Siz Cengiz sülalesinden müstakil bir hükümet idiniz. Osmanlı Türklerinin hüküm ve idaresine girdiniz. Sizi kendi valileri gibi azil ve nasbedip hakaret ediyorlar. Bizimle ittifak ederseniz yine istiklâlinizi veririz” diye kandırmişlar, istiklâl hevesine düşen Mirzalar da “Orkapı–Demirkapı–Prekop” kalesini Ruslara açmişlardı. Selimgiray İstanbul'a kaçtı. Rus ordusu kolkol Kırım içine dalarak Karadeniz ve boğazlarda hakimiyet kurmak için “stratejik bir üs ve çıkış mevzii” olan Kırım'ı istilâya başladılar.

48 Tatar ileri geleni ile Selimgiray'ın oğlu da Petersburg'a giderek II. Katerina'ya arzı itaat ettiler. Rusya hükümeti de Kırım'ın istiklâlini sözde tanıdı.

Böylece devlet; Kırım'ı, Karadeniz'in kuzey kıyılarını, Ulah (*Eflak*) ve Buğdan beyliklerini tamamen kaybetmiş, kuzeyden yalnız Tuna'ya dayanmıştı.

Çeşme'de Türk donanmasının Rus donanması tarafından yakılması üzerine Ege denizi de Rusların hâkimiyeti altına girmiş, Mora Rumları Katerina'nın teşvikiyle isyan etmişlerdi.

Gerek Katerina “Lehistan işlerinin iyice karışmasından” gerekse III. Sultan Mustafa (*Devletin uğradığı kayıplar yüzünden*) sulha teşne idiler. Ayrıca Avusturya ve Prusya Sefirleri de tavassuf teklif ediyorlardı.

1771 kışına doğru mütareke yapıldı ve mütareke meclisinde Ruslar:

1– Devlet–i âliye harp ilân ettiği cihetle masrafı seferiye-nin tazminini;

2– Kırım’ın istiklâlini;

3– Yenikale ve Kerç limanını Rusya’ya terkini;

4– Kılburun kalesinin yıkılmasını;

5– Rusya’ya iltica eden Buğdan Voyvodası Kigan’ın veraset yolu ile yine Buğdan emaretine tayinini;

6– Rus ticaret gemilerinin Karadeniz’de hareket serbestisini ve Gürcü esirlerinin alım ve satımının yasak edilmesini istediler.

Mütareke, 1772’ye kadar uzatıldı ve Bükreş’te barış müzakereleri başladı. Müzakereler sonunda savaş tazminatından sarfınazar edilmek üzere Ruslar;

1– Kırım’ın istiklâline Rus devletinin kefil olmasını;

2– Kerç ile Yenikale’nin Rusya’ya tarkini;

3– Rus harp ve ticaret gemilerinin Karadeniz ve Akdeniz’de hareket serbestisini;

4– Kırım’daki istihkâmların Tatarlara verilmesini;

5– Kiga’nın üç yılda bir yıllık gelirine müsavi bir vergi vermesini, verasetle tekrar imarete tayinini;

6– Rusya’nın İstanbul’da devamlı bir elçi bulundurmasını;

7– Kılburun’un da Rusya’ya terkini;

8– Babıâlinin Rusya hükümdarlarına padişahlık ünvanını ve Ortodoks mezhebinde bulunan Osmanlı tebası üzerinde himaye hakkının tanınmasını kesin olarak ileri sürdüler. Türkiye kabul edilmedi.

1772’de harp bitmeden (*Rusya–Prusya–Avusturya*) Polonya’yı taksim ettiler.

1773 başında muharebe tekrar başladı. Rus orduları Tuna, Kuban havzaları ile Gürcistan ve Mora’da faaliyete geçmekle beraber Rus donanması da Yunanistan, Suriye, Mısır kıyılarını tehdit ediyor, Mısır’da isyan eden Ali Bey adındaki şerir Rus entrikalarına âlet olarak Gazze Ramle, Yafa ve Şam’ı zaptediyordu.

Rus Başkomutanı Romyançof, Tuna’yı geçerek Silistre’ye hücum etti. Serasker Osman Paşanın mukavemeti karşısında 8 bin ölü ve bir o kadar yaralı vererek geri çekildi. Rusların çekilmesi sırasında Tuna’da kurdukları köprü yıkılmış ve Rus ordusu çok kötü bir duruma düşmüşse de Türk kuvvetleri keşifsizlik ve düşmanla sıkı temas etmemek yüzünden bunun farkına varamamışlardı.

Bir süre sonra Rus kuvvetleri Tuna’yı tekrar geçerek Karasu’da Dağıstanlı Ali Paşayı bozdular ve burada kadınları, ihtiyarları kestikleri gibi çocukları da analarının gözü önünde başlarını duvarlara çarparak ezmek gibi vahşetler gösterdiler. Bu esnada Sadrâzam Muhsinzade Pazarcık’da Ruslara yetiştirilerek galip geldi. Varna’yı muhasara eden Rus kuvvetleri de denizden Osman Paşa komutasındaki donanma ile ve karadan da mahsur kalenin kıtaları tarafından mağlub edildiler. Bu muharebeler cereyan ederken III. Sultan Mustafa vefat ederek yerine Abdülhamit tahta çıktı. Muharebeler de gittikçe sükunet buldu ve genel olarak 1773 yılı sonbaharıyla kışı ve ilkbahar ayları oldukça sükunetli geçti.

Sarayın emriyle Sadrâzım Şumnu’dan Hacıoğlu Pazarcığı’na geçerek Hırsova’yı zaptetmişse de Ruslar da 1774 haziran ayı başında bir koldan Rusçuk’u, bir koldan da Silistre’yi mu-

hasara ederek Hacıoğlu Pazarcığı'na sarktılar. Sadrâzam Muh-sinzade Şumnu'da kalarak Yeğen Mehmet Paşayı Rus kuvvet-lerini durdurmak üzere gönderdi. Bu kuvvet düşman öncülerini Kozluca istikametinde kaçışına aldanarak ileri atıldı ve Rus pususuna düşerek dağıldı. Rus ordusu Şumnu önüne geldi ve Şumnu'yu muhasara etti. Sadrâzam da içerde kaldı.

Nihayet; Ruscuk, Silistre, Şumnu muhasarada; Asya'da Gürcistan Rus hâkimiyetinde; Kırım ve Karadeniz'in kuzey kıyıları, Ulahya, Buğdan Rus istilâsında, Sadrâzam muhasara-da bulunduğu sırada (4 Haziran 1774) mütareke talep edildi. Ruslar, mütarekeyi kabul etmediler. Temmuz ayına kadar muharebeler devam etti. Nihayet 17 temmuzda 7 saat içinde mü-salâha akdedildiyse de Rus Başmurahhası Repnin, anlaşmayı imza için 1711'de Deli Petro'nun mağlubiyet günü olan 21 temmuzu ve imza yeri olarak da Küçük Kaynarca'yı seçti.

Böylece Petro'nun uğradığı hacaletin ve maktul general Vesma'nın intikamını almış oluyordu.

21 Temmuz 1774'de menhus ve meşum Kaynarca anlaş-ması imzalandı. Bu anlaşma ile:

- 1- Kırım Türkiye'den ayrılarak müstakil (!) oldu.
- 2- Dinyeper ve Buğ nehirleri arasındaki bölge Rusya'ya terkedildi.
- 3- Azak, Kerç, Yenikale, Kılburun Rusya'ya terkedildi.
- 4- Ortodoks Türk tebaası üzerinde Rusya'ya himaye hak-kı tanındı.
- 5- Rus harp ve ticaret gemilerine Karadeniz'de ve Akde-niz'de serbestlik verildi. Boğazlardan geçiş hakkı tanındı.
- 6- Buğdan ve Eflak voyvodalarının seçilmesinde Rus-ya'ya danışılma keyfiyeti kabul edildi.
- 7- İstanbul'da Rusların daimi elçi bulundurma hakkını ta-nındı.

Bütün bu feci zayiata ilâve olarak Avusturya'ya da sözde yardımlarına karşılık Kızılorman (*Bukovina*) terkedildi.

Bu harp sırasında iki önemli olayı da kısaca gözden geçirmek faydalı olur.

MORA İSYANI

Katerina'nın müseccel âşıklarından olan Gregori Orlof'la kardeşi Aleksi Orlof, Katerina'nın Hazreti Meryem'in tevsirlerine benzeyen şekilde yaptırılan resimlerini, diğer dinî resimleri hâmil birtakım papazları Yunanistan'a sokarak "Ortodoksluk ve Hristiyanlığın" kurtarıcı olduklarını yaymaya ve dinî taassupları galeyana getirerek Rumları isyana teşvik ettiler. Mora'da ve bazı adalarda isyan çıktı. İsyancılar, yer yer Türk garnizonlarına, Müslüman halka ve hattâ Rusların maksadını kavrayarak isyana katılmayan Hristiyanlara hücum etmeye başladılar. Türk idarecileri Rusların bütün tedbir ve gayretlerine rağmen isyanı bastırdılar. Hattâ bir kısım âsiler (*Rusların içyüzünü anladıklarından*) kendiliğinden isyanı bıraktılar. Bu durumun vehametini anlayan Aleksi Orlof, Koron, Meton, Mora ve Navarin'i ve İsfaketeri adasını terkederek kaçtı ve isyancıları yüzüstü bıraktı. Orlof cenapları zavallı Rumları korkaklıkla itham ediyordu. Katerin de Aleksi Orlof'a yazdığı mektupta: "Madem ki Moralılar sizin gösterdiğiniz şecaat ve kahramanlığı (!) sebatı gösteremediler onları kendi hallerine bıraktığına iyi ettin" diyordu.

Mora isyanı da söndü. Fakat, ne çare ki dini dünya işlerine âlet ederek Türk ve Rum birtakım mâsumların mahvolmasına neden olanlar ceza görmediler.

ÇEŞME'DE TÜRK DONANMASININ YAKILMASI

Ruslar, Mora'da çıkardıkları isyandan istifade edemedikleri ve Mora'da da uğradıkları hezimetin acısını unutmadıkları için bir şeyler yapmak, kırılan prestijlerini tamir etmek istiyorlardı. Bu maksatla Katerina ile Orloflar durumdan vesile arıyorlardı.

Nihayet Orlof cenaplarının aklına Ege denizini abluka ederek buraya hâkim olmak ve Türk donanmasını mağlup etmek geldi. Rusların Akdeniz'e sokmuş oldukları donanmada Elfenston adlı bir İngiliz amirali de bulunuyordu.

Bu zat, Rusların denizcilik savaş ve fenni işlerinde müşavir ve öğretmenleri, akıl hocaları idi. Halbuki Elfenston'un Rus filosu amirali İspiridof ile arası açıktı. Orlof bunları barıştırarak denizci olmadığı halde donanmanın komutasını ele aldı.

Ruslar Osmanlı donanmasının Çeşme'de toplandığını haber almışlardı. Bununla beraber birden bire Türk donanmasının karşısına çıkması ve üstün durumda bulunması Rusları korkuttu. Fakat İngiliz amirali Elfenston'un verdiği cesaretle bu donanmaya hücum etmeye karar verdiler.

7 Temmuz 1770'de Türk kaptanı Hasan Beyin (*Cezayirli Hasan Paşa*) kalyonuna hücum ettiler. Bir Türk göllesi Oştat adlı Rus gemisini berhava ettiği gibi Hasan beyin gemisi de tutuştu ve parçalandı. Yanmakta olan enkaz Çeşme Limanındaki Türk donanmasına doğru sürüklenerek yandı.

7-8 Temmuz 1770 gecesi Aleksi Orlof bir harp meclisi kurarak ve "Akdeniz'e hâkim olmak için Türkleri sadece mağlup etmek kifayet etmez, onları mahvetmelidir" diyerek İngiliz amiralinin teklifi ve tertibi üzerine iki gün sonra 10

Temmuz 1770’de limanın ağzından ateş gemilerini salıverdiler ve Rus gemileri de kırmızı gülle ve humbara atmaya başladılar. Bir yerde kümelenmiş ve demirli olan Türk gemileri tutuştu. 15 kalyondan 14’ü, 6 fırkateyn, 50 diğer gemi yanı. 8–9 bin Türk gemicisi mahvoldu.

Çeşme galibiyeti, Çariçe ile Rus kavmini (!) adeta çılgına çevirdi. Kiliselerde Petro’nun cehennemdeki ruhuna dualar okundu. Katerina da âşıkları Orlof kardeşlere Çeşme (*Çeşmensky*) galibi ünvanını verdi.

Bu sefer ibret levhalarıyla doludur. Çok derin ve esaslı incelenmek edilmek ister. Bu harp sırasında, Türk ordusu derme çatma disiplinsiz olmasına rağmen Ruslara korkunç saatler ve günler yaşatmış ve âdetâ katî zafer kuşunu yakaladığı halde arzusu ile tekrar uçurmuştur. Bunun da nedenii “Askerî sevk ve idaresizlik”, devletin bünyesine ârız olan amansız “sivil idaresizlik”, devleti yuvarlanmakta olduğu inhitat uçurumundan kurtaracak yüksek görüşlü demir elli harp ve siyaset adamlarının da bulunmayışı idi.

Küçük Kaynarca anlaşmasıyla kabul edilen “Kırım’ın sözde istiklâli” Rusların Karadeniz ve Boğazlar hâkimiyetine yol açmış, hele Ruslara “Hristiyan tebaanın üzerinde himaye hakkı tanınması” devleti ileride büyük bir felâkete sürükleyecek nedenlerin başlıcaları olmuştu.

Küçük Kaynarca anlaşmasından sonra 1779’da Kırım’ın şerî işlerinin İstanbul’a bağlılığı ve istiklâlini teyidi maksadı ile Aynalıkavak Antlaşması, 1784’de Rusların emrivakileriyle bir senet tanzim edilerek Kırım’ın Rusya’ya ilhakı yapıldı.

Müteakip yılların vukuatı 1787–1792 seferini hazırlayan âmillerden ibaret olduğundan, mezkûr seferin başında zikredilecektir.

6. SEFER: 1787–1792 SEFERİ

1768–1774 seferi Rusya'ya pahalıya mal olmasına ve pek şerefli olmamasına rağmen, yine bir çok şeyler sağlamıştı. Katerina, Küçük Kaynarca anlaşmasıyla elde ettiklerinden daha fazlasını istiyor, gözlerini bürüyen ihtiras, ruhunda Türk-lüğe karşı sınırsız bir kin doğurmuş bulunuyordu. Katerina kendisine bir şerik de buldu: Avusturya'nın yeni İmparatoru II. Jozef...

II. Jozef de haris ve maceraperest bir adamdı. Türkiye'den çakal da bir hisse çıkarmak sevdasına düşmüş ve bunun için Katerina'ya müracaat etmişti. İki hükümdar birbiriy-le pazarlık ettiler ve 1781'de Rusya–Avusturya arasında 8 yıl-lık bir ittifak anlaşması yapıldı ve “Grek Projesi” adı verilen bir proje vücuda getirildi. Buna göre:

1– Eflak, Buğdan, Besarabya'dan mürekkep Dinyester ve Tuna nehirleri arasında Rusya'ya bağlı bir Hristiyan hüküme-ti, (*Daçya İmparatorluğu*) kurulacak;

2– İstanbul'da Bizans İmparatorluğu ihya edilerek bu hü-kümetin tahtına Katerina'nın torunu Kostantin geçecek, yine bu imparatorluğun korunması için Buğ ve Dinyester nehirleri arasındaki arazi ile Ege adaları Rusya'nın olacak;

3– Avusturya Eflak'ın Aluta nehrine kadar olan batı kısmı-nı ve Sırbistan'ı, Bosna, Hersek'i, İstirya'yı, Dalmaçya'ya ih-tiva eden Vidin'le Drina körfezi arasındaki tekml araziye ala-cak.

4– Şayet bu projeye karşı muhalif durum alırlarsa Fran-sa'ya Mısır ve Suriye, Prusya'ya Torn ve Danzig verilecekti.

İngiltere açıkta kalıyordu. Bu sırada (1775–1783) İngilte-re, Amerika istiklâl muharebeleriyle ve Fransa ile meşguldü.

Kaynarca anlaşmasıyla sözde istiklâle kavuşan Kırım-lıların akılları başlarına gelmiş, Kırım'ın nasıl bir uçuruma yuvarlanmış olduğu anlaşılmıştı.

Kırım-lılar İstanbul'a heyet üstüne heyet gönderiyor. Han-ların evvelden beri olduğu gibi Türkiye tarafından seçilip tâyin edilmesini, teşrifat ve menşur yollanmasını, hutbelerin ve paraların Türk padişahı adına söylenip basılmasını istiyorlardı.

Ruslar da Avusturya ile ittifak eder etmez, Kırım'da sunî bir karışıklık yaratarak gûya halk Şahingiray'ı istiyormuşçasına bu hain kişiyi Kırım Hanı yaptılar ve bunun üzerine Kırım'da isyan çıktı. Bunu fırsat sayan Ruslar da Kırım'a ordu göndererek işgal ettiler.

Ruslar Kırım'la beraber Kuban arazisini de zaptetmişler, Türkiye'nin himayesini tanımış olan Gürcistan Hanı Ereğli (*Herakliyos*) Han da Gürcistan'ı Katerina'ya peşkeş çekmiş, Katerina'nın himayesine girmişti. Ruslar, hameyeyi fiilen yapabilmek bahanesiyle buraya da asker soktular.

Rus-Avusturya ittifakından memnun olmayan İngiltere, Kırım'ın ve Gürcistan'ın işgali üzerine Prusya ve Hollanda ile anlaştı. Böylece gerek İngiltere, gerekse Prusya ve Fransa Türkiye'yi savaşa teşvik etmeye başladılar.

Türkiye, Kırım'ın işgaline sesini çıkarmamış, yalnız Kırım'da şer'i işlerin tanzimi hususunda Rusya ile Aynalıkavak anlaşmasını imzalamıştı. Fakat Rusya, Kırım'ı ilhaka hazırlanıyor ve bir savaş nümayişi (*gösteriş*) yapmaktan da çekinmiyordu. İstanbul'daki Rus sefiri, olur olmaz taleplerle devletin tahammül sınırını aşıyor, Mısır, Eflak ve Buğdan'da Rus konsolosları halkı isyana teşvik ediyorlardı.

Türkiye ricali arasında harp isteyen ve istemeyen iki grup vücuda gelmiş, İngiltere başta olmak üzere diğer devletlerin teşvikiyle harp taraftarları galebe çalmıştı.

Nihayet 1785’de Katerina; Kırım tacını başına geçirmek üzere maiyetinde Avusturya, İngiltere, Fransa elçileri de olduğu halde 45 bin kişilik bir ordu ile Kersun’a geldi. Kıyafetini tebdil eden Avusturya imparatoru II. Jozef de burada idi. Yollarda kurulan tâkların üzerine “İstanbul yolu!” yazılı levhalar asılmıştı.

Kersun’da Katerina ve Jozef Türkiye’nin taksimi meselesinde mutabakatlarını teyid ettiler.

Katerina’nın Kırım’a gelmesi üzerine Çerkezistan kabileleri bu ziyareti aleyhlerine tefsir ederek isyan ettiler.

Türkiye de bunu bir suikast telâkki etti ve savaş hazırlıklarını hızlandırarak hudut kalelerinin tamir ve ikmaline başlandı. Katerina Kersun’a geldiği sırada Türk Karadeniz donanmasından bir filo Dinyester nehri mansabına demirleyerek bir gösteriş yaptı.

Rusya, bir taraftan Kırım’ı ilhak ediyor, Türkiye’ye karşı harp istiyor, bir taraftan da büyük malî zorluk, sıkıntı içinde bulunuyordu.

Katerina özellikle savaş isteyen Potemkin’in etkisi altında bulunuyor ve Rus sefirine verilen, Türkiye’yi kışkırtıcı talimat, savaşı çabuklaştırmakta büyük bir neden teşkil ediyordu.

Avusturya ise 1787 başında Hollanda isyanı ile meşgul bulunuyordu.

Sabrı tükenen Türkiye, bilhassa İngiltere ve Prusya’nın da teşvikiyle 28 Ağustos 1787’de Rusya’ya savaş ilân ederek Rus sefiri Bulcakof Yedikule’ye hapsedildi.

Fransa, Rusya ile dost olmasına rağmen harbe girmemiş, hattâ Fransız Sefiri Dösejür, Avusturya İmparatoruna “Bal-kanlarda Türklere karşı Rus âmâline hizmet etmesini, bu hususun Avusturya için iyi olmadığını” söylemişse de bir etkisi

olmamış, Avusturya da Türkiye'ye karşı harp açmış ve Jozef cenapları yayımladığı beyannamede: "Avrupa'yı barbar Türklerden kurtarmak" üzere harbe girdiğini ilân etmişti.

Bu savaş başladığı zaman Türk muvazzaf ordusu gittikçe değerini kaybetmiş ve "ordu" teriminin ifade ettiği mânadan tamamen ayrılmış, bir âsi sürüsü olmuştu. Ancak, eyalet askeri devletin istinatgâhını teşkil ediyor ve seferin bütün yükünü bunlar taşıyordu. Muvazzaf ordunun ne kadar bozulduğu şuradan belli oluyordu ki, kâğıt üzerinde resmen ulufe alan 400 bin yeniçeri eri varken bir sefer başlayınca 20 bin kişi toplamak mümkün olamıyordu..

I. Abdülhamit orduyu ıslah etmek üzere Fransız, İngiliz, Prusyalı uzmanlardan faydalanmaya gayret etmiş ve ancak topçular kâfi derecede ıslah edilebilmişti.

Donanmada da bozukluk vardı ve bu özellikle personel ve malzemede idi. Bununla beraber yeniçeri ordusuna nazaran daha iyi idi.

İdare sistemi bozulmuş ve bilhassa devlet sırrı denilen bir şey ortada kalmamıştı. Kubbealtında ne görüşülürse, ertesi gün Rus sefaret tercümanı ve sefiri şikâyet geliyor, devletin başına belâ kesiliyordu. Hatta I. Abdülhamit bir fermanında bundan acı acı şikâyet ediyor ve "Cümlemiz bir sefine içinde olduğumuza binaen gayret cümleye lâzımdır. Fransız ve İspanya tavassuta ve Prusya, İngiltere şerik olarak ittifaka talip-tiler. Bu husus dahili meclis olanlardan maada bir fers istima etmek lâzım gelir ise elbette intişar bulur ve mazarratı cümyle râci olur. Her kim nefsinden gayriyi bir kelimesinden agâh ederse Allah-ü Zülcelâle havale eyledim. İki cihana rahat bulmasın ve her kim ketm-ü ihfa ederse iki cihan izzetine nail olsun" diye yanıp yakılıyordu. Bu satırlar devrin ricalinin ne kadar boşboğaz ve yebinsiz olduğunu göstermesi bakımından cidden ibret vericidir.

1783'den itibaren bir harp için hazırlık başlamışsa da 1787'ye kadar lâzım olduğu kadar ve bilhassa muhtemel iki düşman olan Rusya ve Avusturya'nın ikisini beraber hesaba katarak harp hazırlıkları yapılmamıştı.

Ağustos ayında harp ilân edilir edilmez kalelerin takviyesi işine bir kat daha hız verildi.

Ordu büyük kısmı ile toplanma yeri olan İsakçı'ya hareket etmek üzere iken 1 Şubat 1788'de Avusturyalılar da harp ilân ettiler. Bunun üzerine ordu büyük kısmının İsakçı'ya hareketi durduruldu.

Padişahın huzurunda toplanan harp meclisinde “şimdilik Edirne yönünde hareket edilerek orada tekrar müzakere” edilmesine karar verildi.

25 Mart 1788'de ordu Edirne'ye hareket etti. Edirne'de kurulan meclis: “Ordu büyük kısmı Rusya üzerine teveccüh ettiği takdirde Avusturyalılar Belgrad ve Sofya'yı zaptederlerse ordunun gerisine düşerler. Avusturyalılar üzerine gidilirse nihayet Ruslar geçen savaştaki yerleri tekrar işgal ederler. Buna nazaran her iki düşmana da gerektiği takdirde yönelebilmek üzere Fethülslâm = Kladevu istikametinde hareket edilerek şimdilik Sofya'ya varmaya ve Rusya'ya karşı da İsmail Seraskerini komutasında bir ordu toplamaya” karar verildi ve böyle yapıldı.

Asıl ordu 86 bin insan, 300 top Niş'te, 27 bin Bosna'da olmak üzere Avusturya'ya; Bender, Hotin, Özü, İsmail kaleleriyle Buğdan ve Eflâk'ta da takriben 100 bin kişi Rusya'ya karşı; Sinop'ta da 20 bin kişi Kırım'a çıkarma yapmak üzere toplanmıştı. Bu suretle bütün ordu 200 bin kişiyi aşıyordu.

Ruslara gelince: Rus ordusunun teşkilâtı genişletilmiş, yeni birlikler teşkil edilmiş, yeni silâhlarla takviye olunmuş

ve Kırım isyanı ve Kırım'ın işgali dolayısıyla Rus ordusunun büyük kısmı hududa yaklaştırılmıştı. Böylece Hotin karşısındaki Kameneç kalesinden Kuban havzasına kadar Rus birlikleri hududa yayılmıştı.

Ruslar sefere 150 bin insan ve çeşitli 137 toptan oluşan bir kuvvet hazırlamışlar, Prusya ve İsveç'ten de korktuklarından daha fazla kuvvet getirememişlerdi. Bununla beraber Türklere karşı çok üstün bir durumda idiler.

General Romyançof komutasındaki 50 bin kişilik bir ordu Besarabya ve Moldavya (*Buğdan*)'da harekât yapacak, Potemkin komutasındaki 70 bin kişilik büyük kısım ise Uçakof-Özü'yü muhasara ederek ilerleyecekti.

Ruslar için ilk hedef; Hotin, Bender, Özü kaleleri ve Tuna'ya kadar Buğdan idi.

Avusturyalılar ise: Başkomutan olan Mareşal Lasi, hududun her tarafında Türklerin muvaffakiyetine engel olmak amacını güttüğünden mevcudu 100 bini aşan Avusturya ordusunu Adriyatik denizi ile Hotin arasındaki sahpaya yaymış, hiçbir tarafta bir siklet merkezi vücuda getirmemişti. Halbuki, asıl taarruz istikameti olarak Belgrad-Niş istikameti seçilmesine rağmen burada sadece 27 bin kişi toplanabilmişti.

SAVAŞ HAREKETLERİ

Ruslar harbin ilânıyla beraber Karadeniz'e donanmalarını çıkararak Türk ticaret gemilerine taarruz ettiler. Fakat, çıkan bir fırtına donanmalarını dağıttı ve büyük bir harp gemileri de Karadeniz boğazına iltica etti. Bu gemi teslim alınarak donanmamıza katıldı.

Türk Donanma K. Gazi Hasan Paşa Karadeniz'e çıkarak Sinop'taki 20 bin kişilik Türk kuvvetlerini Kırım'a çıkarmak

emrini aldı. Bu kuvvetten birinci kademeyi teşkil eden 5 bin kişi Kılburnu'na ihraç edilmişti, fakat başarılı olamadı.

Rusya ve Avusturya'nın verdiği paraları, silâh ve beyan-nameleri hamil Rus ajanları Sırbistan, Bosna-Hersek ve Karadağ'a sokularak halkı isyana teşvik ettiler. Karadağ isyan etti. Sırbistan'da da yer yer ayaklanmalar başladı.

Avusturyalılar da muhtelif yerlerde sınıra tecavüz ettiler.

1787 Martında Avusturya kuvvetleri Bukovina'dan taarruza geçerek Buğdan'a girdi. Hotin ve Yaş arasındaki irtibatı kesti. Kuvvetlerimiz Botaşani'de Avusturyalıları mağlup ettiler.

Rus ve Avusturyalıların müşterek taarruzlarına rağmen zaptedilemeyen Hotin, eylül ayına kadar dayandı. Nihayet barut depolarının yanması üzerine kale, içindeki kuvvetlerimiz serbestçe gidebilmek şartıyla teslim oldu.

Her tarafta esaslı savaş harekâtı 1788'de başladı.

Banat'ta Avusturya taarruzları püskürtüldü.

Bekir Paşa komutasındaki kuvvetlerimiz Dubiçe'de Avusturyalıları perişan ettiler. Tranilvanya'ya giren akıncılarımız Hermanştad'a girdiler.

Ordumuz Vidin'de iken yeniçeriler isyan ettiler. İsyan bastırıldı. Ordumuz Tuna kuzeyine geçerek Mehadiye'de, Kıranşebeş'te İmparator Jozef'in komutasındaki Avusturya asıl ordusunu bozdular.

Sırp isyanı tenkil edilerek Belgrat bölgesinde Avusturyalılar yenildiler. Romyançof komutasındaki Ruslar, Yaş'a girerek Buğdan'ı zaptettiler. Tuna'ya yaklaştılar. Potemkin ordusu Özü kalesini muhasara etti. Ruslar, kahraman müdafiler karşısında ümitsiz bir duruma düşmüşlerdi. Ancak Potemkin'in "Kale zaptedilirse üç gün yağmaya ve müsadereye ve

katliama” müsaade edeceğini ilân etmesi üzerine yapılan cebri hücumla 15 Kasım 1788’de Özü kalesi teslim oldu. Rusların burada yaptıkları vahşet, dünyanın en şuursuz vahşilerini bile utandıracak bir dereceyi bulmuştu. Medeni Avrupa’nın bu kahramanları, “Türk barbarlarından Avrupa’yı kurtarmak” için bu cinayetleri yapıyorlardı.

Rus orduları başarılı olamıyor ve tifo Rusların mâneviyatını iyice bozuyordu. Savaşın çıkmasından başlıca sorumlu olan Potemkin bile çarıçeye “Kırım’ı tahliye ederek barış yapmayı yazmış” ve fakat Katerina, âşıklarından olan bu komutana: “Aklınızı, fikrinizi, ruhunuzu toplayıp metin olun ve biraz sabırla Türkleri mağlup edeceğinizden emin olun” diye cevap vermişti.

1788 yılı kışı gelince Rus ordusu Yaş–Berlad–Bender bölgesinde kışlaklara çekildi.

1788 Temmuzunda İsveç Rusya’ya harp ilân etmiş ve I. Abdülhamit Özü kalesinin düşmesi ve buradaki halkın (*kadın, çocuk, ihtiyar, asker parça parça doğranarak*) katliam edilmesinden dolayı üzüntüsünden vefat etmişti. Yerine III. Selim tahta çıktı.

1789 YILI

Baharda Rus ve Avusturya kuvvetleri tararruz ettiler ve Fokşani istikametinde ilerlediler.

Ordumuz 1 Ağustos 1789’da Fokşani muharebesini kaybetti ve derhal Ruslarla Avusturyalılar arasına ihtilâf girdi. Ruslar artık Grek Projesince kendilerine ait olan Buğdan zaptedildiğinden Avusturyalılara ait olan Eflak’ın zaptına karışmıyorlardı. Ruslar Bender’de; birçok Türk kuvvetlerinin toplandığını, İsmail kalesinde hazırlıklar yapıldığını da haber aldığından Prut üzerine çekildiler.

Fokşani muharebesinden sonra Sadrâzam, Avusturyalıla taarruz etmek üzere Maçın'da toplandı ve ağustos sonuna doğru Rimnik üzerine yürüyerek Martines Buzo (*Buzzeo*)'de girilen meydan muharebesini de kaybetti.

Sadrâzâm İbrail'e çekildi ve burada toplandı. Avusturyalılar 11 Kasım 1789'da Bükreş'i işgal ettiler.

Rus ordusu Tuna cephesinde kışın da harekâta devam etti. Ruslar, İsmail kalesine taarruz ettiler, mağlûp oldular.

Türk Sahra ordusunun mağlubiyeti üzerine Potemkin kalelerin zaptına karar verdi.

15 Kasım 1789'da Akkerman ve arkasından Bender kaleleri ahalinin zoru ile teslim oldu.

Banat ve Bosna'da ordumuz bazı yerlerde Avusturyalıları bozduysa da Avusturyalılar, Vidin'e kadar bütün Tuna boyunca ele geçirdiler.

1790 YILI

Bu yılın girişi ile savaşın da ikinci safhası başladı.

Bu safhada Türkiye'yi savaşa teşvik eden İngiltere seyirci kalmış, ancak Prusya ile bir ittifak yapılması sayesinde Avusturya üzerinde bir tazyik yapılabiliyordu. Prusya bilhassa Ryhenbah Mütarekesiyle Avusturya'yı Türkiye ile sulha zorlamıştı. Fransa iki yüzli siyasetine devam etmiş ve hattâ Fransız Sefuri müteaddit defalar Prusya'dan 5000 lira rüşvet almıştı.

Türkiye lehine harbe giren İsveç yenilmiş, 1789'da sulh yapmağa mecbur olmuştu.

Bu yılın harp hareketlerine gelince:

Ordumuz 1789–1790 kışında çok kötü bir durumda bulunuyordu. Erzaksızlık ve parasızlık orduyu yıpratmış ve ordu hareket ve muharebe kabiliyetinden çok şey kaybetmişti.

Avusturyalılar baharda taarruza başladılar ve Adakale'yi zaptettiler. Avusturyalıların bütün Eflak'ı ele geçirmek amacıyla Yergöğün'e yaptıkları taarruz, ordumuzun mukavemeti ve karşı taarruzu üzerine hezimete çevrildi ve Avusturyalılar geri çekildiler.

Avusturyalıların gerek bu mağlubiyeti, gerekse Avusturya aleyhine Polonya ve Prusya arasında bir ittifak imzalanması ve Prusya'nın Avusturya'yı Türkiye ile barışa zorlaması üzerine barış teklifleri kabul olunarak ağustos 1790 sonunda 9 aylık bir mütareke yapıldı ve uzun müzakerelerden sonra 4 Ağustos 1791'da Zıştovi anlaşması imzalandı. Bu anlaşma Avusturyaya sadece Bosna'dan biraz arazi ile Yeni Orsova'yı kazandırmıştı.

Katerina cenaplarına gelince: Avusturya'nın aradan çıkması Rusya ile Türkiye'yi karşı karşıya bırakmıştı. Katerina bütün kuvvetleriyle harbe girişmek üzere hazırlanıyor ve fakat Rus orduları da kötü durumda bulunuyordu.

Mayıs 1790'da Karadeniz donanmamız Karadeniz'e çıktıysa da bir başarı sağlayamadı ve Amiral Oçakofa gereksiz bir galibiyet sağladı.

Potemkin 60 bin kişiyle Bender'de, bunun öncüleri de Kalas'da bulunuyordu. Sadrâzam Rusları müzakere ile Eylül'e kadar oyaladı. Müzakereler netice vermeyince Ruslar, İsmail kalesini zaptetmek istediler. Bu amaçla evvelâ Kilya ve Sudi-ne'yi zaptettiler. Arkadan Tuna donanmamız mağlup olarak Tulça ve İsakçı kaleleri de Rusların eline geçmiş, Tuna Ruslar için bir ikmal yolu görevi görmeye başlayarak Rus ordusunun karnı ancak doyabilmişti.

Ruslar uzun bir süre sonra İsmail kalesine taarruz ettiler. Nihayet 11 Aralık 1790'da kaleyi zaptettiler. Burada da insan

havsalasının almayacağı bir hunharlıkla bütün ahaliyi merhametsizce katlettiler.

1791 YILI OLAYLARI

Potemkin Petersburg'a gitmiş, yerine Repnin Başkomutan olmuştu. Repnin; General Galiç'in ve Kotozof komutasındaki Rus kuvvetleriyle 6 Nisan 1791'de Kalastan Tuna'yı geçti ve "İbrail"ın savunması için Maçın ile Babadağ arasında vücuda getirilen mevzilerimize taaruz ederek zaptettiyse de, asıl Türk kuvvetlerinin yaklaşması üzerine geri çekildi.

Türk asıl ordusu yeniden derlenmiş, mevcut 120 bini bulmuştu. Fakat bu ordunun disiplini zayıf ve askerlik fenniyle bir alâkası yoktu ve yine hemen hepsi civardan tedarik ettikleri çeşitli hayvanlara (*at, eşek, katır*) bindiklerinden piyade kalmamış gibiydi. Bu ordu ne süvari, ne de piyade idi. Bundan başka Arnavutlarla diğer askerler arasında bir de uyumsuzluk başlamıştı.

Bu ordudan ilk hareketler için ayrılan kuvvetlere Maçın Seraskeri Ahmet Paşa kumanda ediyordu.

8 Haziran 1791'de Ahmet Paşa Maçın'e vardı. Tahkimat yapacaktı. Esaslı bir keşif yapılmadığı için 8-9 Haziran 1791 gecesi Repnin ordusunun Tuna'yı güncye aştığı ve Tuna kenarındaki sazlıklara saklandığı farkedilemedi. Bu gaflet, Rusların 9 Haziran 1791 sabahı yaptıkları baskının başarılı olmasına ve Ahmet Paşa ordusunun perişan bir surette Hırsova'ya çekilmesine neden oldu. Bunun üzerine Sadrâzam asıl Türk ordusunun bütün kuvvetleriyle Hırsova'dan Maçın'e ilerledi. Ruslar muharebeyi kabul etmeyerek Tuna kuzeyine çekildiler.

Prusya hâlâ savaş ilân etmemiş ve devlet savaşına devam arzusundan ve Kırım'ı istirdat etmek emelinden vazgeçmemişti.

Avrupa’da aynı olaylar başlamış ve özellikle Fransa ihtilâli Katerina’nın savaşa son vermek arzusunu takviye etmişti.

Prusya ve diğer devletlerin de tavassutu üzerine Ruslarla 8 ay süreli bir mütareke yapıldı ve savaş hareketleri muvakkaten durdu. Yaş şehrinde başlayan barış müzakereleri sonucunda ve 1792’de Yaş anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile:

1– Evvelki anlaşmaların hükümleri yenilendi (*Küçük kaynarca hükümleri ve bilhassa Hristiyan tebaa üzerinde Çarın–Çariçenin himaye hakkı*).

2– Ruslar istilâ ettikleri yerleri boşalttılar ve iade ettiler.

3– Özü (*Uçakof*) kalesi ile Buğ ve Dinyester nehirleri arasındaki arazi Rusya’ya terk edildi.

4– Eflak ve Buğdan beyliklerinin imtiyazları tasdik olundu.

5– Türkiye Gürcistan üzerindeki haklarından vaz geçti.

6– Rus ticaret gemilerinin garp ocaklarının tecavüzünden korunması teminatı verildi.

Bu harp sırasında Rusların Balkanlı Hristiyan tebaamızı isyana teşvikleri şiddetlenmiş ve bu teşviklere uyan âsilerle de ayrıca uğraşılmıştı.

7. SEFER: 1806–1812 SEFERİ

Rusya ile Türkiye arasında yapılan ittifaklara ve bunların illetine yukarıda temas etmiştik.

1798 ittifakı bilhassa İngiltere–Rusya–Türkiye arasında Napolyon’a karşı aktedilmişti. 1805 yılındaki ittifak, genel olarak eskisinin teyidi mahiyetinde olmakla beraber gizli kısmı (*Boğazlardan Rus savaş gemilerinin geçilmesi*) İngilizlerden ve saklanmıştı. Gerek önceki (1798), gerekse bu ittifak anlaş-

masının vücuduna rağmen Ruslar, Türkiye aleyhine hareketlerden sakınmıyorlardı. Şöyle ki:

1– Duvrovnik Cumhuriyetini işgal ettiler. Kataro’yu zaptettiler.

2– Sırıp ve Karadağlıları, adalar halkını isyana teşvik ettiler.

3– Ereğli (*Heraklis*) Hanın ölümü üzerine Gürcistan’ı ilhak ettiler. Mingreli eyaletini işgal ettiler. Anapa’dan Batum’a kadar sahillerimizde istedikleri gibi harekete başladılar ve buralara önemli miktarda asker ve mühimmat sevkettiler.

4– Voyvodaların azlini bahane ederek Eflak ve Buğdan’ı işgal etmek, Turla ve Tuna boyundaki kalelerini de ele geçirmek üzere buralara 60 bin kişilik bir ordu soktular.

Bu Rus kuvvetleri 22 Kasım 1806’da ilânı harbe lüzum görmeden Hotin, Yaş ve Bender kalelerine ve Tuna boyuna taarruz ettiler.

27 Aralık 1806’da da Bükreş’i işgal ettiler.

İstanbul’da Rus Sefiri Prens İtalinski’den bu hareketlerin tavzihi isteniyor ve sefir devletimizi, oyalama siyasetiyle aldatmaya çalışıyordu. Nihayet 7 Ocak 1807’de Rusya’ya savaş ilân edildi. Sefir İtalinski Babıâliye çağırılarak: “Devleti Âlinin istilâ olunan memaliki tahliye olunursa yine İstanbul’a gelebilirsiniz” denilerek gerek kendisine gerekse Rus tüccarlarına 10 günlük süre verildi. İtalinski birkaç gün sonra Bozcaada’ya gelen üç Rus kalyonuna kavuşmak üzere İstanbul’dan bir İngiliz gemisine binerek gitti.

İngiltere Türkiye’yi tehdit ediyor, Fransa Sefiri General Sebastiyani ise teşvik ve teşçi ediyordu.

Daha 1806’da Dinyester boyuna yığınak yapılarak sınırı tecavüz eden Rus ordusunun:

a) 6)bin kişilik bir grubu Prens Dulguruki komutasında Hotin kalesine;

b) 15 bin kişilik bir grubu Başkomutan Mikelson komutasında muharebesiz olarak Yaş'a ve buradan Bükreş'e;

c) İsyân etmiş olan Sırlara yardım etmek üzere de 20 bin kişilik bir kuvvet General Tomanski komutasında Bender'e ve buradan İsmail'e taarruz etmişlerdi. Bu taarruzla, Hotin, Bender, Yaş, Bükreş, Kili, Akkerman Rusların eline geçti. Ruslar, Bender ahalisine insanlığın yüzünü kızartacak fecaati sıkılmadan ve Allah'tan korkmadan reva gördüler.

İsmail üzerine sarkan Ruslar, burada büyük bir hezimete uğradılar.

Türkiye, hazırlıklarını tamamlamaya çalışıyordu. Bu arada Anadolu'dan pek çok kuvvet celbine emir verildi. Fakat emirler daima kademedan kademeye ulaşıyor, takip fikri olmadığı için herkes her işi kendinden sonrakine malederek her şeyi ondan bekliyordu. Ve tabiidir ki "işci cımbızla tutan rical" hiçbir şey yapamıyordu.

Para yok, asker (*hele bu terimin ifade ettiği manada asker*) yok, harp techizatı noksan, sevk ve idare de çok bozuk.

Bu sırada Napolyon'nu teşvikiyle 80 bin İranlı da Rusya'ya karşı hareket geçmiş bulnuyordu.

İngiliz sefiri Türkiye ile müttefiki Rusya arasında bir harp zuhur etmemesini istemiş ve harp ilânına engel olmadığı için; 1798 ittiakının temdidini, Fransız, Sefiri Sebastiyani'nin tardı, Osmanlı harp gemileriyle Boğaz istihkâmlarının İngiliz donanmasına teslimi, genel sulh kadar Buğdan'ın da Rusya'ya teslimini talep etmiş ve muvafakat edilmediği takdirde İngiliz donanması ile İstanbul'a geleceğini ve bu hususları zorla yaptıracağını makamı tehditte bildirmiş ve reddedilince savuşup gitmişti.

İngiliz donanması Çanakkale'den geçerek İstanbul'a geldi. Alınan savunma tedbirleri üzerine tehdidin para etmediğini gören amiral çekilmeye karar verdi. İngiliz donanmasının İstanbul önünden ve zorlukla Çanakkale'den bu kaçıışı İngiltere için "İngiliz efkârını üzen" bir mağlubiyet olmuştu. Bu hareketin lüzumsuzluğu ise çok geçmeden anlaşılmıştı.

Rusya savaşı bu durumda iken Vehabiler isyan ederek Mekke ve Medine'yi işgal ve mübarek yerleri yağma ve tahrip etmişler, bir taraftan da Mısır'da karışıklıklar başlaması, buradaki karışıklıkları entrikaları ile körükleyen Mehmet Ali Ağa kendini göstermeye başlamıştı. Bu esnada Mehmet Ali'nin İskenderiye'yi işgal eden İngilizleri hezimete uğratması, Mısır'da istiklâl sahibi olmak hülyasına müptelâ olan bu kişinin bu sevdasını iyice alevlendirdi. Tuna boylarında Rusya ile muharebeye devam edilirken Fransa ile Rusya Tilsit anlaşmasını imzaladılar.

Napolyon'la Çar I. Aleksandr arasında yapılan Tilsit anlaşmasına göre:

- a) Eflak, Buğdan, Bulgaristan, Edirne, İstanbul ve boğazlar dahil olmak üzere bütün Rumeli Rusya'ya;
- b) Dalmaçya, Bosna, Sırbie Avusturya'ya;
- c) Yunanistan ve bütün adalar Fransa'ya verilecekti.

Bu sırada İstanbul'da nizamı cedit aleyhtan III. Sultan Selim'in tahttan indirerek yerine yarı meczup bir zat olan IV. Sultan Mustafa'yı çıkarıyor, devlet Köse Musa, Topal Atallah, Kabakçı Mustafa gibi serserilerin elinde kalmış bulnuyordu.

İstanbul'daki kargaşalık ve perişanlık Tuna ordusunda derhal önemli etkilerini gösterdi.

Ordumuz sağ kanadı ile Kalas üzerine ilerleyerek, sol kanadı da Bükreş'teki Rus sağ kanadını kuşatacak şekilde hare-

ket edecekti. Bu suretle hareket edildi. Rus sağ kanadını teşkil eden General İsayef gurubu; Vidin üzerine ilerliyor ve Belgrad'ı zaptederek Sırpıllarla birleşmek amacını güdüyordu. Türk ileri hareketi karşısında tehlikeyi sezen Rus Başkomutanı Mikelson, Bükreş'i boşaltmaya başlamıştı. Ordumuzun bu başarılı durumu uzun sürmedi, Pehlivan Ağa adında bir yeniçeri elebaşısının azli üzerine bu zorba, bütün yeniçerileri isyana sevk ederek orduda büyük bir karışıklık doğmasına neden oldu.

Ruslar derhal bu karışıklıktan faydalandılar. Çerhacı Ali Paşa komutasındaki kuvvetlerimizi bozdular.

Ege denizinde de Ruslar Bozcaada'yı zaptederek boğazı abluka etmişlerdi. Seyid Ali Paşa komutasındaki donanmamız acemice Bozcaada'daki Rus donanmasının üzerine atıldı, mağlup oldu.

1807 yılı sonbaharına doğru Rusya ile "banş akdini müteakip Rusya'nın zîri zaptında bulunan memâliki ve Eflak, Buğdan'ı otuz beş günde tahliye eylemesi ve lâkin akdi müsâlâhaya kadar buralara asakiri Osmaniyenin ikame edilmemesi, İsmail ile İbrail ve Yergöğü'nde bir miktar asker kalarak Ruslar çekildikçe Osmanlıların da Tuna'nın kuzeyine geçmeleri Rusya donanmasının Bozcaada'dan çekilerek ve boğazı abluka vazgeçmesi, zaptedilmiş gemilerle esirlerin iki tarafça iadesi" gibi şartlarla mütareke yapıldı. Sırbıye tarafı içinde *(Sırpılların içine Ruslar da karışmış olduğundan)* mütareke teşmil olundu.

Mütarekenin imzası üzerine Serdar-ı Ekrem kışlamak üzere ordu ile Edirne'ye avdet etti.

Mütarekenin imzasını müteakip Ruscuk yararı adı verilen ve Alemdar Mustafa Paşanın komutasındaki vatanseverler İstanbul üzerine yürüdüler. IV. Sultan Mustafa tahttan indirile-

rek yerine tekrar III. Selim geçirilecekti. Sultan Mustafa'nın emriyle III. Selim şehit edildi. Alemdar da bu zatı tahttan indirerek yerine II. Sultan Mahmud'u geçirdi. Alemdar Sadrazam oldu. Altın alta hazırlanan asiler Alemdar'ı Babiâli'de bastırarak "Alemdar Vakası" denilen hâdiseyi gerçekleştirdiler, Alemdar intihar etti ve yine zorbalara hâkim oldular.

1808'DE GENEL DURUM

İçte; Anadolu ve Rumeli derebeylerinin tagallübü altında, Arnavutluk'ta ve Yanya'da Tepedelenli Ali Paşanın ve İşkodra'da Kara Mahmut Paşanın, Mısır'da Mehmet Ali Paşanın (*Paşalık verilmişti!*). Cezayir (*Garp Ocakları*) Dayilerin hükmü altında, Halep ihtilâl halinde. Bağdat kölemenleri istiklâl peşinde. İsyana devam eden Vehabîler Haremeyn'i zapt ederek padişahın adını hutbeden çıkarmakla beraber Mısır, Şam ve Irak tarafına da taarruz etmekte. Bozuk'ta Saba Oğulları Aydın ilinde Karaosman oğulları şekavette.

Dışta; Rusya ve İngiltere ile harp etmekte. Harbe lüzumlu kara ve deniz kuvvetimiz yok. Üstelik mülkiye ve maliye işleri de bozuk. Hulâsa, her tarafta inkiraz ve gerileme bu devrin başlıca alâmeti fârikasını teşkil etmekte.

Rusların Romanya'da kalarak Tuna'nın iki hükümet arasında hudut olması Avusturyalıları da düşündürüyordu.

1808 yılında Rusya ve Fransa arasında görüşme başlamış ve 12 Ekim 1808'de müzakereler biterek:

- 1- İki tarafça İngiltere'ye resmen barış teklifi yapılması,
- 2- Aktedilecek anlaşmada İspanya'daki krallık hânedanının değişmesinin tasdik edilmesi,
- 3- Finlandiya ile Buğdan ve Eflak'ın Rusya'ya ilhakı kararlaştırılmıştı.

Fransızlar ve Ruslar bununla, Türklerin bütün İngilizlere dönmelerin önlemek üzere Rusların sark emellerinden, İstanbul'dan şimdilik uzak kalmalarını Eflak ve Buğdan'a (*Romanya ile*) iktifa etmelerini uygun görmüşlerdi.

Avusturya'nın delâletiyle 1809 yılı başında İngilizlerle Türkiye arasında sulh anlaşması imzalandı ve İngilizler Türklerle yardım hussunda heveslerini izhara başladılar (*Ne oynak siyaset*).

Ruslar, İsmail, Yergöğü, İbrail tarafına tekrar saldırdılar. Anadolu'da Ahışa ve Kars tarafında harekâta başladılar.

Sadrazam Yusuf Ziya Paşa da muharebe hazırlıklarını girişti. Askerimiz yine derme çatma idi ve çoğunluğu nefiram (*toplama*) suretiyle harbe sürülmüştü.

Ruslar bu bakımdan bize göre çok iyi durumda idiler.

Çar, komutanlarına: "Tuna'yı süratle geçmek ve böylece Eflak ve Buğdan memleketlerini istilâ etmek" emrini vermişti.

Rusların ileri harekete geçmeleri üzerine Sırp'lılar da Sofya tarafına saldırılar ve zayıatle geri püskürtüldüler.

Ruslar Yeröğü ve İbrail'de mağlup oldular. Buna rağmen Çar, karelere çarpmadan İstanbul'a yürümeyi emrediyor, generaller ise gerilerinde Yergöğü, İbrail, İsmail, Silistre gibi kaleleri bırakarak İstanbul'a yürümeye cesaret edemiyor, ayrıca İngiliz-Türk donanmalarını Karadeniz'den Avusturyalıların da Polonya'dan Rus ordusunun geri çekilme yollarına tarruz etmesinden korkuyorlardı.

Osmanlı ordusu, derme çatma kuvvetlerden ve rasgle derleme olduğu için başkomutanlık "kalelerde savunmayı ve kaleler civarında muharebeyi" esas olarak kabul etmiş bulunuyordu.

Nihayet Rusların 60 bin kişilik bir ordusu Tatarıçe'de kanlı bir hezimete uğradı ve Ruslar Tuna kuzeyine çekildiler.

Diğer taraftan Ruslar, İbrail'i zaptetmişlerse de 20 bin hastaları vardı ve ağır zayıat vermişlerdi. Gerek bu zayıat, gerekse Tatarıçe mağlubiyeti yüzünden, İbrail'in zaptı Ruslara bir şey sağlamadı.

Kış bastırdığından Türk ordusu seyyar kısımları kışlamak üzere Şumnu'ya döndü.

İngiliz donanması Cezayir'i-Sabada Zanta, Kefalonya, İtak ve Çeriko adalarını zapteterek Korfo'yu muhasara etti.

Böylece 1809 yılı da muharebelerle ve barış aktedilmeden geçti.

1810 yılında Rus Başkomutanı General Kamenski; 1809'da başlanan Silistre muhasarasını şiddetlendirerek Hacı-oğlu Pazarcığı üzerine 15 bin kişilik bir ordu sevketti gib ikendis ide oldukça mühim kuvvetlerle Şumnu üzerine ilerledi. Kamenski'nin bütün kuvveti 85 bin kişiydi.

Rusların Balçığa yönelen kuvvetleri karşısında Halil Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri, Menhus (*uluşe*) bahanesiyle kazan kaldırıldığından âsi asker dağılmış, bu yüzden Balçık elden çıkmış ve Ruslar savaş yapmadan Varna'ya ilerlemeye başlamışlardı.

Hacıoğlu Pazarcığı'na saldıran Ruslar, karşılarındaki kuvvetlerimizi dağıtarak Hacıoğlu Pazarcığı'nı ve Hezargard'ı, Tutrakan'ı aldılar, Bulgaristan yolunu açtılar. Silistre Tuna'dan ve karadan taarruza uğrayarak teslim oldu.

Silistre'nin zaptından sonra Ruslar, Şumnu'ya ilerlediler. Rusların bu başarıları üzerine Padişah II. Sultan Mahmut "bîlcümle eshabı kudret sefere hazırlanmak, esnaf ve tüccar edevatı seferiyeyi gazzata pahalı satmamak, bir hanede iki kişi varsa

biri gidip biri kalmak ve bütün milletin yer vücut bir kütle halinde aduv-ü-din ve millete karşı koymasını” emretti.

Diğer taraftan Rus ordusu, Şumnu önünde bir türlü başarılı olamıyordu.

Üç gün devam eden aralıklı savaşta Ruslar daima mağlup olarak geri çekilmeye mecbur oldular. Bunun üzerine Şumnu’yu muhasara etmek ve bundan sonra İstanbul üzerine yürümek istediler. Bu esnada Türklere, tekrar taarruz ettiler ve Rusları artılar. Ruslar bu mağlubiyete rağmen Ruscuk’un zaptına çalışmaktan vazgeçmediler. Fakat, 10 bin kişilik bir Rus kuvveti, Ruscuk’taki kahraman gönüllü Türklerin karşısında hezimete uğradı.

Şumnu muharebelerinde 20 bin kişi kaybeden Ruslar, Ruscuk’u muhasarada devam ederek Silistre’ye çekildiler. Rus orduları bu muharebeler süresince daima kasaba ve köyleri yakıyor, masum halkı işkencelerle katiam ediyordu.

Ruslar, Ruscuk’ta gösterilen şiddetli mukavemet üzerine Tuna’dan büyük küçük 37 duba sevkettiler. Kuvvetlerimiz bunlardan ondokuzunu Ruscuk civarında topa tutarak iki tanesini batırdı ve altısını da asker ve mühimmatı ile zaptettiler.

Ruscuk önündeki Rus kuvvetleri 30 bini aşmış, top sayısı da 140’ı bulmuştu. Bu sırada Goşançalı Halil Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri Tınova yolundan yürüyerek Ruscuk üzerine düşmek istediği sırada Rusların üstün kuvvetleriyle (*takriben 20–30 bin*) Bele ve Batin köyleri civarında kanlı muharebeye tutuşmaya mecbur oldu. Bu kuvvetler muharebeye girdiği zaman Şumnu’daki sadrazam kuvvetleri, durumdan haberdar olmasına rağmen atıl kalmıştı.

Batin muharebesinde, ilk anlarda galip durumda bulunan Türkler Tepedelenli Muhtar Paşa kolunun bozulması üzerine

bu bozgunluk, başarıyla savaşılan diğer kollara da sirayet etti. Kahraman bir komutan olan Halil Paşa, birkaç fedai ile beraber tek bir tabya içinde şiddetle mukavemet etti ve sonra şehit oldu. Halil Paşanın şehadeti üzerine, kalanlar Ruscuk'a yardımdan vazgeçmeyerek ve geri dönmek hususunda Rus komutanı ile görüşerek mukaveleye bağladılar. Mukaveleye göre, Rus komutanı tüfeklerin çakmaklarını teminat olarak istemişti, askerlerimiz verdiler. Bir gece bir Bulgar seyisi Rus ordusuna kaçarak Halil Paşanın şehadetini haber verdi. Rus generali de: "Mukavelem Halil Paşa ile idi" diyerek tüfeklerinin çakmak ve taşlarını almış olduğu askerlerimizi kancıkça esir etmiş ve Bükreş'e yollamıştı.

Evvelce ordumuzun Şumnu önünde görülen başarılarını artık mağlûbiyetler takib ediyordu. Ruslar ordu seraskeri Osman Paşayı da 10 top, 4 havan ve birçok askerle beraber esir ettiler. Düşman karşısında bu tehlikeli karışık zamanda bile yeniçeriler yine fitne çıkarmayı ihmal etmiyorlardı.

Ruslar, Hacıoğlu Pazarcığı, Şumnu, Bele ve Batin muharebelerinde elli bin kişi zayıat vermişlerdi. Derme çatma, disiplin, sevk ve idare başta olmak üzere her şeyden mahrum Türk ordusu, bu haline rağmen büyük bir hayatiyet göstererek Rus ordularını perişan ediyorlardı.

Ruslar, Batin muharebesinden sonra Ruscuk, Niğbolu kalelerini zaptereke ve Balkanlar'ı aşarak Lofca ve Berkofca'ya doğru ilerlediler. Şiddetli mukavemete rağmen Lofca'yı (*Vire*) ile aldılar.

Harp sahnesi böylece Karadeniz'den Sava nehrine kadar bütün Tuna yalısıyle Balkan'a kadar uzanmıştı.

1810 yılında harp hareketleriyle sona erdi.

1811'DE GENEL DURUM

İçte: Yanyana Tepedelenli Ali Paşa ve mensupları, Mısır'da Mehmet Ali ve hempaları Şam'da Genç Yusuf Paşa Hicaz'da, Vehabiler Kerkük ve Süleymaniye tarafından Abdurrahman ve Süleyman Paşalar ve hele padişah hocası Halet efendi devletin başına belâ kesilmişlerdi.

Muharebeye gelince: Rusların Lofça'yı zaptetmesi ve Berkofca üzerine sarkması Bulgarlara istiklâl hissi vermişti. Diğer taraftan Sırplar, Karadağlılar isyan halinde, Rumenler hemen hemen müstakil, Ruslar ise alttan alta intizar durumda idiler.

İran'da Ruslarla savaşa devam ediyordu. Abbas Mirza komutasındaki İran kuvvetleri Rusları oldukça iz'âç etmesine rağmen Osmanlı ve İran bir türlü işbirliği sağlayamamışlardı.

Bu sıralarda 18 gemiden oluşan bir Rus donanması Karadeniz'de faaliyet geçerek Trabzon ve civarında bir çıkarma yaptı ve karadan da bir Rus kuvveti Ahışa'ya taarruz ettiyse de bu hareketlerin her ikisi de başarılı olamadı.

Ruslar, Anapa ve Soğucak taraflarına da tekrar saldırma-ya hazırlanıyorlardı.

Rusların Türklerle muharebe durumu bu halde iken Napolyon'un harp hazırlıkları Rusya'yı korkutmaya başlamış ve Ruslar Lehistan'a kuvvet sevketmeye başlamışlardı. Hele Napolyon'un bir ziyafette Rus Elçisine: "Kendisinin Lehistan'a bir kral tayin edeceğini" söylemesi, Ruslarda bir Fransız taarruzuna uğrayacakları şüphesini ayrıca arttırdı. Diğer taraftan Türklerin baharda bir taarruza geçecekleri hakkındaki haberler, geçen yıl Tuna ve Balkanlar arasındaki muharebelerde ağır zayıat vermiş olan Rusları düşündürmeye başlamıştı.

Lofca'nın zaptı için girişilen muharebeler, Rusların Bulgaristan'da ilk hareketleri idi. Bu esnada Rus başkomutanı 5

tümeni Dinyester üzerine yollamak emrini alınca Türklerin karşısında 4 tümenle kalmış bulunuyordu. Şimdiye kadar harekâtı sevk ve idare eden General Kamenski de hastalandığından değiştirilerek yerine General Kotozof tayin edilmişti.

Kotozof, II. Katerina zamanında Larga, Kartalova, Maçın muharebelerini görmüş ve bu defa İstanbul yolunu zorlamaya kalkışmanın hiçbir fayda sağlamayacağı gibi Rus ordusunun felâketini de intaç edebileceğini takdir etmişti. Komutası altındaki kuvvet 46 bin insan, 190 sahra, 36 muhasara topundan ibaretti. Şumnu'daki Türk ordusu ise tahminen 75 bin kişi idi.

1811 yılı ilkbahar ve ilk yaz aylarında mevzii muharebeler cereyan etti ve Türkler Laz Ahmet Paşanın komutasında birkaç muharebeden sonra Ruscuk'u zaptettiler.

Napolyon da Rusları tehdide başlamış bulunuyordu.

Veziriâzam, komutası altında 75 bin kişiyi bulan ordusuyla 1811 ağustos sonunda "Tuna'yı geçmek ve Ruslara derinlerden taarruz etmek" gibi eldeki kuvvetin insicam ve kabiliyeti ile mütenasip olmayan ve ancak normal kıtalarla tatbiki kâbil olan bir karar verdi.

8-9 Eylül 1811 gece Ruscuk'un bir buçuk mil yukarı tarafından geçiş başladı. Öncü kuvvetleri; çarlılıklar içinde yerleşmiş olan Rus kuvvetlerini misket ve yaylım ateşiyle karşıladı. Askerlerimiz bir miktar esir ve birkaç Rus bayrağı aldılar. Bunun üzerine Veziriâzam 36 bin kişiden ibaret olan büyük bir bölümle bizzat Tuna'yı geçti ve bu kuvvetli metrisler içine aldı. Nehrin güneyinde 30 bin kişilik bir kuvvet bıraktı. Bunlar, Rusları ve Silistre'yi tehdit ediyordu.

Her iki ordu bir ay karşılıklı durdular. Kozotof hazırlıklarını bitirerek 12 Ekim 1811'de İslabozan'ın 4 mil yakınında bir köprü kurdurdu. 13 ve 14 geceleri bu köprülerden 7500 kişi-

lik bir Rus kuvvetini geçirdi. Bu kuvvet, Türklerin, Rus-cuk'un iki tarafında galip ve Veli Paşalar komutasında yaygın bir durumda bulunan kuvvetlerine baskın tarzında taarruz ederek savunmalarını kırdı. Buradaki genel ordugâh ve sadriâzamın hazineleriyle mühimmat Rusların eline geçti. Bundan sonra Kozotof, Eflak yakasındaki Türk kuvvetlerine hücum etti. Rusların şiddetli ateşine ve verilen ağır zayıyatla beraber buradaki kıtalar geri çekilme yollarının kesildiğini görünce perişan oldular. Veziriâzam gece kaçtı.

Bu sırada Fransızların Rusya seferi tamamen tahakkuk ettiğinden Çar I. Aleksandr, Kozotof'a: "Babîâli ile sureti mutlakada musaleha etmek gerektiğini" yazıyor ve "bir miktar (20 milyon kuruş) savaş tazminatı ile beraber Seret nehrine kadar Buğdan'ın kendisine kalmasına razı bulunduğunu" bildiriyordu. Fakat İslaboza galibiyeti üzerine Besarabya ile beraber bütün Buğdan'ı, Eflak'ta teşkilât yaparak Sırbistan'ın istiklâlini, Anadolu'da Kaş şehrine kadar işgal edilen yerleri istediğini bildirdi.

Veziriâzam bu sırada mütareke teklif ettiyse de Kozotof, bu teklifi reddederek Tuna'nın kuzeyindeki bütün memleketleri istedi. Veziriâzamı Seret'i teklif etti. Bu teklif Çarın arzularına mutabık olduğundan Ruslar mütarekeyi kabul ettiler. Burada İslaboza'da mahsur ve aç kalan Türk kuvvetlerine peksimet gönderilmesine muvafakat ettiler.

Mütareke müzakerelerine bir günde başlandı. Osmanlı murahhasları padişahın Seret'e değil, ancak Prut hududuna razı olduğunu söylediler. Kozotof bu teklifi Çar'a bildirdi. Aynı zamanda Veziriâzamdaki Musaleha'yı müteakip iade edilmek üzere İslaboza'daki mahsur Osmanlı kuvvetlerini teslimini istedi. 36 bin kişiden 12 bin kişiye inmiş olan aç ve perişan bir durumda bulunan bu kuvvetler top ve silâhlarını teslim ettiler.

Müzakerelerde Ruslar Seret'in hudut olmasında, Sırları tatmin etmek hususunda, Anadolu'da alınan yerlerin Rusya'da kalmasında ısrar ettiğinden bizim murahhaslarımız kabl etmediler. Ruslar, Eflak köylerine yerleştirilen askerlerimizi esir ettiler. Sultan Mahmut, harbe devam kararını verdi.

Fransızlar, Rusya'ya harp ilân etmek üzereydiler. Bükreş'te tekrar başlayan müzakereler yavaş ilerliyordu. Çar I. Aleksandr ise acele ediyordu. Nihayet Kozotof'u azlederek yerine Amiral Çığagof'u Tuna ordusu ve Karadeniz Filosu Komutanı sıfatıyla mükâlemeye memur etti. Rusya Fransa'dan başka Avusturya'dan da korkuyor, bir an evvel Türkiye ile sulh yapmak istiyordu. Çığagof Bükreş'e gelinceye kadar 28 Mayıs 1812'de Bükreş anlaşması imzalanmıştı.

16 maddeden ibaret olan Bükreş anlaşmasının en önemli esasları şunlardır:

1- Purut nehri ve Prut'un Tuna'ya kavuştuğu yerden Kili boğazına kadar Tuna nehri iki devlet arasında hududu teşkil ediyor. Kili boğazı iki devletçe müşterek kullanılıyor, Besarabya Rusya'ya terkediliyordu.

2- Rusya işgalindeki yerleri Türkiye'ye iade ediyordu.

3- Eflak ve Buğdan hakkında evvelki anlaşmalarla tesbit olunun imtiyazlar baki kalıyordu. Badema, beyler yerli Buvarlardan seçilecekti.

4- Her iki taraf, af ilân edecekti.

5- Sırbistan'da af ilân edilecek ve imtiyaz verilecekti.

6- Esirler mubadele ediliyordu.

7- Cezayir korsanlarının Rus ticaret gemilerine zarar vermemesini Türkiye tekeffül ediyordu.

8- İran'la Rusya arasında dostluğun yeniden tesisine Türkiye tavassut edecekti.

9– Anadolu’daki hudut harpten evvelki halinde kalacaktı.

Bükreş anlaşmasının en fena tarafları:

1– İsyan etmiş, devlete karşı gelmiş olan Sırpılara imtiyaz verilmesi keyfiyeti idi. Bununla ileride göreceğimiz kötü olayların meydana gelmesine sebebiyet verilmiş ve bilhassa Rum isyanının tohumu atılarak devletin başına büyük bir gale açılmasına, Navarin baskınına ve en son olarak da 1828–1829 seferinin doğmasına imkân yaratılmıştı.

2– İkinci bir kötülüğü de Rusların Besarabya’yı alarak Tuna ağzına inmesi idi.

3– Eflak ve Buğdan beylikleri üzerinde Rusya’nın himaye hakkının kabul edilmesi, Türk varlığına karşı büyük bir fenalık kapısının daima açık kalmasını ve Rusların daima ihtilâf fırsatları elde etmesini sağlamış oluyordu.

Bükreş anlaşmasının akdi sırasında Napolyon meşhur 400 bin kişilik ordusu ile Moskova seferine başlamış, Rusya’ya taarruza geçmişti, Bu bakımdan Türklerin sulh yapmaması, Fransızlarla beraber harbe devam ederek daha iyi bir sulh sağlaması (*nazari olarak*) çok iyi olurdu. Buna yanaşılmamakla bir fırsat kaçırılmış olduğu iddia edilebilir. Fakat Fransızların daima devletimizi aldatan iki yüzlü siyasetlerine artık itimat edilmemesi, bir taraftan devletin mülki, askeri islahata başlamış olması ve mali zorlukları Ruslarla sulh yapmakta başlıca âmil olsa gerektir.

BÜKREŞ ANLAŞMASINDAN SONRA RUSYA İLE İLGİLİ OLAYLAR

Bükreş anlaşması akdolunduktan sonra Ruslar, Sırpıların alttan alta anlaşma gereğince devlete verecekleri vergiyi vermemeye ve isyana devam etmeye teşvik ediyorlardı. Bunun

üzerine Sadrâzam Hurşit Paşa, Sırpıları itaat altına aldı ve Miloş Obrenoviç Sırp knezi oldu. Asi Karayorgi isyanlarda hiçbir faaliyet göstermeden hazinelerini alarak Avusturyaya kaçmıştı.

Ruslar, Karadağlıları, Mora Rumlarını ve bütün Hıristiyan türk tebaasını devamlı surette devlete karşı kıstırtarak isyan çıkarmağa ve böylece müdahale kapıları açmaya uğraşmaktan bir türlü vazgeçmiyorlardı.

Mısır'da Mehmet Ali alttan alta çalışıyor, Süleymaniye ve Kerkük taraflarında Babanoğulları gailisi devam ediyordu. Yeniçeri belasının kaldırılmasına uğraşılıyor, iç yenilikler yapılmak isteniyor, bir taraftan da mahut Hâlet efendi, Tepedelenli Ali Paşa hâdisesini meydana çıkararak zaten Rus ve Fransız teşvikleriyle olgun bir hale gelen Rum isyanının belirmesine sebep oluyordu.

Rusların himayesinde kurulan Eterya ihtilâl cemiyeti, Fransız ihtilâlinin yaydığı fikirlerden de ilhem almış olmakla beraber bu cemiyetin başına geçmiş olan Rus uşağı Aleksandr İpsilanti, Sırpıları, Karadağlıları, Eflak ve Buğdan'ı için için kaynayan bir kazan haline getirmişti.

Nihayet ilk isyan Eflak'ta çıktı. Arkadan Buğdan Voyvodası da baş kaldırdı. Bunu Mora'da Rum ihtilâli takibetti.

Rus Sefiri İstrogonof, Rusya'nın bu işlerde medhali olmadığını Buğdan Voyvodasının dileğinin Çar tarafından reddedildiği, Aleksandr İpsilanti'nin icraatından Rusya'nın haberi olmadığını, Devleti Osmanyenin bu âsileri istediği gibi tedip etmekte hür olduğunu beyan ediyordu.

Aleksandr İpsilanti ise, Rusya'nın yetiştirmesi ve Çar'ın gözbebeği idi. Çar'ın emri ve direktifleriyle hareket ediyordu. Halbuki bu sıralarda aktedilen mukaddes ittifakla "bir hüküm-

darın âsi tebalarını bütün hükümdarların hattâ icabında müşte-
reken tedib etmesi ve hükümdarların mukaddes olan hukuku-
nun muhafazası”nı Rusya da tekeffül etmişti.

Aynı Rusya, arası çok geçmeden devletimize kasdini
meydana vuracak, daha bir süre sonra da İngiltere ve Fransa-
yı da sürükleyerek ve devletler hukukunu ve insanlık kaidele-
rini mertlik icaplarını çiğneyerek Navarin’de donanmamızı
yakacaklardır.

MORA İSYANI

Aralarında Rus papazları, ajanları ve Eterya Cemiyeti ser-
gerdeleri bulunan keşiş ve papazlar, Mora’da köy köy, kasa-
ba kasaba dolaşarak Rumlara “Paskalya gecesi bütün Müslü-
manlara âni olarak hücum edilmesini ve bu hususun mahrem
tutulmasını” tenbih ederek yemin ettirdiler. Paskalyaya tekad-
düm eden günlerde sarhoş iki Müslüman Arnavutun haveya
piştovlarını sıkmaları üzerine isyanın hükümetçe haber alındı-
ğını zanneden Rumlar, 1821’de Paskalyadan evvel isyan bay-
rağını açtılar. İsyancılar korkunç bir vahşet gösteriyor, kendi-
lerine uymayan Hristiyanları bile insafsızca öldürüyorlardı.
Hristiyanların ve Hristiyan dinini hâmisi (!) Rusya bu şaha-
serlerle iftihar edebilirdi.

Türkiye, isyanın bastırılmasına çalışırken bu devrin en bü-
yük diplomatu olan Meternih’in Laybah’ta Çar’a, Mora isyanı-
nın ittifakı mukaddesin ana kurallarına aykırı olduğunu kabul
ettirmesine rağmen Çar I. Aleksandr, Türkiye’ye karşı irsi ve
şahsi kin ve siyasi emellerinden bir türlü vazgeçmiyordu.

Çar; Hristiyan tebaanın Hristiyan hükümdar tarafından
ezilmesini mübah görüyor, fakat, Müslüman hükümdara is-
yan eden Hristiyan tebaanın tenkilini “Hristiyan âlemine

harp açmak” olarak telâkki ediyordu. Bu hususu bütün devletlere bildirdiği gibi 28 Haziran 1821’de İstanbul’daki elçisi İstronogof vasıtasıyla Türkiye’ye de bir nota ile tebliğ ediyor, 8 gün zarfında bu notanın şartalarını kabul etmezse Türkiye’nin “Hristiyan âlemiyle hali harpte bulunmak istediğini” utanmadan belirtiyordu. Bu notada başlıca:

1– İslâm taassubu ile yıkılmış ve zara görmüş kiliselerin tamiri (!) *(Aynı şekilde yıkılan ve zarar gören camileri kim tamir edecektir?)*.

2– Mezahibi Hristiyanıyeye ciddi bir teminat ve himaye sağlanması *(bu himaye Fatih tarafından verilen fermanla daima ve mükemmelen gösterilmişti. Rusya’nın habaseti bu meseleyi ihdas etti)*.

3– Âsilerin affı *(Türk Milleti merhametli ve müriüvvetli bir millet olduğu için ve tebaa da kendisinin olduğu için zaten bunları affederdi)*.

4– Tuna prensliklerinde anlaşmalardaki usulü idarenin tevsian tesisi ve Türk kıtalarının buralardan vakit geçirmeden çekilmesi isteniyordu.

Çar aynı zamanda devletlere, Balkanlar’da gizli bir niyeti olmadığını ve Rusya ile Türkiye arasında bir harp çıkarsa ne yapacaklarını, Türkiye yıkılırsa bunun yerine ne gibi bir hükümet usulü teklif edeceklerini de sormuştu. Bununla beraber, Prut boyunda yığınak yapmağı da başladı.

İngiltere ve Avusturya “şarttaki hâdiselerin Avrupa’daki ihtilâllerin bir şubesi olduğunu ve İtalya’da olduğu gibi Yunanistan’da da ihtilâlin himaye edilmemesi. Bilakis teskin edilmesi gerektiğini, isyancıların mütaarrız, Türklerin ise nefis müdafası yapmak durumunda olduklarını, âsilerin himayesinin ittifakı mukaddes kurullarını yıkmak olacağını” bildirdiler.

Türkiye dahili karışıklıklar ve bilhassa Mora isyanı ile uğraştığı sırada İran'la da bir gaile çıktı, harp başladıysa da kısa zamanda sulh yapıldı.

Rusların verdiği gayret ve fitle Rum isyanı gittikçe azıtıyor, devletin askeri ve mülki ıslahat teşebbüsleri birçok zorluklara uğruyordu.

Nihayet (Vak'ai Hayriye=Yeniçeri ocağının lâğvı) işi başarıldı. Yeni ordunun kurulmasına başlandı.

Mora'da yeniden derlenen kuvvetler ve Mısır'dan takviye olarak gelen ve yeni usul teşkil edilen cihadiyle kıtalarıyla isyanın tamamen söndürülmesine çalışılırken, Çar'ın himmetiyle ve bir takım Avrupa şair ve ediplerinin şirretliği ve telkinleriyle eski Yunan âleminin sanat ve şiir (!) füsûnuna kapılan Avrupa efkârı, süratle aleyhimize dönmeye başladı. (*Yaygaracılığın ve propagandanın kuvvetine bakın. Kuvvetli propaganda teşkilâtı ne mühim şey*).

Türkiye bir taraftan yeniçeri galesini ortadan kaldırmaya savaşır ve bir taraftan da Mora isyanını teskine uğraşırken, 1825'de Çar I. Aleksandr öldü ve yerine korkunç denilecek kadar Türk düşmanı I. Nikola geçti.

Nikola, vaktiyle Istrogonof'un Türkiye'ye verdiği nota-daki isteklerin kabulünü istedi. Ayrıca İngiltere Türkiye'ye âsilerle uzlaşma için tavassut teklif ettiyse de Avusturya'nın teşviki ile bu teklif reddedilerek "devlet tebaasıyla arasına kimsenin girmesini kabul edemez" denildi.

İngiltere, Rusya'ya ileri gitmemesini Yunanistan'a muhteriyet verilmesi için Türkiye nezdinde tavassut edeceğini bildirdi.

Rusya ile Akkerman'da bir mükâleme açıldı. Bu görüşmenin sonunda "Akkerman anlaşması" yapıldı ve genel olarak bununla, Bükreş anlaşmasının Eflak ve Buğdan'la Sırbistan'a ait işleri Türkiye aleyhine tâdil edilerek ve Bükreş anlaşması

da Türkiye'ye iadesi gereken Sohum ve Anapa kalelerinin de Rusya'ya ilhak edilmesi hususu kesinleşti.

Daha önce Türkiye, Viyana kongresine iştirak için yapılan daveti Eflak ve Buğdan, Sırbistan imtiyazları vesaire artırılır diye reddetmişti. Halbuki, Akkerman mukavelesiyle korktuğuna uğradı.

İngiltere de Türklere sempatisi olan Başvekil Lort Liverpool'un ölümü üzerine Rus dostu ve İngiltere'nin Moskova Elçisi Kanning başvekil oldu. Gerek bu zatın, gerekse Rusya'nın gayreti, şairlerin devamlı propagandalarıyla İngiliz ve Fransız halk efkârı Yunanlılar lehine tamamen olgun bir hale geldiğinden üç devlet arasında 6 Temmuz 1827'de Londra'da bir anlaşma aktedildi. Bu anlaşma ile Yunanistan'ın muhtariyeti kararlaştırıldı ve bu husus evvelâ Yunanlılara ve hemen Türkiye'ye tebliğ edildi. Yunanlılar kabul ettiler. Türkiye reddetti. Halbuki devletler red halinde ikinci bir nota ile silâhla müdahale edeceklerini bildirmeyi kararlaştırmışlardı. Birinci notanın reddi üzerine ikincisini verdiler. Devlet şeref ve şanına, tarihine lâıyk olan şekilde hareket ederek bunu da reddetti. Bütün bu olaylardaki sorumluluğun vaktiyle "Mukaddes ittifak gerekçelerini kabul eden ve sonra dini taassup saikasıyla ve bunun perde altında taahhüdünü unutan bu üç devlete ve özellikle Rusya'ya ait olduğunu" kim inkâr edebilir?

En sonunda olan oldu: Tebaaları isyan eden Avrupa hükümdarlarına zehir olan bu devletler (*Rusya, İngiltere ve ananevi dostumuz Fransa*), Türk devletine karşı söz ve ahitlerini unutarak Navarin limanında (*yelkenleri inmiş, rıhtımlara bağlı veya demirli, mürettebatı karada ve hali süikunette yatan*) donanmamıza hücum ettiler ve bu donanmayı yaktılar. Rusya için bundan utanacak bir şey yoktu. Çünkü arkadan hançer savur-

maya ve her türlü riyakârlığa alıştılar. Ananevi dostumuz Fransaya da birşey diyemeyiz, fakat bilhassa denizcilik mertliğine ve iyi ahlâkına sahip olan İngiltere'nin bu işe karışması ve müdafaasız bir durumda yatan bir donanmayı yakma işine, erlik, mertlik, askerlik, harp ve devletler hukuku kaideleri dışındada barış halinde böyle bir facianın yaratılmasında rol alması inanılmayacak bir şeydir. Nitekim, tarihlerden bunu İngiliz milletince iyi karşılanmadığını öğreniyor ve bu derecede ileri gidilmesinin bir teessür uyandırdığını öğreniyoruz.

Milletimiz ve devletimiz için pek feci olan bu olaydan sonra 1828–1829 Türk–Rus seferi başladı.

8. SEFER: 1828–1829 SEFERİ

Navarin fâciasından sonra İstanbul'da ve bütün Türk vatanında millet bu kahbeliğin doğurduğu büyük bir nefret ve derin teessürle matem tutarken hükümet bu facianın müsebbipleri ve yaratıcıları olan devletlerle diğer tarafsız devletlere protestolar gönderdi ve bilhassa Avusturya sefaretine de olayı etraflıca belirten bir takrir verildi. Suçlu devletlerin sefirlerine verilen protestolarda “Devlete yapılan hakarete karşılık tarziye verilmesi, zarar ve ziyanın tazmini” istendi. Reddettiler. Üstelik evvelce aralarında yaptıkları Londra mukavelesi ile devlete teklif etmiş oldukları hususları tekrar istediler. Buna karşılık “Âsilerin önce itaat etmesi, sonra genel bir af ilân edileceği, Rumların refah ve saadetini sağlayacak bir idarenin de kurulacağı” bildirildi. Sefirler pasaportlarını alarak savuştular.

Hıristiyanlara müteveccih olduğu iddia edilerek “Müslüman taassubu ve barbarlığı” diye ortaya atılan bir zulümkârlık gerçekte sadece bir Rus dalaveresi idi. Asırlarca Hıristiyanlara sınırsız denilecek bir vicdan hürriyet ve huzur sağlayan Türk-lük, Rum isyanında nefis müdafaası durumunda bulunuyordu.

Çar Nikola, 1828 ocak ayında müttefikleri olan devletlere bir nota vererek Rusların Eflak ve Buğdan'ı, müttefik devletlerin (*Rusya-İngiltere-Fransa*) donanmalarıyla İstanbul ve İskenderiye'yi muhasara ederek Mora'yı kurtarmalarını ve müdafaa etmelerini, Yunanlılara çok miktarda para yardımı yaparak Kapudistirya'yı Yunan hükümetinin başına getirmek hususlarını teklif etti.

Fransızlar Mora'ya asker çıkardılar.

Navarin olayı üzerine şımaran âsiler İngiliz, Fransız subaylarının da katılmasıyla isyan hareketlerini şiddetlendirdiler.

Çar Nikola 26 Eylül 1828'de Türkiye'ye harp ilân etti.

Navarin'de donanması kahpece yakılıp mahvedilmiş, yeniçerilerin ortadan kaldırılmasıyla yeni kurulmaya başlayan muvazzaf ordusu gelişmemiş ve askersiz kalmış olan Türkiye tarihinin en feci anlarından birinde yaşıyordu.

Rusya'nın yanında İngiltere de yer almış, ananevi dostumuz (!) Fransa ile bu hususta hiç birinden geri kalmamak ve meşhur dostluğunu barbar Türklere (!) barbarcasına göstermekten çekinmemişti.

Bu devir, Türke her taraftan haksız ve insanlık dışı isnatların yapıldığı, kin ve garazın tevcih edildiği bir devirdi.

Başlayan korkunç mücadelede Türk milleti yapayalnız, az yukarıda söylendiği gibi donanmasız ve ordusuzdur.

Sultan Mahmut bütün milleti silâhlanmaya ve savaşa davet etti. Her taraftan gönüllüler pek zayıf bir halde bulunan muvazzaf ordu çekirdeğinin etrafında toplanmaya başladı. Bundan başka bu harbin karakteristik tarafları "Türkiye'nin kurtuluşu için kesin olarak almakta olduğu yenilik düzenlerini kurmaya başladığı nazik bir zamanda olması ve harp gücü-

nün yok denecek bir halde bulunması, buna karşılık Rusya'nın hemen bütün Avrupa'nın da müzaheretine mazhar olarak zahiren Hristiyanlık ve Hristiyanları himaye maskesi altında, gerçekte ise Türkiye'yi gelişme yolunda alıkoymak ve bu zayıf zamanından hemen faydalanarak tarihi emellerini tahakkuk ettirmek istemiş" olmasıdır.

Bu savaş Türkiye için bir ölüm ve kalım mücadelesi idi. Rusya bu savaşta kazanacak ve fakat Türkiye ölümü atlatacak, yaşayacak ve çarlığı da yıkacaktır.

SAVAŞ HAREKETLERİ

Bu harp Türkiye için çok gayri müsait şartlar içinde başladığından bir savaş ve harekât plânı yoktu denilebilir. Bununla beraber gerek Balkan yarımadasında, gerekse Doğu Anadolu'da "kalelere dayanarak savunma" esas olarak kabul edilmişti.

Kuvvet durumuna gelince, savaş kuvvetleri pek azı yeni teşkil edilmekte olan muntazam ve muvazzaf orduya mensup olmak üzere toplama suretiyle ve 100 bin kadarı da Balkan'da 32 bin kişisi de Doğu Anadolu'da derlenebilen 132 bin kişiden ibaretti.

Rumeli'deki kuvvetler üç orduya ayrılmıştı.

1. Ordu Ağa Hüseyin Paşa komutasında Şumnu'da,
2. Ordu, Sadriâzam Selim Mehmet paşa komutasında Balkan dağları kuzeyinde,
3. Ordu, padişah komutasında İstanbul ve batı bölgesinde muhtemel çıkarmalara karşı toplanmıştı.

1., 2. Ordulara ait kuvvetlerin çoğu kalelerde bulunuyor ve savaş faaliyetleri kalelerde ve kaleler civarında taksif edilmek isteniyordu.

Kafkas (*Doğu Anadolu*)’da ise, Kars, Ahışa kaleleri başta olmak üzere kalelerde müdafaa edilecekti. Buraya toplanabilen 32 bin insan ve 200’e yakın top (*çoğu kalelerde*), Kars, Ahışa, Bayazıt, Ardahan kaleleri civarı ve kalelerde derlenmişti. Ahılkelek, Akçukur, Sohum, Poti gibi diğer kalelerde de yerli halktan silâhlanmış guruplar bulunuyordu.

Rus ordusu: Rusya, İran savaşını yeni bitirmiş ve Türkmençay anlaşmasını imzalamıştı. Kafkas’taki ordusu hazırda ve mevcudu da 49 bin insan 70, toptan ibaretti.

Balkanda 3 kolorduları olup 130 bin insan, 478 sahra ve 166 diğer muhtelif toptan ibaretti.

Rusların amacı; Besarabya’dan geçerek Balkanlar’ı aşmak ve boğazları elde etmek, Anadolu’da da “Anapa, Kars, Ahışa kalelerini alarak istilâ hareketini Anadolu içlerine doğru uzatmak” idi.

AVRUPA SAVAŞ SAHNESİNDE (Balkanlar’da) SAVAŞ HAREKETLERİ

1828 YILI HAREKETLERİ

Ruslar, 1828 yılı mayısında harekâta başladılar, Eflâk’a girdiler ve Bükreş’i zaptettiler, sonra Tuna’yı Stovono civarından geçerek ilkin İsakçı’yı, Eflak’tan da taarruz ederek İbrail kalelerini zaptettiler. Bundan sonra Maçın, Tulca kalelerini ele geçirerek Dobrice’den güneye doğru ilerlediler. Rus kuvvetlerinden 15 bin erlik bir kuvvet Türk ordusu tarafından Kozluca ve Yassitepe muharebelerinde mağlûp edildi ise de Hırsova kalesi de Rusların eline geçti.

Ruslar Silistreyi muhasara ettiler. Şumnu önünde Kelefçe muharebesinde galip geldiler ve Şumnu’daki kuvvetlerimizi

gözetleyerek donanmanın da yardımı ile Varna'ya saldırdılar. Kurttepe ordumuza mağlup oldular. Varna'ya tekrar taarruz ettiler ve Varna ancak bir ihanet (*Serezli Yusuf Paşa adındaki hainin*) yüzünden Rusların eline geçti. Bu esnada Eflak'ta, Yergöğün'de, Niğbolu karşısındaki Yenikale de muharebeler yapıldı.

Silistre kalesindeki muhasara kuvvetlerini geri alan ve buraya karşı sadeCe gözetleme ile iktifa eden Rusların büyük ikmal zorlukları yüzünden Balkan harekâtı durdu ve ordular kışlaklarına yerleşti. 1828–1829 kişi hazırlıklarla geçti.

1829 YILI HAREKETLERİ

Mevcudu 225 bin askere ulaşan Rus ordusu 8 Şubat 1829'da yeniden harekâta başlamıştı.

Ruslar, Süzebolu'yu işgal ettiler ve buraya yönelen Türk karşı taarruzu da başarılı olamadı, Türk kuvvetleri Şumnu'ya çekildi.

Silistre kalesinde kanlı ve şanlı muharebelerden sonra bir avuç kahraman son kurşununu da sarfederek 29 Haziran 1829'da teslim oldular.

Ruslar Silistre'yi zaptettikten sonra harekâta 5 haftalık bir ara vererek derlenip toplandılar.

1829 Temmuz ayı başında Ruslar, Şumnu'daki Türk kuvvtelerin ekarşı kâfi kuvvet ayırdıktan sonra kalan bütün kuvvetleriyle ve iki kolla; (*1. kol Varna–Burgaz yolu ile, 2. kol Prevadi–Aydos yolu ile*) Balkanlar'a yöneldiler. Ruslar Aydos civarındaki kuvvetlerimizi attıktan sonra Reşit Mehmet Paşa komutasındaki ordu büyük kısmı ile İslimye'de muharebeye tutuştular.

Reşit Mehmet Paşa kuvvetleri mağlup oldu ve dağıldı. Artık Rusların önü açılmıştı.

Rusların büyük kısmı 2 Ağustos 1829'da Tunca nehri boyunca Yanbolu–Büyük Derbent–Edirne yolu ile Edirne'ye, bir kol da Kırklareli'ne yöneldi.

Rus ordusu Balkan dağlarını aştıktan bir ay sonra 7 Ağustos 1829'da Edirne önüne geldi.

Edirne'de mukavemet edecek kadar kuvvet varken Osman Paşa adındaki hainin hiyanet esiri olarak tek silâh atılmadan 8 Ağustos 1829'da her türlü silâh, malzeme ve sancaklar Ruslara teslim edilme ve serbest kalan silâhsız kuvvetler İstanbul'dan başka bir yöne gitmek üzere Edirne Ruslara teslim edildi. Kırklareli de aynı âkibete uğradı.

Rus müfrezeleri Midye, Lüleburgaz, Çorlu, Enez istikametlerinde sarktılar ve Enez'de Çanakkale açıklarında dolaşan Rus Akdeniz donanması ile irtibat sağladılar. Böylece Ruslar, Karadeniz ve Akdeniz'deki donanmalarına da dayanma imkânını buldularsa da bundan büyük bir fayda sağlayamadılar.

Bu sırada, İşkodralı Mustafa Paşa Filibe yönünden 40 bin askerle gelmekte, İstanbul'da 30 bin kişilik bir ordu bulunmakta idi. Ruslar bundan haberdar oldukları ve İstanbul yönünde ilerlemenin kendileri için vahim bir felâkete neden olacağını düşünerek İstanbul yönünde ilerlemediler. Bundan başka Şumnu kalesi bir taraftan mukavemete devam etmekle beraber Batı Rumeli'deki Türk kuvvetleri de Eflâk'ı tehdit eder bir durum almışlardır. Rusların acele etmesi lâzımdı. İstilâ ettikleri yerlerde terkolunun kuvvetlerden faydalanmaları da mümkün olmadığından sadece Edirne'deki 20 bin kişilik kuvvete dayanmak zorunda kaldılar.

Nihayet 20 Ağustos 1829'da Edirne'de müzakerelere başlandı ve 2 Eylül 1829'da Edirne anlaşması imzalandı.

ANADOLU SAVAŞ SAHNESİNDEKİ SAVAŞ HAREKETLERİ 1828 YILI HAREKETLERİ

Doğu Anadolu'da Rusların bir istilâ amacı güttüklerini yukarıda kaydetmiştik.

Rusların Kafkasya'daki millî hareketlerden korkmakta olmaları, bütün Kafkas ordusunu Türkiye'ye karşı kullanmalarına engel olmuştu. Yalnız keyfiyet itibariyle "sevk ve idare, talim terbiye" bakımlarından Ruslar Türk ordusundan üstün idiler. Mevcudu 25 bin kadar olan Rus ordusu, Türklerin 32 bin kişilik orduları ile mukayese kabul etmeyecek derecede farklı idi. Türk Ordusu (*tamamen gayri muntazam kuvvetlerden mürekkep*), sevk ve idare mevkiinde bulunanları da sanatın ehli değildi. Bu nedenle Rusların başarısını hiç de gözde büyütmemek lâzımdır. Bu yıl için Ruslar, önce Kars, sonra Ahışa kalelerini alarak Erzurum'a ilerlemek istiyorlardı.

İran savaşıdan yeni çıkmış ve tamamen hazır olan Rus ordusu, General Paskiyeviç komutasında olarak sınır boyunca ve Batum karşısında, Gori'de Ahışa'ya karşı, Gümrü'de büyük kısım Kars'a karşı, Erivan'da Bayazıt'e karşı, Nahçıvan ve Hoy'da da İran'ın muhtemel müdahalesine karşı sol kanatlarını temin edecek şekilde toplandılar.

Türk kuvvetleri Köse Mehmet Paşa komutasında olarak Batum'da, Ahışa'da, Kars'ta, Bayazıt'ta zayıf kuvvetlerle, Erzurum'da da büyük kısımla toplandılar.

Haziran 1828 sonuna doğru Ruslar ileri harekete başladılar ve Rus Karadeniz kuvvetleri müştereken Anapa kalesine hücum ederek 24 Haziran 1828'de 41 gün muharebeden sonra zaptettiler. Acaraya'da saldırarak burada yerli bir bey olan Acaralı Ahmet Bey (*sonra paşalık verildi*) komutasında halktan toplanan kuvvetlerimiz tarafından püskürtüldüler.

Kars kalesindeki Türk kuvvetleri çoğu toplama 11 bin er 150 toptan ibaretti.

Başkomutan Paskiyeviç'in komutasındaki 14 bin er, 70 toptan mürekkep Rus kuvvetleri 26 Haziran 1828'de Arap çayını geçerek Kars'a yöneldiler.

1 Temmuz 1828'de kaleye karşı keşfe başlayan Ruslar 7 Temmuz 1828'de Kars'ı sarmaya müteallik hazırlıkları bitirerek şiddetli topçu ateş desteği altında taarruza başladılar. Aynı gün akşama doğru Kars kalesi sükut ederek iç kaleye çekilmiş bulunan askerlerimiz Ruslara teslim oldular.

Bu sırada Kars'a imdat etmek üzere Soğanlı'yı aşarak Kars'ın 10 kilometre batısına gelmiş bulunan Köse Mehmet Paşa kuvvetleri Kars'ın sükutu üzerine önce Ardahan'a; sonra Rusların Erzurum'a yöneldiği hakkındaki haber üzerine Soğanlı'ya çekilmiştir.

Kars'ı alan Ruslar, harekât plânlarının ikinci önemli noktası olan Ahışa'nın zaptına giriştiler. Ahışa (*Ahıska*)'ya ilerleyen Ruslar 8 bin er, 58 toptan ibaret olup ayrıca Gori bölgesinden de takviye kuvvetleri getirmişlerdi. Bunlarla beraber bütün Rus kuvveti 11 bin insan, 60 top kadardı. Ruslar, Köse Mehmet Paşa komutasındaki Türk takviye kuvvetlerinden önce Ahışa'ya varmak istedilerse de yolsuzluk yüzünden hareketleri gecikti ve Türk takviye kuvvetleri Ruslardan önce Ahışa'ya vardı. Kaledeki kuvvetlerle beraber Ahışa'ya derlenen Türk kuvvetleri gayri muntazam başı bozuk gönüllülerden ibaret olmak üzere 30 bin kişiye yakındı.

Türk kuvvetleri üç gurup halinde tertiplenmişti.

Ruslar bu kuvvetlere esaslı keşiflerden sonra taarruz ettiler. Kanlı muharebelere ve ferdi kahramanlıklara rağmen başıbozuk kuvvetler tamamen dağıldı ve Ruslar Ahışa'yı sardılar. Kaleye karşı hücum hazırlıklarına başladılar.

O devirde Ahışa Türk serhaddinde 50 bin nüfuslu zengin ve tabii güzellikleriyle meşhur bir şehirde. Üç kat suru, kudretli bir iç kalesi ile beraber her evi de âdetâ bir kale gibi idi. Kadın erkek bütün halkı son derece namuskâr, dini ve milliyeti bütün kahraman ve cesurdu. Bütün geçmiş mücadelelerde Ruslar ve İranlılar Ahışa'ya sahip olamamışlardı. Halk kale zaptedilemez itikadını en karanlık ve ümitsiz ahvalde bile kaybetmemişti. Ahışa kalesindeki çocuklarla işe yaramaz ihtiyarlar daha evvel kaleden çıkarılmış civar köy ve kasabalara yollanmıştı.

Kalede köse Mehmet Paşa ile beraber 5000 gönüllü asker, eli silâh tutan kadın erkek 10 bin insan kalmıştı.

Kalede maddi hiçbir kıymeti olmayan 70 kadar da top vardı.

22 Ağustosta Ruslar kalenin teslimini teklif ettiler. Bu teklif reddedildi. Ruslar Ahışa'ya Türk imdat kuvvetleri geleceğini haber aldıklarından kaleyi bir an evvel zaptetmek üzere (*kısa bir topçu hazırlığından sonra*) cebri hücumla karar verdiler. Hücumun sıklet merkezi kalenin en zayıf yeri olan kuzey kısmına yöneltildi.

27 Ağustosa kadar açılan gedikten üstün topçu ateş desteği altında kaleye girmeyi başaran Ruslar, şehire daldılar. 27-28 Ağustos gecesi Paskiyeviç'in emriyle şehrin her tarafına ateş verildi. Bu kanlı gecede Ahışa Türklüğüne karşı üstün kuvvet ve üstün ateşin himayesinde saldıran Rus kitaları ancak sabaha karşı Ahışa kalesine hâkim olduğu zaman şehir bir enkaz yığını ve yangın alevleri içinde yatan kadın ve erkek kahraman müdafilerin cesetleriyle dolu bir şüheda mezarlığı halinde idi.

Ahışalıları son nefeslerine kadar kahramanca döğüşmüşler ve ancak kalelerini bundan sonra Ruslara bırakmışlardı.

Eski Rus Akedemisi profesörlerinden Rus – Japon seferi Başkomutanı General Kropatkin, şöyle demektedir:

“Ahışha’nın muhafızlarıyla halkın erkeklerinin şecaat ve kahramanlığı tasvire muhtaç değildir. Ancak, Ahışhalıların bu sırada hiçbir yerde misli ve menendi görülmemiş bir tarzda ateşe atılan kadınlarını hatırlamak kâfidir. Türk kadınları ellerinde kılıç bulunduğu halde Rusların üzerine arslanlar gibi hücum ve sevlet ederek muharebede sebat ediyorlardı. Çaresiz kalan kahraman gaziyeler ise, Ruslara teslim olmalarını asla irtikâp etmekten, esaret felâketine uğramaktan ise kendilerini diri diri yangın alevleri içine atıyorlar, alevlere gömülüp cesetlerini kül, ruhlarını Cenabı Hakka teslim ediyorlardı”.

Bu dehşetli gecede yangınlar içinde vukua gelen müsademe ve mücadele o kadar kanlı ve konkunçu ki, şehrin yakılmasını emreden Paskiyeviç, bu facianın yegâne mesulü olarak tarih nazarında ve insanlık tarihinde daima lânete ve bilhassa Türk’ün lânetine ebediyen hak kazanmıştır.

Ahışha’nın zaptı için yapılan muharebeler sırasında ve zaptını mütakip Ruslar, Poti, Ozurketi kalelerini alarak Riyon nehri havzasını ve bütün Gürcistan’ı zaptettiler.

Erivan’dan ilerleyen diğer Rus kuvvetleri de Bayazıt, diyadin, Karaköse ve Aleskert’i aldılar. Akçur ve Ardahan’a da muharebesiz girdiler. Böylece Ruslar Poti – Ozurketi – Göle – Sarıkamış – Alaşkert – Karaköse – Diyadin – Bayazıt (*Mevkiler Ruslarda olmak üzere*) hattına kadar ilerlemiş oldular. Bu yıl kış erken bastırıp dağlara kar düştüğünden Rus ordusu ve ordumuz kışlaklara çekildiler.

Böyece 1828 yılı Kafkas muharebe faaliyeti duraklamış oldu.

1829 YILI HAREKETLERİ

Devletin savaş kuvvetlerinin yetersizliği dolayısıyla barış çarelerinin aranmasını tavsiye eden Anadolu Orduları Başkomutanı Galip Paşa azledilerek yerine Eğinli Salih Paşa tayin edilmişti. Salih Paşa 1829 harekâtı için kış mevsiminde ordunun takviyesine, yeni gönüllüler derlenmesine, top ve nakil vasıtaları ve cephane ikmaline çalıştı.

Hakkı Paşa Seyyar Ordu Komutanlığına getirilmişti.

Ruslar da Anadolu istilâsı için ellerindeki kuvveti az gördüklerinden takviye kuvvetleri almaya başlamışlardı.

1829 yılı için Türkler, toplanmasını tasavvur ettikleri 200 bin kişiyi toplayamadılar. Türk Başkomutanlığı Muratbo-yu'nda, Soğanlı'da ve Acara'da savunma yapacaktı. Bir taarruz düşünülmemesi eleştirilebilir, fakat eldeki kuvvetin durumu göz önüne getirilirse haklı olarak savunmada kalındığı görülecektir.

Ruslar ise, Anadolu'yu istilâ ve karadan İstanbul'a varmağı (!) düşünüyorlardı.

Mart 1829'da Acaralı Ahmet Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri Ahışa'yı kurtarmaya teşebbüs ederek kaleyi muhasara ettiyse de Tiflis'ten Rus düzenli kuvvetlerinin gelmesi üzerine muhasara kaldırılarak kuvvetlerimiz çekildi.

Her iki ordu mayıs ayını müteferrik muharebelerle ve hazırlıklarla geçirdiler.

Takviye kuvvetlerini alan Paskiyeviç bir an evvel Erzurum'u zaptetmek üzere ileri harekete geçti. Ruslar 21 Haziran 1829'da Benli Ahmet'e vardılar. Türkler, Soğanlı'yı boş bırakmışlar ve Yeniköy, Meyillidüz ve Azap'ta üç gurup halinde toplanmışlardı.

Ruslar Meyillidüz'de Hakkı Paşa komutasındaki kuvvetlerimizi gösteriş taarruzları ile oyalayarak büyük kısımları ile

Yeniköy’de Salih Paşa komutasındaki kuvvetlere taarruz etmişler bunu perişan ettikten sonra Meyild z’deki Hakkı Pa aya geriden taarruza ge mi lerdi. Her iki pa a da Rusların amaç ve niyetlerini kestirememi  ve ayrı ayrı yenilmi lerdi. Bu esnada Doğu Bayazıd’ı kurtarmak için yapılan Türk te ebb s  de başarılı olamamış, Ruslar Mu ’a kadar ilerlemi lerdi. Böylece Yeniköy – Meyillidüz muharebelerini kazanan Ruslar, Erzurum’a y nelmi ler ve Erzurum kalesini 8 Temmuz 1829’da hemen de muharebesiz teslim almışlardı. Anadolu’nun kilidi olan Erzurum’u alan Ruslar, Anadolu istilâsını genişletmek üzere Bayburt’a ilerlemi ler, 8 Ağustos 1829’da Bayburt’ta mağlup olarak geri  ekilmi lerdi.

Ruslar ikinci defa Bayburt’u zaptetmek üzere ilerlemi ler, 8 ve 9 ekim 1829’da II. Bayburt muharebesini kazanarak burasını da almışlardır.

11 Ekim 1829’da mütareke imzalandı. Buna göre Ruslar, hemen Bayburt, Mu ,  spir, Oltu, Narman ve Tortum ilçelerini bo altmı lar diğer istilâ edilen ve Türkiye’de kalacak yerleri de Edirne anlaşmasının imzasından sonra terketmi lerdi.

EDİRNE ANLAŞMASI

(14 Eylül 1829)

- 1– Anapa Kalesi başta olmak üzere  erkezistan,
- 2– Tuna ağzındaki adalar,
- 3– Ahı a, Ahılkelek sancakları Rusya’ya terkedilecekti.
- 4– Eflak ve Buğdan imtiyazları ipka edilerek Rusya’nın da buna kefaleti ve Voyvodalar’ın kaydihayat şartı ile tayini kabul edildi.
- 5– Sırbistan’a imtiyaz verildi.

6– Yunan istiklâli kabul edildi.

7– Türkiye’ce ağır bir savaş tazminatı verilmesi kabul olundu.

Edirne anlaşması Türkiye için ağır bir darbe idi. Hele tazminatı harbiyenin ağırlığı karşısında Moskova’ya bir heyet gönderilerek çarın lütüfkârlığına müracaat edilmesi ve bütün tazminatın bir lütuf olarak 8 milyon Macar altınına tenzili ve Silistrenin tahliyesi şartına muallak omak üzere 2 milyonunun ödenmesi, kalanlarının da her yıl bir milyonunun ödenmesi, böylece dört milyon liralık bir tenzil işi metbu “bir devletin tabi” bir devlete ianesi gibi idi.

Anlaşma şartlarına göre Eflak ve Buğdan Rusların istedikleri zaman işgallerine açık müdafaasız kalmış, hele kahraman Ahışa’nın, bu şehitler yatağının Rus çizmesi altına terk edilmesi ve ayrıca bir facia olmuştu.

EDİRNE ANLAŞMASINDAN SONRAKİ OLAYLAR

Fransızlar (*ananevi dostlarımız*) Cezayir’i işgal ettiler, protestolarımız para etmedi.

Mısır Valisi Mehmet Ali isyan etti. Devletin başına büyük bir gaile açtı. Bu yüzden Ruslarla yukarıki bölümlerde adı geçen Hünkâr İskelesi anlaşması imzalandı Âsi Mehmet Ali ile yapılan Nezip muharebesi sırasında Sultan Mahmut vefat etti. Yerine Sultan Mecit tahta çıktı.

Gülhane Hattı ilân edildi.

Mısır meselesi devletlerin de müdahalesi ve Mustafa Reşit Paşanın gayretleriyle halledildi. Mehmet Ali hükümdarına tövbe-kâr olarak nihayet devletin bir valisi olduğunu kabul etti.

Mehmet Ali'nin büyük azgınlıklarına da gene sevgili ve ananevi dostlarımız Fransızların neden ve müşevvik olduklarını şurada kaydetmekten geçmek bir günah olur.

1841 Londra Mukavelesi Boğazlar meselesini uluslararası bir dâva haline getirdi.

Gene sevgili, ananevi ve şımarık dostlarımız Fransızların hayırlı eserlerinden olmak üzere bir Cebel-i-Lübnan meselesi çıktı. Güya Lübnanlıları himaye maksadı ile Fransız dostlarımız kendilerine yakışan hoppalıkla Beyrut civarında Cünye'yi topa tutmak ve asker çıkarmak gibi dostluklar gösterdiler.

Bu mesele de halledildi.

Bu sıralarda vaki olan Macar ihtilâlinin tesiriyle Eflak ve Buğdan karşıtı, teskin edildi.

Karadağ meselesi çıktı, kapandı.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de Kudüs'teki mübarek makamlar meselesi meydana çıktı.

Çar, Kudüs'teki mübarek makamları Ortodokslara, Fransız dostlarımız, Lâtinlere hasretmek istiyorlardı. Nihayet uzun mücadelelerden sonra Fransızlar bazı hususlardan vazgeçtiler. Ruslar işi azıttılar. Çar Nikola, Prens Mençikof'u elçi olarak İstanbul'a gönderdi.

9. SEFER: 1853–1856 SEFERİ

Genel olarak 1828'den itibaren başlıca devletlerden İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Türkiye'ye karşı siyasetlerinin esas noktaları şöyledir özetlendirilebilir.

İngiltere: Hem Hindistan'ın en kısa yolu olan Akdeniz'i Ruslara ve Fransızlara karşı korumak ve kapamak, hem de 100 milyonu bulan İslâm tebaaya hoş görünerek bunları ikti-

sadî ve malî bakımlardan İngiltere emellerine hizmet ettirmek maksadı ile, İslâm âleminin büyük ve müstakil devleti olan Osmanlı İmparatorluğuna dayanmak, Rusların Akdeniz'e çıkmasını önlemek, tek stratejik noktanın (*Türk Boğazları*) nın korunmasında Osmanlı İmparatorluğuna destek olmak.

Fransa: Siyasî ve iktisadî bakımlardan İngilizleri altederrek en kısa Hint irtibat yolu olan Akdeniz'e el atmak maksadı ile İngilizlerin destek ve dost olmak istedikleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Mısır'ı İslâm âlemine tanıtmak ve ona destek olmak suretiyle hem Asya'daki menfaatlerni tahakkuk ettirmek ve korumak, hem de Hint yolunun Mısır (*Siveyş*) kapısını kapamak.

Rusya: Siyasî ve iktisadî kuvvetlerini Akdeniz'e sokmak, Anadolu ile İran ve Arabistan'da Asya'da genişlemek ve bu maksatlarla İstanbul ve boğazları ele geçirmek, bunun için de ilkin Osmanlı devletine devamlı saldırılar tertiplemek suretiyle bu devleti zayıf düşürmek, parçalamak veya Rusya'ya tâbi kılmaya çalışmak.

Bu devletlerin bu siyasetleri, İngiltere'nin başta Prusya ve Avusturya ile işbirliği ve bilhassa Rusya'ya tâbi ve daima onun müdahalelerini icabettirmeyen bir Yunanistan yaratılması, Rus gayretlerinin eseri olarak Hünkâris Kalesi anlaşması esaslarının 1840 ve 1841 Londra mukaveleleriyle yıkılması, nihayet Fransa'nın Mehmet Ali Paşa politikasının 1848'de iflâsı suretiyle 1853'e kadar oldukça önemli istihalelere uğradı. İngiltere Nâfız siyasetiyle Fransa'yı kendisine yaklaştırmakla beraber Rusya'ya ve Rus siyasetinin amaç edindiği Akdeniz'e çıkış isteklerine de set çekmek imkânlarını sağladı.

Avrupa devletlerinin 1841 Londra mukavelesiyle Türk imparatorluğu üzerinde teessüs eden vesayet sistemine ve bu

sistemde söz ve imza sahibi olmasına rağmen Rusya, Türk imparatorluğunun mevcudiyetine kasdetmekten ve bilhassa Hıristiyan tebaayı teşvik etmekten geri durmuyor ve daima bahane arıyordu. Nitekim, 1848'de Rumen isyanını sağlamış, Bosna, Bulgar isyanlarına neden olmuşlardı. Bu isyanlar kolaylıkla bastırıldı ve 1850 yılında Türk devletlerinin Avrupa'da nüfuz ve itibarı da artırılarak 1827'deki infirattan kurtarılması sağlanmıştı.

Rusya Türkiye'nin Gülhane fermanı (*Hattı*) gereğince ilerleme ve yükselme yoluna koyulmasını bir türlü hazmedemiyor ve Karadeniz'de kuvvetlenmeye çalışarak ilk fırsatta Türkiye'ye taarruza hazırlanıyordu. Çar Nikola, ya Türkiye'nin Avrupa devletleri arasında taksim edilmesini ya da Rusya'ya tabi olmasını istiyordu. Büyük bir engelin hummasına tutulan Çar I. Nikola, nihayet 9 Ocak 1853 gecesi Petersburg kış sarayında verdiği bir baloda İngiliz Elçisi Sir Hamilton Seymore açıldı. Çar cenapları (!), İngiliz sefirine:

– Kollarımız arasında ağırca hasta bir adam var. Bu hasta birden bire ölebilir. Bu ihtimale iyice hazırlanmalıyız, diyerek Türkiye'nin taksimini teklif etti. Birkaç gün sonra İngiliz sefiri Çarın maksat ve niyetini daha açık öğrenebildi. Çar, Türkiye'nin taksimini teklif ediyordu:

Eflak, Buğdan, Sırbistan, Bulgaristan Rusya himayesinde birer devlet (!) olacak, Mısır'ı ve Girit'i İngiltere alacak ve kalan Türkiye memleketleri imparatorluğun idaresinde ve fakat her türlü terakki ve inkişaftan mahrum, kendi kendisine eriyecek ve Rusya'nın av çantasına düşecek şekilde idame edilecek.

İngiltere bu teklifleri kesin olarak reddetti ve Türkiye'yi bu hususlarda ikaz ederek Rusya–Türkiye arasında bir harbin kaçınılmaz olduğu kanaatine vardı.

Çar, Türkiye ile bir savaş için bahane bulmakta gecikmedi. İlk iş olarak Karadağ'ı isyana teşvik etti. Karadağ'ın keşiş prensi Danilo isyan etti, diğer İslâm vilâyetlerinde de teşvikata başladı.

Çar bu esnada Fransa ile rekabet yüzünden Mukaddes makamlar meselesini ortaya çıkardı:

Fransızlara 1740 kapitülasyonları ve Türkiye'deki Lâtinlerin himayesi hakkı tanınmıştı. Böylece Fransızlar ve Lâtin papazları Kudüs'ün iç ve dışında bulunan ziyaret yerlerinden başlıca Hazreti Meryem'in türbesi ile Beytüllahm–Hazreti İsa'nın doğum yerini, Kamame kilisesini ve Lâtin krallarının mezarlarını muhafaza etmeye mezun idiler.

Fransa ihtilâli dolayısı ile Lâtinlerin Kudüs'ü ziyareti azalmış buna mukabil Ortodoksların ziyaretçileri çoğalmıştı. Kaynarca anlaşmasıyla Rusya'ya Ortodoksların himaye hakkı tanınınca bu ziyaretler de artmış bulunuyordu.

III. Napolyon Fransa'da iktidara geçer geçmez Katolikliği himaye meselesini ele alınca mesele derhal Lâtin–Slav rekabeti halini aldı.

Türkiye'ce alınan tedbirin özeti bütün Hıristiyanların müsavi derecede mukaddes makamları ziyaret etmeleri tarzında idi.

Fransızlar reddettiler. Ruslar fırsattan istifade ederek Ortodoksları isyana teşvik işini hızlandırdılar ve aynı zamanda kilise meselesini İstanbul Boğazında siyasî bir nüfuz elde etmek maksadına âlet ettiler.

Çar, 23 Şubat 1853'de General Prens Mençikof'u (*Baltık filoları komutanı ve Bahriye nâzırı Finlandiya Eyaleti Genel Valisi*) beraberinde Prens Galiç'in, Kont Dimirti Neselrode, Karadeniz filosu amirallerinden Hornilof Besarabya Ordusu

Kurmay Başkanı General Nikapuçenski ile beraber İstanbul'a gönderdi. Bu mençikof cenapları (!) son derece kaba hareketleri ve palavracılığı ile Türk ricalini tehdide kalkışarak 5 Mayıs 1853'de Babıâli'ye bir ültimatom verdi ve Rusya'nın Türkiye ile daimi ittifakı ve yine Rusya'nın Türkiye'deki Rum kilisesinin meşru hâmisini tanınmasını ısrarla talep etti.

Bu edepsizce istekler derhal reddedildi. İngiltere, Fransa'da ve Avrupa memleketlerinde efkâr (*sanki, böylece 1827-1829'da Türkiye'ye yapılan gadrin ve zulmün, haksızlığın kefareti gibi*) Türkiye'nin tarafında idi. Mençikof 22 Mayıs 1853'de İstanbul'dan defolup gitti.

İngiltere ve Fransa Türkiye'yi tutmak üzere anlaştilar Avusturya da bu hususta onlarla fikir birliği yaptı.

Ruslar, Eflak ve Buğdan sınırlarında, Anadolu sınırında kuvvet toplamaya ve 22 Haziran 1953'de askerlerini Prut nehrinden geçirmeye başladılar.

Avusturya'nın savaşı önlemek teşebbüsü de bir netice vermedi. Rusya bir taraftan tecavüz ediyor, bir taraftan tecavüz niyetinde olmadığını, sulh istediğini söyleyecek kadar yüzsüzlük ve hayâsızlık göstermekten çekinmiyordu. (*Rus ahlâkı, dün ne ise bugün de odur.*) Mençikof'lar, İğnatyef'ler, Molotof'lar, Vişinskiler, Gromikkolar hep aynı zihniyetin sahibidir.

Rusların hayâsızca tecavüzü karşısında Türkiye, tarihî şerefine yaraşan işi yaptı 1 Ekim 1853'de Rusya'ya savaş ilân etti.

30 Ekimde İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale'den girdiler.

30 Kasımda da Rus donanması Sinop'ta donanmamızı yaktı. Bunun üzerine 3 Ocakta İngiltere, Fransa donanmaları

Karadeniz'e girdiler. Arkadan İngiltere ve Fransa 27 Mart 1854'de Rusya'ya harp ilân ettiler. Avusturya'nın da müttefikler lehinde hareket edeceği anlaşıyordu.

Ruslar bu devirde Avrupa efkârını takdir etmekle aldanmışlardı.

SAVAŞ HAREKETLERİ

Rusların harekât plânı üç safhayı ihtiva ediyordu:

1. Safhada harp ilân etmeden Eflak ve Buğdan, Bulgaristan işgal edilecek. Rus teklifleri kabul edilinceye kadar harp hareketlerinden sakınılarak ordu, Eflak ve Buğdan'da havası müsait yerlerde tutulacak.

2. Safha: Türkler, Rus tekliflerini kabul etmezse harp hareketlerine geçilecek. Karadeniz Boğazı abluka edilecek, icabında Eflak ve Buğdan'ın istiklâlini ilân edilecek.

3. Safha: Rus tehditleri boşa giderse, Eflak ve Buğdan'ın istiklâlinin ilâniyle beraber Türk İmparatorluğunun imhası sağlanacak. Karadeniz boğazı ve bilhassa Rus donanması ile, İstanbul işgal edilecek.

Bu Rus plânı ahval ve şartlara uygun olmayan hayâli bir plândır.

Rus ordusu, Avrupa harp sahnesinde 1853'de 82 bin, 1854'de 200 bin kişi idi. Asya'da ise (*Kafkas*) Rus ordusunun 160 bin kişiyi bulan mevcudundan ancak 40 bin kişi kadarı Anadolu harekâtına tahsis edilmişti.

Türk Harekât Plânı: Bir harekât plânı yoktu. Askerî sahada ekseriye nazaran oldukça ilerlenmiş olmasına rağmen ordu bir savaşa hazır değildi.

Savaş zaruret halini alınca, gerek Balkan gerekse Anadolu'da savunma esas olarak kabul edilmiş ve müsait ahval zurehunda taarruzî hareketlere girişilmesi düşünülmüştü.

MUHAREBELER

Balkan ve Kırım'da: Türk ordusu tarafından 1853'de prenslikleri işgal eden Rus ordusu kuvveterine karşı, Oltaniçe'de Kalafat'ta, Çita'da başarılı muharebeler verilmiş ve Ruslar yenilerek Kalafat'ı zaptetmek teşebbüsleri de akim kalmıştı.

Doğu Anadolu Türk kuvvetleri tarafından Rus topraklarına girilmiş, Şekvetil zaptedilerek arazi kazanılmıştı.

Çar, Rus donanmasını Anadolu kıyılarında tahribat yapmak üzere denize çıkarmış Amiral Nahimof komutasındaki bu Rus donanması sisten faydalanarak Sinop limanında sükûnet halinde yatmakta bulunan donanmamıza kahpece hücum ederek bu donanmayı yakmıştı. Hattâ Ruslar gemileri yanan ve batan, denize atılan, sağlam ve yaralı erlerimiz üzerine ateş ederek bunları da öldürmüşlerdi. Bu Sinop fâciası üzerine Karadeniz'deki Türk faaliyeti durdu. Vakaya ait haber ve tafsîlât İngiltere, Fransa gene efkârını Ruslar aleyhine çevirdi.

Avusturya'nın tavassutuna rağmen İngiltere ve Fransa 27 mart 1854'de Rusya'ya harp ilân ettiler.

Rus Çar'ı utanmadan Hristiyanları Haçlı seferine davet ediyordu.

1854'DEKİ MUHAREBELER

Balkan: 10 Mayıs 1854'de ileri harekete başlayan Ruslar; Silistre'ye yaklaşarak kaleyi muhasara ettiler. Çok üstün

kuvvetlerle saldıran Ruslara karşı zayıf Türk kuvvetleri çok üstün bir kahramanlıkla ağır zayıat verdirdiler ve Ruslar 21 Haziran 1851’de Tuna şimaline çekilmeye başladılar.

Bu sırada Avusturya ve Prusya’da Rusya’ya karşı aleyhtar bir durum aldıklarından Rusların Silistre önünden çekilmele-
rinde bu da âmil olmuştu.

Bu sırada (*Mayıs 1854 sonundan itibaren*) müttefik ordu-
lar Varna’da toplanmıştı.

Kuvvetlerimiz Tuna şimaline geçerek Yergöğü’ndeki Rus-
ları yendi. Anadolu’da ise, ordumuz Bayazıt muharebesini kay-
bettii. Gümrü’ye karşı yapılan harekâtta da Gökdere muharebe-
si kaybedilerek kuvvetlerimiz Kars’a çekildiler. Bu esnada Da-
ğıştan mücahitlerinin başında Ruslarla vuruşmakta olan kahra-
man mücahit Şeyh Şamil, Tiflis üzerine yürümüş ve bu şehre
20–30 kilometre mesafeye kadar sokulmuştu. Ruslar Gökdere
muharebesini kazanır kazanmaz Tiflis’e çekilmeye başladılar.
Kuvvetlerimiz Rusları maalesef takib ederek Şeyh Şamil’in
mücahitler ordusu ile işbirliği yapmalıdır. Ancak kahraman Şa-
mi, Türk Ordusu karşısındaki Rusları üzerine çekmekle büyük
bir hizmet yapmış, Türkiye–İran yolunu da açmıştı.

KIRIM HAREKÂTI

14 Eylül 1854’de 57 bin kişilik Türk–İngiliz–Fransız or-
dusu Kırım yarımadasına Sivastopol kuzeyindeki Opotorya
mekkiine çıkarıldı.

20 Eylülde Alman muharebesi kazanıldı.

Avsutura’nın da yardımı ile Ruslar, Eflak ve Buğdan’ı
tahliye ederek çekildiler. Avusturyalılar, harbin sonuna kadar
Eflak ve Buğdan’ı Türkiye adına işgal ettiler. Sardunya da

harbe girerek Kırım'a 15 bin kişilik bir kuvvet gönderdi. 1855'de Kırım harekâtı inkişaf ederek Sivastopol muharasa edildi. Müttefikler, Balaklava-Balıkova, İskerman, Opatorya, Güzelova muharebelerini kazandılar.

2 Mart 1855'de I. Nikola ölmüş, yerine II. Aleksandr geçmişti. Haziran 1855'de Çarneye muharebesi de kazanılarak Sivastopol'a son hücum hazırlıkları başladı.

Malakof tabyasına yapılan ilk hücumlar başarılı olamadı. Haziran ayında tekrarlanan kanlı bir hücumla müteakip Malakof zaptedildi. Savaşın arefesinde sefaret heyeti içinde Mençikof'la beraber İstanbul'a gelen meşhur Hornilof ve Nahimof maktul düştüler. Mençikof azledilmişti. Başkomutan Gorçakof Çarneye de hezimete uğradı ve nihayet 332 gün devam eden sürekli ve kanlı, büyük muharebelerden sonra 19 Eylül 1855'de Sivastopol kalesiyle Kılburun kalesi zaptedildi.

18 Haziran 1855'de bu Rus hezimetine karşılık Ruslar Anadolu'da ilerleyerek Kars'ı muhasara ettiler. Kars 24 kasım 1855'de sükut etti. Sohum kaleye çıkarılan Müşir Ömer Paşa ordusunun Kütasi'ye kadar inkişaf eden harekâtı da başarısızlıkla neticelendi.

Yaklaşan kış üzerine hareket duraklamakla beraber İngilizler harbe devam kararında idiler ve bu maksatla da hazırlık yapıyorlardı. Fransa savaş istemiyordu. Avusturya da Rusya'ya 17 Ocak 1856'da bir ültimat vererek istek ve teklifleri kabul edilmediği takdirde Avusturya'nın da Rusya'ya karşı harbe gireceğini tebliğ etti.

Avusturya bu noktası ile:

1- Tuna beyliklerinin büyük devletlerin müşterek himayeleri altına komulmasını, Besarabya'dan beyliklere arazi ter-

kini, devletlerin oluru olmadan Türkiye'nin silahla müdahalede bulunmaması;

2- Devletlerin nezareti altında Tuna'da seyrüseferin serbestliğini;

3- Karadeniz'in tarafsız hale konulmasını, boğazların kapalılık rejiminin teyidini;

4- Türklerin Avrupa devletler ailesi arasına kabul edilmesini, devletler arasında zuhur edecek ihtilaflardan diğerlerinin haberdar edilmesi usulünün tesisini;

5- Türk tebaası Hristiyanların hukukunun Türk padişahının istiklâl ve hâkimiyetine dokunmamak şartı ile sağlanmasını istiyordu.

Çar, bazı ufak ihtiraz kayıtları beyanıyla derhal Avusturya notasını kabul etti. Bunun üzerine 25 Şubat 1856'da Paris kongresi toplandı.

Konferansta İngiltere, Fransa, Türkiye, Avusturya, Sadumya birtaraf, rusya diğer taraf olmak üzere sulh müzakereleri başladı. Nihayet 30 Mart 1856'da Paris anlaşması imzalandı. bu anlaşmanın en önemli maddelerinin bazıları şunlardır:

1- Türkiye Avrupa umumî hukuktan faydalanarak ve Avrupa devletleri cemiyetine katıldı (7. madde).

2- Türkiye devletinin mülkî tamamlılığını ve istiklâlinin masuniyeti bütün devletlerin müşterek kefaleti altına alındı (7. madde).

3- Her iki taraf zaptettikleri yerleri iade ettiler (2., 4. maddeler).

4- Türkiye devleti ile anlaşmaya katılmış olan herhangi bir devlet arasında bir itilâf çıkarsa taraflar cebir kullanmadan evvel meseleyi, diğer devletlerin tavassutuna bırakacaklar (8. madde).

5– Padişah islâhata devam ederek ve Hıristiyan tebasının da haklarını muhafaza edecek, bu hususta hiçbir devlet müdahale etmeyecek (9. madde).

6– Boğazların kapalılık rejimini tanzim eden (1841) Londra Boğazlar mukavelesi hükümleri teyid edilerek her iki tarafın Karadeniz’de tersane yapmamaları ve birkaç tane küçük kıyı muhafaza gemisinden başka savaş gemisi bulundurmamaları kabul edildi (10., 11., 12., 13., 14. maddeler).

7– Tuna’da seyrüsefer serbest oldu (15., 19. maddeler).

KIRIM SAVAŞINDAN VE PARİS ANLAŞMASINDAN SONRAKİ OLAYLAR

Paris anlaşmasının imzasından sonra yabancı devletlerin Osmanlı işlerine karışmayacaklarına ihtimal verenler aldandı.

Paris anlaşması büyük bir ıslahat yapılmasını kararlaştırdığından Padişahbir fermanla bu İslâhatın esaslarını ilân etti.

Buna göre padişah; Gülhane Hattının asıl hükümlerini teyit ve tekrar ediyor, Müslüman ve Hıristiyan tebaa arasında hiçbir fark olmadığını, hepsinin kanun nazarında müsavi olduğunu beyan ediyordu. Her türlü hizmetlerle beraber Hıristiyanlar asker ve devlet memuru da olacaklardı. Fakat Hıristiyanlar bundan memnun olmadılar. Çünkü, onlar her türlü nimetten istifade etmek ve fakat tebaası oldukları devletin külfetlerin iştirak etmemek, onu sömürmek istiyorlardı. Yani siyasî haklara talip oluyorlar, dolayısı ile bir vatanda yaşamının hakları üzerine ısrar ediyorlar, fakat bu hakların ezcümle “asker olmak memleketin mukadderatı ile can ve gönülden alâ kadar olmak” hususlarından kaçıyorlardı.

Bütün bu haller zavallı Osmanlı devletinin hüsniniyetine rağmen “niyet ve maksatları yalnız İmparatorluğu yıkmak ve

topraklarını elde etmekten" ibaret olan büyük devletlerin bil-hassa Rusya'nın ve bunun yanı sıra ananevi dostumuz (!) Fransa'nın müdahalesine tekrar kapı açtı.

ROMANYA (Eflak ve Buğdan) MESELESİ

Ruslar, Romanya'yı kurmak Eflak, Buğdan beyliklerini birleştirerek kendi himayelerinde bir yasal devlet vücuda getirmek ve Türkiye'ye taarruz için bir öncüye sahip olmak emelini güdüyorardı. Ananevi dostumuz (!) Fransa bunu canı gönülden destekledi. Böylece Eflak ve Buğdan Romanya adı ile Prens Kozan'ın idaresinde sözde Türkiye'ye bağlı bir prenslik olarak doğdu. Bir süre sonra Kozan sükut ederek yerine Alman Hohenzollerin ailesinden Prens Şarl geçti.

SURİYE VE LÜBNAN OLAYLARI

Ananevi dostlarımız Fransızların Suriye ve Lübnan'a ağızları sulanıyordu. buraları yutmak emelinde idiler. Bu nedenle dini bahane ederek buralarda Fransız dostlarımız fesat tohumları ektiler.

Dürzi-Maruni-Müslüman-Hristiyan mücadelesini alttan alta tahrik ederek körüklediler. Devletin başına gaile çıkardılar. İnsaniyetin bayraktarlığı maskesi altında müstemlekecilik ve istilâcılık emelleri için bir kapı açtılar. Nitekim I. Dünya harbinin sonun da zavallı Lübnan ve Suriye'nin mandateri sıfatı ile bu ülkelere ahtapot gibi sarıldılar.

Fransız teşvikiyle doğan Dürzi-Maruni-Müslüman-Hristiyan mücadelesi (*müstakil Cebel-i-lübnan mutasarrıflığının*) bir Hristiyan mutasarrıf idaresinde kurulması ile neticelendi.

3– Ruslar, Fransızların da müzaheretıyla Bulgaristan ve Bosna–Hersek’te isyan çıkardılar. Bu isyanlar aralıklı olarak söndü, tekrar alevlendi. Rus sefiri ve konsolosları aleni olarak çalışıyor ve Rus hariciyesi de yalan söylemekten utanmıyordu.

Mithat Paşa Bulgaristan’ı, Ahmet Eyüp Bosna–Hersek’i teskin etti. Buna rağmen buralarda isyanlar tekerrür ederek Türk devletini 1877–1878 harbine sürükledi.

4– Ruslar Sırbistan ve Karadağ’ı da Türkiye’ye karşı teşvik ettiler. Karadağ, Sırp muharebeleri başladı. Bu hâdiseler de devleti 1877–1878 harbine götüren diğer nedenler oldu.

5– Rusya’nın teşvikiyle Ortodoks kiliselsi ihtilâfı çıktı. Bulgaristan eksarhlığı kuruldu.

PARİS ANLAŞMASININ TADİLİ

Paris anlaşmasının şartları Rusya’yı Karadeniz’de hareket serbestisinden alıkoymuş olduğundan Ruslar, bundan kurtulmak için Fransa–Prusya muharebesini fırsat bilerek 1871 Londa Muhadesiyle Paris anlaşması tahditlerinden kurtuldular. Böylece Rusya, Osmanlı devletine karşı harekete geçmek ve Karadeniz’de bir donanma vücuda getirecek imkânını elde etmiş oldu.

7– Girit Meselesi: Rusya’nın teşviki ile Girit’te Rumlar isyan ettirildi. Kırım harbinde Rusya’ya taraftarlık etmesi yüzünden gûya zarara uğrayan Yunanistan, bunu telâfi emellerine kapılmış ve Girit’te Rusya’nın da teşvikiyle isyan çıkarmıştı. İsyân bastırıldı ve mesele halledildi.

10. SEFER: 1877–1878 SEFERİ

Paris anlaşmasının tahditlerinden kurtulduktan sonra Rusya’nın Balkanlar’daki Hristiyan unsurlarını isyana teşvikten

vazgeçmediğini yukarıda belirtmiştik. Bu devre zarfında Osmanlı devleti tarafından müteaddit defalar zuhur eden isyanların silâhla veya nasihatla bastırılmasına rağmen Rus teşvikleri son bulmadığından, 1875 ilkbaharında Bosna–Hersek’te, 1876’da da Bulgaristan’da isyan yeniden patlak verdi. Aradan Sırp ve Karadağ da isyan ederek savaş ilân ettiler.

Bu sıralarda Rusya Avusturya’ya Bosna–Hersek’i vaad ederek bir anlaşma yaptı.

Çar, Sırp ordusu için gönüllü toplanmasına müsaade etti. Fakat Türklerin Bulgar isyanını bastırması, Sırp ordusunu Deligrad ve Aleksinaç’ta ezmesi, Karadağ’ı tedib etmesi üzerine, Rusya yüzünden maskeyi tamamen attı ve ordusunu kısmen seferber ederek âsilerin arzularının tatminini Türkiye’den istedi ve savaş ilânıyla tehdit etti.

İngiltere’nin İstanbul elçisi de Avrupa devletleri adını (!) Sırbistan’a karşı savaş hareketlerinin durdurulmasını, Bulgaristan ve Bosna–Hersek vilâyetlerine imtiyaz verilmesini istedi. Sadrâzam Mithat Paşa bu istekleri reddetti. Bunun üzerine Çar, Rusya’nın Bulgaristan’ı, Avusturya’nın Bosna–Hersek’i işga etmesini ve büyük devletlerin donanmaları ile İstanbul’da nümayiş yapmalarını teklif ettiyse de İngiltere ve Avusturya kabul etmediler. Nihayet Avusturya başvekili Kon Andraşi’nin (*Andraşi Lâhiyası*) diye maruf notası ile bir takım haksız ve çürük mülâhazalara dayanan ıslâhat teklifleri ortaya atıldı.

Ocak 1876’da Andraşi Lâhiyası esasları üzerinde görüşmeler yapmak üzere İstanbul Konferansı toplandı. Konferans toplandığı sırada epey zamandan beri hazırlanan Meşrutiyet ilân edildi ve eskiden beri hiçbir tahdide ve kayda bağlı olmayan (*bütün Hıristiyan mezheplerin âyin serbestliğinin*) ilânına

devlet bir kere daha razı oldu. Rusya ise isyan eden vilâyetlere imtiyaz verilmesi, yabancılardan mürekkep bir jandarma teşkili, Osmanlı idaresinin Avusturyalılarca kontrol edilmesi gibi Türkiye'nin istiklâlini baltalayıcı ağır teklifler yaptı. Türkiye'ce bunlar şiddetle reddedildi.

Savaşa engel olmak amacı ile, 1877 martında Londra'da bir konferans toplandı ise de bu da faydasız kaldı. Türkiye'ye karşı haris emeller besleyen ve taammüden harbi tasmin etmiş olan Çar, 27 Ocak 1877'de Avusturya ile tekrar gizli bir anlaşma yaparak tarafsızlığa mukabil Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından işgaline müsaade ve muvafakatini bildirdi. Sonra Rusya, 10 Nisan 1877'de Türkiye'ye bağlı Romanya Prensiği ile de gizli bir anlaşma yaparak Rus ordularının Romanya'dan geçirilmesini ve Romanya'nın vasıta ve kaynaklarından istifade edilmesi hususlarını sağladı. Böylece harbi siyaseten hazırlayan Rusya, adetleri gereği savaş ilamı yapmaksızın sınıra tecavüz ederek 24 Nisan 1877'de de resmen savaş ilân etti.. Türkiye, Rusya istilâsına karşı beraber hareket etmesini Romanya'ya ihtar ettiyse de Romanya Prensi Şarl, hangi taraf kuvvetliyse o tarafa katılacağını küstahca bildirdi ve ordusunu seferber ederek istiklâlini ilân etti. Sonra mevcudu 20 bin kişi olan bu orduyu Rusların emrine verdi.

Bu savaşta Türkiye, siyasetini iyi hazırlayamadı. Meşrutiyetin ilânı da bir şey sağlamadı. Bütün bu olaylar üç hükümdarın (*Abdülâziz, V. Murat, II. Abdülhâmit*) zamanına rastlar. II. Abdülhâmit siyasî idaresizliğin başlıca nedeni ve savaş hareketlerine Yıldız'daki Savaş Meclisinin lüzumsuz ve yersiz müdahalelerinde bir sevk ve idaresizlik ve başkomutansızlık doğmasına ve dolayısı ile savaşın kaybedilmesine neden olmuştu.

1877–1878 SAVAŞ HAREKETLERİ

Her iki tarafın savaş kuvvetleri

Türkler: Seferber edilen bütün kuvvet “500.000” insan, 580 piyade taburu, 647 süvari bölüğü, 242 top ve bazı gönüllülerden mürekkepti.

İki cephe vardı: Tuna cephesi, Kafkas cephesi.

Avrupa’da (*Tuna cephesinde*); Yunan, Sırp hudutları ile Bosna–Hersek isyanını bastırmak üzere ayrılan kuvvetlerle beraber hepsi 290 bin insan vardı. Ve 12.000’i süvari olmak üzere 185 bin insan 360 top Rusya’ya karşı ayrılmıştı. Bu kuvvetlere Abdülkerim Paşa komuta ediyordu.

Tuna cephesindeki kuvvetler: Dört kale (Klaurbaa = Varna, Şumnu, Silistre, Ruscuk kaleleri) ordusu; 100.000 insan 230 toptan ibarete olup Cephe Komutanı Abdülkerim Paşa’nın komutasında. Bundan 9.600 insan Dobrice’de ve Baba-dağ’da.

Vidin–Timok ordusu; 60 bin insan, 100 top Osman Paşa komutasında ve Vidin–Timok bölgesinde.

İhtiyat ordusu; Niş, Sofya ve Balkan geçitlerinde 25 bin insan ve 30 top.

Kafkas cephesindeki kuvvetler: Batum grubu; Batum komutanının emrinde tahminen 40 bin kişi idi. 4. ordu veya doğu ordusu; kâğıt üzerinde 90 tabur, yani kaleler hariç 40 bin insan, takriben 150 top. Müşir Muhtar Paşa komutasında.

Orduda yalnız tümen teşkilâtı vardı. Kolordu teşkilâtı yoktu. Ordunun Sırp, Karadağ savaşları dolayısı ile tabiye bakımından tecrübesi artmış, silâhları ve teçhizatı genel olarak iyi olmasına rağmen geri hizmet teşkilâtı hemen hemen yoktu.

Küçük rütbeli subaylar ve erat iyi yetişmiş ve talim görmüş fakat büyük komuta makamlarını işgal edenler genel olarak iyi yetişmemişlerdi. Süvari de zayıf ve iyi yetişmemişti. Buna rağmen topçu sınıfı iyi yetişmiş olup Tuna cephesindeki orduların topçusu Ruslara eşit idi.

Şark Ordusu, Tuna ordularına nazaran zayıf idi ve ihmal edilmişti.

Donanma mükemmel bir durumda olup o vaktin İngiltere'den sonra dünya ikincisi bulunuyordu.

Başkomutanlık yok gibiydi.

Rus ordusu: Türkiye'ye karşı 1876'dan beri seferber edilen Rus kuvvetleri başlangıçta 340 bin insan, 1020 top idi. Bu kuvvetler üç ordu halinde toplanmışlardı:

Güney ordusu; 160 bin insan, 500 top, komutanı Çar'ın kardeşi Grandük Nikalo. Karargâhı Kışnef'te.

Karadeniz kıyı ordusu; 70 bin insan, 200 top. Komutanı General Smeka. Karargâhı Odesa'da.

İhtiyaç ordusu; 110 bin insan, 320 top, güney Karadeniz kıyı ordunun gerisinde.

Ruslar da kolordu teşkilâtı vardı. Bu kolord, iki piyade ve bir süvari tümeniyle 108 toptan mürekkep ve takriben 35 bin insan kuvvetindeydi. Silâhlar genel olarak Türk ordusu silâhlarından aşağı kalitede idi. Süvari iyi yetiştirilmemişti. Muntazam çalışabilen bir başkomutanlık vardı.

SEFER PLANLARI

Türk Ordusunun Sefer Plânı: Bu defa da bir sefer plânı yoktu. Harp tehlikesi ve harp ilânıyla beraber Başkomutan durumunda bulunan Abdülkerim Paşa dört kale (*Varna, Şumnu, Ruscuk, Silistre kaleleri*) bölgesinde kesin savunma (*Mü-*

dafaai mutlaka) da kalmaya karar vererek daha batıda ve Balkan bölgesinde dağınık ve hiçbir yerde enerjik harekâta imkân bulamayacak bir düzen aldı.

Rus Ordusunun Sefer Plânı: Rusların bir sefer plânı vardı ve ana hatları ile şöyle idi:

Rus ordusu ilkin Fokşani–Kalas hattını elde edecek, Seret nehrini de geçerek Tuna sol kıyısında geçit hazırlıkları yapacak; Tuna ve Karadeniz Türk donanması, Dörtkale bölgesinde büyük Türk kuvvetleri olduğundan Tuna, Ruscuk, Niğbolu arasındaki bölgeden geçilecek. Tuna'yı aşan ordular, Türk kuvvetleri ile meşgul olmayacak, ancak bir kısım kuvvet tertettikten sonra süratle Balkan dağlarını aşarak Edirne–İstanbul istikametinde ilerleyecekti.

Rusların bu plânları başlangıç kısmı ile (*bilhassa Tuna'dan geçiş düzeni ve yeri*) uygun olmakla beraer Tuna'yı geçtikten sonra Türk kuvvetlerini ihmal ederek İstanbul'a ilerlemek maksadı, hayali ve harp sanatı kurallarına aykırıdır.

SAVAŞ HAREKETLERİ

BALKANLAR'DA BİRİNCİ DEVRE

İlk hareketler: 23–24 Nisan 1877'de Ruslar ileri harekete başlayarak Seret nehrine yöneldiler. Nehrin ağzına torpil döktüler ve bu nehri de geçerek Romanya içeresinde ilerlemeye başladılar.

Haziran ayında Ruslar, Rumen ordusu da dahil olmak üzere Vedin ile Kalas arasında ve siklet merkezi Vidin–Ruscuk hattı karşısındaki bölgede olmak üzere Tuna'ya vardılar ve Tuna'dan geçmek üzere hazırlıklara başladılar. Tuna'ya çeşitli yerlerde torpil dökerek Türk Tuna donanmasının harekâtını engellediler. Rular hazırlanırken bizim tarafımızdan hiç rahatsız (!) edilmediler.

Rusların Tuna'dan geçişi: Asıl geçiş yeri Tuna kuzeyinde Zimniçe–Ziştovi bölgesi idi. Bu bölge dışında gösteriş mahiyetinde geçiş hareketleri yapılacak ve Türk kuvvetleri bağlanacaktı.

Ruslar, ilk önce İbrail (*Maçin*)'den Tuna'yı geçtiler ve buradaki Türk kuvvetleri geri çekildiklerinden Trayan hattına kadar ilerlediler.

Asıl geçiş yerinde ise, 26–27 Haziran gecesi Ziştov bölgesine çıktılar. 27 Haziran günü geçit yerindeki köprübaşını genişlettiler. Bizim kuvvetlerimiz dağınık bir durumda ve büyük birliklerin en yakını 40 kilometre kadar uzakta idi. Buna rağmen bir karşı taarruz yapılarak Ruslar Tuna'ya dökülmedi.

Bulgaristan'daki harekât: Tuna'yı beklenmedik bir şekilde kolayca geçen Ruslar, üç grup halinde Bulgaristan'da harekâta başladılar. Bu üç gruptan sağ kanat grubu Plevne istikametinde Osman Paşaya karşı harekât yapmak üzere, merkez grubu Balkan dağları yönünde bu dağları zorlamak üzere; sol kanat grubu da Çareviç komutasında olmak üzere dört kaledeki Osmanlı ordusuna yöneldiler. Rusların bu şekilde stratejik bakımdan çok hatalı durumundan faydalanılamadı.

Saray, lüzumsuz ve yersiz müdahaleleri ile komutanları birbirine düşmüş ve bir emir komutasızlık meydana gelmişti.

Rus merkez grubu Balkan geçitlerindeki Türk kuvvetleriyle; sol kanat grubu Ruscuk istikametinde ilerleyerek Dört kale bölgesindeki kuvvetlerimizle; sağ kanat grubu da Plevne Osman Paşa ile muharebelere girişti.

Bu devrin ordumuz için en muvaffakiyetli muharebeleri I ve II. Plevne muharebeleridir.

Ruslar ilk önce 7 ve 8 Temmuz 1293 (1877) üstün kuvvetle taarruz ettiler. Ağır kayıplar vererek püskürtüldüler. Son-

ra, 18–19 Temmuz 1293’de tekrar daha üstün kuvvetlerle taarruz ettiler. Bu muharebeyi de daha ağır kayıplar vererek kaybettiler ve çekildiler.

Bu iki muharebe Rusların Balkan harekâtında Plevne’nin büyük bir engel olarak karşısına çıkmasını sağlamış ve Rusların çok üstün kuvvetlerini, diğer bölgelerdeki kuvvetlerimiz lehine üzerine çekmesi, zafer için Türk başkomutanlığına büyük fırsatlar vermişti. Fakat bunlardan faydalanılamadı.

BALKANLAR’DA İKİNCİ DEVRE (Ağustos–Eylül 1877)

Ağustos başında ordumuz, Dört kale (*kılâ-i Erbaa*) de, Plevne, Orta Balkanlar’da olmak üzere üç gurup halinde bulunuyordu. Ruslara gelince, Plevne muharebesini kaybetmişler ve Balkanlar kuzeyine atılmışlar, Çareviç kuvvetleri de Lom hattında hareketsiz kalmıştı.

Plevne karşısında hezimete uğrayan Çar, “Hristiyanlık mahvoluyor, her bir şarta razıyım. Çabuk Tuna’yı geç” diye feryat ederek Rumenleri imdadına çağırıyordu.

Rusların bu durumundan faydalanmak isteyen yeni Başkomutan Mehmet Ali Paşa, elde mevcut kuvvetlerle aynı zamanda Ruslara taarruz etmek kararını vermiş ve fakat sarayın idaresizliği ve komutanlar arasına ihtilâflar sokması yüzünden bu kararını tatbik edemeyerek büyük bir fırsatı ister istemez kaçırmıştı.

Süleyman Paşanın etrafına bakmadan kendi sabit fikirlerine saplanarak Şipka’ya karşı girdiği neticesiz ve kanlı taarruzlar bir netice vermemiş, Dört kale kuvvetleri yerlerinde oturmuş, yine birşey yapılamamıştı.

Ağustos ve Eylül aylarında gerek Rusların, gerekse bizim tarafımızdan neticeli bir muharebe kazanılamamıştı.

3 Ekim 1877'de Süleyman Paşa başkomutan oldu ve Kasım sonunda Elena'daki Rus kuvvetlerini mağlup ettiyse de doğrudan doğruya Plevne'deki Rus ordularının gerisine ve bunlara yönelmeyerek Ruscuğa gitmesi yüzünden Elcna başarısından istifade edilmeyerek bir kere daha fırsat kaçırılmış oldu.

Bu esnada 26–31 Ağustos'ta II. Plevne muharebeleri de başlamış bulunuyordu. Plevne karşısında Ruslar–Romenler 100 bini mütecaviz insan 450 top getirmiş bulunuyorlardı. Osman Paşanın mevcudu ise ancak 40 bine çıkarılmıştı. Eylül ayının başında başlayan Rus taarruzları 13 eylül sabahı Rusların hezimetiyile neticelendi.

PLEVNE'NİN KUŞATILMASI

Ruslar Plevne'yi zaptetmek için muhasaradan başka çare kalmadığını görerek Plevne'yi muhasara ettiler. Kuvvetlerini 200 bin insana ve 550 topa çıkardılar.

Ekim ayın sonunda Plevne her taraftan kuşatılmış, muhasara çenberi daraltılmış ve bilhassa erzak tedricen azalmıştı.

Ruslar yaptıkları kanlı taarruzlara rağmen Plevne'yi bir türlü zaptedemiyorlardı. Her taraftan sarılmış, yardımsız ve erzaksız, cephanesiz kalmış olan Osman Paşa da, muhasara çenberini cebren yararak çıkmak kararnı verdi.

10 Aralık 1877 sabahı Vidin yolu yönünde muhasara çenberini yarmak üzere şiddetle taaruza başladı. Rus muhasara çenberi yarıldı ise de orduyu takib eden yaralı, ahali ve ağırlıklarından dolayı hasıl olan karışıklık harekâtı ağırlaştırıldı ve Ruslar da yetişerek her taraftan çıkış kuvvetlerini sardılar. Os-

manPaşa yaralandı. Nihayet bu kahramanlar ordusu Ruslar'a teslim olmak mecburiyetinde kaldı.

Plevne, tarihimizin en parlak bir kahramanlık örneğidir. Bundan başka Türk'ün her türlü mahrumiyet içinde bile Rus-tan kat kat üstün olduğunu da göstermesi bakımından üzerinde ibretle durulması gereken her zaman canlı bir vâkiadır. Osman Paşa erzak ve cephaneye sahip olsaydı ve azıcık olsun takviye alabilseydi 1877-1878 seferinin çehresi bambaşka olurdu.

Rus Çarı, Osman Paşaya itibar etti. Bu arada sanki galip bir müttefik hükümdarmış gibi Osman Paşaya elini uzatan asi Romanya prensinin eline sıkıması ise Türk'ün ancak mertlik ve kahramanlığa hak kazananların elini sıkabileceğini gösteren asil bir jesttir.

RUSLARIN İSTANBUL ÜZERİNE YÜRÜYÜŞÜ

Kahraman Plevne'nin sükutu artık Ruslara İstanbul istikametinde ilerlemek fırsatını vermiş bulunuyordu. Ruslar Dört kaleyi (*Varna, Şumnu, Ruscuk, Silistre*) muhasara ettiler. Kışın da harekâta devam ederek Balkan dağları güneyine indiler. Bu esnada Sırp'lar da tekrar ilânı harp ettiler ve Sofya yönünde ilerlemeye başladılar. Süleyman Paşanın almak istediği önlemler bir netice vermedi. Filibe'yi işgal eden Ruslar, Edirne yönünde ilerleyerek burayı da işgal ettiler. Nihayet 31 Ocak 1878'de Erdirne'de mütareke imzalanmakla beraber büyük devletler İstanbul'a donanmalarını göndermek istediler. Avusturya ordusu seferber edilerek şark hududuna kuvvet toplamaya başladı. İngiliz donanması ilkin Beşike limanına, sonra 13 Şubat 1878'de İstanbul'a geldi. bunun üzerine Rus-

lar, müterake hükümlerine göre tesbit olunun tarafsız bölgeyi geçerek Çatalca'yı ve arkasından Ayastafanos-Kalfaköy-Burgaz hattını işgal ettiler.

Ayastafanos'ta barış görüşmeleri başladı.

KAFKAS HAREKÂTI

Anadolu ordusu komutanlığına atanan Gazi Ahmet Muhtar Paşa Erzurum'a geldiği zaman, doğu ordusunu kâğıt üzerinde ve 30 bini nizamiye (*Muntazam*) askeri, geri kalanı gönüllü olmak üzere 90 bin insan, 150 top mevcudunda buldu. Bu miktara Batum, Ardahan, Kars, Erzurum, Beyazıt kalelerinin kıtaları da dahildi. Böylece seyyar ordu 40 bin insandan oluşuyordu.

Rus Kafkas ordusu ise; 122.000 insandan mürekkep ve komutanı da General Loris-Melikof idi.

Rus ordusunun siklet merkezi grubu (*40 bin insan*) Gümrüde, sağ kanat gurubu (*12 bin kişi*) Ahilkelek'te, sol kanat gurubu (*13 bin insan*) Revan'da, Batum'a karşı (*25 bin insan*) Riyon nehri güneyinde toplanmıştı.

Türk komutanı, eldeki zayıf ve noktasın techizatlı kuvvetle zuhur edecek fırsatlardan ve iç hatlarda bulunuşundan faydalananarak Rusları ilerletmemek ve mağlûp etmek fikrinde idi.

Ruslar ise Kars, Ardahan ve Bayazıt kalelerini aldıktan ve Batum'u karadan zorlayarak ele geçirdikten sonra siklet merkeziyle Erzurum yönünde ilerleyerek burasını zaptetmek ve bundan sonra ahvale göre hareket etmek plânını kovuşturdular.

1877-1878 Harekâtı Üç Safhaya Ayrılır

I. Safha: Harbin ilânından (*Rumî nisan 12-13 gecesinden*) 13 Haziran 1877'ye kadar iki aylık sınır muharebeleri.

II. Safha: 13 haziran 1877'den 3 Ekim 1877'ye kadar üç ay 20 günlük süre içinde Türklerin taarruzu ve Rusların geri çekilme, Gümrü'yü örtme hareketleriyle hazırlıkları

III. Safha: 3 ekim 1877'den 20 Ocak 1878 mütarekesine kadar Rus ordusunun taarruz ve ileri hareketleri

I. AŞAMA

HALYAZ VE ZİVİN MUHAREBELERİ

Ruslar ilkin sulh zamanında satın alıp Rusya'ya götürmek üzere hudut köylerimizde stok ettikleri erzakı Muhtar Paşanın müsadere etmesini önlemek üzere bir baskınla Arpaçay hudut boyuna gurup gurup yayılmış bulunan süvari alayımıza taarruz ederek esir ettiler. Bununla beraber Ardahan'ı zaptetmek ve Kars'ın da Erzurum'la irtibatını kesmek için Soğanlı dağlarının geçitlerini ele geçirmek üzere bu istikametlerde de harekete başladılar. Ardahan'ı zaptettiler. Muhtar Paşa Soğanlı'ya çekildi.

Kars'ı sarma ve gözetleme işini iyi düzenleyemeyen Loris Melikof, Soğanlı'ya ilerlerken Erivan'dan Beyazıd'a sarkan Rus kuvvetleri de burasını aldılar ve Aleşkirt'teki kuvvetlerimize taarruz ederek Tahir geçidine kadar ilerlediler.

Muhtar Paşa Soğanlı'daki kuvvetlerimizi Zivin mevziine yerleştirerek Türk ordusunun büyük kısmının Erzurum'la irtibatını tehdit eden ve Tahir'e kadar gelen Rus kuvvetlerine karşı taarruz yapmak üzere Halyaz'a gitti.

Hem Zivin hem de Halyaz'da Ruslar çok üstün olmalarına rağmen yenildiler ve perişan bir surette Beyazıd'ı bırakarak Erivan, Kars'ın muhasarasını da çözerek Gümrü yönünde ve Gümrü ile Kars arasındaki Gedikliler mevziine çekildiler. Böylece bu safha ordumuzun parlak bir zaferiyle neticelendi.

II. AŞAMA

GEDİKLER MUHAREBESİ

Ruslar Gümrü–Kars–Erzurum yönündede ilerleyecek büyük kısımlarının harekâtını kolaylaştırmak üzere, Erivan’dan da Beyazıt–Erzurum yönünde oldukça önemli sayıda bir kuvvetle ilerlemek istediklerinden Gümrü’ye yeni gelen bazı takviye kuvvetlerini Iğdır’a kaydırmak istediler. Bunu haber alan Muhtar Paşa, Gedikler mevziindeki Ruslara 25 Ağustos 1877’de taarruz etti. Ruslar ağır zayıat vererek perişan bir şekilde çekildiler

YAHNİLER MUHAREBESİ

Gedikler muharebesini müteakip uzunca bir durgunluktan sonra Ruslar 70 bin kişilik bir kuvvetle Alacadağ doğusunda ki Türk mevzilerine siklet merkezi Yahniler tepeleri bölgesinde olmak üzere 2 Ekim 1877’de taarruz ettiler. 5 Ekim 1877’ye kadar devam eden kanlı ve çetin muharebelerden sonra Ruslar bu defa da perişan bir şekilde geri çekildiler.

III. AŞAMA

ALACADAĞ MUHAREBESİ

Şarkta Muhtar Paşanın kazandığı başarılar, İstanbul’daki başkomutanlığa Balkan ordusuna yardım olmak üzere Muhtar Paşa ordusundan kuvvet çekmek fikrini verdi ve buradan bir tümene yakın kuvvet çekidi. Esasen zayıf olan Muhtar Paşa ordusu böylece daha çok zayıflamış oldu. Bunun üzerine Muhtar Paşa bu zayıf kuvvetle sağlam bir savunma yapabilmek üzere Alaadağ mevzilerine yerleşti.

Mütevali mağlûbiyetler Rusları müteessir ettiğinden Grandük Mihail Nikolayeviç emir ve komutayı bizzat eline aldı ve

Rus ordusu iki misli artırıldı. Böylece, Muhtar Paşa Balkan savaşı bölgesine takviye vererek kuvveti (*mekkâreci ve sair geri teşkiller eratı dahil 34 bin*) kişiye inmiş Ruslar ise muharebede ateş hattına sürecekleri kuvvet 80 bin kişiolmak üzere 100 bine varmışlardı. Üstelik ordumuz aç ve çıplaktı. İşte bu durumda ordumuzun Alacadağ mevzilerinde yerleşmesinden az sonra Ruslar Arapçayı doğusundan Alacadağ gerisine kuvvetli bir kuşatma kolu da sevk ederek mevzii kuşattılar. Türk kahramanlarının şiddetli mukavemetine rağmen Alacadağ mevzilerindeki kuvvetlerimiz (*bir kısmı esir olarak*) geri çekildiler. Muhtar Paşa Hasankale’de Eleşkirt tümeni ile birleşerek Erzurum’a çekilmek ve burayı savunmak kararını verdi.

MÜTAREKEYE KADAR ERZURUM HAREKETLERİ

Muhtar Paşayı sözde kovuşturarak Erzurum’a ilerleyen Loris Melikof komutasındaki Ruslar, Bayazıt’tan gelen Rus kuvvetleriyle de birleştikten sonra Pasinler ovasında oyalandılar.

Deveboynu mevzilerine yönelen Rus taarruzları başarılı oldu. Muhtar Paşa Deveboynu’ndaki kuvvetleri de Erzurum kalesine alarak kaleyi savunmaya başladı. Erzurum halkının da kahramanlığı sayesinde Rus taarruzları püskürtüldü. Bilhassa Rusların Aziziye’ye gece baskınlarının müteakip tabyadaki Rusları atmak hususunda Erzurum kadınlarının gösterdikleri kahramanlık örneği bahsedilmeye değer.

Ne çare ki Ocak 1878’de yapılan mütareke icabı Erzurum kalesi Ruslara teslim edildi. Mütareke ile beraber bu cephede de hesaplaşma sona erdi.

AYASTAFANOS ANLAŞMASI

(3 Mart 1878)

Rus kuvvetlerinin Ayastafanos'a (*Yeşilköy'e*) kadar ilerlediğini yukarıda görmüştük. Burada barış görüşmeleri başladı ve 3 Mart 1878'de Ayastafanos anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre; Avrupa'daki Türk toprakları parçalanıyor ve büyük bir Bulgaristan kurluyor, bu yüzden devletin Rumenli'de kalan arazisi birbirinden ayrı iki parçaya ayrılıyordu. Rusya 1.400.000.000 ruble savaş tazminatı koparıyor ve bunun bir kısmına karşılık Kars-Ardahan-Batum'u alıyordu. Böylece

1- Bulgaristan uzunluğu Karadeniz'den Arnavutluk'a kadar, genişliği Tuna'dan Ege denizine kadar uzayan bir krallık oluyor.

2- Sırbistan ve Karadağ'a arazi terkediliyor, tam istiklalleri tanınıyor.

3- Romanya müstakil oluyor.

4- Ruslar, harp tazminatı karşılığı kutsal Kars, Ardahan ve Batum'u alıyorlardı.

Bu anlaşmanın imzalanması üzerine, savaşın başlamasını âdeta teşvik eden ve bu hususta Rusya'yı serbest bırakan devletler ve ezcümle İngiltere, savaşı göze alacak kadar Rusya'nın başarısını çekemediler.

İngiltere ile Türkiye arasında bir ittifak anlaşması imzalandı (*Çok geç ve çok yazık*).

Devletlerin Rusya'ya karşı aldıkları durum üzerine Berlin Kongresi toplandı ve 13 Temmuz 1878'de Berlin anlaşması imzalandı.

Bu anlaşmaya göre:

1- Bulgaristan'a daha dar sınırlar dahilinde muhtariyet verilerek bir prensle idare edilmesi kabul ediliyor;

2- Filibe merkez olmak üzere muhtariyeti haiz Doğu Rumeli eyaleti kuruluyor (*Bulgaristan sınırı bu eyaletin müdafaasını temin edecek şekilde çiziliyor*);

3- Bosna-Hersek Avusturya işgaline giriyor;

4- Sırbistan ve Karadağ krallık oluyor;

5- Romanya krallık oluyor;

6- Harp tazminatının bir kısmına karşılık olarak Kars, Ardahan, Batum Rusya'ya terkediliyor, ayrıca 60 milyon ruble harp tazminatı ödeniyor;

7- Makedonya ve Doğu Anadolu'da ıslâhat yapılması kabul ediliyor;

8- Ruslar Batum'u serbest liman yapmayı taahhüt ediyorlar.

Osmanlı devleti ortaya alınmış, bir pasta gibi bölünüyordu:

İngiltere de bize yardım etmek, Anadolu'daki topraklarımızı korumak vaadine mukabil Kıbrıs adasını işgal etti.

En sonunda ananevî, tarihî ve sevgili dostlarımız Fransızlar da Tunus'u işgal ettiler. Veyl mağlûplara!..

BERLİN ANLAŞMASINDAN I. DÜNYA SAVAŞINA KADARKİ OLAYLARA BİR BAKIŞ

35 yıldan fazla süren bu devre çeşitli olaylarla doludur.

Çarlık Rusyası, boğazlar için gizli ve açık mücadelelerden bir türlü vazgeçmemiş ve Türkiye'nin zayıflaması, çökmesi için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışmıştı. Bu hususta bo-

ğazlar meselesi bölümünde bu devrin olaylarına özet olarak temas edildiği gibi 1900 yılına kadar Rusya, hep boğazlara ve İstanbul'a muhtelif yönlerden sahip olmak çarelerini araştırmış ve fakat başarılı olamamıştır. (*Nelidof raporları İngiltere ile paylaşma teklifleri... vesaire...*)

Bu devirde en önemli hadiseler:

1– Türkiye'nin paylaşılması içi Rusya, Avusturya, İtalya arasında birbirlerinden ve diğer devletlerden de gizli söyleşmeler yapıldı.

2– Avusturya Bosna– Hersek'i ilhak etti.

Bulgaristan Şarki Rumeli'yi ilhak ederek istiklâlini ilân etti.

3– Girid'in muhtariyeti ilân edildi. Tesalya Yunanistan'a verildi. Türk – Yunan harbinde Türkiye galip geldiği halde mağlup gibi muamele gördü.

4– Ermeniler teşvik edildi ve Ermenilik Rusya ve diğer bazı büyük devletlerin ihtirasları için âlet edinildi.

5– İslahat dalavereleriyle Makedonya'ya nifak sokuldu. Anadolu'da da buna benzer bir dalavere kapısı açıldıysa da Makedonya'daki gibi uzun süre devam etmedi.

6– Trablusgarb, ilkin Ruslar tarafından İtalya'ya peşkeş çekildi ve İtalya Trablusgarp harbini açtı.

7– 1908 Meşrutiyet inkılâbınının arkasından vukubulan Bosna – Hersek hâdisesi, Bulgar istiklâli, İtalya harbi Rusya'nın bütün ihtiraslarını ayaklandırdı.

Bunun üzerine Ruslar, 1911'de “Boğazların müdafaasına Rus askerlerini de iştirak ettirmek şartiyle Türkiye – Rusya arasında bir ittifak” yapılmasını teklif ettiler. Böylece; boğazlar barışta ve seferde Rus harp gemilerine açılarak üçüncü bir

devlete karşı kapanacak ve gerektiği vakit boğazların savunmasına Rus kuvvetleri de iştirak ettirilmek bahanesiyle fiili işgal imkânı sağlanmış olacaktı.

Bu ittifak teklifi, 1833 Hünkâr iskelesi anlaşmasının tekrar canlandırılmasını istihdaf ediyordu. Bunu kabul ettirmek için de hiçbir değeri olmayan ve sonradan cayılması gayet kolay olan “Şarki Anadolu’ya demiryolları yapılması, kapitülasyonların kaldırılması, Türkiye’nin başkanlığında bir Balkan İttifakı kurulması” gibi gûya bazı tâvizler ileri sürülüyordu. Birbirleriyle anlaşması mümkün olmayan ve bilhassa hepsi Osmanlı topraklarına karşı ihtiras besliyen Balkanlılarla bir ittifak manzumesi topraklarına karşı ihtiras besleyen Balkanlılarla bir ittifak manzumesi doğsa bile bu keyfiyet Rusya’nın gerek Türkiye ve gerekse Balkanlar üzerinde himaye kurması demek olacaktı. Bu ittifak yapılmıdı.

8- Nitekim zuhur eden Balkan harbi gerçekte Rusların tertib ettikleri bir haçlı seferi idi. Balkanlı küçük müttefiklerin hepsi aralarında çıkması muhtemel ihtilâfları halletmek için Rusyayı hakem seçmişlerdi.

Bu harp sırasında da Ruslar boğazları işgal etmeyi düşünmüşler, fakat hayallerini hakikat sahasına intikal ettirmek maddi imkânını bulamamışladı. Bu arada ve 1914 başında Rus Dış Bakanı olan Sazanof, Boğazlara karşı harekete geçilmesi için uğraşmışsa da başarılı olamamış, 1914’de I. dünya harbinin zuhuru ise bu devre son vermişti.

(Bu devrin olaylarını ayrıntılı ve faydalı bir şekilde okumayı arzu edenler, sayın hocam Bay Ahmet Şükrü Esmer’in “Siyasi Tarih” kitabına müracaat etmeli).

11. SEFER: 1914–1918 SAVAŞI

(I. Dünya Savaşında Türk–Rus Savaşı)

1914 yılına kadar cereyan eden hâdiseler ergeç bir dünya savaşını doğurmak istidadını gösteriyordu. Avrupa devletlerinin birbirlerine karşı durumları ve Rusya'nın doymak bilmeyen ihtirası; bilhassa Almanya'nın şarka doğru (*Drang nach Osten*) siyaseti, Rusya ile beraber İngiltere'nin de şüphelerini ve endişelerini kuvvetle tahrik ediyordu. Fransa ise Almanya'dan korkuyor ve intikam almak emelini besliyordu.

Almanya, Bismark iktidarının sükutundan sonra istikbalini denizlerde garanti etmek istemiş, Bağdat hattı, müstemleke tedariki işleri, sanayi ve ticaret sahasındaki büyük gelişmeleri dolayısıyla doğuya doğru siyasetini 7 B (*Berlin – Budapeşte – Belgrad – Bosfor – Bağdat – Basra – Bombay*)'dan ibaret olan bu ana güzergâh istikametine tefsir etmeye çalışmış ve işte asıl bu hal; İngiltere'yi ister istemez Almanya'nın karşısına çıkarmıştı.

Böylece, Rusya – İngiltere – Fransa, Almanya – Avusturya – Macaristan ve İtalya birer grup teşkil etmeye ve sözde emniyetlerini sağlamaya çalışmışlardı. Zamanın devlet adamları ise bu gruplar arasındaki rekabeti tadil edecek, sulh yoluyla ve dostane bir zihniyetle savaş tehlikesini önleyecek kıratta değillerdi. Nitekim, savaşı önleyemediler. Bilâkis gerçekleşmesine neden oldular. Bosnasaray'da çıkan bir kıvılcım 1914 temmuzunun son günleriyle ağustosun ilk günlerinde dünyayı ateşe veren bir bahane oldu ve I. Dünya Savaşı başladı.

I. Dünya Savaşının nedenlerinden birisi ve belki en önemlisi Osmanlı İmparatorluğunun taksimi ve bilhassa İstanbul ve boğazlara Rusya'nın sahip olmak arzusu idi.

1912–1913 Balkan savaşındaki mağlubiyet büyük devletlere “artık Türkiye’nin yaşayamayacağı, çökeceği” kanaatini varmıştı. Bu bakımdandır ki Türkiye’nin her iki (*gerek üçlü itilâf: İngiltere – Rusya – Fransa, gerekse üçlü ittifak: Almanya – Avusturya – Macaristan ve İtalya*) zümre ile girdiği ittifak ve dostluk teşebbüsleri başarılı olamamış, hiçbir taraf Türkiye’nin dostluğunu ve ittifakını kabul etmemişti. Bununla beraber büyük harp, Türkün zayıf da olsa nasıl bir hayatîyet sahibi olduğunu ve ittifakına girdiği devletlere nasıl bir yardım yapmak kudretinde bulunduğunu göstermiş, böylece savaşın sahasının genişlemesine ve süresinin uzamasına Türkiye’den evvel, onun varlığına kasteden ve dostluğunu reddeden başka Rusya olmak üzere diğer itilâf devletleri neden olmuşlardı.

1914 Ağustosuna kadar Türkiye’nin ittifak teşebbüslerinin hepsi akim kalmışken nihayet, bazı Avusturya devlet adamlarının isteği üzerine Alman Kayzeri bu ittifakın yapılmasına talip olmuş ve böylece Almanya ile 12 Ağustos 1914 pazar günü sabahı Türkiye – Almanya ittifak anlaşması imzalanmıştı.

Almanya bu anlaşma ile Türkiye’ye Rusya’nın tecavüzü takdirinde yardım vaadediyordu. Bu suretle Türkiye Almanya’ya bağlanmış hattâ Avusturya da bu ittifaka katıldığını bildirmişti.

1914’de yalnız Rusya’ya karşı Türkiye’ye yardım vaadeden bu anlaşmaya, 1917’de İngiltere, Fransa ve İtalya’ya karşı da lüzumunda yardım edilmesi kaydı ilâve edilmişti.

TÜRKİYE HARBE NİÇİN GİRDİ?

Türkiye’nin itilâfçılar arasında taksimi takarrur etmiş, asırlık düşman Rusya’ya İstanbul ve boğazlar, Doğu Anadolu peşkeş çekilmiş, İngiltere Irak ve Arabistan’ı, Fransa da Suri-

ye ve Lübnan'ı almak üzere anlaşmışlardı. Bu hal, Türkiye'nin harbe girmese de harpten sonra bu devletlerle ayrıca bir mücadeleye gireceğine ve daha fena bir duruma düşebileceğine o zamanki devlet ricalini imale ettiğinden bu hal savaşa girmek hususunda başlıca bir amil olmuştu. Harbe girip girmemek meselesi mevzuumuzun dışında olduğundan bunun üzerinde daha fazla durmayacağız. Yalnız şunu belirtmek lâzımdır ki; Türkiye'nin savaş girişi yaşamak daha doğrusu ölmek arzusundan ileri gelmiştir.

Türkiye, 1914'den evvel İngiltere'ye iki zırhlı sipariş etmişti. İngilizler bunları harp tehlikesi başlayınca müsadere ettiler ve donanmalarına kattılar.

Almanların Akdeniz filosundan Göben (*Yavuz*) ve Breslav (*Midilli*) 11 Ağustos 1914'de itilâf donanmasının takibinden kurtularak Çanakkale boğazına girdi. Bu gemiler Almanlardan satın alındı. İtilâf devletleri bunu protesto ettiler.

Alman amirali Suchon'un komutasındaki Türk donanması 29 Ekim 1914'de Boğzadan Karadeniz'e çıktı ve malûm Karadeniz hâdisesi oldu.

Böylece 30 Ekim 1914'de Türkiye itilâf devletleri zümresi ile harp haline geçti.

I. DÜNYA SAVAŞINDA TÜRK-RUS SAVAŞI

1914'de dünya, savaş ateşiyle tutuştuğundan bir müddet sonra Türkiye'de Rusya'nın asırlık ihtiras ve kasıtlarından kendisini korumak için harbe girmeye mecbur oldu. Ordunun siyasete âlet olması ve birçok ihanetler yüzünden Balkan harbinden mağlup çıkmış olan Türkiye; Balkan harbinden bir sene sonra katıldığı I. Dünya harbinde düşman ve dostlarının

ümit etmediği bir varlık ve canlılık göstererek Kafkas, Çanak-kale, Filistin ve Suriye, Irak İran cepheleriyle sonradan Türk kuvvetlerinin de karıştığı Makedonya, Romanya ve Galiçya cephelerinde kahramanca döğüşmüştü.

Rus-Türk mücadelesinin şimdiye kadar cereyan eden fiilî olaylarının sonuncusu olan bu harpte, Ruslarla Kafkas cephesinde döğüştük. Bu nedenle büyük harbin yalnız Rus cephesi üzerinde duracak, bu harp cephesindeki muharebeleri kısaca kaydetmekle yetineceğiz.

I. Dünya harbinde ereyan eden Kafkas harekâtı, Rusya bir devlet olduğundan ve Türkiye ile mücadeleye başladığı tarihten beri Kafkas-Anadolu'da yapılan harekât ve muharebelerin en büyüğüdür. Bu harekât zamanımız esaslarına göre ve evvelki harplerin hepsinden daha çok büyük kuvvetlerin iştirakiyle cereyan etmiştir.

HER İKİ TARAFIN HAREKÂT PLÂNI VE YİĞİNAKLARI

1914'de Rus Kafkas Ordusunun Harekât Plânı ve Yığınağı

Ruslar Kafkas'ta harekât plânlarını üç ihtimale göre düzenlemişlerdi:

- 1- Yalnız Türkiye ile savaşılacağına göre;
- 2- Türkiye tarafsız, Almanya-Avusturya ile savaş yapılacağına göre;
- 3- Almanya-Avusturya, Türkiye ile savaşacağına göre.

1914'de bunların üçüncüsü uygulandı. Bu plân şöyle idi: Kafkasya'da savunmada kalınacak, icabında Tiflis'e veya Bakü'ye çekilerek petrol kaynakları ve askerî Gürcü, askerî Asetin yolları kapanacak ve müdafaa edilecek. İran'da (*İran*

Azerbaycan'ında) Türklerin nüfuz tesisine ve bu yönden müessir olmalarına mani olunacak.

Bu plân tesadüfî olmakla beraber Ruslar, Kafkasya'daki yerli halka karşı prestijlerini kurtarmak amacı ile Türk arazi-sine girerek toprak kazanmak ve kazanılacak bu arazide savunmak ve her fırsattan istifade ederek Türkiye'ye karşı güdülen istilâ emellerini de tahakkuk ettirmeye çalışmak üzere Kafkas savaşını sevk ve idare etmeye karar vermişlerdi. Bu suretle Ruslar, Maver'a'yı Kafkasya'nın emniyetini ilerden sağlamış olacaklar, fırsattan istifade ederek istilâ emellerini de tahakkuk ettireceklerdi.

Harekâta tahsis olunan Rus kuvvetine gelince:

Ruslar Kafkasya'daki üç kolordu ile bazı müstakil müfrezelerden ibaret kuvvetlerini sıklet merkezi Sarıkamış bölgesinde olmak üzere Batum'da, Iğdır'da toplamışlar; sıklet merkezi grubu ile Batum ve Iğdır'daki kuvvetlerin arasında Kağızman ve Oltu'da da birer müfreze bulundurmışlardı. Böylece Rus kuvvetleri, dolgun mevcutlu (*110 piyade taburu, 175 süvari bölüğü, 300 toptan*) ibaretti ve Ruslar birinci derecede süvari kuvvetlerine istinat ediyorlardı.

Bu üç kolordudan birisini Alman cephesine almışlarsa da sonraları bu kolorduyu ve daha başkalarını Kafkasya'ya getirmişlerdi.

Türk Ordusunun Harekât Plânı: Harekât plânı; Almanlar'ın etkisiyle Kafkasya'da taarruz etmek esasına göre düzenlenmiş ve böylece plân ana hatları ile "Kafkasya'da taarruz etmek, Kafkasya ve İran üzerinden Turan'a varmak" gibi hayalî ve o zamanki kuvvet durumu ile uygun olmayan bir mahiyet almıştı. Kafkasya'da bu şekilde hareket etmenin nedeni; Alman cephesi karşısından mümkün olduğu kadar fazla

kuvvet çekilmesini sağlamaktı. Nitekim bu mülâhaza, Filistin ve Irak cephelerinin de açılmasını intaç etmişti.

Bizim tarafımızdan bu savaşta geçmiş savaşlara nazaran en çok kuvvet kullanılmış, Boğalar bölgesinden sonra kuvvetin çoğu 3. Ordu (10 tümen, takriben 100.000 insan aşiret kuvvetleri ve Trakya'dan, Irak'tan gelen bazı takviye kuvvetleri) tahsis edilmişti.

İLK HAREKÂT KÖPRÜKÖY VE AZAP MUHAREBELERİ

1 Kasım 1914'de Ruslar taarruza başlamış, 1-10 Kasım'a kadar Türk arazisinde (*İd, Ardus, Horasan, Velibaba, Tahir, Aleşkirt*) hattına kadar ilerlemişlerdi. Bu ilk başarılar üzerine Rus komutanlığı, Hasankale istikametinde taarruza devam kararını vermişti. Bu karar üzerine Ruslar KöprükÖy bölgesini ele geçirmişler, 11 Kasım 1914'de KöprükÖy meydan muharebesini kaybederek geri çekilmişlerdi. Türk ordusu, burada Ruslar üzerine kesin netice almak fırsatını safları arasında bulunan Ermeni subay ve erlerinden bazılarının Ruslara kaçarak onları aydınlatmaları üzerine kaçırmıştı. KöprükÖy'ünde Azap bölgesine çekilen bir kolordu ile de takviye edilen Rusları kavuşturan Türk kuvvetleri, 14 Kasım 1914'de taarruza geçtiler. Ruslar Türk ordusunun taarruzu karşısında hezimete uğramak üzere iken bu defa da yine Türk ordusundan kaçan Ermenilerin verdiği bilgi üzerine geri çekilmeye başlamışlar ve bizim tarafta da hava şartlarının son derece bozuk olması ve keşif düzeninin iyi işleyememesi yüzünden kuvvetlerimizin geri çekilmesi emredilmiş, böylece 18 Kasım 1914 günü son bulunan Azap muharebelerinden her iki taraf da sırtlarını birbirine dönerek geri çekilmişlerdi.

SARIKAMIŞ HAREKÂTI

Kafkas'ta 1914 yılı biter ve 1915 yılı başlarken bizim tarafımızdan başlanan Sarıkamış harekâtı (*Avantürî bir sevkül-ceyişle dış hatlar üzerinde cereyan eden bir muharebenin*) tipik örneğidir.

Ruslar, Azap muharebesini kaybederek Ekrek – Horasan – Meşki hattına çekilmişlerdi. Bu cephenin karışısında XI. Kolordumuz vardı.

IX. Kolordumuz Koşa, X. Kolordumuz da Tortum bölgesinde bulunuyordu.

Ahmet İzzet Paşa azledilmiş, Başkomutan Vekili, III. Ordunun emir ve komutasını bizzat eline almıştı. Başkomutanlıkça (*XI. Kolordu ile Rusları cepheden bağlamak IX. ve X. Kolordularla genel olarak İd "Narman" –Oltu –Bardız – Sarıkamış üzerinden Rusları koşartarak yoketmek*) kararı verilmiş ve harekete geçilmişti. Kıtaların iâşe durumu bozuk, kış teçhizatı noksandı. Şarkta Almanlar Tanenberg zaferini kazanmış ve Rusları kışın da sıkıştırmaya başlamışlardı. Bizim bundan geri kalmamamız ve Ruslara karşı bir an evvel muzaffer olmamız isteniyordu. Baharda yapılması çok başarılı olmasına rağmen isticâl edildi ve Sarıkamış harekâtına başlandı. X. Kolordu Komutanı olan Hafız Hakkı Paşa kuşatmayı daha geniş bir kavis üzerinden yapmak istiyordu. Böylece Oltu'dan Allahıekber dağlarına yöneldi, yolu uzattı, IX. Kolordu mevcudunun çoğunu yollarda terk ve kaybederek Sarıkamış'a vardığı zaman henüz Allahıekber'de kar deryaları içinde Sarıkamış'a inmeye çalışıyordu. Cephedeki XI. kolordu da bütün taarruzlarına rağmen Rusları bağlayamadı. Esasen IX. ve X. Kolordular binlerce mevcudunu tamamen kaybederek birkaç yüz kişiden ibaret kalmışlar, böylece 2 Ocak 1915 günü üstünlük sağlayan Ruslar, Sarıkamış'ta IX. ve X. Kolordularımızın ba-

kiyelerine taarruz etmişler ve kuvvetlerimiz de bir miktar esir bırakarak çekilmişlerdi.

Ruslar; kış, Türk baskın tesiri ve verdikleri ağız zayıat yüzünden çekilen bakiyelerimiz takibedememişlerdi.

Bununla beraber bu harekât eğer yazın veya hiç olmazsa ilkbaharda dağlarda karların azaldığı ve kısmen patika ve diğer yolların işleyebildiği bir zamanda yapılsaydı, tarihimizin en parlak zaferlerinden birisini kazanmak imkânını bulacaktık.

Türk ordusu, asil ve kahraman Türk çocuğu bunu başara-cak bir kudrette idi. Yalnız aç ve çıplak olarak tabiatın insafsızlığına körü körüne, acele ile feda edilmesi idi...

1915 YILI HAREKÂTI

Sarıkamış harekâtı müddetince; Kafkasya'nın geçirdiği tehlikeden dolayı Rus genel karargâhı yeni teşkil edilmekte olan kıtalarla Kafkas ordusunun takviyesini sağlamıştı.

Bizim tarafımızda ise Çanakkale muharebelerinin başlaması Süveyş Kanalı tararruzu, Irak'ta taarruz fikri yüzünden Sarıkamış harekâtında eriyen 3. Ordunun takviyesine imkân sağlanamamıştı.

1915 ilkbaharında üç kolordudan ve kuvvetli bir süvari kütlesinden mürekkep olan Rus ordusu; Kafkası Türk tecavüzlerine karşı koruyacak Anadolu'yu imkân bulursa istilâ edecek, İran'da da Rus nüfuzunu idame edecekti.

Ordumuzun Sarıkamış'ta uğradığı ağır zayıatı iyice takdir edemiyen Ruslar Hoy – Tebriz – Gence ve Baku istikametinde bir Türk taarruzunu muhtemel gördüklerinden, bunu önlemek üzere önemli birer stratejik nokta olan Muş ve Bitlis'i zaptetmek amacıyla taarruz etmişlerdi. Bu taarruz neticesinde Van gölü kuzey ve kuzey batı bölgesi Rusların eline geçmişti.

Temmuz'da takviye kuvvetleri alan ordumuz, Ruslar'a Malazgirt – Karaköse yönünde başarıyla taarruz etmiş ve Ka-

raköse'yi ele geçirmişti. Rusların Tahir bölgesinden yaptıkları karşı taarruz üzerine kuvvetlerimiz tekrar geri çekilmiş, ağır zayıat veren Ruslar, büyük bir başarı sağlayamamışlardı. Bu sırada Kafkas cephesinin diğer bölümlerinde cereyan eden muharebeler mevzii mahiyette idi.

1915 Eylül ayı sonuna doğru her iki taraf Karadeniz'le Rumiye gölü arasında Arhavi – İd – Horasan – Tahir – Malazgirt – Van – Rumiye hattına yerleşmiş bulunuyordu. Bu hat üzerinde 160 dolgun mevcutlu Rus taburuna karşı mevcutları çok zayıf ve takriben Rusların 1/3 mevcuduna eşit ve âdeta kadro halinde 150 Türk taburu vardı. Bu durum bazı önemsiz hareketler haricinde 1916 yılı başına kadar böyle kalmıştı.

1916 YILI HAREKÂTI

1916 yılı başlarken, Kafkas'ta esaslı harekâta girişmek ve Ruslar'a bir darbe indirmek amacını güden Türk başkomutanlığı, Çanakkale seferinin sona ermesi üzerine serbest kalan kuvvetlerden 2. Ordu birliklerini Kafkasya'ya nakle karar vermiş ve bu kuvvetler sağ kanada (*Murat boyuna*) 1916 ilk baharında nakle başlanmıştı. 32. Ordu toplanıncaya kadar 3. Ordu il Murat boyunda mevcut kuvvetlerimiz mukavemetlerine devam edeceklerdi.

Ruslara gelince: Rus komutanlığı, 1916 bahar ve yazında Türklerin büyük ölçüde takviye kuvvetlerinin katılması ile taarruz edeceklerine ve kışın büyük bir Rus hareketi beklenmediğine dair aldığı haberler üzerine; cephedeki Türk zaafından istifade ederek, kışın Erzurum, baharda da Trabzon'u zapta karar vermişti. Buna göre Ruslar, Türk cephesini Hasankale yönünde merkezden yarmak ve Türk sol kanadını kuşatmak üzere taarruz ettiler. Ordumuz Hasankale'den Erzurum'a çekildi. Kuvvetlerimiz Erzurum'a çekilince; Ruslar uzun boylu tereddütten

sonra Erzurum'u da zaptetmek amacıyla Deveboynu mevkillerine taarruza başladılar. Ancak Kargapazarı üzerinden yaptıkları kuşatma üzerine Erzurum'daki birliklerimiz geri çekilerek 15-16 Şubat 1916'da Ruslar Erzurum'a girmişlerdi.

Murat boyunda da Ruslar Malazgirt ve Hınıs yönlerinde taarruz etmişler ve Malazgirt'i almayı başarmışlardı. Ermenilerin de katıldığı diğer bir Rus müfrezesi, Van gölü güneyinde Vastan'ı işgal etmişti. Bu kış hareketleri ile Erzurum ve Malazgirt'in zaptı üzerine Rus cephesi (*Viçe – Erzurum – Hınıs – Vastan... Rumiye*) hattına varmış ve Rus siklet merkezi Erzurum'un hemen batısına intikal etmişti. Ruslar Erzurum'da emniyetle durabilmek için Mamahatun'u (*Tercan'ı*) ve Bayburt'u zaptetmek, kıyıda da baharda yapılacak Trabzon harekâtını hazırlayıcı mahiyette olmak üzere Rize ve Of'u almak için şubat ve mart 1916'da taarruz etmişler, Bayburt hariç, bütün hedeflerine varmışlardı. Muratboyu'nda da Bitlis, Muş Ahlat'ı; İran'da Rumiye ve Miyanduab'ı zaptetmişlerdi.

Ruslar için oldukça kazançlı olan kış hareketlerinden sonra 1916 baharında Trabzon harekâtı başlamış ve Ruslar tahliye ettiğimiz Trabzon'u işgal etmişlerdi.

1916 Mayısından eylülüne kadar cereyan eden harekâta gelince: Türk ordusundan gayri Türk bir soysuzun ihaneti bu devrede de Rus başarılarının başlıca nedeni olmuştu. Bu hain soysuzun verdiği bilgiler, Türk Başkomutanlığının taze kuvvetlerle yapacağı Türk taarruz plânı hakkında Rusları aydınlatmış bunun üzerine Ruslar; Türk taarruzunun önünü almak üzere 2. Ordu toplanmadan 3. Ordumuza karşı taarruza geçmeğe ve bu maksatla da Gümüşhane- Kelkit – Erzincan hattını ele geçirmeye karar vermişlerdi. Bu Rus taarruzu hazırlanırken, Türk Başkomutanlığının plânına göre daha evvelden yapılması gereken Trabzon ve Gümüşhane'den Bayburt ve kuzeyine yöneltilen taarruzlarımız başarılı olamamıştı.

Rusların üstün kuvvetlerle 3. Orduya karşı giriştikleri taarruz harekâtı neticesinde, Karadeniz kıyısında Fol başta olmak üzere Günüşhane – Bayburt – Kelkit – Erzincan ve Kiğı Rusların eline geçmiş, buralarda verilen çetin muharebelerde 3. Ordumuz çok ağır zayıt verdiğinden bilâhare 2. Ordunun Murat boyunda başlayan taarruzlarına müessir bir yardım yapmak imkânı bulunamamıştı. Buna da yıllarca milletimizin ekmeğini yiyen ve içimizde yetişen bir hain, bir soysuz neden olmuştu.

2. Ordumuz toplandıktan sonra, ordunun taarruz plânından haberli olan Ruslar; teşebbüsü elde tuttuklarından. 2. Ordunun taarruzları da *(elde edilmesi matlup maksat ve hedefi sağlayacak şekilde)* muvaffak olamadı. Yalnız Muş, Bitlis istirdat edilmiş, Kelkit’te de mevzii bir yarma yapılabilmişti.

1916 sonuna doğru Rusların Muş – Bitlis’e tekrar taarruz etmeleri bir netice vermemiş, Sivas yönünde ilerleme hamleleri ise sadece tasavvurda kalmıştı ve Ruslar 1917 için Musul’a taarruz etmek düşüncesini güderek hazırlık yapmaya başlamışlardı.

Bu yıl harekâta insiyatif genel olarak bizim elimizde idi. Ruslar ise, ellerindeki üstün kuvvetleri, daima neticesiz hareketlerde bol insan harcayarak israf etmişler, Türkün hem sevk ve idaresi, hem de ferdi kahramanlığı karşısında kesin bir başarı sağlayacak şekilde kullanamamışlardı. 1916 yılı sona erdiği zaman bazı mevzii hareketler müstesna sükunet teessüs eden cephe, Görele – Muş – Kelkit – Erzincan batısında Çardaklı Boğazı – Kığı – Oğnut – Muş – Bitlis – Van – Revandiz hattından geçiyordu.

1917 YILI HAREKÂTI

Rusya’da ihtilâlin zuhuru ve çarlığın yıkılması harekâtı durdurmuş ve Rus Başkomutanlığı bütün dikkatini Alman – Avusturya cephesine çevirmişti.

Kafkas cephesi komutanlığı ise, müsait ahvalde harekâta girişmek kararını almış, 1916'da kararlaştırılan Musul'a taarruz plânına ait yapılması gerekli hazırlıklar yapılmamış ve bu taarruzdan ister istemez vazgeçmişlerdi. 1917 sonbaharında ise Kafkas cephesi kıtaatından çoğunu geriye almak mecburiyeti doğmuş ve bunların yerini Ermeniler almıştı. 1917 sonunda Bolşeviklerin iktidara gelmesi üzerine de cephede bulunan ve savaşı istemeyen Mujikler, muhasematı büsbütün terkedererek savuşmaya başlamışlardı.

Böylece gerek bu yılın sonunda, gerekse 1918 yılında muhasemat Türklerle Ruslar arasında değil, Rusların ayartıp silâhlendirdiği ve kışkırttığı Türkün de (*küfran-ı nimeti*) olan kanlı katil Ermeni sürüleri arasında devam etmiş, bu katil sürülerini atarak ilerleyen ordumuz istilâ edilen topraklarla beraber 1877-1878 seferinin kurbanı kutsal Kars yaylâsını da kurtarmıştı.

Bundan sonra Maverayı Kafkas istilâ edilmiş, Azerbaycan'a varılmış, Mondros Mütarekesi ile buralardan çekilmek mecburiyeti hasıl olmuştu.

Rus Bolşevik hükümeti iktidarı eline aldıktan sonra 9 Şubat 1918'de Brest – Litovsk anlaşması imzalanmış, Ruslar, Kars – Ardahan – Artvin ve Batum'u iade etmişlerdi.

MOSKOVA ANLAŞMASI

(16 Mart 1921)

1918 Mondros Mütarekesinden sonraki olayların arasında şarkta Gnl. Kâzım Karabekir komutasındaki ordumuzun Ermeni harekâtı, başlıca önemli bir bölüm teşkil eder. Büyük Millet Meclisi hükümetinin kurulmasından sonra Ruslarla aramızda 16 Mart 1921'de Moskova anlaşması imzalanmış, böylece:

1– Kars – Ardahan – Artvin, eski sahibi olan Türk millet ve devletine kesin olarak iade edilmişti.

2– Batum serbest liman olacak, Batum’daki Türklerin dinî ve millî haklarıyla her türlü tasarruf haklarına riayet edilecek ve idari muhtariyet verilecek; Batum yolu ile Türkiye’ye giden ve Türkiye’den gelen her türlü maddelerle ticaret eşyası gümrük resmine tâbi olmayacak, müşkülâtsiz ve her türlü tekâliften âzade olarak taşınacaktı. Türkiye, Batum limanından istifade hakkını muhafaza edecekti.

3– Rusya kapütülasyonların ilgasını kayıtsız ve şartsız kabul etmişti.

Bu anlaşma üzerine Türkiye ile Rusya arasında asırlar boyunca devam eden düşmanlığın ve Rusların kötü niyetlerini bittiği zannedilmişse de çok geçmeden Ruslar, maskeyi tekrar yüzlerinden çıkararak Çarlıktan daha korkunç bir Türk düşmanı olduklarını meydana vurmakta gecikmediler.

BÜYÜK SAVAŞ SIRASINDA İTİLÂF DEVLETLERİ ARASINDA TÜRKİYE’NİN PAYLAŞILMASI İÇİN YAPILAN ANTLAŞMALAR

İtilâf devletleri, büyük savaş sırasında Türkiye’yi paylaşmak için ilkin Rusya’nın teşebbüsü ile aralarında (*aşağıda sırasıyle kaydedeceğimiz*) antlaşmaları yaptılar. Bu suretle daha savaştan önce Türkiye’nin dostluk ve ittifakını reddederek zımnen anlaşmış oldukları bu konuda birer belge ile kesin kararlarını vermiş bulunuyorlardı.

Bunların Arap ülkeleri hariç, diğer kısımları tatbik edilemedi.

BİRİNCİ ANLAŞMA (4 Mart 1915)

Rusya müttefiklerine; (*ilkin Fransa'nın Petersburg Elçisine*) aşağıdaki hususları bildirmiş ve müttefikler bunları kabul etmişlerdi. Savaştan sonra:

- 1– İstanbul şehrini;
- 2– Karadeniz ve Çanakkale boğazlarıyla Marmara denizinin batı kıyılarını;
- 3– Midye – Enez hattına kadar Doğu Trakya'nın güneyini;
- 4– Anadolu'da Karadeniz boğazından Sakarya nehrine ve İzmit körfezinde tayin edilecek bir yere kadar olan sahayı;
- 5– Marmara adalarının, İmroz ve Tenedos adalarını Rusya alacak ve Rusya müttefiklerinin buralardaki haklarını koruyacak;
- 6– Arap istiklâli tanınacak;
- 7– İran'daki tarafsız nüfuz bölgesi Ruslara geçecek;
- 8– Afgan sınırı Rusya lehine değişecek.

İKİNCİ ANLAŞMA

(9 ve 18 Mayıs 1916 İtilâfları)

Âkid devletlerle kesin olarak uygulamak üzere

1– Rusya: Boğazlarla beraber İstanbul bölgesini ve Erzurum, Van, Bitlis, Muş, Trabzon bölgesini Sivas'a kadar alacak, İran'ın tarafsız kısmını İngiltere'nin almasına Rusya razı olacak;

2– Fransa: Suriye'yi, (*Kilikya'yı*) Adana vilâyetini ve Rus bölgesi ile sınır olan Gaziantep, Mardin ve Ayladağ –Kayseri – Akdağ – Yıldızdağ – Zara – Eğin – Harput “Elazığ” hattı arasındaki bölgeyi alacak.

3- İngiltere: Irak'ı, Filistini alacak, İngiltere'nin himayesi-
de bir Arap devleti (*Hicaz*) kurulacak, Hayfa ve Akka ile be-
ber İskenderun serbest liman olacak. Anadolu'nun Güney batı-
sında İtalya'ya ayrıca bir nüfuz bölgesi ayrılacak, Türkiye par-
çalanacak, Ermeni vesair Hristiyanlar himaye edilecek (!).

**III. Anlaşma: (Bu anlaşma öncekilere İtalya'yı da kat-
mak için yapılmıştır):**

Sean – Jan– Dömyen itilâfı (21 Nisan 1917) Rusya'nın
da muvafakat etmesi kaydı ihtirazisiyle:

A) Fransa ve Büyük Britanyanın 9 ve 18 Mayıs 1916 iti-
lâflarında müteakilen olur verdikleri hukuk ve imtiyazattan
İtalya dahi müstefit olacaktır.

İtalya ... maddelerdeki tedbire muvafakat eder. Beynelmi-
lel bölgenin (*Filistin*) ... sureti idaresi İtalya ile biltilâf teker-
rür ettirilecektir. İtalya İzmir'i bir serbest liman yapmayı taah-
hüt eder.

B) Arabistan Şibih ceziresi ile Kızıldeniz hakkında Fransa
ile İngiltere arasında münakid itilâf İtalya hakkında da kâbili
tatbik kabul olunur.

C) Savaşın sonunda: Mevzuubahis düveli muazzamadan
biris veya birden ziyadesi için, beherine Osmanlı hükümetinin
bir parçasını vermek ve bunlar arasında akdolunan anlaşmalar-
da derpiş edilen fevaidin heyeti umumiyesi kâbili istihsal ol-
mazsa bu takdirde Akdeniz muvazenesinin muvafıkı hak ve in-
saf bir surette muhafazası, 26 Nisan 1915 tarihli Londra misa-
kının 9. maddesine tevfikân, nazarı dikkate alınarak kezalik ne-
ticeî harbe göre Osmanlı vilâyetlerinin sureti taksimi hakkında-
ki itilâfat ve tebeddülât dahi böyle yapılacaktır.

D) Bu muhtıra, fikir ve mütalâası alınmak amacıyla Rus-
ya hükümetine de tebliğ edilecektir.

RUSLARLA YAPILAN SAVAŞLARI NİÇİN KAYBETTİK?

Kuvvet haktır. Kuvveti olan haklıdır.

Ruslarla aramızda cerayan eden savaşların hepsine birden kuşbakışı ve kısa göz attıktan sonra haklı olarak sorulabilir:

Bu savaşları niçin kaybettik? Evet niçin?.. Tarihin kaydettiği en parlak zaferleri, savaş sanatının en ideal örneklerini ve kurallarını yaratan Türkler olduğu halde bu mağlûbiyetler niçin?

Ecdadımız eski dünyanın üç kıtasının en güzel yerlerinde kıtalaşmış bir imparatorluğu kurarken önünde durulmaz, karşı koyulamaz bir sel gibiydiler. Onlar nasıl bir kudrete sahipti ki bu ileri hamleleri yapabildiler? Ahfat, bizler, bu kıtalaşmış imparatorluğu neden muhafaza edemedik de ecdadımızın ileri adamlarının baş döndürücü süratinin aksine olarak geriledik?

Bu gibi ve daha başka birçok örnekler sıralanabilir. Niha yet hepsinin yolu bir kapıya çıkar. Ecdadımız ileri bir adalet zihniyeti ve yaratıcılık dinamizmiyle hamlelerini yaptılar. Türk'ün üstün kabiliyetlerini Türke yabancı ve Türk'ün tabiat ve törelerine aykırı temayül, tabiat ve törelerden uzak tutular ve başarılı oldular.

Yapıcı ve yaratıcı ecdadın töre ve tabiatından fedakârlık eden ahfad, onun eserini muhafaza edemedi, geriledi ve gür leyeli Türk arslanı geniş sahayı bırakarak son kalesine geri çekildi. O, bu kaleden çıkış yapmıştı, yine vekarla buraya geldi ve ona saldıranlar son bir denemeye giriştiler ve fakat bu kalenin avlusunda darbelenerek geri döndüler.

Böylece; Sengotar'da duran (*Büyük akın*) da sonra, 1683'ün 2. Viyanasında başlayan (*Büyük geri çekilme*) Sakar-

ya'da durdu ve Türk'ü Sakarya'ya kadar takibeden kin ve garaz seli süratle geriledi. Akdeniz'in mavi sularına gömüldü. Ve Sakarya; uyanan, millî benliğine kavuşan Türkün kurtuluş ve yeniden hamle durumuna geçişinin balangıcı oldu.

Büyük akından evvel Türk kuvvetli ve dolayısı ile haklı idi.

Büyük akının durması ve büyük çekilmenin başlaması ile beraber Türk devletinin bünyesine ârız olan zaaf meydana çıkmıştı. Şimdi Türk zayıftı ya, artık haksızdı. Türk'ün kapısından nimet ve lûtf dilenenler, ondan aldıkları ihsanı, ondan gördükleri lûtf ve keremin şükranını ona köstek yapmaya çalıştılar ve yaptılar.

Hıristiyan Türk tebasının himayesini Türk kuvvetli iken kimse bir samur kürk telâkki etmiyordu ve Hıristiyan tebaa me-suttu ve âdil Türk'ün idaresine girmeye daha başkaları, Nemçe çerasının tebaası başta olmak üzere hepsi can atıyordu. Vaktaki, Türk devletinin zaafı meydana çıktı, o zaman, bütün aç çakallar ve sırtlanlar kendilerini kuvvetli ve haklı gördüler, ahu gözlü Hıristiyan tebaa ceylânın kurtancısı kesildiler.

Veyl zayıflara... Veyl mağlûplara...

Türk'ün kanıyla palazlanan, yağlanan Moskof enceği de ahtapotlaştı ve âhu gözlü Hıristiyan tebaa ceylânın yegâne ve en hayırperver (!) hâmisi kesildi ve Türk'e amansız bir hasım oldu.

Büyük akında, Büyük bozgunda olduğu gibi Türk-Rus harplerinde ve son kurtuluş hârikasında da muharebe meydanlarında vuruşan hep aynı insan, doğuyu, batısı, kuzey ve güneyi ile bareber Anadolu yaylâsının (*Kutsal Türk'ü*) idi. Türk insanı Anadolu yaylâsının bu yazıg çocuğu; topyekûn galibiyetlerde olduğu gibi, topyekûn mağlûbiyetlerde de fer-

den daima galipti. Hasımları ve bilhassa Mujik, onun çok d nuna idi. O,  st n insan meziyetleri “Tevazu, temiz ahl k ve temiz vicdan, tahammül ve feragat kabiliyetleri, arkadaşlık, fedakârlık, kahramanlık ve soğuk kanlılık hassaları, temiz bir dinî itikat ve üstün vatan sevgisi ve aile bağlılığı...” ile m temayiz idi.

Bu haller ona, daima hasmına üstün bir moral, manevî bir yücelik sağlıyor ve onun ferden mağlûp olmamasının asıl nedenini teşkil ediyordu.

Şimdi sorumuzu tekrar edelim: Madem ki Türk insanı bu kadar üstündü, o halde Türk harplerini niçin kaybettik?

Bu harpleri kaybettiren şeyler: o kadar çeşitlidir ki tahlil ve tetkikine bir ömür bile yetmez. Yalnız, ana hatları ile bu şeylerin ba lıcalarını kaydetmek ve ibretle üzerinde durmak ve düşünmek mümkündür.

1– Hükümdar hânedanının ve devlet ricalinin bozulması ve büyük adam denilebilecek çapta ileri g r  l , demir elli devlet adamlarının, komutanlarının zamanında yeti memesi.

Bu hal devletin iç ve dış siyasetinde gayesizliğe neden olmuş ve imparatorluğun idaresi, dizginsiz bir at ve dümensiz bir gemiye d nm  t .

Açık konuşuyorum: Sultan Orhan, Çelebi Mehmet, I. Murat, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim...  apındaki padişahların yerini korkak, ayya  veya deli veya kadınların elinde oyuncak, harp ve darpten, siyaset ve devlet idaresinden âciz padişahlar almış, büyük adına hakikaten lâyık hükümdarların yeti tirdikleri değerli ve idarî kudretleri yüksek devlet ricalinin yerine de “D nmeliğini ve devşirme-liğini unutmayan ve millî bir kin saikasıyla bilerek ihanet etmekten ve devlet bünyesini  ahs  menfaatleri uğruna tahrip-

ten” perva etmeyen vezirler geçmişti. Kudretli padişahlar zamanında da dönme ve devşirme vezirler yok muydu? Evet vardı. Fakat, hükümdar saçları karakterli ve herşeye nfız, mtekmil bir şahsiyet olarak tahtı işgal ettiği müddetçe onları istediı gibi dürüst çalışmaya mecbur edebilmişti. Sonra gelen padişahlar, ecdatlarının hakikî Türk evsafını kaybedince dönmeler, devşirmeler ve Türk asıllı olmayan vezirler devletin bünyesini yıkmakta detaya yarış etmişlerdi.

2– Bozulan rical, rüşveti ana sütü gibi (*hell*) addetmişler ve padişahlara, valide sultanlarla da bu illeti aşılamışlardı. Artık rşvetsiz hiç bir iş görülemez olmuş ve bu keyfiyet halkla devlet arasında gayri meşru, aşağılaştırıcı, korkunç bir ticaretin kapısını açmıştı.

Vaktiyle, Yavuz Sultan Selim Mısır’a giderken ödünç para aldığı bir musevinin oğlunu Yeniçeri ocağına kabul etmek karşılığında Yahudinin alacağı olan paradan vazgeçeceği bu yüce hkana teklif edildiği zaman, bunu şiddetle reddetmiş ve yahudi ile bunun teklifini arza cesaret eden şahıs padişahın gazabından ve dolayısı ile ölümden zor kurtulmuştur.

Halbuki bu mübarek dedeye katiyen lâyık olmayan bir torun, rüşveti su içer gibi yutmuş ve vaktiyle (*ırzı korunan*) yeniçeri ocağına birtakım serserileri – sırf bir düğünde kendisini eğlendirdikleri için – sokmakta beis görmemişti.

3– Padişahlarla ahlk zaafının başlaması bilhassa dönme ve devşirme vezirler üzerinde çok kötü bir etki yapmış, yöneticiler ahlksızlıkta hükümdar efendilerini fersah fersah geçmişlerdi.

Bu ahlâksızlık memleketin bünyesinde derin gedikler açmış, görev duygusunu öldürmüş, çalışarak yükselme sistemini, işi ehline verme kaidesini yıkmış ve devlet idaresinde “ne-

melâzımcılık, adamsendecilik, kese dolduruculuk” esas olmuştı.

4- Devlet makinesini yürütecek olanların bu derekeye düşmesi, memleketin bütün idare mekanizmasını çığrından çıkarak kendi mel’ un amaçlarını kuvveden fiile çıkarmak uğruna padişah ve vezirlerin orduyu siyasete ve kötülüklere âlet etmeleri kısa zamanda cihanın en disiplinli ve kudretli ordusunun temelinden bozulmasına neden olmuştı.

Ordu, bir milletin özü, milletin millî istiklâlinin, varlığının tek istinatgâhıdır. Bunu takdir edemeyenler, yeniçeri ocağının içine fesat ve ahlâksızlık sokmakla koskoca imparatorluğun yıkılmasını bilhassa çabuklaştırmakta, düşmanlara büyük bir hizmette bulunmuşlardır.

Türk ordusu bütün seferlerinde ve yüzlerce sene daima, az kuvvetle kendisinden sayıca kat kat üstün düşmanları yenmekle iştihar etmiş bir ordudur. Bu ordu, strateji ve tâbiye icaplarını hakkiyle takdir eden ve bu icapları sağlayacak lüzumlu kuralları yerinde ve zamanında tatbik edebilen komutanların sevk ve idaresi altında daima muzaffer olmuştı. Halbuki zamanla serdar diye orduların emir ve komutası ellerine teslim edilen şahıslar bir kukladan başka bir şey olamamışlar, demirelli ve üstün kafa kabiliyetli olmamaları yüzünden de muzaffer olma yol ve imkânlarını bulamadıkları gibi ellerine teslim edilen kuvvetlerin her şeyleri ile beraber en kötüsü, morallerine de bozmuşlardı.

Devletin bir timar ve zeamet kanunu, rejim veya sistemi vardı. Bu kanun veya rejim; elde edilen toprağı savaşta yararlık gösterenlere verir ve bunlar sefer zamanı yardımcı kuvvetleri, zamanımızın ihtiyat kuvvetleri gibi hazırlar ve çıkarırdı. Böylece ordu, kuvvetli bir “eyalet askerinden mürekkep bir

nevi ihtiyat" ile takviye edilirdi. Halbuki ahlâksızlık yüzünden bu sistem de bozulmuş, artık timar ve zeamet hak sahiplerine değil, hakkı olmayanlara, seferden kaçanlara satılır olmuş, ordunun bozulmasında bu hal de ayrı ve önemli bir neden teşkil etmişti.

Orduya hokkabaz, perendebaz, kumarbaz, çengi... ilâh ve ilâh... gibi şahıslar sanat erbabı, tüccarlar sokulmuş, disiplin mahvolmuş (*bini bir pamuk ipliği ile yedilebilen kuzu gibi muti ve fakat muharebe meydanında karşısında durulamıyan tanrısal bir kuvvet ve kudret kaynağı olan yeniçeri ve sipahiler*) birer haydut, birer zorba satıcı ve ahlâksız sürtüsü olmuştu. Buna rağmen, evet buna rağmen onlar, (*demir elli, yaratıcı ve vakur*) bir serdarın sevk ve idaresi altına girdikleri zaman yine iş görebileceklerini gösteriyorlardı. Çünkü karşılarında kendilerinden her hususta çok üstün olan düşmanlarına nazaran ferdi kabiliyet ve ırki meziyetleri itibariyle faik idiler. Bu cevherli askerin disiplin ve nizamının muhafaza edilmemesi ve serdarsız da kalması onu, muharebe meydanlarında topluca iş görmekten yani muzaffer olmaktan alıkoymuş, topyekun mağlubiyete götürmüştü.

1739 seferiyle bundan sonraki seferlerde bile sevk ve idaresiz, disiplinsiz ordularımız karşısında Rusların çektiğini bir Allah bilir. Ordumuzun bu perişan halinde de Ruslar (*her türlü üstünlüklerine rağmen*) başarılı olamamışlar ve ancak Rus ordusunu, Türk serdarlarındaki beceriksizlik zorla muzaffer etmişti.

Ordunun talimi terbiyesi de disiplini gibi berbat olmuştu. Talim ve terbiye, yaratılıştan kahraman olan Türk askerini kollu bükülmez bir kuvvet haline getirir. Bunun da temini üstün kaliteli subay ve komutan heyeti sayesinde mümkün olur. O

zamanlar subay ve emir komuta heyeti bozulmuş, eratın talim ve terbiyesine önem verilmez olmuştı.

Yeniçeri ocağının mevcudu bir zamanlar, defter üzerinde ulufe verilen 400.000 nefere yükselmiş ve fakat bir sefer vukuunda 20.000 kişi zor bulunmuştu.

Talim ve terbiye sayesinde neler olmaz? Talim ve terbiye sayesinde Malazgirt'te olduğu gibi 10.000 kişi 200.000 kişiyi; Sırp – Sındığında olduğu gibi 5 bin kişi 120.000 kişiyi; Niğbolu, Varna, Muhaç ve... pek çok olan göz kamaştırıcı diğer meydan muharebelerimizde olduğu gibi pek azlar ve azlar pek çokları yener, süpürür, yok eder. Yıldırım harbi, üstün bir sevk ve idare ile olduğu kadar bilhassa üstün bir disiplin ve talim terbiye ile de sağlanır. Halbuki, yeniçeri ocağının talim ve terbiyesi artık kalmamıştı.

Yeniçeri ordusunun sevk ve idaresi, disiplini, talim ve terbiyesi gibi teçhizatı da ihmal edilmişti. Devletin techizat için ayırdığı paralar kapanın elinde kalıyor ve bu hususta da ordu yaya kalıyordu. Vaktiyle en iyi silâh Türk ordusunda bulunur ve meselâ bir Türk kılıcı Venedik pazarlarında 10 bin duka altını ederken zamanla silâhlar da devletin mali itibarının belgesi olan parası gibi mağşuş bir hale getirilmişti.

Rönesans Avrupa âleminde yeni bir inkılâp yaratmıştı. Bu inkılâbın mahiyeti görülemedi, takdir edilemedi. Yeni fikirler, yeni, şeylerin doğuşu, maddi icatların tatbikat sahasına intikalinin de sağlamışlardı. Silâhlar değişmeye, ordu teşkilatı değişmeye başlamıştı, bunlar takib edilmiyor, eski teşkilât ve silâhlara da önem verilmiyordu ve üstelik baltalanıyordu. Bu hal de mağlubiyetlerimizin diğer bir nedeni olmuştu.

Bütün Rus–Türk seferlerinde Rusları galip duruma sokan ne talih, ne tesadüf, ne Rus sevk ve idaresi, ne Rus ordusunun

kahramanlığı, ne talim terbiye üstünlüğü ve ne de silâh mükemmeliyeti değil, sadece; bizim serdarlarımızın budalalıkları, cehaletleri, ordulara komuta etmeye lâyık olmayışları, ordu birliklerimizin de talim ve terbiye, geri hizmet ve ikmal hususundaki aşırı zaafı idi.

5– Rönesans Avrupa’da başka ve çok önemli bir inkılâbın da kapısını arkaya kadar açmıştı. Hürriyet anlayışının değişmesi. Bu anlayışın tekâmülü Avrupa’da da birdenbire olmadı. Fakat, Avrupa’da bu cereyan başladığı zaman biz bunu his bile etmedik. Tekâmül ettiği ve Avrupa devletleri bunu artık kanunlaştırdığı zaman farkına vardıkça da bu yükseltici nimete tatbikatta ancak 1877’de kavuşur gibi olduk ve bir gerileme ile 33 sene daha geri kaldık, ancak 1908’de bir daha kavuşabildik. Hakiki hürriyete ise, yüce Ata’nın Samsun’a çıktığı günden 19 Mayıs 1919’dan beri kavuştuk ve nihayet 1950 seçimleriyle de hürriyet anlayışımızın kemalini, demokrasi sisteminin de kuruluşunu gördük. İşte hürriyet anlayışını geliştirme ve kanunlaştırmaya işinde bu kadar geri kalışımız, Rus–Türk mücadelesinde ve diğer mücadelelerimizde yenilmemizin en büyük nedenlerinden biri ve belki de başlıcası olmuştu.

6– Rus–Türk savaşlarını kaybetmenin diğer bir nedeni de Rusya kurulur ve Türk illerini arka arkaya ele geçirirken lâkayd kalınması, yılanın küçükken ezilmemesi ve bilhassa Prut’ta sarılan Petro’nun hafif şartlarla salıverilmesi olmuştu.

İlk zamanlarda devletin büyük bir kuvvet ve kudret sahibi olması devlet yönetiminde Rusya’ya önem verilmemesine neden olmakla beraber, bu gururun ileriye görmekten, ileride Rusya’nın ne olabileceğini takdir etmekten onları alıkoymaması lâzımdı. Yalnız, Rusya artık etrafına saldıran bir devlet olarak sahneye atıldıktan sonra İsveç’e karşı hareketlerinde,

İsveç'in yalnız bırakılması ve bilhassa Prut'ta Rusya'nın ezilmemesi büyük bir isabetsizlik ve ileri görüşsüzlüktü.

7- Yine Rönesans büyük iktisadi inkılâplara yol açmış, büyük deniz ve kara keşifleri dünya ticaret âleminde geniş pazarlar kurmuştu. Bu iktisadî gelişmenin de dışında kaldık. Sonra kuvvetli zamanımızda çeşitli milletlere lûtf ve bir nevi dostluk nişanesi olarak verdiğimiz bazı haklar kapitülasyon zinciri halinde boynumuza geçirilmiş ve iktisadî inkişaflarımız kösteklenmişti. Bu da iktisadî darlıklar yaratarak, sanayimizin sönmesine yol açarak uğradığımız mağlûbiyetlere kendi yönünden başka bir neden olmuştu.

8- Buraya kadar sıraladığımız nedenler arasında dini tahrif ederek menfaate âlet etmek hususu da eklenebilir. Bilhassa İslâm dini, hürriyet ve adelet dinidir.

En geniş maksadı ile insan haklarını tanıyan, tekamül ve terakkiyi ilim ve fenni, çalışmayı mutlak tavsiye ve teyid eden, insan zekâsının tek olan Tanrı'ya şerik koşmaması (*Tanrı'nın insan için yarattığı şeylere tapmaması*) şartı ile yaratıcı faaliyetlerine geniş ufuklar açan bir dindir. İslâm dini, Allah'la kulu arasına girilmesine ve dinin bir cebir âleti olmasına, hürriyeti tahdit etmeye müsaade etmez. bunlar ve bunlar gibi daha yüzlerce, binlerce bir cemiyeti tekâmüle ulaştıracak değerli esaslara sahip olan İslâm dini; zamanla bir takım ser-seriler, meczuplar, menfaatperest ve kaçıklar tarafından istismar edilmiş, her yeniliğin adına bir günah damgası vurulmuştu. İslâm dinini ve dinî işleri idare edenler gerçek din adamı ve devletin başındakiler ilim ve kemal sahibi, dini anlayanlar oldukça devlet ve millet işleri üstün bir adalet zihniyeti ve dü-rüstlikle yürütülmüştü. Din adamları da devlet adamları gibi

kısırlaşıp cehalet deryasına dalınca din, menfaat ve geriliğe âlet edilerek memleketin çökmesinde bir âmil haline getirildi.

Buraya kadar en önemli oldukları kanaatiyle sıralanan maddeler Türk-Rus harplerindeki mağlûbiyet nedenlerimizin kökünün başlıca “adamsızlıktan, iş başına lâyük olanın gelmesinden, devlet makinesinin gaflet içinde yürütülmesinden ve ordunun lâyük olduğu değerde tutulmasından” doğduğunu göstermektedir.

Eğer böyle olmasaydı; *devlet idaresi evvelkiler gibi sağlam karakterli, bilgili insanların elinde bulunsa ve orduya da bilhassa disiplin ve talim terbiye, sevk ve idare konusunda önem verilseydi, eskiden olduğu gibi (yok etme) meydan muharebeleri yine birbirini takib edecekti.* Çünkü bütün Türk-Rus harplerinde Ruslar, bu gibi fırsatları bize sayılamıyacak kadar çok vermişlerdi. Bilhassa 1877–1878 seferinde elimize çok büyük fırsat geçmişti. *Ne çare ki II. Abdülhamit ve onun Yıldız’daki Harp Meclisini teşkil eden haris ve padişahın teveccühünden başka bir şey görmeyen kör olasıca teveccühü şâhâne budalası paşaları; savaş sahnesindeki komutanları şaşkına çevirip birbirine düşürdüğu gibi onların âtıl olanlarını harekete de geçirememiş, iş görecek olanları da “mevkilerimize geçerler, bize ekmek kalmaz” endişesiyle güç durumlara düşürmüşler ve mağlubiyete sürüklemişlerdi.* Plevne’de Osman Paşa, Doğu Anadolu’da Muhtar Paşa gibi...

1914–1918 harbi ise, bambaşka şartlar içinde, bilhassa dağınık ve acul bir sevküceyş ile yürütölmek istenmiş, asıl maksat Alman Başkomutanlığının yükünü hafifletmek olduğuunda her tarafta iş görmek arzusu ile dağılan kuvvetlerimiz, “sevk ve idaresizlikten ve keyfiyet noksanından” değil, maddî zaatlardan “açlık, techizat, silâh noksanlığı, muvasalatın

uzunluğu ve nakil vasıtalarının hemen yok denecek kadar azlığı, hayalperestlik” yüzünden mağlûp olmuşlar veya gerilemişlerdi. Bu ikmal zorluğu, büyük harbin bütün cephelerinde (iis olan İstanbul’a en yakın Çanakkale’de bile) hiçbir zaman ortadan kaldırılamamıştı. Büyük savaştaki Türk komutanları; mesleğin ve sanatın bihakkın ehli idiler ve ileri görüşlü idiler.

Hepsi ve fakat içlerinde bir teki, dünyanın nadir yetiştirdiği bir deha idi: Atatürk... O, ne çare ki büyük savaşın topyekûn sevk ve idaresini eline alamamış, ancak bazı cephelerde emir ve komutasını yüklediği Türk askerini en iyi dövüştürmüştü. O, tarihin nadir yarattığı bir serdar ve savaş sanatı ile beraber devlet idaresini de bilen komutandı.

Nitekim büyük harpten sonra kurtuluş mucizesini yarattı. O, insanları yaratacı yapmasını bilen bir baştı. Böylece I. Büyük Savaşta tam muzaffer olmamızı, dağınık ve düzensiz bir sevkülceyşe saplanmamız ve (*fakr—u zaruret*) hastalığı engellemiştii.

Artık iş işten geçmiş, bütün bu kara günler geride kalmış, giden gitmiş, olan olmuştur. *Bize gençliğe düşen iş, bu hâdiselerden lâıyk olan ibret dersini almak ve içimizden tüten hudsutsuz bir milliyet aşkı, vatan ve vazife sevgisi ile tükenmez bir çalışma enerisi sayesinde vatanımızı ve milletimizi, hepimizin yeminle de bağlı olduğumuz Cumhuriyet Devletimizi ATA’nın izinde Kemalizmin doktrinlerine göre istikbalin en kudretli ve zengin, kolu bükiülmez, varlıklı bir vatan ve milleti; hatırı daha çok sayılır bir devleti haline getirmektir. Bu yolda yürüyoruz, yürüyeceğiz ve bizi bu Sakarya hamlesinden hiçbir kara kuvvet geri döndüremeyecektir.*

Anadolu yaylasının kutsal Türkü ve kutsal toprağı en büyük saadet ve ikbale çoktan, pek çoktan hak kazanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1917 Rus ihtilâlinde zamanımıza kadar Rusya'daki Türklerin ölüm, dirim mücadelesi ve bunların bugünkü durumuna kısa bir bakış:

Timur'un kurduğu, Menekligiray'ın desteklediği, Baltacı'nın kurtardığı Rusya, ister kara Çarlar, isterse Kızıl Çarlar idaresinde olsun hep aynı Türk düşmanıdır. Rus emperyalizmi dün olduğu gibi bugün de aynı emeller peşindedir.

Doğu Türk illeri, 1534–1892 yılları arasında ve 358 yılda Rus boyunduruğu altına girdi.

Çarlık, Türkün istiklâline, malına, toprağına, hayatına sırsız bir gaddarlıkla kastedti. Onu, milliyetinden, dininden ayırmaya çalıştı, vicdanına ve kanına da hükmetmeye kalktı, başarılı olamadı. Böylece, 1917 yılına kadar Türkün millî istiklâli altında ve fakat millî şuuru öldürülemedi.

1917 Rus Bolşevik ihtilâli, çarlığın zulüm ve tahakkümü altındaki milletlere ve bu arada (*Kırım, Kazan, Astragan, Kırgız, Kalmuk, Kazak, Tacik, Türkmen, Buryat ve Moğol...*) bütün Türklere müstakil ve hür olduklarını ilân ediyordu. Hürriyete susamış olan Doğu Türkleri hasretini çektiği istiklâl ateşiyle yana yana yeni devletini kurmak ve lâıyk olduğu yükseltici hayat şartlarına kavuşmak üzere işe girişti. Rusya'nın her tarafındaki Türkler ve Türk illeri bu kutsal gayeyi sağlamak üzere harekete geçtiler.

TÜRKİSTAN (Doğu Türk İlleri)

Asya gibi mesafe ve saha bakımından uçsuz bucaksız bir kıtanın ortasında; büyük bir kısmı ovalık olan Türkistan, 5.200.000 kilometre karelik muazzam bir ülkedir. Kuzeyinde Sibirya; güneyinde Hindistan. Afganistan, İran; batısında Hazer denizi; doğusunda Çin'le sınırlanmıştır. bu öz Türk yurdu, iki büyük kısma ayrılır: Doğu ve Batı Türkistan.

Amuderya ve Siderya tarım suları en büyük akarsular olup bütün tâbileri ile beraber bölgeyi sular, hayat verir. Aral ve Lübnür göllerine dökülürler.

Türkistan'da ve doğu Türk illerinde 40 milyondan fazla nüfus yaşar.

Türkistan, Hint, Çin, İran, Efgan ve Doğu Avrupa arasında bir geçit sahasıdır.

Türkistan hudutsuz denilecek kadar geniş bir tarım kuvvetine maliktir. Dört mevsimi bütün şümuli ile ve doya daya yaşar. Her türlü toprak mahsulleri ve kültür tarım mahsulleri (*başta pamuk*) bol miktarda ve çok iyi kalitede olmak üzere yetişir.

Toprak, altın, gümüş, bakır, neft (*Emba bölgesi başta*), kömür ve diğer bir çok madenler bakımından da çok zengindir.

Dünya çapında önemli olan (*Karagöl*) derisinin "Astragan Kürk"ü beşiği ve kaynağı da Türkistan'dır.

Tarihte şanlı şerefli, ilim ve medeniyette göz kamaştırıcı bir azamete sahip olan Türkistan, bu öz Türk yurdu 18. yüzyıldan itibaren birtakım hanlıklara parçalanarak zayıflamış ve bu hal istilâya uğramasını kolaylaştırmıştı.

Rusların Türkistan'ı istilâlarından çarlığın yıkılmasına kadar millî istiklâlini kaybeden Türkistan'da bütün tazyiklere, gaddarlık derecesine varan katliamlara rağmen Rusların millî şuuru öldüremediklerini yukarıda kaydetmiştik.

I. Dünya Şavaşının başlaması ve bilhassa bütün Türklük âleminin ümit güneşi olan Batı Türk devletinin de merkezî devletlerle birlik oluşu, Türkistan'la beraber Rusya'daki diğer Türk ülkelerinin de kurtuluş ümit ve azimlerini kamçılıyordu.

Bilhassa Birinci Rus İhtilâlinde (1905), Türkistan Türkleri arasında iki zümre teşekkül etmişti:

1- Rus muhitinde yetişen münevver zenginler, bunlar softalar gibi kurtuluşu Rusya'ya bağılılıkta arıyorlardı.

2- Rustan ancak zarar gören ve her vakit durmadan isyan eden ahali ve bunun içinden yetişen münevverler. Bunlar tam istiklâl, hiç olmazsa bir muhtariyet istiyorlardı.

Bu münevverler, muntazam siyasî partiler teşkil ederek, sulh ve müsalemet yolu ile Türkistan'ın ve Doğu Türklüğünün kurtuluşunu sağlamak üzere harekte geçtiler. Bu hareketlerin müessir bir yönde gelişmesinde, Kuzey Türkleriyle, Türkistan ve Kırım Türkleri arasında iştiyar eden ve Türklüğe büyük hizmetler gören Tercüman Gazetesinin sahibi Gaspıralı İsmail Beyin ve diğer münevver Türklerin bilhassa Türkiye ile yakından temasa geçmeleri büyük bir rol oynamıştı.

Artık Rus hükümetinden haklarını arayacak, yüzyılların zulüm ve kahrından kendilerini kurtarmak arzusunu izhar edebilecek cesarete kavuşmuşlardı. 1906 Ocak ayında Kazan ve Kırgız Türkleri, bütün Türkistan ve Türklük için şu esasları kararlaştırarak Rus Başvekilline bildirdiler:

1- Din hürriyeti;

- 2– Rus göçünü durdurmak ve halka toprak sağlamak;
- 3– Damga usulüne tâbi olmadan göl ve ırmaklarda balık avlama hakkı ve otlaklara ait tahditlerin kaldırılması;
- 4– Ruslarla haklarda müsavilik ve tahriri sükûn kanununun kaldırılması, Devlet Dumasına mebus seçmek hakkı;
- 5– Aile işlerine nezaret etmek üzere kadılar tâyin edilmesi. Bu hususta pek önemli neticeler alınmamakla beraber Türkistan ve Türklük gizli ve açık her türlü ileri hamleler için her fırsattan istifadeyi göze almıştı.

Mollalar, hanlar (*bilhassa Buhara Emiri*) ve Rus tesirindeki münevverler, daima muhafazakâr bir zihniyet gösterdiklerinden millî isteklerde başarıyı tahdit ediyorlardı.

I. Dünya Harbi başladıktan sonra 1915 yılında Çar hükümeti, Türkistan’da doğrudan doğruya kendi idaresi altında bulunan yerlerde bir seferberlik yaparak halkı, amele olarak hizmete alacağını ilân etmişti. Rusların bu hareket tarzı:

1– Asker olmak şerefine lâıyk görülmeyerek amele olarak işe çağırılmak halkın millî duyguların inciltti.

2– Osmanlı Türk İmparatorluğunun Almanya ile müttefik bulunması halk arasında Ruslara karşı esasen mevcut olan husumeti körükledi.

Bütün bu muhalefetle rağmen, Rus Harbiye Nezareti 8 Temmuz 1916’de ahaliden amele toplanmasını emretti. Halkın moralini yanlış anlayan ve iyi kavrayamayan Rusların bu şekilde hareketleri, halkın galeyanını mucip oldu ve Ruslar beklemedikleri bu merdane reaksiyon karşısında şiddet gösterdiler ve 1916 isyanını kanlı bir şekilde bastırdılar.

1917 İHTİLALİ

1917 ihtilâli Doğu Türklüğü için kurtuluş fırsatını yaratan bir olaydı. Bundan istifade etmek üzere yer yer faaliyetler başladı ve mahallî devletler kuruldu.

Türkistan'ın mihrakını teşkil eden Buhara'da emir, millî kurtuluş işlerinde daima (*ceditleri*) yenilik ve mutlak kurtuluş taraftarlarını ezmek emelini güderek millî dâvaya ihanet etti.

1918 inkılâbında ise, müstakil Türk devletleri Bolşeviklerin mülâyemet siyasetleri ile gevşediler. Bu hal Bolşeviklerin “bütün milletin müstakil olmaları ve millî varlıklarına riayet edileceği” hakkındaki vaadlerine rağmen Türk yurtlarını istilâya hazırlanmalarına ve müstakbel istilâ hareketlerine önemli bir yardım yerine geçti.

Bilâhere Enver Paşanın da katıldığı ve uğrunda canını verdiği, Enver Paşadan sonra Hacı Sami Beyin idare ettiği mücadele ve bütün Türkistanlı ve Türkiyeli Türklerin gayretleri boşa gitti. Bolşevikler, millî istiklâl hareketini kanlı bir şekilde söndürdüler ve Doğu Türk illerini parçaladılar.

Böylece Doğu Türk illeri:

İdil-Ural, Başkırt, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan gibi sözde cumhuriyetlere bölündü. Harbine ayrı alfabe, ayrı tarih ve ayrı her şey uyduruldu.

Bolşevikler bütün Doğu Türk illerinde Çarlığın zulüm ve gadrini gölgede bırakacak bir terör ve dehşet siyaseti ile Türk halkının varlığını söndürmeye giriştiler.

Türklerin ellerinden topraklarını aldılar, Ruslaştırmayı çabuklaştırmak üzere Rus göçünü artırdılar.

Türk halkını topyekûn katliam etmekten ve sürmekten ve sürgün yerlerinde açlıktan öldürmekten çekinmediler.

Bir de pamuk siyaseti ortaya attılar. Mahut ve hiçbir zaman hayal hanelerinde yarattıkları neticeleri vermeyen 5 yıllık plân illetini buraya da musallat ettiler. Halk buğdaysız bırakıldı. Pamuğu elinden alınan halka, pamuğun onda bir değerini bile bulmayan buğday verilerek açlığa mahkûm edildi.

Bütün bunlara rağmen, kurtuluş için başlayan basmacılık hareketini engizitörlere rahmet okutacak bir şiddetle boğdular. Aldatma, uyuşturma, yok etme, iman ve vicdanlarına bile musallat olmak suretiyle inletilen Doğu Türkleri, elîm felâketleri içinde millî şuurlarını kaybetmemeye çalışarak II. Dünya Savaşına ulaştılar.

KUZEY KAFKASYA

Kuzey Kafkasya; kuzeyde Kuban ve Kuma ırmakları, güneyde Azerbaycan–Gürcistan, batıda Karadeniz, doğuda Hazer denizi ile çevrilmiştir. Yüz ölçümü 175.000 kilometre kare, nüfusu da 4.300.000 kişidir ve milliyetlere bölümü şöyledir:

% 68.4 2.930.000 Çerkez, Türk

% 16.3 700.000 Rus

% 7.4 320.000 Ukraynalı

% 6.0 260.000 Alman, Rum, Polonyalı vs.

% 1.9 90.000 Ermeni.

Nüfusun böyle karışık olması, Rusya'nın muhaceret politikasının bir neticesidir. Çerkezlerin çoğunluk teşkil ettikleri bölgeler şunlardır:

Dağıstan, Çerkez–İnguş, Kuzey Ossetin, Kabardin, Balkar ve Orcunikitse Terekale (*Vladikafkas*)'nin güney kısmı. Buralarda Çerkezlerin oranı % 95'dir.

Kuzey Kafkasya'nın tarihi çok eskidir. Herodot ve Strabon gibi tarihçilere göre, Karadeniz bölgesinde yaşayan (*Skytho – Sarmat = İskit – Sarmat*)'lar kuzey Kafkasyalıların atalarıdır. Bu halk Türk boylarındandır. V. ve VI. yüzyıllarda Kuzey Kafkasyalıları (*İran – Ustrum*) muharebelerine iştirak etmişlerdi. Bizans İmparatoru Justinyen zamanında hristiyanlaştırılmalarına çalışılmışsa da başarılı olunamamıştı. VI-II. yızıyıda Araplar Kuzey Kafkasya'ya girmişler, önce geri atılmışlarsa da 50 yıl sonra tekrar Azerbaycan üzerinden Kuzey Kafkasya'ya girerek 728'de Dağıstan'ı fethetmişler, İslâmlığı aşılamışlar ve memleketi tanzim ederek idaresini yerli hâkimlere bırakmışlardı. Emevi Hilâfetinein çökmesinden sonra, Dağıstan bir müddet Arap idaresinden çıkmış, az sonra Abbasi Hilafetinein iktidara geçmesinden ve İslâm genişlemesinin tekrar hızlanmasından sonra Abbasi Hilâfetine bağlanmıştı.

11. yüzyılda İslâmlık bütün kuzey Kafkasya'ya yayılmış ve bu din birliği muhtelif kabilelerin birleşmesine yardım etmişti.

Kuzey Kafkasya'nın ikdisadî faaliyeti de eskiden beri önemli bir durum arzeder. Çok eskilerde Yunanlılar ve Türkler, 12. yüzyılda Cinevizler, Araplar ticaretin ve iktisadi durumun gelişmesinde önemli rol oynamışlardı. Cinevizler memleketi soymakta çok kurnazca hareket etmişler, bunların soygunculuğuna Moğol istilâsı da engel olamamıştı. Ancak, 15. yüzyılda İstanbul'un Türkler tarafından zaptı üzerinedir ki memleket bu ticaret ve iktisad soyguncularından kendisini kurtarabilmişti.

Timurlenk'in Altınordu devletini yıkmasından sonra canlanan Rus tehlikesi başladı. Kurulan Rus Çarlığı her tarafa sal-

dırıyordu. Kazan ve Astragan'ın (1556) işgalinden sonra Moskova, Kuzey Kafkasya'nın en yakın komşularından birisi olmuş ve buranın işlerine karışmaya başlamıştı. Başlangıçta Rusların Kuzey Kafkasya'ya tahakküm etme teşebbüsleri neticesiz kalmıştı. 1606'da Boris Godunov, Kafkasya'ya karşı giriştiği teşebbüslerde başarı kazanamayarak yenilince, Rusya, bir yüzyıldan fazla bir zaman için istilâ isteklerinden vazgeçmeye mecbur olmuş; ancak Deli Petro tekrar etrafa dalaştığı sırada Kuzey Kafkasya'ya da saldırarak Derbent'e kadar ilerlemişti (1722). Petro, Derbent'e girebilmişse de Kuzey Kafkasya ve Azerbaycan kuvvetleri tarafından geriye atılmış ve Karadeniz'den Kafkasya'ya girme teşebbüsü de başarılı olamamıştı. Daha sonra 18. yüzyılın sonuna doğru Ruslar, siyasi durumlarını düzelttikten ve 1774 de Türkiye'den Karadeniz'de hareket etme imtiyazını aldıktan sonra Kuzey Kafkasya'ya ağır basabilmişlerdi. 1792'de Suvorov Nogayları imha etti. Diğer milletleri de aynı âkibet bekliyordu.

Rus istilâ hareketlerinin azıttığı zaman Kafkasya'da "Mürideyn" cereyanı meydana geldi. Rus tehlikesi karşısında bu cereyan bir "milli mistizm" olarak Kuzey Kafkasyalıları milli harekete ayaklandırarak birleşmeğe sevketti. Artık 4 milyon kahraman Kuzey Kafkasyalı, gözü kan ve ihtiras ateşiyle dönmüş ve kararmış milyonlarca Rusa karşı durmak zorunda idi. Bu bir avuç ruhu ve imanı temiz insan, Ruslarla yaptıkları kanlı muharebelerde sayılarıyla ölçü kabul etmeyecek başarılar kazandılar. Milli hareket, imamlar tarafından sevk ve idare ediliyordu. Böylece imamlar idaresinde Kuzey Kafkasyalılar, ilk defa gönülleri tutuşturan bir yaşama azmiyle birleşmişlerdi. Kahraman Şeyh Şâmil bu hareketin liderliğini ele aldığı zaman, kurtuluş mücadelesi en şiddetli noktasına ulaştı.

1828–1829 seferinin sonunda Ruslar, Türklerden Adige'yi alınca; Şeyh Şâmil üç sene içinde Rusya'ya karşı her taraftan yardım ümitleri kesilerek kurduğu küçük ve metin mücahitler ordusu ile karşı koymaya devam etti. Ruslar bu kuvvetleri yemediler. 1840'da 200.000 kişilik bir ordu göndermişler, 1856'ya kadar bir netice alamamışlardı. Fakat ancak, 1864'de 300.000 kişilik bir ordu ile millî hareketi sarsabilmişlerdi. Bu muazzam ordulara karşı duran kahramanlar ise ancak, yüzler ve nihayet 3–5 bin rakamıyla sayılacak kadar azdı.

Şeyh Şâmil (1834–1859), aynı zamanda din ve devlet adamı idi. Kuzey Kafkasya'nın maddi ve manevi güçlerini aynı amaç üzerine toplayarak yıllarca mücadele etti. Mali durumunun imkânlarından faydalanarak hukukî ve idarî adalet sayesinde başarılı olmaya çalıştı. Bu büyük adam ve temiz ruhlu, temiz imanlı yurttaşları, dışarıdan ufak bir yardım bile görmemişlerdi. İngiltere bu memlekete karşı bir alâka göstermişse de (*Gircassian Committee*) kurumu pozitif bir netice sağlayamamıştı.

Bu durum Rusya'ya memleketi işgal ederek 1,5 milyon Çerkezin varını yoğunu terkedip Anavatan Türkiye'ye ilticalarına neden olunca Londra'da Çerkezler için para toplandı ve İngiltere'nin bu memlekete karşı sempati hududunu geçmeyen alâkası hiç eksilmedi.

Kuzey Kafkasya halkı, Ruslar tarafından Ruslaştırma siyasetine tâbi tutuldu ve millî hareketler şiddetle takib edildi, elebaşları Sibirya'ya sürüldü. Bundan dolayı devamlı olarak ayaklanmalar oluyordu. Bu mukavemet ve ayaklanmalar, 1877 – 1878 Türk–Rus harbi sırasında bir muharebe şeklini aldı. 1905–1906 ihtilâli mukavemetin ne kadar şiddetli olduğunu gösterdi ve bu mukavemet 1917'de had şeklini aldı.

1917 Mart ayında Vladikafkas = Terekale’de “Kuzey Kafkasya ve Dağıstan milletleri konferansı” toplandı. Bunun amacı, memleketin milli birliğini tebarüz ettirmektir. 1917 Ağustosunda toplanan ikinci kongrede ise, Kuzey Kafkasya müstakil bir devlet olarak Rus federasyonuna kabul edildi ve kendisine bir parlamento, bir senato verildi. Bir anarşiyi önlemek için hükümet, kuzeydeki Kazak ve Kalmuklarla bir Güney Doğu Birliği meydana getirmek istemişti. Petersburg (*Leningrad*)’ta Bolşeviklerin iktidar mevkiine geçmesi, bu plânın gerçekleşmesine engel oldu. Kuzey Kafkasya hükümetinin Bolşevikleri tanımaması çabucak bir ihtilâfa sebebiyet verdi. Bu durumdan dolayı ve ülkenin Sovyetler tarafından tehdit edilmesi karşısında Kuzey Kafkasya, diğer Trans Kafkasya devletlerinden daha evvel Rusya’dan ayrıldı. 1 Mayıs 1918’de bu ayrılış resmi oldu ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Türkiye ile bir dostluk paketi imzaladı.

Almanya ve Türkiye ile müttefikleri yenilince yeni devlet, siyasetini değiştirmek zorunda kalmış, İngiltere’ye dönmüştü.

İngiltere, eskiden beri Çerkezlerle karşı sempati beslemekte idi. Çerkezler de İngiliz tavsiyelerini dikkat nazarına alarak müttefiklere ve Denikin’in beyaz ordusuna yardım etmeye, İngiltere’nin Denikin’le irtibatına muvafakat etmişlerdi.

Kuzey Kafkasyalılar, böylece her tarafa karşı müdafaa ettikleri topraklarını beyaz orduya karşı açacaklardı. İngiltere, General Thompson vasıtasıyla, Denikin ordusunun dostça hareket edeceğine ve memleketin iç siyasetine karışmayacağına dair teminat vermişti. Fakat Denikin ordusu memleketi girdikten sonra Kuzey Kafkasyalılar bu ordunun memleketi işgal etmek emelinde olduğunu görünce, yaptıkları hatayı anlayarak

müttefiklere müteaddit protesto notaları göndermişler ve müdahale etmelerini talep etmişlerdi. Müttefikler bu notalara cevap vermediler ve İngiltere'nin Denikin ordusu yanındaki mümessili Albay Ravlindson, "halkın beyaz orduya itaat etmesini isteyerek, davetin yerine getirilmesinin müttefiklere karşı düşmanlık telâkki" edileceğini ilân etti.

Bolşeviklik hiçbir zaman esas Kafkasyalılar arasında taraftar bulamamış, ancak, muhacirler ve cephelerden dönen askerler bu doktrini benimsemişler, milli düşünceye sahip halk ise onu daima reddetmişti. İçerden tesir yaratamayacağını gören Moskova, Çiçer'in vasıtasıyla Kuzey Kafkasya Cumhuriyetini ve onun daha çok din adamlarından müteşekkil hükümetini tanımıştı. Bu tanıma, memleketin Rusya'ya karşı olan şüphelerini dağıtmış ve bu hal Bolşeviklere 1920 nisanında zayıflamış, iradesi kırılmış olan memleketi âni olarak işgal edebilmeyi sağlamıştı. Ruslar, millî hükümeti derhal yıkmışlardı. Bunun üzerine, 1920 ağustosunda halk ayaklanmış, silâhsız, hariçten yardım görmeksizin bir yıl kadar kuvvetli Kızılordu'ya mukavemet ederek çok ağır zayıat verdimişlerdi. Fakat nihayet yenildiler. Herhangi bir yeni ayaklanmayı önlemek amacıyla Sovyetler, millî, dinî, mahallî ve iktisadî sahalarda ezici tedbirler almışlar ve merkezleştirme, Ruslaştırma gayelerini memleketi parçalamakla tahakkuk ettirmek istemişlerdi. Parçalama ve böylece hükmetme hususunda Ruslar, hiçbir millet üzerinde bu kadar ağır bir tecrübeye girişmemişlerdi.

1920'de Kuzey Kafkasya iki müstakil cumhuriyete ayrılmıştı: Dağ Cumhuriyeti ve Dağıstan.

1920'de Dağ Cumhuriyeti muhtelif ve müstakil parçalara ayrıldı: Kabardin – Çerkez, Kabardin – Balkar, Çerkez – Adige.

1942’de Dağ Cumhuriyeti lâğvedildi ve yerine Kuzey Ossetin ve İnguş ili müstakil cumhuriyetleri kuruldu. Dağıstan uzun bir müddet nisbi bir muhtariyet muhafaza edebildi. Moskova’nın bütün müdahalelerine şiddetli ayaklanmalarla cevap veriliyordu. Hattâ 1926–1927 kışında memleketin 3/4’ü Sovyet işgalinden kurtarıldı. Bunun üzerine Moskova yeni bir metod kullandı.

Esasında elverişsiz olan birçok sanayi merkezleri kurdu ve buralara binlerce Rus amelesi gönderdi ve bu suretle GPU’nun baskısı arttırılmış oldu. Ayrıca yeni yeni askeri kıtalar da gönderildi. Ancak, 1931’de Dağıstan Cumhuriyetini Sovyetler Birliği’ne ithal etmeye başarılı oldular. Kuzey Kafkasya halkı, milliyet (!) ve dillerine (!) göre birçok kısımlara ayrıldı. Her biri için ayrı bir alfabe, bir edebiyat dili, bir basın uyduruldu ve bu suretle meydana gelmekte olan kültürel birlik baltalandı.

Halk, kültürel bir merkez kurmaya ve memleketlerini birleştirmeye çalıştı ise de başarılı olamadı. Çarlık Rusyası ile başlayan muhaceret ve Ruslaştırma siyaseti devam ettirildi. Rus dilinin milli dil haline getirilmesine çalışıldı.

Bunun neticesi: Milli mukavemetin bir derece daha artması ve GPU’ya karşı mücadelenin teşkilâtı bir şekil alması oldu.

Kuzey Kafkasya’da komünist partisi üyelerinin sayısı 1931 yılında Abazistan ve Güney Ossetin hariç, 13.388 idi. Bu da 2.830.000 olan nüfusun yüzde 0,047’sidir. Kadın âzaların sayısı da 2.305 yani yüzde 082 idi.

Sovyet propagandası, bu elverişsiz zeminde çok zorluğa uğradı ve 1931’de komünist enternasyonalı; İmam Şâmil’in,

dağ ameleleri hareketinin tarihi önderi olduğunu yaymaya başladı.

1937'de yapılan temizleme hareketleri bâriz bir siklet merkezi vücuda getirilerek Kuzey Kafkasya'da özel bir sertlik ve şiddetle tatbik edildi, binlerce Kuzey Kafkasyalı öldürüldü, sürüldü. Böylece Kuzey Kafkasya da II. Dünya Harbini elim bir durumda idrak etti.

AZERBAYCAN

Azerbaycan Sosyalist Cumhuriyeti, Hazer denizi kıyısında Trans Kafkasya'nın doğu kısmını kaplar. Bu cumhuriyet; coğrafi ve etnografik bakımlardan Azerbaycan adıyla adlanan toprakların ancak bir bölümünü teşkil eder. Kendisine bağlanmış olan müstakil Nahcivan Cumhuriyetiyle (1926'da 5088 kilometrekare, 105 bin nüfus, yüzde 85 Azerbaycanlı, yüzde 11 Ermeni, yüzde 1,7 Rus) Dağlık Karabağ Cumhuriyeti (4200 kilometrekare) dahil (86.000 kilometrekare) toprak işgal eder. Halbuki, İran'a bağlı olan Azerbaycan'la 104 bin kilometrekare olması icab ederdi. Nüfusu 1939'da 3.209.727 idi. bunun Yüzde 85,5'u Müslüman olan ve bir çok kabilelere ayrılan Kaçar, Şahsever, Kaşkai, Allahverdi, Karakoyunlular, Azerbaycan Türklerinden müteşekkildir.

Bundan başka nüfusun yüzde 6'sı Ermeni (!), yüzde 9,5'u Rus, yüzde 4'ü de çeşitli milletlerdendir.

Dağlık Karabağ Cumhuriyetinin nüfusu (158.000) haksız olarak tamamen Ermeni itibar edilmektedir.

Azerbaycan'ın millî dili Türkçedir. Başkent Hazer denizinin en önemli limanı olan Bakû'dur.

Ülke çok mümbit ve toprakları zengindir. Azerbaycan Amerika'dan sonra dünyanın en zengin petrol kaynaklarına sahiptir. Bu durum, ülkeye büyük bir siyasi önem vermektedir.

Ülkenin tarihi; 14. yüzyıla kadar İran'da hüküm süren Türk saltanat tarihine bağlıdır. Azerbaycan, İran'da Türk saltanatının ara bulması üzerine müstakil olmuştur.

Azerbaycan bir zamanlar Midya'ya bağlı idi ve ancak Di-atok zamanında bağımsız Satrap'lık olmuştur. İranlılar, (*Sasaniler*) zamanında Romalılar ve Araplara karşı yaptıkları muharebeler neticesinde çok kuvvetli bir devlet kurmuşlar ve Azerbaycanlılar da Sasanilere tabi olmuşlardı.

Beşinci yüzyılda Sasani devletinin bir eyâleti haline giren Azerbaycan; İran devleti Araplara Kadisy'e'de yenildiği zaman Arap idaresine geçti ve İslâmiyeti kabul etti.

Araplar Azerbaycan'da devamlı bir hâkimiyet kuramadılar. Diğer taraftan İran'da da yüzyıllarca iç muharebeler oldu. Bundan dolayı Azerbaycan nisbeten rahat kalmış ve kültürünü inkişaf ettirmek fırsatını bulmuştu.

Azeri kültürü en yüksek derecesine Pehlivaniler ve Şirvan Şahları zamanında erişti. Bunu o zamandan kalan muhteşem mimari eserler göstermektedir. İran ve Gürcistan'da kültür, Moğol istilâsıyla mahvolmuştu. 13. yüzyılda Cengiz Hanın ve daha sonra Timurlenk'in devamlı taarruzları vâki olmuş ve Azerbaycan'daki kültür gelişmeleri de duraklamıştı.

Moğol istilâsından sonra azerbaycan, İranlılar tarafından tekrar işgal edildi. Türk olan Şah İsmail Safevi (*ölümü 1523*); Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı fethetmişti. Yalnız Azerbaycan'ın İran'a bağlılığı asla kuvvetli olmamıştı. Bu sırada Şii İranlılarla Yavuz Sultan Selim'in idaresindeki Sünni Osmanlı Türklerinin arasında başlayan mücadele Çaldıran'da İran'ın hezimetini ile neticelenmiş ve bütün Azerbaycan batı Türklerine bağlanmıştı. Türk – İran mücadelesinin devam ettiği 150 yıl içinde Azerbaycan iki tarafın işgalleriyle elden ele

geçmiş, hudutları durmadan değişmiş ve büyük devletlerin muharebe ve çatışmalarına alan olmuştur. Bu durum, Rus çakalının gittikçe tüylenerek etrafına saldırmaya başladığı zaman bütün bütün karıştı.

XII –XV. yüzyıllarda Türk –Moğolların idaresi sırasında Rus çeteleri, Çin – Bizans ve Rusya – İran yolları üzerinde bulunan Azerbaycan’a baskınlarda bulunuyorlardı. O zamanlar Türkiye’ye tâbi olan Şirvan’la Gürcistan bu çetelerin tehlikesine karşı tedafii bir anlaşma imzalamışlardı. Şirvan Şahı komutasındaki kuvvetler 70 gemiden mürekkep bir Rus filosunu Baku limanında tahrip etmişlerdi. Diğer taraftan eskiden beri muhtelif hanlıklar, gerek Rusya, gerekse İngiltere ile ticari münasebetlerde bulunmuşlardı ve Şamahide bir ticaret şirketi kurulmuştu. Bu ticareti Rus çeteleri daima baltalamışlar, hattâ Şamahî’yi de soymaya teşebbüs etmişlerdi.

Deli Petro Kafkasya’yı, Asya’nın kilidi olarak telâkki ettiğinden istilâ plânlarının ilk merhalesini Azerbaycan teşkil ediyordu. Çar, Hazer denizi civarını ve Bakû’yü işgal etmek istiyordu. 1715’de Hazer denizine kadar varmış ve orada Petrovoks şehrini kurduktan sonra Derbend’e gitmişti. Kıtalarının bir kısmı Bakû’ya kadar ilerlemiş, fakat orada Azerbaycanlıların sıkı bir mukavemeti ile karşılaşmıştı. Daha sonra Deli Petro’nun yapamadığını II. Katerina yaptı. Mehmet Ağa Hanın Çerkezistan’a taarruz etmesinden istifade eden II. Katerina; kıtalarıyla Kuba, Bakû, Şeki, Şamahî ve Karabağ Hanlıklarını işgal etti. Fakat bu defa da Ruslar tutunamamışlardı. Bundan başka Azerbaycan ahalisi, büyük bir milliyetçilik göstererek birçok ayaklanmalardan sonra İranlıları da kovmuşlardı. Nihayet 1801 yılında Rusya Gürcistan’ı ilhak etti. 1802’de Gürcis-

tan'ın Rus valisi, Gence Hanını çağırarak kendisinden ülkesini teslim etmesini istedi. Türk Gence'nin Gürcistan'ın bir parçası olduğu iddia ediliyordu. Bu talebi reddeden han, büyük bir kahramanlıkla üstün Rus kuvvetlerine karşı senelerce dayandı. Azerbaycanlılarca insan takatının üstünde bir kahramanlık ve mukavemet gösterilmiş, Gence ancak 2 yıllık bir muhasaradan sonra Ruslara teslim olmak mecburiyetinde kalmıştı. Ruslar Gence'nin temiz adını Elizabetpol koyarak kirlетtiler.

1806'da bütün Azerbaycan Hanlıkları fethedilmişti. Fakat Dağıstan'da ve Derbent'te ayaklanmalar devam ediyordu. Ruslar 1828'de İranlılarla savaştıktan sonra Türkmen çayı anlaşmasıyla Azerbaycan üzerinde hâkimiyetlerini sağlayarak İran'dan güney Azerbaycan'a ait bazı toprakları da koparmışlar ve İranlıların Azerbaycan'a yardım etmeyeceklerine dair söz almışlardır.

Rusya'nın merhametsiz ve haince siyaseti karşısında yer yer şiddetle mukavemet eden milliyetçi guruplar doğdu. Ruslar bir türlü bu mukavemeti kıramıyorlardı. Kahraman Şâmil'in dillere ve tarihlere destan olan şahane mücadeleleri, Rusların en çok yormuş ve bu da Azerilerin daima, mücadele etme güç ve gayretlerini arttıran bir örnek olmuştu.

Ruslar, her girdikleri yere Rus muhacirleri getiriyor ve yerli halkın aleyhine olarak yerleştiriyorlardı. Bu hal azerbaycan'da huzursuzluk doğurdu. İktisadi ve kültürel faaliyet sekteye uğradı. Bu arada Azerbaycan'a leş kargası gibi üşüşen yabancılar Bakû'da Roçild ve Nobel gibi sermayedarlar başta olmak üzere petrol alanlarına sahip olmaya başlamışlardı. XIX. yüzyılın sonunda Rusya'da yapılan sosyal ve ekonomik reformlar, Kafkasya'nın Müslüman ve Türk bölgelerinde ka-

tiyyen uygulanmamıştı. Burada uygulanan siyaset daima soy-mak, imha va tahrip etmek siyaseti idi.

19. yüzyılın 2. yarısında millî hareketler neticesinde, Rus-ya'ya karşı mukavemet bir derece daha arttı. Azerbaycan'da milli bir edebiyat doğdu. Hiçbir Müslüman memleketinde ti-yatro henüz oynanmadığı bir sırada Azerbaycan'da tiyatrolar kurulmuş, batının büyük edip ve mütefekkirlerinin eserleri oynandığı gibi, yerli müelliflerin ve bilhassa edip Ahuntza-de'nin eserleri de oynanmaya başlanmıştı. Bu edebiyat açıkça Rus aleyhtarı bir şekil alınca, Ruslar buna karşı derhal faali-yete geçerek kültür, millî inkişaf ve birleşme hareketlerini in-safsızca boğmaya girişmişlerdi. Bu hareketi Azerbaycan'ın petrollerini kendilerine tamamen maletmek arzusu özellikle destekliyordu.

Sonraları Rusya, İngiltere ve Fransa arasında Musul pet-rolleri için gizli tartışmalar olmaya başlayınca İngiltere'nin Kafkasya ile ciddi olarka ilgilenmeye başladığı görüldü. Bu-nun nedeni, Kafkasya'nın Hindistan'ın kapısı addedilmesi idi. Fransa, Roçild'in Bakû'ya yatırılan sermayesi yüzünden işe burnunu sokmakta idi. Rusya ise bugün olduğu gibi o zaman da İran'a göz dikmişti ve Kafkasya'da yabancı sermayesiyle desteklenen Rus aleyhtarı cereyanlardan gocunuyordu. Önce çok sıkı olan sansür Rusya'nın Japonya'ya yenilmesinden sonra (1905) gevşedi. Fakat Rus ihtilâl efkârı Azerbaycan'da yayılınca Stolpin zamanında hükümetin baskısı yine çok arttı. Almanya'ya karşı kurulan İngiliz-Rus ittifakı ise durumu ka-tiyyen değiştirmede ve Azerbaycanlıların muvakemeti artma-ya başladı. 1905 ihtilâlinde Azerbaycanlılar Ruslarla hukukî ve siyasî müsavat taleb ettiler ve ileride Rusya çökünce de bu talepleri tam bağımsızlık olarak yükseldi.

Tarihî bakımdan önemli olan nokta, İran hakkında İngiliz-Rus anlaşması ve İran'ın İngiliz ve Rus nüfuz bölgelerine ayrılmasıdır. Bu anlaşmayı müteakip Ruslarla İranlılar arasında 1907'de yapılan anlaşma, Azerbaycan'ın bütün hareketlerine sed çeken bir mahiyet arz etmekle beraber, İran Azerbaycanı'na da Rus nüfuzunu soktu. Rus kızıl ihtilâli üzerine Troçki, İran'ın Moskova elçisine: "Rusya'nın İran üzerindeki bütün nüfuz ve haklarından vazgeçtiğini" bildirdi. Gûya Rusya bu suretle İran Azerbaycan'ından ve İran petrollerinden vazgeçerek petrol savaşından çekilmiş oluyordu. Bu hal uzun sürmedi, 1921'de menhus bir anlaşma, Ruslara İran üzerinde durup dururken Rus nüfuzuna ve müdahalelerine kapı açacak hakları tanıdı. Nitekim bugünkü bütün kargaşalıkların iki yüz-lü siyaset ve dolapların nedenini bu anlaşma teşkil ediyor. Çünkü İranlılar 1921 anlaşmasıyla betbaht kuzey Azerbaycan'ın feci akibetine Kuzey İran ve İran Azerbaycan'ını da bilerek bilmeyerek feda etmişlerdi (*İran bu anlaşmayı 1949 yılının ilk aylarında feshetti*).

Rus kızıl ihtilâli esnasında Kafkasya'lar arası federal bir cumhuriyet kurmak tecrübesi başarısızlığa uğradığından iki gün sonra (28 Mayıs 1918) Azerî Millî Meclisi, Azerbaycan Cumhuriyetinin istiklâlini ilân etmişti. Yeni devleti Ermeni ve Rus zulmünden, yetişen Türk orduları kurtarmıştı. Yeni Azeri Türk devleti ilk zamanlarda çok zayıftı. Azerbaycan Cumhuriyeti, Türkiye'nin himayesiyle meydana gelmişti. Merkezî devletler yıkılınca Kafkasya'da da yeniden petrol entrikaları başladı. Troçki'nin İran hakkında yaptığı demeç ve Rus milletlerinin her birinin tamamen müstakil olması hakkındaki Kızıl prensipler, Rusların Ermeni yardımı ile Bakü'yu işgallerine bir mani teşkil etmemişti. 1917'den sonra Bakü, Rus, İngiliz, Türk işgalleri altında bulunmuştu. 1920'de Karabağ'da bir

Ermeni ihtilâli kopunca, Sovyet Rusya bundan istifade ederek ansızın Azerbaycan'a girdi ve 27 Nisan 1920'de Bakû'yü işgal etti.

Azerbaycan'ın işgali ancak aylarca sonra tamamlandı. Bundan sonra ayaklanmalar devam etti. Yalnız 1920'den 1925'e kadar 64 ayaklanma oldu. Nep–Novey Ekonomiçeski politikaya, yani yeni iktisadî siyaset devresinde hafif bir duraklamadan sonra ihtilâl hareketlerinin şiddeti bir misli daha arttı ve 1929–1931'de hakiki bir harp şeklini aldı. Kızılıordu, uçak ve gaz bomlaları ile mücehhez (GPU) sürüleri yurt ve istiklâlleri, asî ve kahraman soylarının ebedî kurtuluşu uğruna temiz kanlarını döken kahramanlar üzerine saldırdı. Bu mücadelelerde 100.000 milliyetperver öldürüldü. Bu da Ruslara ve Rus idaresine karşı nefreti bütün bütün arttırdı.

Şimdi de Rus düşmanlığı bakidir ve bu düşmanlık yalnız millî ve anti–komünist çevrelerde değil, Azerbaycan komünist partisinde dahi mevcuttur.

KUZEY VE KIRIM TÜRKLERİ

Kırım istihkâm demektir. Kırım Yarımadası, bir istihkâma benzediğinden Türkler bu adı vermişlerdir.

Ziraat ve madence zengin, meyve bahçeleri ve bağları ile meşhurdur. Davarları ve sütlü inekleri, besili sığırları; mermer, bakır, kurşun maden kömürü ve demir madenleri meşhurdur. Verimli ve büyük tuzlaları vardır.

İklimi çok lâtiftir. Fransa'nın Nis'i neyse Kırım da öyledir. Halk tamamen Türk idi.

Kırım Altınordu devletinin çökmesinden sonra bir Hanlık olarak Fatih Sultan Mehmet zamanına kadar tamamen müsta-

kil yaşamış ve Fatih Sultan Mehmet zamanında Türk himayesine girerek Türkiye'nin Rus serhadini teşkil etmişti. Yukarıdaki bölümlerde arzedildiği şekilde ve Küçük Kaynarca ve Yaş anlaşmalarıyla elimizden çıktı.

Ruslar, Kırım'ı istilâ eder etmez bu Türk yurdunun da millî mevcudiyetini tahribe ve milleti imhaya koyuldular. Ke-fe'de Büyük camiye kiliseye çevirdiler. Birer şaheser olan millî âbideleri yıktılar. Bütün Türk mezarlarını tahrip ederek mezarlıkları ortadan kaldırdılar. Bu arada Türklerin itina ile muhafaza ettikleri eski Yunan eserlerini de tahrip ettiler.

Ruslaştırma hareketlerine şiddet verdiler. Her türlü eziyet ve tehcire rağmen, Kırım'da nüfusun yüzde 88'i yine Türk'tü.

Çarlığın son devrinde yetişen Gaspıralı İsmail Bey, Kırım ve diğer Kuzey Türkleri (*Kazan Türkleri*) arasında millî duyguları ve millî istiklâl emellerini geliştirdi.

1917'de inkılâp olunca Kırım'da istiklâlini bir cumhuriyet olarak ilân etti (24 Ekim 1917).

Türk kuvvetleriyle kızılar arasında derhal muharebe başladı. Çok kahir bir üstünlükteki kızıl bolşevik ordusu Kırım'ı istilâ etti. Çarlığın zulüm ve istibdadını, kahrını gölgede bırakan imha siyaseti burada da tatbik edildi. Derken Ukrayna, Kırım'ı ilhak etti. Biraz sonra Almanlar musallat oldu. Bundan sonra Denikin ordusu hücum etti. Denikin'den sonra Verangel belâ kesildi Bolşevikler tekrar Kırım'a hâkim olarak sözde bir cumhuriyet kurdular ve başına da Macar komünisti Belâ-Gün'ü geçirdiler. Türklerin bütün hakları ellerinden alındı.

Kırım'da olduğu gibi kuzey Türklerine karşı da aynı suretle imha siyaseti güdüldü ve bu hal, II. Dünya Savaşına kadar böyle devam etti.

RUSYA'DAKİ DİĞER MİLLETLER

Bunlardan bize komşu olanlar (*Ermeniler, Gürcüler*) bizim için alâkaya değer. Çünkü son zamanlarda kızıklar bunların bazı profesör taslaklarına birer tarih uydurtup dünyayı sadece kendilerine güldürmüşlerdi. Bu itibarla bu, yakın iki bedbaht komşumuzu bir kaç satırla hatırlamak yerinde olur.

ERMENİSTAN

Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti (!) 30.900 kilometre kare yer işgal eder. Aras'ın kuzeyinde Aras'a tabi olan Arpa çayının doğusundadır.

Ermenistan denilen bu yer idarî bakımdan ikiye ayrılmıştır: Erivan ve Gümrü (*Aleksandropol–Leninekan*). Bu iki parça da 37 bölgeye ayrılmıştı. Ermenistan'a ayrıca bağlı cumhuriyet yoktur. Ermenistan'ın 1269 nüfus sayımına göre 867.671, 1939 sayımına göre ise 1.281.599 nüfusu (!) vardır. Bu nüfustan yüzde 67.1'i Ermeni, yüzde 30 Türk, yüzde 1.9 Rus, yüzde 1 Gürcüdür. Kafkasya'nın diğer kısımlarında 750.000 kadar Ermeni yaşadığı iddia ediliyor. Dünyanın her memleketinde de Ermeni vardır. Bunların alâkaları, Rusların anladıkları ve yaymak istedikleri Ermenilikten ziyade kendi iş ve güçleriyle.

Azerbaycan'da Dağlık Karabağ ve Gence'de Ruslar tarafından sunî bir Ermenilik yaratılmak istenmiş ve böyle yapılmıştı. Bütün Azerbaycan'daki Ermenilerin yüzde 70'i.

Gürcistan'da da bir miktar Ermeni vardır yüzde 2.1.

Başkent Erivan'dır. İkinci büyük şehri de Gümrü (*Leninakan, Aleksandropol*)'dır.

Ermenistan halkı, dağlık arazide yaşadığından tarihi de ona göre bir özellik arzeder. Ermenilerin Balkan Yarımadasın-

dan gelerek VII. yüzyılda Hazer denizi ile Karadeniz arasında yerleştikleri iddia edilmekte ise de, bunların Asya milletlerinden olması daha büyük bir ihtimal dahilindedir. Diğer taraftan Ermenilerin (*İndo-Jermen*) bir ırkla birleştikleri dillerindeki bazı (*İndo-Jermen*) köklere bakılarak iddia ediliyor.

Ermeni lisanında İndo-Jermen bazı kökler olmakla beraber bu dil, Yunan, Türk, Arap ve Fars dillerinin bir halitasından ibarettir.

Yazı Yunan alfabesinden alınma ise de, sonraları birçok değişikliklerle başka bir yazı meydana gelmiştir.

Ermenilerin dinine gelince; Milâdın 300. yılında Hristiyan Gregor tarafından ortaya çıkarılmış ve birkaç yıl sonra din olarak kabul edilmiştir.

XV. yüzyılda katolik kilisesi ile birleşmek istenmişse de bu hareket ancak 100 bin Ermeni tarafından kovuşturulmuş ve bunlar halen Avrupa'da meşhur, Venedik'deki Sen Lazaro manastırına bağlanmışlardır. Ermenilerin büyük bir kısmı müstakil Ermeni dinine bağlıdır. bu dinin idaresi Açmiyatzin'de Ermeni Katolikosu'nun elindedir. Ermeni kiliseleri dünyanın en eski Hristiyan dinî kurumlarından. Bu bakımdan eski Ermeni edebiyatı da daha çok dinî mahiyette olup Yunancadan yapılmış tercümelerden ibarettir.

Ermenistan'ın hiçbir zaman büyük bir devleti kurulamamış, parlak bir siyaseti de olmamıştır. Ermenilik tarih boyunca ve daima büyük devletlerin aralarındaki ihtilaflara konu teşkil etmiştir. Ermenistan denilen yer milâddan 550 yıl evvel İranlılar, 150 yıl evvel de Büyük İskender tarafından işgal edilmişti. Bu bölge yüzyıllarca Partlarla Romalılar arasında da muharebe konu ve alanı olmuştu. 388 yılında Roma ile İran arasında bölündü. V. yüzyılda Sasaniler ilhak etti.

VII. yüzyılda Arapların eline düştü ve bundan sonra Bizanslılarla Araplar arasında elden ele geçti. Ermeni–Gürcü (*Bagratid*) hânedanının idaresi Ermenistan için ancak parlakça bir devir olmuştur. Bundan sonra Selçuk Türkleri tarafından fethedildi. 1514 yılında ise, Ermenistan İranlılardan Türklerin idaresine geçti. Ruslar 1828 yılında Kahraman Mehmet Ağa Hanın mağlûp ettikten sonra İran’daki kısmın büyükü parçasını, yine 1828’de Türkiye’deki kısmı aldılar ki buralara Erivan, Açımyatzi, Gümrü ve Nahçıvan dahildi. Bu suretle Ermenistan (!) adı verilen yer tamamen Ruslara geçmiş oluyordu.

1877–1878 Türk–Rus savaşından sonra Rusya savaş tazminatı karşılığı olarak Türkiye’den Kars, Ardahan, Artvin, Batum’u aldı. Buralardan bir kısmı Ermenistan eyaletine katıldı ve bu Türk topraklarına haksız olarak Ermenistan adı verildi.

Türkiye’de Türkler arasında azlık olarak yaşayan Ermeni unsuru, Türk milletinin adaletine ve şefkatli müsamahasına rağmen daima Türk düşmanı olan devletlerin iğfal ve teşvikleri ile Türkiye’ye ihanetten, Türkün arkasından bıçak çekmekten çekinmemiş, bu da Ermeni unsurunun büyük devletlerin kaptisleri uğruna ezilmesine sebep olmuştur. Ermenilerin bu ihaneteri, Türkleri mütemadiyen meşru savunma zoruunda bırakmış, tebaa olan âsilerin, yabancı devletlerin ihtirasına ve iğfallerine âlet olarak vatanlarına ve meşru devletlerine suikast yapan akılsızların cezalandırılması ise Türk düşmanları tarafından (*bilhassa Ermenilere en büyük kötülüğü yapan Çarlık Rusyası tarafından*) Türk aleyhtarı propaganda, Hristiyanlık namına tutamak edinilmiştir. Halbuki, Çarlık Rusyası ve hattâ şimdiki Komünist Rusyası bile milyonlarca milletleri hiçbir suçları olmadığı halde kesip, biçmekte, insaf-

sızca Ruslaştırmaya çalışmaktadırlar. O derece ki 40–50 milyon Rus’un 120–130 milyon tutan diğer milletlere yaptığı zulümleri, gaddarlıkları, haksızlıkları ise akla getirmek bile tüyler ürpertecek bir fecaat arzeder. Binaenaleyh, Türk topraklarına haksız olarak Ermenistan adı vermeye kalkınlar, bu zavallı Ermeniliğin en büyük düşmanıdır.

1914–1918 savaşının sonunda Ermeniler bu defa da itilâf devletlerinin teşvikiyle büyük hayallere kapıldılar. Musul Türk vilâyetindeki petrol kaynakları bilhassa müttefiklerin alâkalarını çekmekte idi. Ermenilere gösterilen alâka da Ermeniliğin değil, bu petrolerin hatırı içindi. Türkü iyi tanımayan ve Türkün topraklarının hakikî durumunu da bilmeyen ve bazı Ermeni yalanlarına kanan Reis Vilson, kendine mahsus cömertlikle, (*Ermeni unsurunun tarih boyunca akıp gelen derbederliğini düşünmeden*) çok geniş bir Ermenistan kurmaya yeltenmiştir. O felâketli devrin ağızlarda dolaşan yegâne hâdisesi: Büyük Ermenistan adı idi. Bu Ermenistan şimdi Ermenistan adı verilenlere ilâveten bütün Türk Doğu vilâyetlerini de ihtiva ediyordu.

Paris’te toplanan ihzarî sulh konferansı kâğıt üzerinde Amerikan mandası altında bir Egemen Ermenistan (!) kurdu. İngiltere ve Fransa Amerika’yı bu fikirden caydırmaya başarılı oldular. Diğer taraftan Türkiye, Büyük Atatürk’ün idaresinde bütün bir husumet dünyasına karşı (*her türlü nazârî hesabî altüst eden bir erlikle*) istiklâl ve kurtuluş mücadelesine başlamış, Doğu Anadolu’da uydurma Ermeni devletinin katil, yağma ve imha ile Türklere musallat olan ordusu, merhum Kâzım Karabekir Paşa komutasındaki ordumuz tarafından mağlûp edilip atılarak meşru malımız olan Kars yaylâsı tekrar anavatana kavuşmuştu.

Bu sırada Ermeni meselesi diye zorla ihdas edilen mesele, mülga Milletler Cemiyeti Nizamnamesine alındı ve bu arada bu nazarî münakaşalar önemini bütün bütün kaybetti. Çünkü Türkiye, 1921 Moskova anlaşmasıyla değil, koca koca Türk vilâyetlerini vermek, üstelik çarlığın gasbettiği ve zorla Ermenistanlaştırılmak istenen Kars, Ardahan, Artvin'in Türkiye'ye iadesinin gerektiğini Bolşeviklere kabul ettirip kesin olarak geri aldı. Hayalî bir plânı tahakkuk ettirmek isteyenler de nihayet Lozan'da hak ve adaletin yolunu tutarak, hakkın yerini bulmasına uydular. Yine Lozan'da İsmet Paşa Türkiye'de kalan, Türke sadakat gösteren ve nimet ve felâketi de Türklerle paylaşmayı bir vatandaşlık şerefi sayan Ermenilere Türkün şerefli vatandaşlık hakkını tanıyarak bu zoraki dâvayı ebediyen kapamış oldu.

Kızıl Rusya'nın tahakkümü altındaki Ermenistan, 1918'de Çarlığın yıkılması üzerine istiklâlini ilân ettiyse de, güvendiği müttefiklerin kendisine fiilî bir yardım yapmaması yüzünden Sovyet kuvvetleri Milletler Cemiyetinin (*De Facto ve De jure*) tanıdığı Ermenistan'a girerek memleketi işgal etti. Bir ara Ruslar, Ermenileri Türkler aleyhine teşvike başladıysa da, Ermenilerin, aynı zamanda Rusya'ya karşı da harekete geçtiklerini görünce bundan vazgeçtiler.

Ermenilerin büyük bir kısmı Sovyetlere karşı geldiler. 1921'de Gürcistan'daki ayaklanmalar sırasında Ermenistan'da da şubat ayında Ruslar memlekette çıkarıldılar. Fakat aynı yılın Nisan ayında tekrar memlekete giren Ruslar, Ermenilere karşı sistematik bir şekilde imha amacı güderek bir çok Ermeni köylerini tamamen tahrip etmek suretiyle binlerce Ermeniyi öldürdüler, Sibirya'ya sürdüler. Moskova 1922'de Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan'dan mürekkep Trans Kafkasya federasyonunu kurdu. Bu devlet, Sovyetler Birliği'ne

girdi. 1936'da Stalin'in kararı ile Trans Kafkasya Federasyonu çözülerek federasyonu kuran devletler ve bu arada Ermenistan yalnız başına bir Sovyet Cumhuriyeti (!) oldu.

Diğer Kafkas cumhuriyetlerinde (!) olduğu gibi Bolşeviklik Ermenistan'da da kolayca yerleşmedi. Moskova, komünist partisinde dahi bulunan milliyetçileri sıkı ve devamlı bir baskı altında tutmak mecburiyetin kaldı. Halka karşı son derece şiddetli bir siyaset güdülerek en ufak bir suç ölüm ve Sibiryaya sürgünle cezalandırıldı.

1938'de Ermeni Komünist Partisinin 14.797, adayların sayısı da 4.617 hepsi, 19.414 kişi, yani memleket nüfusunun yüzde 1.5'i idi.

Bundan anlaşılıyor ki halkın ancak çok az bir bölümü komünizme bağlanmıştı. Bu küçük zümre de memlekete tahakküm eden ve Moskova'nın zulüm ve istibdadını Ermenilik üzerine çökerten zümredir.

1920'de Ermeniler Erivan'da bir üniversite kurmuşlardı. Bu üniversite 1930'da Moskova tarafından kapatılarak 1933'de kızıl demokrasinin (!) umdeleri dahilinde bir kadro ve teşkilâtla tekrar açıldı.

Bolşevikler Ermeni kilisesinde Ermeni anti-komünist-mukavemetinin koruyucusu olarak gördüklerinden büyük bir tazyik altında tutmaktadırlar.

Katogikos seçimlerine bir çok memleketlerden Ermeni temsilcileri çağırımları vs. hep propagandadan ibarettir.

Son olarak denilebilir ki; Ruslar, diğer Kafkas cumhuriyetlerine nazaran Ermenilere müsamahakâr davranmışlarsa da yine Ermeni köylerini kökünden tahrip etmekten ve Ermenileri öldürmekten asla çekinmemişlerdir.

Şimdiki halde Ermenistan ve Ermenilik ancak başka memleketlerin aleyhine bir âlet olarak kullanılmak istenmekte ve bu hal, eski Rus oyunlarının devam ettiğini bize açıkça göstermektedir.

GÜRCİSTAN

Bugünkü Gürcistan (*Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti*) Abazya ve Güney Ossetindahi, 69.900 kilometre karedir. 1939 nüfus sayımına göre, 3.542.289 nüfusu vardır. Bu nüfusun yüzde 68'i Gürcü, yüzde 7'si Ermeni, yüzde 14.3'ü Türk, yüzde 3.2'si Rus, yüzde 2.2'si Osset ve yüzde 5.3'ü diğer milletlerdendir.

Gürcüler de bir çok kabilelere ayrılır: Svan, Kahet, Lezki, Mingreli, İngulj, İmret, Gori, Acaralılar ve yüksek dağlarda da Hevsorlar, Tuşlar, Pşavlar. Bunların büyük bir kısmı Hristiyandır. Ancak Acaralılar, İnguljlar ve Abazalarla, Lezgilerin, İmretlerin çoğu Müslümandır ve Türk soyundandır. Türklerden ve Gürcülerden başka milletler, daha sonraları buraya yerleşmiş olup bütün arazi üzerinde dağınak bir durumdadırlar.

Gürcistan'ın kuzey hududu, Büyük Kafkas dağlarının hattı bâlâsıdır. Güney hududu ise Küçük Kafkas dağlarının kuzey kısmı etekleri üzerinden geçer. Doğuda Azerbaycan'la hududu Karakaya'nın zirvesinden güney yönünde Yura ve Alasanya sularının Kora ile birleştiği yere kadardır. Batı sınırı Karadeniz'dedir. Başkent Tiflis'tir.

Bu sınırları Gürcistan'ın en büyük sınırlarıdır. Bu sınırlar içinde Azerbaycan ve Türkiye'ye ait (*Batum başta olmak üzere*) bir çok topraklar vardır.

Gürcistan daima Avrupa ile kültürel, siyasî ve iktisadî münasebetler kurmaya ve devam ettirmeye çalışmıştır. Diğer taraftan bir geçit yeri olduğundan bir çok harici cereyanlara da maruz kalmıştır. Bu harici cereyanlar Gürcistan tarahinin esasını teşkil eder. Gürcüler devamlı olarak hiçbir zaman tam ve müstakil bir devlete ve birliğe sahip olamamışlardır.

Çok kısa bir devre müstesna...

Eski zamanlardan beri Gürcistan'ı teşkil eden (*Kolhis*) ve (*İberi*) komşu (*Hindu-Jermen*) devlet ve kültürleriyle münasebette idi. Bu sırada batıda bulunan Kolhis Yunan nüfuzu altında ve doğuda bulunan İberi ise Türk-İran nüfuzu altında kalmışlardır. Yunanlılar Kolhis devletin iyi tanırıldılar ve Karadeniz kıyısında bulunan bu devlet Yunan mitolojisine de girmişti. Yunan tarihinden anlaşıldığına göre Kolhisliler Kerç boğazında Ponticapca'yı yâni bugünkü Kerç'i kurmuşlardır. Gürcistan'da yapılan kazılardan Kafkasya ile Tuna devletleri arasında bir yakınlık olduğu anlaşılmaktadır ve Yunan kaynakları da teyit ediyor.

Pompeyus Tragus İsa'dan bir yüzyıl sonra *Historiae Phlippicae* adlı kitabında İsticle halkının Kalhis'lerden geldiğini anlatıyor ve Plinius Secundus (*yine milâdda 1 yüzyıl sonra*) da Dalmaçya'da Epidaurus yakınlarında Kolhisliler tarafından kurulan şehirler bulunduğunu söylüyor.

Bu halk hakkında ancak milâddan sonra bir tarihçe yazılabilmiştir. Fakat bu memleketin İran'la da sıkı münasebette olduğu anlaşılıyor.

Eski zamanlarda en büyük tesir bırakan Roma idi. O devirde Roma bütün Gürcistan'ı istilâ etmişti. Milâddan 65 yıl evvel Pompeus İberya kralı Artagi'yi mağlûb etmiş ve memleketi Roma himayesi altına girmeye mecbur etmişti. Bu hi-

maye sonraları Kolhis'e de teşmil edildi. Fakat her iki kısımda millî hanedanlarını muhafaza ettiler. Dış görünüşe göre, Roma ile Kolhis ve İberyâ münasebetleri, ancak kralın taç giyme töreninde Roma'dan bir nişan gönderilmesinden ibarettir. Bu memleketlerin müstakil olduğu imparator Hadrian'ın Gürcistan Kralı Pharaman'a Formda bir heykel diktirmesinden anlaşılmaktadır.

Gürcistan; 3., 4. yüzyıllarda meydana gelen büyük Got devleti ile irtibatlanmış, 4. yüzyılın sonunda Hunların istilâsıyla büyük Got devleti ortadan kalktıktan sonra da Gürcistan – Batı irtibatı devam etmiştir. Gürcistan ve Gotlar arasındaki münasebetler kültürel ve siyasî sahada çok önemli idi. Bu münasebetler hakkında Gürcistan Baş kilisesinde Mzehta'da Got hükümdarı Johannes'in taç giyme dinî merasimini gösteren bir tablo mevcuttur.

Deli Petro zamanına kadar en önemli münasebetler, kuzeyle olmaktan ziyade güneyledir. Bu ülkeye en çok Akdeniz, Roma, Türk, İran ve Araplardan kültürel ve siyasî cereyanlar gelmiştir. Bizans da doğu politikasında Kafkasya'da sağlamca yerleşip nüfuzunu tekml Trans Kafkasya ve İran'a, Küçük Asya'ya yaymak gayesini güdüyorlardı. Fakat İran'da Sasani-ler de aynı gayeyi güdüyorlardı.

368 yılında her iki devlet (*İran–Bizans*) anlaşarak memleketi aralarında taksim ettiler. Batı Gürcistan ise, önce İran nüfuzu altında idi. Sonraları Araplar İran'ı istila edince (Kuzey İran 643, Güney İran 650), Gürcistan İran tahakkümünden kurtuldu isede, Arap hakimiyeti altına girdi ve mağlûp olan Gürcü Kralı Araplara vergi vermeye mecbur oldu.

Ançak 300 yıl sonra (980–1014) Kral III. Bagrak ve IV. Bagrak uzun muharebeler neticesinde Gürcistan'ın muhtelif

parçalarını bir araya toplamayı başardılar. XII. yüzyılın başında birleşik Gürcistan Kırallığı, kuzeyde Kafkas dağları, batıda karadeniz, doğuda Hazer denizi, güneyde şimdikişınının daha kuzeyi arasında bulunuyordu. Etrafında yine kuvvetli ve büyük devletler vardı. Kral İkinci David (1089– 1125) zamanında Gürcistan Krallığı, parlak devrine ulaşmıştı. Kiral David, Şirvan'ı fethederek Şahı da esir etmişti. Ayrıca Selçukîlerle de anlaşarak Ermenistan'ın Gümrü ile beraber bir kaç eyâletini Gürcistan'a ilhak etti. Güneye doğru bu genişleme David'in halefleri tarafından devam ettirildi. III. Georg ve Kraliçe Tamara, (1184–1212)'de doğu Anadolu'ya doğru tecavüz ederek Erzurum'a kadar olan araziye ve Erzurum'u zaptettiyse de tekrar Selçuklular tarafından mağlûp edilerek istilâ ettikleri yerleri terkettiler. Bu devirde bazı kültür kalkınmaları göze çarpar. Müzik, mimarî ve edebiyat inkişaf etti. Bunda Selçuk devrinin büyük bir yeri vardır. Kraliçe Tamara'dan sonra Gürcistan artık gittikçe önemini kaybederek eski haline dönmüştü.

IV. asırdan beri millî din olan Hristiyan Georgien dinnin yayılması genişleyerek hariçte bir çok manastırlar ve bu arada 980 yılında Atos dağında İveron manastırı, Bulgaristan'da Petrizon manastırı kuruldu.

Gürcü edebiyatında bu devirlerden kalma Şotâ–Rustavelis'in "Pars Derili Adam" adlı destanı maşhurdur.

Gürcistan bu devirde çok zenginleşmiş ve refaha kavuşmuştu. Fakat Mogollar 1221'de Gürcistan hudutlarına vardılar ve Gürcistan'ı istilâ ettiler. 10 sene sonra ikinci bir hucumda daha bulundular. Bu defa Gürcistan yine ikiye ayrıldı Doğu Gürcistan ile Ukrayna'dan (1223'de Kalka muharebesi. 1240'da Kiyef'in işgali) – Almanya'ya kadar (1241'de Lieng-

nitz muharebesi) uzanan bir cephe üzerinde Moğollara karşı amansız bir savaş başlamıştı. Bu savaşlar Gürcistan'ın harap olmasından başka bir netice vermedi. XV. yüzyılın başında Moğol akınları şiddetten düştükten sonra Moğollar, memleketten yavaş yavaş çekilmişlerdi. Moğol istilâsının arkasından İstanbul Türkler tarafından zaptedilerek ve Bizans İmparatorluu ortadan kaldırılarak Gürcistan'ın Avrupa ile sözde mevcut münasebetleri de kesilmiş oldu. Küçük Gürcistan üç krallık ve 5 müstakil prensliğe ayrıldı. İki krallık (*Karthalinia ve Kachetia*) İran nüfuzu altına girdi. Batı Gürcistan'da ise Türkler hâkim oldular. Bilahere bütün Gürcistan Türklere tâbi oldu. Türk hâkimiyetini Gürcüler memnuniyetle karşıladılar, Türk idaresinde en rahat ve mesut bir devreye ulaştılar. XV. yüzyılda Kral Konstantin Roma'ya bir heyet göndererek Papa'yı, İspanyolları, İranlılara ve Türklere karşı bir ittifak akdine kandırmak istedi. Fakat bir netice alamadı. Daha sonra Gürcistan üzerine Rus tazyiki başladığı zaman XIV. Lui ve Büyük Frederik'ten yardım istediler. Fakat bu sırada Avrupa denizaşırı genişlemeler peşinde olduğundan Gürcülere kulak asan olmadı.

Şah I. Abbas (1587–1628) XVII. yüzyılın başında Türk idaresinde bulunan Doğu Gürcistan'ı, nisbi bir muhtariyet ve birkaç imtiyaz vererek İran'a ilhak etti.

Karthalia Kralı Rostom, şahın müşaviri oldu. Kral Georg İran ordusunun Başkomutanı ve Kandehear ile Kirman eyâletlerinin valisi, kardeşi Prens Lewan en büyük İranlı hâkim idi. İran örf ve âdetleri, lisanı Gürcistan'da nüfuz kazandı. Ancak XVII. yüzyılın sonunda ve XVIII. yüzyılda yeni bir millî şuur doğarak, bu yüzyılın ortasında ve Kral II. Heraklis (1744–1798)'in idaresinde siyasî bir şekil almaya başladı. İki yüzlü Ereğli Han, Heraklis, Karthalia ve Kachetia'yı birleştirerek

memleketin dış siyasetini kuvvetlendirmeye gayret etti. İranlılara ve efendisi olan Türklere karşı nankörlük ederek kendisine dostlar aramaya başladı. Nihayet Ruslara müracaat etti. Rusları Gürcistan'a taslit etmekle memleket ve vatanın başını nasıl bir belâyâ soktuğunun farkında bile değildi. Halbuki, Ruslar, Gürcülere dostluk göstererek istilâ zemini hazırlamaya başladılar. II. Katerina Türklere karşı harbe girdiği zaman Gürcistan'da halâskar olarak alkışladığı cellâtlarıyla birlik olmuştu. 1783'de Heraklis Rusya ile bir anlaşma imza ederek müstakil bir dış siyaset gütmekten vazgeçtiğini ve askerlerinin daima "majestelerinin emrine âmade olacağını" taahhüt etmiş, buna karşılık gûya Rusya'nın himayesi sağlanmış, böylece Heraklis'in de mensup olduğu Bagratid hânedanının iktidarda kalması da garanti edilmişti.

Ruslar İran ve Hindistan yolu üzerindeki Gürcistan'a kolaylıkla hulûl ettiklerinden dolayı çok memnundular. Anlaşma gereğince Gürcistan'a derhal bir Rus ordusu gönderildi. Buna rağmen 1795'de Mehmet Ağa Han Tiflis'i işgal etti. 28 Aralık 1800'de Gürcü Vasal Kralı XII. Georg ölünce Rular, halefinin tahta çıkmasına meydan vermeden Rus Çarı I. Pol, 18 Ocak 1801'de Gürcistan'la aradaki anlaşmayı bozarak Gürcü memleketini Rusya'ya ilhak etti. Gürcistan artık lâıyk olduğu himayeye ve idareye kavuşmuş, Rusya'nın bu hareketi asılzadelerden çok zavallı Gürcü köylü ve halkı tarafından 1812–1814, 1819–1820, 1832'de bir sıra ihtilâllerle Gürcüler gittikçe sadakat göstermeye başladılar ve Rusya'ya büyük adamar da yetiştirdiler: Bagration, Kuttaissov, Prens Loris Melikof gibi komutanlar ve Zahareli, Melikov... gibi bilginler...

Bu işbirliği sonunda ve XIX. asrın sonuna doğru Gürcistan'da beliren istiklâl hareketleri pek yavaş inkişaf etti. Hattâ

1917 martında kopan ihtilâlden sonra Meneşikler iktidara geçip ormanı ve toprakları devletleştirdikleri zaman, Meneşvik Gürcistan, daha hâlâ Rusya'dan ayrılmayı düşünmüyordu. Ancak Rusya'da Bolşeviklik iktidara geçtiği zaman Tiflis'te bir millî kongre toplanmış ve Gürcistan'ın Rus devletinden ayrılmasına karar vermişti. Aynı zamanda bir federal Kafkas devletinin kurulması da tasarlanmıştı. Bir millî meclis memleketin idaresini üzerine almış ve Ermenistan'la, Azerbaycan da Gürcistan'la birleşerek Trans Kafkasya Komiserliği adı ile muvakat bir idare kurulmuştu.

Bu, 1918 nisanındaki durumdu. 10 Şubatta Trans Kafkasya Millî Meclisi ilk toplantısını yapmıştı. Martta evvelce mütareke aktedilmiş olan Türkiye ile sulh konuşmaları başladı. 22 Nisanda kurulan federal cumhuriyet mayısta sükut etti. Bu da yine Rus politikasının bir oyunundan ileri gelmişti. Gürcüler ve Ermeniler, haksız olarak Çarlığın zorla aldığı toprakları Türkiye'ye iade etmek istemiyorlardı. Türkler, kendi toprakları olan Batum, Kars, Ardahan ve Artvin'i işgal ettiler.

Türkiye ve merkezî devletlerin teslimi üzerine Kafkas milletleri arasında Gürcistan da Bolşeviklerle karşı karşıya kaldı. O zamanki İngiliz kabinesi, Batum'u işgal ettirerek Türklere ve Bolşeviklere karşı Gürcüleri himaye edeceğini vaadetmişti. Fakat, Gürcistan'a yardım yapılamadı. Bundan istifade eden Bolşevikler, 1921'de muhtelif cephelerden Gürcistan'a giderek işgal ettiler ve 21 şubatta da bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilân ettiler. Aynı sene Türkiye ile de Rusya arasında müsavi şartlar altında anlaşarak Çarlığın savaş tazminatı karşılığı olarak aldığı Türk topraklarının Türkiye'ye iadesi tanındı.

Gürcülerin mukavemet azmi kırılmadı ve 1922'de Dağ halkı ayaklandı, fakat bir netice çıkmadı. Bundan sonra Azerbaycan'da olduğu gibi Gürcü komünistleri dahi Moskova terörüne ve sistemine karşı ayaklandılar. Bu da bir netice vermedi. Yine 1922'de Gürcistan Trans Kafkasya Federasyonuna dahil edilmişti. Bu harekete karşı da mukavemet baş gösterdi. Bu mukavemet o kadar şiddetli olmuştu ki, bol miktarda tevkif ve sürgünler oldu. Bundan maada Çeka 1923'de bir Millî Askerî Merkez meydana çıkardı. Bu da bir çok idamlara neden oldu ve terör arttı. Gürcü limanlarının dış ticarete kapatılması gibi Moskova'nın aldığı önlemler, 1924 eylülünde yeni ayaklanmalara yol açtı. Bunun üzerine aralarında bir çok maruf komünist de bulunan binlerce Gürcü kurşuna dizildi. Gürcistan Milletler Cemiyetine başvurdu. Fakat bir sonuç alamadı. Bunu müteakip Gürcistan, tarihinde bir çok defalar oldu gibi, kendi haline, elim felâketiyle başbaşa kaldı ve Bolşevik kahrı burayı da kasıp kavurmaya devam etti.

TÜRK, ERMENİ VE GÜRCÜLERDEN BAŞKA MİLLETLER

Bu milletler de fecî bir durumla karşılaşmamışlardı. Beyaz Ruslar, Ukraynalılar, Finler Bolşevik kahrına (*Türkler gibi*) uğramışlar, kütle halinde imha olunmuşlardı. Kollektifleştirme hareketi bu milletleri merhametsizce doğramaya vesile edinilmiş, yaşama ve insanlık hakları ellerinden alınmıştı. Nihayet 1939'da Baltık memlekelerini yutarak cihangirlik hırslarına buralardaki milletleri de kurban etmişlerdi.

II. DÜNYA HARBİ BAŞINDA, İÇİNDE VE SONUNDA RUSYA'DAKİ TÜRKLERİN DURUMU

1- II. Dünya Harbinin başlamasına takaddüm eden yıllarda Bolşevikler, bir takım temizlik hareketleri yapmışlar ve bilhassa bunun en büyüğüne 1937'de başlayarak Almanların Rusya'ya taarruzuna kadar sürdürmüşlerdi. Harpten önceki bu son temizlik hareketi sırasında, fırsattan istifade ederek Türkistan, Kırım, Kafkasya ve Kuzey Türklerine karşı da temizlik bahanesiyle geniş ölçüde musallat olmuşlardı.

2- Alman taarruzu başlar başlamaz, kızıl çarların Türklerle karşı durumu değişmiş ve Almanların karşısına Türkler, küteler halinde sürülerek ateşe atılmışlardır. Hattâ Türk kadınlarından teşkil edilen alaylar insafsızca ve yığın yığın Alman mevzilerine saldırtılmış ve kırdırılmıştı. Böylece, yüzyıllardan beri kara çarların olsun, kızıl çarların olsun bir türlü imha edemedikleri Türk soyunu bu defa, daha bir miktar eritebilmek için kadınlı erkekli cephede düşman ateşine maruz bırakarak yok etme amacını gütmüşlerdi.

3- II. Dünya Harbi, Anglo-Amerikalıların büyük yardımları sayesinde ve Rusların lehine neticelenince; bizzat Stalin, Alman ordularına karşı küteler halinde sürülen ve Rus zaferine hizmet uğruna imha ettikleri Türklerin ve diğer Rus olmayan milletlerin zafer hissesini inkâr etmekten ve Türkleri topyekûn yok etme düzenleri almaktan çekinmemişti. Şöyle ki:

a) İlk önce Kırım Türkleri, Kuzey Kafkasya Türkleri (*Çeçen – İnguşlar başta olmak üzere...*) tamamen öldürülerek veya Sibiry'a'nın en fena yerlerine sürülerek ve yollarda da kırılarak yok edildiler.

b) Sonra Volga (*İdil*) boyundaki Türkler yok edildiler.

c) Azerbaycan Türkleri de aynı şekilde sürgün ve imha edilmeye başlandılar.

d) Son günlerde de arazi itibariyle olduğu yeterli değilmiş gibi tarih, kültür ve dil itibariyle de muhtelif cumhuriyetlere parçalayarak mahvetmek istedikleri Türkistan Türklüğüne karşı harekete geçtiler. Bütün dünya gazetelerine en doğru bir kaynaktan (*Amerikan basınından*) yayılan haberler, bu işin ciddiyetini belirtmektedir. Buna göre, Ruslar, Türk-İslâm halkın varlığını bu defa tamamen yok etmeye karar vermiş görünüyorlar. Bütün münevverler ve din adamları sürülüyor, öldürülüyor. Ayrıca Rus basınında Türklük aleyhine bir sürü garazkâr yazılar yayımlanıyor. Bütün bunlar, Rusya'da Türklük ve İslâmlık aleyhine öncekilerini gölgede bırakan bir hamle yapıldığını göstermektedir.

Ne olursa olsun, tarihi boyunca bir çok kara günler ve kara yıllar görmüş ve geçirmiş olan Türklük âlemi, bilhassa Rus tahakkümü altındaki Türklerin varlık ve benliğini kızıl çarlar da tamamen yok etmeye başarılı olamayacaklardır: Ergenekon'da olduğu gibi...

UYDU MEMLEKETLERİNDE TÜRKLERİN DURUMU (Romanya, Bulgaristan'da)

Bugün Peyk (*uydu*) memleketler diye kötü bir şöhrete istemeyerek sahip olan Bulgaristan, Romanya'da iki milyondan fazla Türk vardır. Bu zavallı memleketlerin kızıl Moskova'nın çizmesi altına sokan komünistler, kızıl efendilerinin eserine uyararak kendileriyle beraber mukadderat birliğine katlanmak betbahtlığına uğrayan Türklere karşı yok etme siyaseti gü-

mektedirler. Türklerin malları elerinden alınmakta, ırz ve canları mukaddes her şeyleri tahrip edilmekte ve kütleler halinde Rusya'ya ve oradan meçhul âkıbetlere sürüklenmektedirler. Bilhassa Bulgarlar, Bulgaristan Türklerini vakitsiz ve her türlü insanlık kaidelerini çiğneyerek tehciye kalmak suretiyle düşmanlıklarını göstermekten çekinmemişlerdi. Hükümetlerimizin merdane ve cesur hareketiyle bu haller önlenebilmiştir. Fakat, bu zulümleri yapanlar, bir gün efendileriyle beraber insanlığa karşı işledikleri suçların hesabını verirken Türklüğe yaptıklarının hesabını da elbette vereceklerdir.

düşmanlıklarını göstermekten çekinmemişlerdi. Hükümetlerimizin merdane ve cesur hareketiyle bu haller önlenebilmiştir. Fakat, bu zulümleri yapanlar, bir gün efendileriyle beraber insanlığa karşı işledikleri suçların hesabını verirken Türklüğe yaptıklarının hesabını da elbette vereceklerdir.

Ümid edelim, sabre delim, bekliyelim, görürüz.

TÜRK BİRLİĞİ İDEOLOJİSİ NEDİR?

Zaman zaman Pan-Türkizm, Pan-Turanizm, Turancılık gibi adlar verilen Türk Birliği ideolojisi, dünya yüzünde mevcut bütün Türklerin bir bayrak altında birleşmesi dâvasıdır. Her milletin aşağı yukarı böyle bir gayesi veya isteği olmuş, bazıları tahakkuk edebilmiş, kimisi de sadece hayalde kalmıştı. Meselâ: Pan-Carmanizm, Pan-Slavizm... gibi.

Aynı soy, aynı dil, din, millî iman ve kültüre sahip insanların bir bayrak altında toplanması çok iyi bir şey ise de, çok geniş bir sahaya yayılmış, birbirinden iklimler ve çeşitli coğrafi âmillere ve memleketlerle ayrılmış olan Türklüğün tek bir bayrak altında toplanması çok güçtür. Ancak, Türkler arasında

bir kültür birliği ve birbirlerinin gelişmesini destekleme birliği kurulabilir. Yoksa, fütuhat yaparak, vuruşup döğüşerek bu gayeyi sağlamaya ne hr ve müstakil olan Batı Türklerinin kudreti, ne de zulüm ve istibdat içindeki Doğu ve Kuzey Türklerinin imkânları el verir. şu halde, yer yer, ülke ülke kurulacak Türk devletleri birbirleriye alâkadar olur, en ileri bir kültür seviyesindeki Batı Türklerinin kültürel nderliği altında bütün Türklerin millî, iktisadî bir hürriyet içinde yaşamaları sağlanır.

Bu satırlarda belirtmeye çalışılan yorumların dışında kalan her türlü hareketler, zamanın olumlu esaslar ve gler gerektiren realitelerine uymaz ve binaenaleyh, sadece birer hayaldir; mteşebbislerini hüsrana ve felâkete sürükler.

IV. BÖLÜM

1917 İHTİLÂLİNDEN BERİ

TÜRKİYE-RUSYA:

ACEMİ BOLŞEVİK TAKTİĞİ

Bolşevik veya kızıl çarlar iktidara geçtikten sonra; *“Türkiye’ye dost görünerek Türk devletini uyuşturmak, avlamak ve kendilerine bir peyk haline getirerek Çarların kıvıramadıkları Boğazlara hâkim olmak işini sağlamak”* taktiğini kullandılar. Fakat, Türkiye’yi kurtaran ve Türkiye’yi kuran Büyük Atatürk’ün çizdiği yolda yürüyen Türk milleti ve devlet adamları; bu Bolşevik taktiğinin çarlık zihniyetinden başka birşey olmadığını ve bunun acemice gerçekleştirilmek istenmekte olduğunu daha başlangıçtan beri biliyor, hak, hakkaniyet ve insanlık esasları dahilinde “Türk-Rus dostluğunun bir zaruret olduğunu” inanıyor ve bir gün Rusların da bunu takdir edeceğini ümit ediyordu. Fakat tek taraflı kalan bu dürüst Türk düşünce ve isteklerinin Ruslar tarafından tamamen ters telâkkisi; daima millî şeref ve haysiyetini, istiklâl ve tamamlığını her şeyin üstünde tutan devlet ve milletimiz tarafından lââyık olduğu mukabeleyi görmüş ve kızıklar yüzlerinden maskeyi bütün bütün atarak düşmanlıklarını göstermekten çekinmemişlerdir. Bu düşmanlık tezahürlerine karşı vakur ve soğukkanlı hareket eden Türkiyemiz, kendisi ve dünya için hak ve gerçek olan siyasetni azimle yürütmeye devam etmekte bulunmuştur.

BOLŞEVİK İHTİLÂLİNİ MÜTEAKİP VE II. DÜNYA HARBİ BAŞINDA TÜRKİYE-RUSYA (1917-1939)

Bolşevikler iktidarı ele alınca, Almanlar ve müttefikleriyle Brest-Litovsk anlaşmasını imzalamışlar ve bu anlaşma gerekçesince 1877-1878 savaşında çarlığın anavatanından kopardığı Kars yaylasını bize iade etmişlerdi. Anadolu'da millî kurtuluş davası için silâha sarılan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetine de (*Rusya ve Şark Müslümanlarına!*) hitaben yazılmış bir beyanname göndermişler ve bundan, bütün Rusya Türklüğüne hürriyet hakkı tanıdıklarını; Bolşevik Rusya'nın Türk ve Müslüman âlemine dost olduğunu teyid etmişler ve böylece Türkiye'yi kandırmak istemişlerdi. Bu manevralardan bir müddet sonra Ruslarla Millî Türk hükûmetinin ilk anlaşması yapılmıştı:

1921 Moskova anlaşması. Bununla; Brest-Litovsk anlaşması ile Türkiye'ye iade edilen Kars yaylasının iadesi tekid olunmuş, Türk-Rus münasebetleri kesin olarak halledilmişti. Daha sonra Ruslar, imzaladıkları dostluk ve saldırmazlık parktları ile de kuvvetli bir dostluğun temelini atar ve dostluğu ister görünmüşlerdi. Halbuki Türkiye bu hususta çok samimi arzular besliyor, Rusya ile karşılıklı itimat ve hürmete müstenit tamam bir dostluk kurmuş olduğuna inanıyordu. Bu devre ve bunun son bulması sebepleri hakkında (*eski Dışişleri Bakanımız rahmetli Necmeddin Sadak'ın Anadolu Ajansı'nın İstanbul muhabirine beyanatını*) tekrar gözden geçirirsek kâfi bir bilgi edinmiş oluruz.

“... Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki münasebetler, Birinci Dünya Savaşından sonra gayet dostane idi. Bu dostluk havası 1939 Ağustosuna kadar devam etmiş ve 23 Ağustos'ta

Hitler Almanyası ile Stalin Rusyası birbirlerine sarmaş dolaş olarak II. Dünya Harbinin patlamasını sağladıktan sonra, Sovyet Rusya, Türkiye'ye karşı açıkça husumetkâr, hattâ tehditkâr bir tavır takınmıştı. Buna rağmen, Türkiye Cumhuriyeti, İngiltere ve Fransa ile akdettiği tedafüî ittifak andlaşmasına meşhur 2 numaralı protokolü koydurarak İngiltere ve Fransa ile Sovyet Rusya arasında bir savaş çıktığı takdirde bu ittifak andlaşmasının işlemeyeceği, Türkiye'nin Sovyet Rusya aleyhine savaşa girmeyeceği esasını, müttefiklerine kabul ettirmişti.

Türkiye'nin, Sovyet Rusya ile iyi geçinmek istediğine bundan daha kuvvetli bir delil olamazdı. Buna rağmen, Sovyet Rusya, Almanya ile işbirliği yaptığı sürece, Türkiye'ye karşı takib ettiği husumetkâr siyasette devam etti”.

Mihver devletlerinin saldırgan siyasetleri karşısında yeni bir harbin çıkmasının yaklaştığını takdir eden hükümetimiz, yirmi yıldan beri yürüttüğü sulh siyasetinin tabîî bir neticesi olarak sulhü korumak ve kurtarmak isteyen devletlerin yanında yer aldı. Mihver'in etrafında, onları daha aşırı hareketlerden alıkoyacak müessir bir barış çemberinin kurulması Rusya'nın da buna katılmasını gerektirdiğinden Rusya da bu arzu-yu göstererek batılıdevletlere katılırsa İngiltere, Fransa, Polonya, Rusya, Romanya, Türkiye, Yunanistan'dan mürekkep kuvvetli bir barış bloku kurulacak ve Avrupa milletlerinin yeni bir dünya savaşına sürüklenmesi önlenebilecekti.

Bir zamanlar Rusya, Alman-Japon tehlikesi karşısında barışı arzu eden devletlerin başında yürümüşü. Bu bakımdan batılıların barış blokuna katılma teklifini müsait karşıladı.

Halbuki Ruslar tamamen savaşçı idiler ve bir dünya ihtilâli emelini güdüyor, insanlığı sefalet ve felâkete sürüklemeyi tasmim etmiş bulunuyorlardı.

1939 Nisanında İngiltere ve Fransa ile Rusya arasında Moskova'da müzakerelere başlandı.

Rusların bir taraftan da Almanlarla müzakere halinde oldukları, 23 Ağustos 1939 gecesi, Moskova'da Molotof'la Ribentrop arasında Rus-Alman dostluk ve saldırmazlık paktının imzalanması ile meydana çıktı ve müttefikler Moskovadan ayrıldılar. Bu suretle Rusya II. Dünya Savaşının zuhurunda birinci derecede amil oldu. Dünya savaşının çıkması üzerine de Rusya, yüzünden maskesini atarak mütearrız bir dış politika takibine başladı. Kendisine devamlı teminat verdiği Polonya'ya harp açarak Doğu Polonya'yı, Baltık memleketlerin yuttu. Finlândiya'ya da saldırdı, Romanya'yı sıkıştırarak Besarabya'yı kopardı.

Bu esnada Türkiye'den de isteklerde bulundu. O zaman ki Dışişleri Bakanımız Bay Saraçoğlu 1939 Eylülünde Rus devlet adamları ile müzakerelere girdi. Karşılıklı bir yardım paktının imzalanması maksadı ile açılmış olan bu müzakereler üç hafta sürdükten sonra bir neticeye varamadı.

Ruslar, Moskova görüşmelerinde Boğazların Türkiye ile Rusya tarafından müşterek müdafaasını istemiştir. Böylece Kızı Rusya, II. Dünya Harbinin çıkmasını fırsat bilerek kara çarlardan miras olarak aldığı bir emelin tahakkuku peşine düşmüş ve 1917'den beri bütün dostluk tezahürlerinin tamamen yalan ve hileden ibaret olduğunda açığa vurmuştu.

Yukarıda Boğazlar meselesi bölümü ile Rus-Türk ittifakları bölümünde gördüğümüz gibi Rusya, evveleri Boğazları ya Rus toprağına katmak veya bu olmazsa boğazlardan yabancı savaş gemilerinin geçişini men ederek kendisine serbest geçme hakkı sağlamak istiyordu. Şimdi ise, boğazları bizimle beraber müdafaa etmek şikkini da ileri sürüyordu. Bu da yeni

birşey değildi. 1911’de yaptıkları ittifak teklifinde de bu hususu ileri sürmüşlerdi.

Rus teklifleri haklı olarak tarafımızdan reddedildi ve 20 yıllık yalancı Rus dostluğu da böylece sona erdi. Türkiye ile İngiltere–Fransa ittifakı imzalandı. Bunun üzerine Molotof: “Türkiye bu hareketinden bir gün pişman olacaktır” diye bir cevher ve hikmet savurdu. Fakat, Türkiye pişman olmadı; Rusya 1939 Ağustosunda sarmaş dolaş, canciğer dost olduğu Almanya’nın haklı olarak taarruzuna uğradı ve Molotof cevaplarını Türkiye için savurduğu hikmetâver söz boşa gitti ve Almanya ile anlaşılan Rusya’nın yaptığından pişman olması gerekti.

Böylece 1917–1939 devresi, Rusya’nın kötü niyetinin meydana çıkması ile bitti.

II. DÜNYA SAVAŞI İÇİNDE VE SONUNDA TÜRKİYE VE RUSYA: BOĞAZLAR MESELESİ

ALMAN–RUS SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE–RUSYA

Rusya’nın Almanya ile anlaşarak Türkiye’ye karşı kötü niyetini izhar etmesinden pek az bir zaman sonra, Almanların Balkanlar’a yönelmesi ve Balkanlar’ı işgal etmesi üzerine Rusya’da endişe ve korku başladı. Balkanlar’ı da tasfiye ettikten sonra Alman ordularının Rusya’ya yürümesi ihtimali, Rusları, bozulan Türk–Rus ilişkilerini tekrar ele almaya sevketti. Böylece Türkiye’nin Almanya tarafına geçmek ihtimali de güya önlenmiş olacaktı. Sovyet Rusya, 25 Mart 1941’de eski

taahhütleri gereğince (bir taarruza uğradığı takdirde Türkiye'ye karşı tarafsız kalacağını) bildirdi.

Balkanlar'ı istilâ eden Almanya'nın Türkiye'ye taarruz niyeti olmadığı anlaşılınca; Almanya ile Türkiye arasında 18 Haziran 1941 saldırmazlık paktı Ankara'da imzalandı.

Rusya Almanya ile anlaşmayı, dünyayı ateşe vermek için; Türkiye ise, Almanistilâ çıkını kendi sınırlarında durmak ve kendisini korumak; hattâ bu sayede ister istemez Rusya'nın dayanma imkânını, yan ve gerilerini müttefiklerden de ileride göreceği yardımın ana yönünde keza yanı ve gerilerini temin etmek üzere bu anlaşmayı yapmıştı.

22 Haziran 1941 gününün pek erken saatlerinde Sovyet Rusya'nın bütün Avrupa sınırları boyunca ve aynı zamanda başlayan Alman taarruzu; kızıkları hiç de tasavvur etmedikleri büyük bir sevkülceş ve tâbiye baskınına uğratmış, Rus hava kuvvetleri tamamen meydanlarında tahrip edilmişti. Böylece Rus sevk ve idaresi tamamı ile paniğe uğramış, harekâta inis-yatif topyekûn Almanların eline geçmiş, o derecede ki, Rus yüksek sevk ve idaresi, bir kızıl istilâ ve ihtilâller harbine hazırlanmanın, fırsattan istifade ederek dünya hâkimiyetini sağlamak emeline saplamanın cezasını 1943 yılına kadar milyonlarca insanı mahvede ede çekmişti.

Artık Alınan orduları Rusya içinde korkunç bir sel halinde âdeta uçarak ilerliyor, Ruslar ise, kara günler yaşıyorlardı. bu anda taptaze iki milyon Türk süngüsünün Alman terazi kefesine konması (*Timur'un kurduğu, Menekligiray'ın desteklediği, Baltacı'nın kurtardığı*) Rusya'yı ebediyen mahvedebilir-di. İşte bundan korkan Rusya, 13 Ağustos 1941'de İngiltere ile beraber hükümetimize verdiği noktasında "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti, Montrö mukavelesine

sadakatini teyid eder ve boğazlar hakkında hiçbir tecavüzî niyeti ve ne de mütealebatı bulunmadığını Türk hükümetine temin eyler. Sovyet hükümeti ve keza Müttefik Krallık Hükümeti Türkiye Cumhuriyetinin toprak bütünlüğüne ihtimamla riayet etmeye âmadedirler.

Sovyet hükümeti ve keza Müttehit Krallık Hükümeti, Türk Hükümetinin harbe sürüklenmemek hususundaki arzusunu tamamiyle takdir etmekle beraber bir Avrupa devleti tarafından taarruza uğradığı takdirde, her türlü muavenet ve mazaherette bulunmaya âmade olabileceklerdir” diyordu. Bu nota ile:

a) Rusya Montrö anlaşmasının hükümlerine sadıktır.

b) Boğazlar hakkında hiçbir kötü niyeti ve isteği yoktur.

Ve böylece Rusya, 1939’da ileri sürdüğü iddialardan artık tamamen vazgeçmiştir.

c) Üstelik Rusya, büyük bir hayır perverlikle Türk topraklarının tamamlığına ihtimamla riayet edeceğini de temin ediyor ve bir Avrupalı devletin taarruzunda Türkiye’ye yardım da vaad ediyordu.

Ruslar ileride, harbi İngiliz ve Amerikalıların baha biçilmez yardımları ile kazandıktan sonra herşeyi tekrar inkâr edecekler ve Türkiye’yi Rusya’ya karşı Almanlara hizmet etmekle itham edeceklerdir.

Evet görüldüğü gibi, Rusya’nın bütün endişesi, *Türkiye’nin Almanya ile işbirliği yapması ihtimaliydi. Bunu önlemek üzere, dostluk göstererek Türkiye’yi aldatmak, tehlike geçince tekrar maskeyi yüzünden atmak siyasetini gütmüşlerdi.*

Halbuki Türkiye; kendisine saldırılmadıkça hiçbir devletle silâhlı bir ihtilâfa girmek niyetinde değildi ve bu kararı çok kesindi.

Rusya, Türk tarafsızlığından son derece memnundu ve bu memnuniyetini âdeta bir şükran meselesi olarak takdirkâr ifadelerle 19 Ocak 1942’de Ankara’daki elçisi ile hükümetimize bildirmekten de geri kalmadı.

ALMANYA YENİLDİKTEN SONRA TÜRKİYE–RUSYA VE BOĞAZLAR ÜZERİNDE YENİ RUS İSTEKLERİ

Almanya’ya karşı zafer ümitleri arttıkça Rusya’nın Türkiye’ye karşı durumu da tekrar bozulmaya ve Türkiye’nin takit etmekte olduğu siyaset bütün Rus yayın organları tarafından sistemli bir şekilde ve şiddetle tenkit ve muaheze edilmeye başlandı. Bu tenkitlerin toplandığı esaslar o zamanki Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü’nün 8 Kasım 1945’de söyledikleri nutukta belirtilmişti:

a) Türk–Alman ademi tecavüz paktı vaktiyle övülmüş şimdi beğenilmiyor.

b) Almanlar Rusya’nın derinlerine, Volga boylarına doğru ilerlerken Rus–Türk sınırına kuvvet toplayarak Ruslara sıkıntı verdiğimizden sikâyet ediliyor.

c) Almanlara savaş ilân etmemiz de beğenilmiyor.

d) Boğazardan Rusya’ya yollanacak yardım gemilerinin geçmesine bizim engel olduğumuz iddia ediliyor; Almanya’ya, Japonya’ya savaş ilân etmemizin bir değeri olmadığı iddia ediliyordu.

Rusların bu iki yüzlülükleri ve dolayısı ile ihdas ettikleri buhran; 19 Mart 1945 tarihinde Molotof’un Moskova Büyükelçimiz Bay Selim Sarper’e verdiği ve 1925 tarihli Türk– Rus dostluk paktının II. Dünya harbi dolayısı ile meydana gelmiş

olan darin değişiklikler yüzünden yeni şartlara uygun olmadığı ve ciddi surette değiştirilmesi gerektiğini ve süresi 7 Kasım 1945’de bitecek olan bu anlaşmayı Rusya’nın fesih kararında olduğunu bildiren notası ile en yüksek bir dereceye vardı.

Bu nota üzerine Devlet adamlarımız ve bütün milletimiz ağırbaşlı ve son derece soğukkanlı hareket ederek hükümetimizin cevabı 4 Nisan 1945’te Sovyet hükümetine verildi:

Bu cevabî notamız mutedil bir dille: “Türkiye’nin iyi komşuluk niyelerinden ve samimi dostluk isteklerinden ve aradaki dostluğın tahkim, tarsin ve idamesini arzu ettiğimizden bahsedilerek Rusların fesih kararını kaydedildiğı ve süresi bitmekte olan anlaşmanın yerine her iki tarafın bugünkü menfaat ve arzularına gör edaha iyi esasları ihtiva eden yeni bir anlaşmanın imzalanması için yapılacak teklifleri büyük bir ciddiyetle tetkike âmade olduğumuz” bildiriliyor.

Buna rağmen Rusya, sinir harbini şiddetlendirdi. Rusların sinir harbi bütün şiddetiyle devma ederken 17 Temmuz – 2 Ağustos 1945’de Postdam konferansı toplandı. Bu konferansta Rusya boğazlar meselesini de arzu ettiğı gibi halletmek için İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleriyle tartışmalara giriştiyse de müttefikler boğazlar meselesinin Türkiye ile görüşülmesi gerektiğini, bundan evvel birşey yapılamacağını ve her devletin ayrı ayrı görüşlerini Türkiye’ye bildirmelerini kararlaştırıldı.

İlk önce, Birleşik Amerika Devletleri 2 Kasım 1945’de görüşlerini bir nota ile açıkladı:

“Boğazlar her zaman ve bütün milletlerin ticaret gemilerine açık bulundurulacak; Karadeniz’de kıyıları olan devletlerin savaş gemilerine boğazlardan transit geçme hakkı verilecek; Karadeniz’de kıyıları olmayan devletlerin harp gemilerine

Boğazlardan geçme hakkı verilmeyecek ve ancak, sulh zamanına ait olmak üzere yapılacak anlaşmlara göre ve Karadeniz'de kıyısı olan devletlerin rızası ile mahdud tonilâtodaki savaş gemilerinin geçişi istisna edilecek; yeni yapılacak anlaşmada Japonya çıkarılacak ve Milletler Cemiyeti ibaresi Birleşmiş Milletler ibaresi ile değiştirilecek."

İngiltere de 21 Kasım 1945'de bir muhtıra ile boğazlar rejiminin gözden geçirilmesine İngiltere'nin de taraftar olduğunu Türkiye'ye bildirmiş ve fakat bunun ne gibi şartlarla olabileceğini belirtmemişti. Ancak, İngiltere'nin de Amerika gibi tek taraflı bir anlaşmaya taraftar olmadığı, bilâhare İngiliz devlet adamlarının açıklamalarından anlaşılmıştı.

İngiltere ve Amerika Türkiyeye Boğazlar rejimi hakkındaki görüşlerini açıkladıkları sırada Rusya, sadece sinir harbine devam etmiş, Potsdam konferasından ancak bir yıl sonra görüşünü bildirmiş, bu süre içinde kaba ve çirkin propagandasıyla Türk millî mukavemeti ve birliği ise daha çok kuvvetlenmişti. Bunun neticesi olarak Türk üniversite gençliği solculuğu ve komünisliği ile tanınmış bir iki gazete ile kitabevini bir gösteri tertib ederek kısmen tahrib etmişlerdi. Rus Sefiri Vinogradof, bu gösteri esnasında Sovyetler Birliği'ne karşı hareket edildiğini (!) ileri sürerek hükümetimizi bu işten sorumlu tutmak istemiş, verilen cevapta: "Bu işin iç işimiz olduğu, Sovyetler Birliği'ne mâruf bir mahiyet vermenin doğru olmadığı, bu konuda Türk hükümetinin herhangi bir sorumluluğu olamayacağı" bildirilmişti.

Rusların işi gittikçe azıtmaları üzerine 20 Aralık 1945'te İstanbul Milletvekili merhum General Kâzım Karabekir, Büyük Millet Mecisinde konuştu ve "Yabancı gazete ve ajanslardan aldığımız malûmat doğru işe kuzey komşumuzun bizden

bazı istekleri varmış. Bütün dünya bilmelidir ki, boğazlar Türk milletinin boğazı ve Kars yaylası da belkemiğidir” diye- rek bütün Türk milletinin duygu ve görüşünü açıkladı.

21 Aralık 1945’de Moskova’daki en önemli gazeteler meşhur (!) Gürcü profesörlerinin gülünç mektubunu yayarak “Ardahan, Artvin, Oltu, Tortum, İspir, Bayburt, Gümüşhane, Trabzon ve Gresun’un Gürcistan’a ait olduğunu ve binaenaleyh Gürcü Cumhuriyetine katılmaları gerektiğini” ileri sürüyorlardı. Ruslar daha önce Ermenilere de Kars ve Ardahan’ı istemişlerdi. Gürcü profesörlerinin (N.K.V.D.)’nin zoru altında böyle bir saçmayı ileri sürmeye mecbur edildikleri muhakkak olmakla beraber, bu gülünç iddiaya lâayık olduğu cevap verildi:

6 Ocak 1946’da o zaman ki Başbakanımız Bay Saraçoğlu bütün Doğu Türkiye için ileri sürülen saçmalara temas etmeye bile tenezzül etmeyerek: “İ. Cihan harbinden sonra Kars ve Ardahan illerinin sadece meşru sahibine iade edildiğini” Türkiye has bir vekar ve sükûnla, ağır başlılıkla ve erkekçe bir ke- re daha tekrar etti.

Ruslar artık gemi aızı almışlardı. Bu meseleleri Birleşmiş Milletlere verip vermeyeceğimiz, Londra Birleşmiş Milletler kurulunun toplantısına giden Dışişleri Bakanımız Bay Hasan Saka’dan sorulduğu zaman müşarünileyh buna: “Hayır, Türkiye bakımından böyle bir mesele yoktur.” diye kendinden emin olan devletimize yakışır bir cevap vermişti.

İngiltere Dışişleri Bakanı Mister Bevin, 21 Şubat 1946’da “Türkiye’nin hür ve bağımsız kalmasının önemini ve Rusya’ya peyk bir devlet olmasına İngiltere’nin müsaade edemeyeceğini, Türk-Rus sınırlarının cebren çizilmemiş olduğunu” belirtti. Dost Amerikan hükümeti ise, Washington’da vefat

eden Büyükelçimiz Bay Münir Ertegün'ün cenazesini Missuri gibi en büyük ve şerefli bir zırhlısı ile Türkiye'ye göndererek dostluğunu göstermekle beraber, Başkan Truman, 6 Nisan 1946'da verdiği bir nutukta: "Bugün Amerika kuvvetli bir millettir. Amerika'dan daha kuvvetli bir millet yoktur... Bu üzerinde düşünülmesi gereken ve bizleri tevazua sevk etmesi icabeden bir olaydır. Bu kuvvet bizi, idareyi ele almamıza ve mesuliyetler kabul etmemize mecbur bırakmaktadır" diyordu. Ve böylece, Amerika'nın Yakın Doğu'ya ve bilhassa Türkiye'ye lâkayd olmadığı belirliyordu.

Başbakan Bay Saraçoğlu, 5 Aralık 1945'te Montrö hakkındaki görüşümüzü: "Amerikan görüşünün esas bakımından iyi olup tatbikata ait şekil ve kayıtları zamanında tetkik edilmek üzere bir münakaşa ve müzakerezemni olarak kabule değer olduğu şüphesizdir. Herhalde müstakbel konferansta Amerika'nın yer almasını hen hükümetimizin hareketli bir arzusu hem de bir zaruret olarak telâkki etmekteyiz." diyerek açıklamıştı.

4 Haziran 1946'da Mister Bevin "Boğazlarda Rusya'ya üs verilip verilmemesi hususunda İngiliz görüşünün Türk görüşüne tamamen mütabık" olduğunu belirtmişti. Bu suretle Amerikan, İngiliz, Türk görüşleri esasta birbirinin aynı olarak belirmiş olmasına rağmen Ruslar, saplandıkları sabit fikirden kendilerini kurtarmayarak 7 Ağustos 1946'da birinci notalarını verdiler... Bu notada olmayan şeyleri olmuş gibi göstererek şunları da teklif ettiler:

1- Boğazlar bütün memleketlerin ticaret gemilerinin geçişini daima açık olmalıdır.

2- Karadeniz'de sahili bulunmayan devletlere ait savaş gemilerinin boğazlardan geçmesi, özel surette derpiş edilen haller müstesna memnudur.

3- Karadeniz'e girmek ve çıkmak için tabîi su yolu olan boğazlara müteallik rejimin tessî Türkiye'nin ve Karadeniz'de sahili bulunan diğer devletlerin yetkisi dahilinde olmalıdır.

4- Boğazlarda ticarî seyrüseferin serbestisini ve boğazların güvenliğini temin hussunda en fazla alâkadar ve bunu icraya en kâdir olmaları sıfatı ile Türkiye ve Sovyetler Birliği işbu Boğazların Karadeniz'de sahili bulunan devletler aleyhine ve diğer devletler tarafından kullanılmasının önüne geçmek için bunların müdafaasını müşterek vasıtaları ile temin ederler.

Türkün şerefli hâkimiyet hakkına tecavüz-kâr esasları ihtiva eden bu notaya hükümetimizce 22 Ağustos 1946 tarihli nota ile cevap verilerek Bolşeviklerin boğazlarda üs istekleri reddedildi ve Boğazlar rejimindeki değişikliğin ancak bütün devletlerin kuracakları bir konferansta yapılabileceği belirtildi.

25 Eylül 1946'da Ruslar, ikinci notalarını vererek 22 Ağustos 1946 tarihli notamızdaki haklı, doğru ve mantıkî cevabımızı güya çürütmeye çalışmışlar ve boğazların savunmasına iştirak etmekte ve üs talebinde ısrar ederek boğazlar rejiminin Karadeniz'de kıyısı olan devletler arasında hallini istemişlerdi.

24 Eylül 1946 tarihli ikinci Rus notasına da hükümetimizce 18 Ekim 1946 tarihli nota ile cevap verildi.

Boğazların müdafaasına Rusların karışmasını ve dolayısıyla üs taleplerini yeniden reddettiğimiz gibi Montrö anlaşmasının ancak Birleşik Amerika'nın da iştirakiyle Montrö mukavelesini akdeden devletlerce toplanılacak bir konferansta halledileceğini tekrar belirttik.

Şu soru sorulabilir: "Acaba Ruslar kimden korkuyorlar da boğazların savunmasına katılmak ve boğazlarda üs edinmek istiyorlar?"

Türkiye’den mi korkuyorlar? Hayır... Türkiye kendi vatanının sınırları içinde hür ve müstakil yaşamak arzusunu besliyor. Ülkesi dışındaki yabancı topraklarda gözü yoktur. O halde Rusya türkeye’den korktuğu için boğazlara hâkim olmak istemiyor.

İngiltere’den mi korkuyor? “Baştan beri İngiltere’nin boğazlarda ve Karadenizde politikası tesadüfidir”.

Birleşik Amerika’dan mı korkuyor?

“Bu devletin de Karadeniz ve Yakın Doğuda menfaati ve politikası tamamen tesadüfidir”.

Şimdi Rusya’nın güvenliği aleyhine Boğazların kullanılması ancak Rusya’nın fütuhat siyasetine koyulması halinde onu karşılamak için olacaktı. Böyle bir şeyi ise Türkiye’nin ve müttefiklerinin Rusya’ya vermesi beklenemez.

Rusya II. Büyük savaştan (*Anglo – Amerikalıların sayesinde*) âdetâ eşsiz bir zaferle çıkmıştı. Yeni zaferler aramak yoluna gider ve Boğazlarda bunu denemek isterse Türkiye’nin durumunda yine yanılacaktır. İstiklâl savaşının verimi olan Türkiye’nin kararı eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün şu cümlesinde derlenmiştir: “*Şerefli insanlar olarak yaşayacağız ve şerefli insanlar olarak öleceğiz*”. Türkiye’nin bu kararı bütün dünyada takdir edilmiş, İngiltere ve Amerika kendisiyle görüş birliği yapmıştır.

1953’DE TÜRKİYE – RUSYA

Esas durum değişmemiştir. Bolşevikler Stalin’in ölmesinden sonra Malenkov iktidarında da dünya milletleri ve bu arada Türkiye’ye karşı güttükleri düşmanca siyasette devam etmektedirler. Ancak, NATO’nun gittikçe kuvvetlenmesi, bil-

hassa Türkiye'nin tammanası ile büyük ölçüde askerî ve iktisadî bir inkişaf yolunda olması Bolşevikleri hasseten çatlatmaktadır. Bu kuvveti parçalamak ve bilhassa Türkiye'yi güya iğfal ederek NATO'dan ayırmak niyetiyle (*acemi Bolşevik taktiğini*) yine kullandılar:

30 Mayıs 1953'de hükümetimize bir nota verdiler

Bu notada:

a) Sovyet kuklaları Ermenistan ve Gürcistan Türkiye'den vaki (!) toprak (!) taleplerinden vazgeçiyor (!).

b) Boğazlar meselesinde Sovyet hükümeti boğazlar cihe-tindeki emniyetini kendisi için olduğu kadar Türkiye için de kabule şayan şartlar altında temin etmeyi mümkün (!) görüyor.

c) Bu suretle Sovyet, Türkiye'ye karşı hiçbir toprak iddiasında olmadığını beyan ediyor.

Bu notaya hükümetimizce aşağıdaki tarzda cevap verildi:

a) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Sovyetlerin toprak iddiasında bulunmamalarını, Türkiye'nin daima arzu ettiği iyi komşuluk ilişkileri tesiri isteğini memnunlukla karşılar.

b) Boğazlar meselesinin ise; Sovyetlerce de malûm olduğu veçhile Montreux mukavelesi ahkâmına tabi bulunduğunu Türkiye Cumhuriyeti hükümeti bu münasebetle tebarüz ettirmek ister.

Bu yeni Rus notasına şaşmaka mümkün değildir.

Şöyle ki: Rusya ne zaman kendini kuvvetli hissetmişse o zaman, dünyayı ve bilhassa Türkiye'ye karşı derhal mütecaviz bir tavır ve hareket ihtiyar etmiş; yine ne zaman kendini zayıf hissetmişse veya bir bozgunculuk yapaaksa o zaman da dünyaya ve bilhassa Türkiye'ye karşı riyakâr bir dostluk be-

yanından çekinmemiştir. Bu husus bu bahsin başındaki olayları tetkin etmekle derhal beliriyor.

Bu defa da Rusya, gettikçe kuvvetlenen NATO Birliği ve bu birlik içinde yine gittikçe gelişen Türk gücünü uyuşturup parçalamak niyetiyle bir deneme yapıyor. Sanki 1925 dostluk (!) paktını bozan Türkiye imiş gibi teessürden (!) bahsediyor. Ne yapalım “Acemi Bolşevik taktiği” bu...

Demokrat Parti hükümetinin en sağlam esaslara ve hakiki milli istek ve menfaatlara dayanan mert ve Türk’e yakışır harici siyaseti icabı, bu notaya lâıyk olan efendice cevabı vermiş ve Bolşevik taktiğini yutmadığımızı belirtmiş bulunuyoruz.

Bundan sonra Bolşevikler 21 Temmuz 1953’de bir nota vererek “İstanbul’u ziyaret edecek olan İngiliz ve Amerikan Harp gemilerinin bu ziyaretinin “Bir nevi Askerî tezahürat” teşkil ettiğini belirterek hükümetimizden mütemmin malûmat talep ettiklerini bildirdiler.

Bu nota sadece Türk gücünü ve Türkiye’nin dünya devletleriyle bilhassa Birleşik Amerika ile kurduğu dostluğa karşı bir hasedin ifadesidir.

Bu ziyaretlerde bir tehdit ve Rusya’ya karşı bir maksat olmadığı hükümetimizce bildirildi:

Ruslar bununla yetinmediler. Daha bir nota vererek mütemmim bilgi talebinde ısrar ettiler.

Evvelce söylenenden başka birşey olmadığından hükümetimiz son Bolşevik notasına cevap vermeye bile lüzum görmedi.

Son defa Türkiye’nin kahir bir çoğunlıkla Güvenlik Konseyine seçilmesi esnasında Bolşevik delegesinin aleyhimizdeki saçma sapan düşmanca sözleri, Bolşevik siyasetinin bize karşı ne derece düşmanca olduğunu gösteriyor.

Böylece, Bolşeviklerin durumu önceki gün, dün ve bugün tamamen aynıdır.

Türkiye bu durum karşısında çetin ve aşılmaz bir dağ azametiyle metin ve cesurdur, kendinden ve istikbalinden emindir.

Boğazlar meselesinin iyi hal şekli Montrö esasları veya Amerikan notasındaki esaslardır. Böylece bütün ticaret gemilerinin serbestçe geçişini, Karadeniz’de kıyısı olanlara kıyısı olmayanların savaş gemilerinin de geçişlerinin özel şart ve kayıtlarla ayrı ayrı esaslara bağlanması ve tahdit edilmesini; bu suretle ilk önce Türkiye’nin emniyetini sağlayan ve sonra Rusya’nın ılık denizlerle irtibatını eskiden olduğu gibi yine devam etmesini temin eden rejim tatbik edilmelidir. Hangi şekil olursa olsun: *Boğazlar Türkün boğazıdır. Türkün hayat damarıdır. Mevcudiyetinin esasıdır, temel taşıdır. Burası, bu kutsal geçit, yalnız ve yalnız Türkündür. Bunun üzerine başka bir ayak basamaz.*

Çünkü; *Çanakkale ve İstanbul Boğazları yarım bin yıldan beri Türk askerinin nöbet yeridir, kan kâbesidir.*

“Bu Türk askeri ve onun arkasındaki Türk milleti, okullarımızın her sınırında ve her derecesindeki çocuklardan onları yetiştiren öğretmenlere, analara, babalara kadar genç ve yaşlı, asker ve sivil, kadın ve erkek, şehirli ve köylü her Türk vatandaşı, her karşı dedelerin kanı ile yuğrulmuş ve toprakları ve bu toprakların çevrelediği iki Boğazı korumak kararı ile dipdiridir.”

Tarih biliyor:

Boğazlarda yerleşen ve nöbet bekleyen Türk, hücumu uğradı.

Sayısı azdı... Cephanesi, silâh çok azdı...

Hücum edenler; çok, pek çoktular. Hudutsuz denizlerin ötesinde, hudutsuz ülkelere... sayısız kuvvetlere ve servetlere sahiptiler.

Eski dünya, yeni dünya (*biütün akvam-ı beşer*) oraya, mütevazi ve kahraman Mehmet'in nöbet beklediği yere saldırdı... ve... ve... savlet geriye, geldiği yere döndü.

Türk boğazları Türk kaldı ve daima, mahşere kadar Türk kalacaktır.

Tarihin de, coğrafyanın da mukadderatı budur, Türkün mukadderatı bu olduğu kadar...

RUS ZAFERİNE TÜRKİYE'NİN YARDIMI

II. DÜNYA SAVAŞI KİMİN ESERİDİR?

II. Dünya Savaşı; hiç şüphesiz ki ciddî ve gerçek bir barış arzusu beslemeyen Bolşeviklerin, dünya ihtilâli ve istilâ emellerinin tahakkuku için iki yüzlülük teriminde ifadesini bulan bir kurnazlıkla barışı samimiyetle arzu eden batılılar cephesine girmeyerek Almanlarla anlaşma yapmaları üzerine çıkmıştır. Şu hade bu harp, Bolşevik kodamanlarının eseridir.

Ruslar, dünyayı içine yuvarlamak üzere bir kuyu kazdılar. Fakat bu kuyuya dünyayı yuvarlamak isterken başından beri acemi Rus tatkiğini farketmiş olan Alman tilkisi, dünyanın maddî manevî değerlerini hesaplamakla aldanmış ve arslan postuna bürünmüş olan Rusya'yı bu kuyuya iterek yuvarladı. Böylece Almanlarla arka arkaya anlaşmalar yapan Rusya'nın sevinç ve ümidi söndü ve dava kominternin ve bunun binek atı olarak kullanılan Bolşevik zulmü altındaki Rusya'nın ölüm ve kalım meselesi oldu. *Rusya korkunç sar'a nöbetleri içinde ve Alman ordusunun darbeleri altında ölüme giderken, Ang-*

lo–Saksonlar ve Türkiye, Rusya’nın imdadına yetişti. O Anglo–Saksonlar ve Türkiye ki Rusya, birincilerin 1939’da Moskova’dan eli boş ve barış dâvası uğruna sarfettikleri emeğin heba olduğunu görerek dönmelerine gülmüş, Türkiye’nin de hayat damarlarına kasdetmek sevdası peşine düşmüştü. İşte, Rusya ölüme giderken insanlığın saadeti dâvası için birleşen bu milletler, Rusya’nın imdadına koştular.

Rusya; geçen I. Dünya Harbinde olduğu gibi yine silâhsız, teçhizatsız, malzemesiz... kalmıştı. Bir mucize, bir dost mucizesi Rusya’yı kurtarabilirdi. Bu mucize kendini göstermekte geçikmedi: Anglo–Amerikan yardımı..

Anglo–Amerikan yardım stratejisi şöyle kademelendi:

a) Rusya’ya saldıran Alman ordularından mümkün olduğu kaçır çok kuvvetli kendi üzerilerine çekerek cephedeki Rus ordusunun yükünü azaltmak.

b) Almanları Avrupa karası dışından kavrayarak yalnız bu karaya sıkıştırmak (özellikle Afrika ve İtalya harekâtı).

c) Bu esnada Rusya’nın maddeten direnmesini ve mânenayakta durmasını temin için de hudutsuz bir (silâh, malzeme, teçhizat, yiyecek, içecek) yardımı yapmak.

d) En müsait anda Avrupa karasına sıkıştırılan Almanya’ya kesin darbeyi vurmak. Akıllara durgunluk verecek kadar geniş ve zengin olan bu yardım Rusya’yı kurtardı. Fakat; o zamanki stratejik durum bir Avrupa haritası üzerine işaretlenerek tetkik edilirse, Anglo–Amerikanların yardımı selinin siklet merkeziyle Basra körfezi ve Güney İran’dan Hazer denizi yönünde aktığı görülür. Bu yol emindir. Bu yolun emniyetini sağlayan da Türkiye’dir.

TÜRKİYE SAVAŞA GİRMEDİĞİ HALDE RUSYA'YA NASIL YARDIM EDEBİLDİ?

a) Türkiye Rusya'nın bütün kin ve garazına rağmen silâh-
lı tarafsızlığını muhafaza etti. Bu merdane tarafsızlık Rusya'ya
kuvvetli bir mesnet oldu.

b) Türkiye Almanya ile saldırmazlık paktını imzalayarak
Türk topraklarını Doğu Akdeniz'i ve Orta Şark memleketleri-
ni emin bir saha haline getirdi.

c) Yine Türkiye'nin tarafsızlığı sayesinde; Basra Körfezi,
İran, Hazar denizi üzerinde Rusya'ya akan yardım selinin
(*emniyet sahası*) tahkim edilmiş oldu.

d) Rusya'nın genel olarak Kuzey denizi, Moskova, Sta-
lingrad, Elbruz dağı hattından geçen cephesindeki direnmele-
rin, karşı hareketlere gerekli hazırlıklarının ve karşı hareketle-
re geçme imkânının tahakkuk edebilmesi için şiddetle muhtaç
olduğu emniyetini de sağlayarak Rusya'nın sol kanat ve yanı-
nı korudu ve Rusya, rahat rahat karşı hareketlere geçerek har-
bi kazandı.

Böylece; Türkiye, Rusya'nın kurtarıcıları arasında rol aldı.

Gerek Türkiye'nin, gerekse Anglo—Amerikanların Rus-
ya'yı kurtarmalarına Rusların müüabelesi, sadece yapılan iyi-
likleri untumak oldu...

BEŞİNCİ BÖLÜM

KIZILLIK VE KIZILLIKLA MÜCADELE

Yukarıdaki bölümlerde Rusya'nın kurulduğu günden zamanımıza kadar Türklük âlimine ve bilhassa biz Batı Türklerine karşı yaptıklarını kısaca gözden geçirdik. Bütün bu tarih boyunca cereyan eden mücadelede Türk milleti daima mevcudiyetini korumak maksadı ile silâha sarılmış ve fakat Rusya, daima istilâ emeli besleyerek taarruz etmiştir.

Dün Çarlar Rusya'sının olduğu gibi bugün de Bolşevik Rusya'sının anı (*maksat, hedef ve emelleri*) güttüğü, bütün geçmiş hâdiselerin ışığında iyice belirmiştir. Biz, yine korunma durumundayız.

Çarlık Rusyası'nın maddî silâhlarının yanında, daima istirmek ettikleri zoraki (*bir Hristiyanlık ve Hristiyan Türk tebaası*) dâvası vardı. Bugün bunlardan Türkün mevcudiyetine kasta bahane edilecek hiç bir şey yoktur. Fakat bu defa Bolşevik Rusya'nın, maddî taarruz âletleri yanında bizim için olduğu kadar, bütün dünya için de korkunç bir âleti veya vasıtası vardır:

Hakikî sosyalizm, hakikî demokrasi ve hakikî ilmin çerçevesinden tamamen dışarıda kalmış olan ve bir istila ve yıkma âleti olan komünizm... Gerek yukarıki bölümlerdeki mücadelenin zamanımıza bağlanması, gerekse istikbalde bir tecavüze uğrarsak, bize düşmanlık yapması muhtemel olan işte bu âlet hakkında, birkaç söz söylemenin uygun olacağını düşün-

rek bu vâdide yazılan net eserlerden ve makalelerden faydalanmak suretiyle aşağıdaki satırları kitaba ilâve etmeyi uygun buldum.

KOMÜNİZM (Bolşevizmin) GERÇEK MAHİYETİ VE YIKICILIĞI

Komünizm (*Bolşevizm*); dünyayı zaptetmek fikridir.

Komünizm; insanı köle kılma yoludur.

Komünizm; bugünkü dünyanın insanî duyguları bahis konusu olduğu oranda reaksiyoner bir felâket rejiminin icra vasıtasıdır.

Komünizm; insanı, insan haklarından mahrum etme, şeref, haysiyet, milliyet, dil, tarih, anane ve aileyi, karşılıklı itimat ve hürmet hissini yıkarak insanı, hiçbir şeyden Allah'tan bile korkmaz ve utanmaz bir hale getirme taktiğidir.

Komünizm; insanda yaşama ve bir emele bağlanma, hür ve serbest düşünme hassalarını yıkan, insanın yaratıcı kabiliyetlerini, benlik duygusunun olmasını yok eden ve kendisine güvenini kaybettirme sistemidir.

Komünizm; insanı vatansız, Allah'sız, ailesiz, topraksız, evsiz-barksız, yurtsuz, ocaksız, tarihsiz, milletsiz, miliyetsiz, bayraksız, düşüncesiz, hürriyetsiz, şefkatsiz, merhametsiz, imansız, ruhsuz yapmak, hayvanlaştırmak bataklığıdır.

Komünizm; kardeşi kardeşe, evlâdı ana ve babaya, girdiği aileyi vatana ihanet ve hıyanet ettirme âfetidir.

Komünizm; asırlardan beri beşeriyetin kurduğu, faydalı ve insanı asilleştiren ve insan teriminin vasfına lâıyk bir yükseliğe ulaştıran bütün müesseselerin, mukaddes fikirlerin düşmanıdır.

Komünizm; bir vatan ve milletin ırz düşmanıdır.

Komünizm; istiklâl ve hâkimiyetlerin, hür dalgalanan bayrakların düşmanıdır.

Komünizm; bütün müsbet ilimlerin düşmanıdır.

Komünizm; ananeyi yıkan, tarihi tahrif ve inkâr eden bir Makyavelizm taslağıdır.

Komünizm; yıkıcılık ve bozgunculuğun anasıdır.

Komünizm; fikir maskesine bürünmüş fikirsizlik hastalığıdır. Aşısı, görüldüğü yerde vebadan daha itinalı bir şekilde imha edilmektir.

Komünizm; Türkün mevcudiyetinin düşmanıdır.

Komünizm; asırlardan beri ortadan kaldırılması için, insanlığın kan, ter döktüğü, kuvvet sarfettiği köleliğin ta kendisidir.

Komünizm; bütün bir insanlık âleminin ve bilhassa Türkün üstün vasıflarının düşmanıdır.

En büyük Türke, yüce Atamıza göre komünizm; *“Türk âleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli”* diye buyurmuşlardır.

İşte komünizmin gerçek mahiyeti budur.

KOMÜNİZMİN FESAT VASITALARI VE USULLERİ

Dünyayı ve hür milletleri yıkmak, dünyaya hâkim olmak ve dünya milletleri üzerinde köleliği ihya etmek için faaliyette bulunan komünizm; Rus emperyalizminin yeni adıdır.

Resat vasıtaları:

- 1– Komintern–Kominform,
- 2– NKVD–GPU Teşkilâtı (*İç ve dış*),
- 3– Her memleketten seçilen tek veya çoğul soysuzlar, ha-
inler.

Bunları ayrı ayrı, kısaca gözden geçirelim.

KOMİNFÖRM

Kominform, Sovyet Politbürosunun (*istilâ ve yağma or-
ganı ve fesatlarının*) merkezidir. Her millete mensup komü-
nist partilerinden seçilen üyelerden oluşmuş olup, dünya ko-
münist partilerinin faaliyetini düzenler ve dünya ihtilâlini sağ-
lamak emeli peşinde koşar.

Evvelce III. Enternasyonal veya Komintern; Sovyetlerce
Alman tehlikesi karşısında dünyayı aldatmak maksadı ile lağ-
vedilmişti. Kominternin veya Üçüncü Enternasyonalin yerine
kaim olan bugünkü kominform da tamamen aynı maksatlarla
ve aynı teşkilâtla faaliyettedir. Kominformun teşkilat durumu,
aşağıda açıklandığı gibidir.

KOMİNFÖRMÜN KURULUŞ AMACI

- 1– Gûya Sovyetlere düşman olan çeşitli ülkelerin sefer-
ber olmasını güçleştirmek (!);
- 2– Her ülkede genel grevler ve iş isyanları tertib etmek;
- 3– Avrupa’da millî ekaliyetler arasında ve müstemleke-
lerde halk arasında hürriyet hareketlerini (!) teşvik etmek ve
bu sırada daima gölgede kalmak, suret-i haktan görünerek her
çeşit duygu ve reaksiyonlardan faydalanmaktır.)

Teşkilâta gelince; kominform, muhtelif enternasyonaller ve hücrelere bölünmüştür. bu enternasyonaller ve hücreler her ülkede kurulmaya çalışılmış ve gizli bir faaliyet yolu takib ettirilmekte bulunmuştur. Aşağıdaki heyetlerin hepsinin veya bir kaçının dün olduğu gibi bugün de her ülkede faaliyet halinde bulunduğu tahmin edilebilir:

1– Kızıl sanayi birliğı enternasyonalı (*Profintern*);

2– Kooperatifler enternasyonalı;

3– Kızıl sporlar enternasyonalı;

4– kızıl muharipler enternasyonalı. Bu enternasyonal eski muharipleri ve ihtiyat kuvvetlerini şu hedefe ulaşmak için teşkilâtlandırmaya çalışır:

a) Askerlik aleyhtarı fikirler yaymak,

b) Kızıl muhafızlar teşkil etmek,

c) Komünist propagandası yapmak,

d) Eski muhariplerin enternasyonal federasyonuna (F.İ.D.A.C.) muhalefette bulunmak.

5– Kadınların komünist enternasyonalı;

6– Gençlik komünist enternasyonalı (K.İ.M.);

7– Kızıl yardım enternasyonalı (M.O.P.R.). Bu yüzbinlerce sosyalist (!) ajanlarını idare eder ve yardımda bulunur.

8– Talimve terbiye memurları enternasyonalı. Bunun gâyesi öğretmenler arasında, sanayi birlikleri merkezlerinde komünist propagandası yapmaktır. “Teşkilâtın Avrupa ofisi eskiden Paris’te idi”.

a) Halk kütelleri arasında emperyalist ve faşist aleyhtarı (!) propagandalar yapmak,

b) Limanlarda grevler ve Sovyetler Birliğı’ne karşı dostluk beslemeyen (!) memleketlere sevkedilecek şeylere sabotajlar tertib etmek.

9– Sosyalist hukukçular enternasyonalî. Bunun görevi “Gerek mahkemelerde komünistlerin müdafaası için teşkilât yapmak ve gerekse yabancı ülkelerin kanunlarına komünistlere müsait hükümler ithal etmek”tir. Bu teşkilât kızıl yardım enternasyonalî ile işbirliği yapar.

10– Hür düşünceler enternasyonalî. Hedefi, muhtelif siyasî ve solcu guruplarla işbirliği yaparak dünya dinsizlik hareketlerini merkezileştirmektir.

11– Gemiciler ve gemi tahmil amelleri enternasyonalî. Hücreler ve gemici klüpleri tesisi suretiyle faaliyette bulunur.

12– U.S.S.R. (*Sosyalistiçeski Savetiski Saborni Respublik*) Soyvetler Birliği dostları enternasyonalî ile talim ve terbiye enternasyonalî. Hür düşünceler enternasyonalî ve insan hakları (!) ligi ile beraber çalışır.

13– Kızıl inkılâpçılar muharirler enternasyonalî. Edebiyatta ve ilâncılıkta komünist propagandası yapar.

Komintern–Kominform, eskiden olduğu gibi bugün de aynı taktik ve stratejiyi takib ederek yukarıda sıralanan enternasyonallerin her memlekette vücuda getirilen lig ve hücreleri vasıtası ile o ülkeyi yıkmaya savaşılmaktadır. Şu nokta da caili dikkattir: Sovyet ordusunun müstakbel hareketleri için;

1– Herhangi bir memleketin “bir havalisi veya bir kısmı Kızılordunun harekâtı için ne kadar çok ehemmiyetli ise oranın ahalisi komünist ruhu ile ve tâbi olduğu otoritenin faaliyetine karşı fesatçı faaliyetine o kadar çok terbiye edilmek” üzere her türlü enternasyonallerin çalışmaları orada teksif edilir.

2– “Komünist hücrelerinin sayısı ve seviyesi, bahis mevzu olan havalinin taktik ve stratejik önemi ile mütenasip” bir takatte bulundurulur.

3— “Komünist faaliyetlerle millî hareketlere müzaheret eden faaliyetler arasında yakın bir işbirliği” yapılır.

Bu faaliyetlerin özelliklerine gelince;

Rusya ile hem sınır olan ülkelerdeki komünist partileri bir hücreler şebekesi kurmuşlardır ki bunların vazifeleri şunlardır:

- a) Küçük partizan birlikleri teşkil etmek;
- b) Askerî ve siyasî talimler yapmak;
- c) Teçhizat, silâh ve malzeme temin etmek;
- d) Harp patlak verince hücum edilecek hedefleri tâyin etmek;
- e) Sosyalist gizli istihbarat servisi için kolaylıklar sağlamak veyahut yardımcı işler yapmaktır.

Bir çok hücreler bir nevi askeri sancak teşkil eder ve bütün sancaklar bir liderin komutası altında ve her birinin kurmayları bulundukları dairenin (*yerin*) her tarafında faaliyette bulunurlar.

Bütün bu teşkilâta güdülen gaye; hasım telâkki edilen memleketin varlığını yıkmak üzere “*onun bir sınıf veya fikren ayrı vatnadaşlar harbine sürüklenmesini*” temin etmektir. Ruslar, bu menhus teşkilâtın faaliyetlerini ve aktif icraatını örtmek üzere hep “*Sovyetler Birliği’nin kapitalistlerin tehdidine maruz olduğunu*” yayar, dururlar.

Kominternin faaliyetlerini örtmek için Rusya’nın barışçılığı propagandası da ayrı bir örtü olarak kullanılır.

Komintern, aynı zamanda dünyayı komünistleştirme faaliyetlerine lüzumlu parayı ve maddî yardımları da sağlar.

Dünya komünist partilerine, Moskova kölelerine direktifler buradan, Kominformdan çıkar ve maksada göre köleler ve köleler sürüsü sevk ve idare edilir.

Velhasıl 1943’de zahiren kaldırılan Komintern harpten sonra Kominform adı ile yine, evvelkinden daha büyük bir şiddetle faaliyettedir.

(NKVD. – GPU) TEŞKİLÂTI

Bu teşkilât çarlığın mirasıdır. Çarlığın kurulmasından yıkılmasına kadar “Ohrana, Prikoz, Tainikh Dyel, Oprichnina” adları ile faaliyette bulunmuş ve kızıl çarlar kazanında ise daha korkunç ve geniş bir teşkilâtla (NKVD) veya (GPU, Çeka) adıyla faaliyetine davem edegelmiştir.

Teşkilâtın iki kolu vardır ve biri Rusya içinde, diğeri Rusya dışında çalışır.

İçte: Hususî ordusu, büroları, hapishaneleri, tecrit kampları, mecburî iş kampları ve her köyde bile şubeleri vardır. Mecburi iş kamplarındaki işçileri kiralar ve bunlar, sadece ölmeyecek kadar boğaz tokluğuna ve hudutsuz bir sefalet içinde çalıştırılırlar. Ortalama 17–20 milyon insan (NKVD)’nin kamplarında toplanmıştır.

Dışta: Geniş bir casus şebekesi, tedhiş ve sabotaj idare teşkilâtı vardır. Elçiliklerde de birer NKVD şefi olup bütün sefaret mensuplarının harekâtını takib eder.

Böylece NKVD “İçte ve dışta bir baskı ve casusluk; insan satın almak ve avlamak, fesat kurmak” teşkilâtıdır.

NKVD, 1934–1939’a kadar temizleme hareketleri adı altında insanlığın yüzünü kızartacak cinayetleri yapan teşkilâttır.

NKVD, kominformun yanı sıra bütün dünya milletlerinin emniyet ve selâmetlerini, iç emniyet ve huzurlarını yıkmaya çalışan ve teşkilâttır ve yine (NKVD); Sovyet devletinin bünyesinin temeli olan komünizm barbarlığında kendi milletine kasteden teşkilâttır.

NKVD, kardeşi kardeşten, evlâdı anadan ve babadan, ana ve babayı evlâtıtan, arkadaşı arkadaştan, karıyı kocadan, vatan-daşı vatandaştan uzaklaştıran şüphe, korku ve dehşet içinde yaşatan müfterî, yalancı ve sefil yapan teşkilâtıtır. Ve NKVD, engizisyon işkencelerini, engizitörleri bile hayrete ve dehşete düşürecek kadar korkunçlaştıran ve tekâmül ettiren işkence teşkilâtıdır.

NKVD hür milletlerin mesut vatanlarına azgın bir yılan gibi kokulan beşinci koldur.

NKVD müteaddit daireler halinde çalışır:

1- Rejim aleyhtarı hareketler ve casuslukla mücadele da-iresi. İtte rejim aleyhtarı hareketleri takip eder, casusluğu ön-lemeye çalışır.

2- Dış münasebet dairesi: Yabancı ülkelerde Sovyetler Birliği'nin casusluk ve sabotaj teşkilâtını idare eder. Eleman-ları; sivil kıyafette askerler, siviler, çeşitli ülkelerde satın al-dıkları soysuzlar...

3- Gizli daire: Komünist partisi üyelerini takip eder, giz-li cereyanları tetkik ve meydana çıkarmaya savaşır; kontrolü-nü yapar.

4- Özeli daire: Silâhlı harp kuvvetlerini kontrol ve tetkik eder.

5- İhtisas dairesi: Devlet sırlarının yabancılardan korun-masını sağlar ve şifre işleriyle uğraşır.

6- İktisadî işler dairesi: Mahut 5 senelik vs. plânlarla ya-pılmak istenen sanayi vs. iktisadî işlerin takibini ve kontrolü-nü yaparak sabotaj temsilcileri bulup meydana çıkarmaya sa-vaşır.

7- Haber alma dairesi: Sovyetler Birliği'ni teşkil eden milletlerin siyasî ve kültürel durumlarını, Anti-Sovyetik te-mayüllerini kovuşturur.

8- Ceza dairesi: Devletin adlî teşkilâtının fevkinde ve kimseye, (*Stalin'den başka, şimdi Malenkov'dan başka hiç kimseye*) hesap vermeyen dairedir. Hapis, idam, sürgün ve kamplarla uğraşır.

9- şark dairesi: Rusya'daki Türklerle uğraşır. Türklüğe kızılığın ne derece insafsız hareket ettiğini, Rusya Türklerinin durumu ile meşgul olmak üzere bir daire tahsis edilmiş olma-sı göstermektedir.

10- Sınır koruma dairesi: Sovyetler Birliği sınırları bu dairenin kontrolü altında olup her türlü giriş ve çıkış işleri-ne bakar.

11- Teşkilât dairesi: NKVD müessesesinin kurum ve ela-manlarının hazırlanmasını sağlar.

12- NKVD servis dairesi: Bu daire bütün teşkilâtın leva-zım (*yiyecek, giyecek*), sağlık, istirahat, hapishane, basın ve yayın, kulüp ve kooperatif, silâh ve teçhizat gibi hususlarını sağlar.

Dışta NKVD'nin casusluk teşkilâtı, Kominformun buna dair kolu ile sıkı sıkıya beraber çalışır. Vazifesi, her memleke-tin her türlü sınırlarına vakıf olmak ve o ülkeyi yıkmaya gerek-li unsurları hazırlamaktır.

Her Sovyet dışışleri temsilcisi de NKVD'nin bir casusu-dur.

HER MEMLEKETTEN SEÇİLEN TEK VEYA ÇOĞUL SOYSUZLAR, HAINLER

Sovyetlerin ve icra vasıtaları olan Kominform ile NKVD'nin dünya ihtilâli dolayısı ile kızıl emperyalizmin başarıları için en mühim işlerinden biri, istilâ emellerini besledikleri memleketlerden elemanlar (*yoldaşlar*) temin etmektir. Bu yoldaşların her cins (*kadın, erkek*) ve meslekten seçilmesine çalışılır ve bunlarda başlıca şu evsaf aranır:

1– Yaratılışlarında her türlü insanî temayülleri umursamayan ve bunlara hudutsuz bir lâkaydî sahibi olanlar;

2– Din ve millî geleneklerin cemiyetin nizamı bakımından büyük bir değer verdiği ahlâki prensipleri benimsemeyerek bunlara karşı gelenler;

3– Millî ve vatanî varlıkları milliyetçiliği küçümseyenler, hor görenler ve bunlara karşı hürmetsizlik temayülü olanlar;

4– Askerlik aleyhtarı bir zihniyet taşıyanlar. Millî kahramanları millet ve vatan büyüklerini, tarihî şahsiyetleri ve bilhassa millî edip ve şairleri küçültmek isteyenler;

5– Rahat ve huzurunu aşırı derecede sevenler;

6– Emeksiz kazanmak, başkalarının sırtından geçinmek emelini besleyenler;

7– Ruhen (*psikolojik bakımdan*) macera hevesinde olanlar;

8– Yaratılış itibariyle merhametsiz, insan ve hayvanlara karşı zulümkâr olanlar, hotkâm olanlar ve nefsinin sevenler;

9– Her nasılsa ve ruhandaki ne istediğini bilmemezlik saikasıyla herşeyden gayri memnun olanlar.

10– Her şeyi bilmesine ve zeki, bilgili, uyanık olmasına

rağmen mutlaka meşhur olmak ve ne pahasına olursa olsun bir şey olmak emeli peşinde koşun, zevk ve sefayı da aşırı sevenler...

Bu ve buna benzer bir çok kötü hassaları olanlar, komünizm elemanı olmak, yoldaş-tavariş olmak istidadını en çok haiz olanlardır.

Yukarıda söylediğimiz gibi bu hassalar âlimde de bulunur, cahilde de... Nitekim çeşitli ülkelerle (*bilhassa kızıl-ların pençesine düşen memleketlerde*) kızıl partilerin başlıca elemanlarının hal tercümeleri tetkik edilince hep aşağı yukarı saydığımız hassaları nefsinde toplayan dejenereler oldukları görülür.

Her ülkede bulunan ve yabancı bir devlete ve onun ideolojisine bağlanan ve onun emirleriyle körü körüne oturup kalkan bütün bu adamlar birer vatan haini değil midir?

Evet madem ki komünizm Sovyet devletinin malıdır ve madem ki bu devlet, bir dünya ihtilâli sayesinde kızıl emperyalizmi dünyaya hâkim kılmak sevdasındadır. Şu halde, herhangi bir millettense olursa olsun bu kızılığa yakalananlar (*her devletin kanununda hemen aynı damgayı ve derecesine göre idama kadar giden aynı cezayı hak edenler*) harici bir devlet hesabına ve yani Sovyetler Birliği hesabına çalışan müssell casuslar, sabotörler ve hainlerdir. Bu itibarla;

"Her komünist ve zamanında meydana vurmak üzere her kümmünist fikir taşıyan şahıs, kim ve ne olursa olsun kafası derhal ezilecek bir vatan hainidir."

Buraya kadar dilimizin döndüğü nisbette komünizmin mahiyeti ve vasıtaları üzerinde durduk.

Fakat usullerine gelince, kısaca:

“Her şeyde ve her sahada suretihakdan görünmek, her türlü parti ve millî hareketlere katılarak kardeşi kardeşe, vatandaş vatandaşla düşürmek...” İşte komünist taktiğinin icra-sahasındaki usulunun ruhu da budur.

KOMÜNİZMLE MÜCADELE

Buraya kadar gerçek mahiyeti ve genel vasıtaları üzerinde kısaca durduğumuz komünizmi; realist, çabuk ve katî usullerle yok etmek mümkündür. *(Sadece polis ve para ile komünizmin mücaresine imkân yoktur. Bu bilhassa hürdevletlerde bahis konusudur.)* Yani halkın kendi şahsî hürriyetine cahip bulunduğu, basın ve söz hürriyetinin de tam yerinde olduğu yerlerde “komünizm” müadelesi sadece polisle kabil değildir. Bu illete polisle beraber daha çok müessir şekilde mukabele etmek lâzımdır. Komünizmi; ciddi ve siyasî derslerle yere sermek, iktisadî, sosyal ve siyasî aykırılıkları âlet etmesine meydan vermeyerek imha etmek ancak kabil olur. Buna göre; komünizmle mücadele için akla gelen önlemlerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

1— Bazı demokrak ülkelerde ele alındığı gibi komünizm kanun haricî edilebilir.

2— Kanunun müsbet sonuçlar verebilmesi için polis ve diğer emniyet kuvvetlerinin elde ettikleri suçlular üzerinde psikolojik denemeler yapılır. Bu denemeler neticesinde kısa bir zaman ve emek sarfı ile tekrar doğru yola dönmeleri mümkün olanlar *(komünizm hastalarına mahsus)* müesseselerde tevadi edilir. Islâh kabul etmeyecek kadar komünizm hastalığına tutulmuş olanlar ise; ya bağlandıkları ülkeye ihraç edilir, yahut zaten içinde bulundukları cemiyet için kaybedilmiş birer mahlûk olduklarından kanun ne hükmediyorsa o yapılır veya-

hut en iyisi (*siirünmek, sürüklendikçe akılları başlarına toplamak üzere şerefli vatandaşlık hakkından mahrum edilip*) hudut dışına atılır.

3– Komünizmin ezilmesinde polis ve diğer emniyet kuvvetlerine sadece rol vermek, sadece kanunlaştırma kadar kâfi gelmez: Her ferdin de bu hususta uyanık olması, bu gibi ayağı karıncalanmaya müsait kimseleri ihmal etmeyerek saptıkları yoldan çevirmeleri lâzımdır. Şu halde “Analara, babalara, kardeşlere ve derece derece bütün aile mensuplarına, eğitim ve öğretim üyelerine” düşen rol; kanun maddesinden, polisin rolünden daha önemlidir.

4– İlk, orta ve yüksek okullarda, üniversitelerde; spor klüplerinde, muhtelif hayır ve gençlik cemiyetlerinde, basın-da, radyoda, özel teşekküllerde daima komünizmin hakikî yüzünü ve hedeflerini belirtecek dersler ve konferanslar verilmeli, makaleler, broşürler, kitaplar yayımlanmalı, filmler ve fotoğraflar gösterilmeli ve böylece milliyetçilik şuuru en yüksek bir dereceye çıkarılmalıdır ve ayakta tutulmalıdır. Bu suretle çürük, düşman ve zararlı komünizm ideolojisi, meş’ur ve mübarek milliyetçilik ideolojisinin sarsılmaz kuvvetleriyle mukabele edilirse, kötü yola sapanlar en iyi bir şekilde yola getirilmiş ve örneklerinin birer ikişer de olsa çoğalması önlenmiş olur. Yani (*çürük ve yalancı bir ideolojiye*) sağlam ve gerçek milliyetçilik ideolojisiyle taarruz edilerek, yenmek daha doğru olur ve çok daha olumlu bir netice verir.

5– Birçok ülkelerde devlet memurları ile eğitim ve öğretim üyeleri arasına da bu hastalığın sokulduğu veya sokulmak istendiğini duyuyor ve hemen her gün gazetelerde okuyoruz. Bilhassa, ordu saflarına olduğu kadar millî eğitim ve öğretim saflarına da bu illetin sokulamaması en ziyade önem verilme-

si gereken bir iştir. Komünist yuva ve enternasyonallerine mensup gizli anların en cazip buldukları saha ve hedef eğitim ve öğretim üyeleri topluluğudur. *Çünkü, hocalar kadar genç dimağlar üzerinde hiçbir kimse müessir olamaz. Hepimiz kendimizde mevcut bulunan iyi ve yükseltici hassaların toplamı birden ailelerimizden çok hocalarımıza borçluyuz.*

6– İlim ve şaheser maskesi altında bize küfreden, Türk varlığını küçülten her türlü yazı vs. itibar etmemek lâzımdır. İçinde bizi küçültecek tek bir satırı ihtiva eden bir eser, ne kadar değerli olursa olsun, ondan mahrum kalırsak, ne ilimiz, ne de irfansız kalmayız. Eksik olan bir tek eser olsun...

7– Komünizmin her memlekette sinsice sokulduğu bir sahada komünist olmayan ve hürriyet içinde yaşayan ülkelerin basınıdır. Basın hürriyeti fikirlere zincir vurulmaması demektir. Amma: Sadece gerçek olan fikre, yükseltici ve meş'ur olan fikre. Yoksa, komünizm gibi bir fikirsizliğe değil...

Bu konuda mücadele vazifesi de doğrudan doğruya memleketimizin feragatle, imanla ve büyük bir aşkla kendisini vatan ve milletin hizmetine nezretmiş olan şerefli matbuatına düşer. Onların, temiz ve mukaddes mürekkepleri, süngü gibi keskin ve muzrak gibi sivri kalemleri yerinde ve zamanında bu millî iman simsarlıklarını tepeler, yok eder.

8– Hedef olarak ele aldığı bir memleketi ahlakî bakımdan düşürmekkonusu da komünizmin sahası içindedir. En küçük yaştakilerden itibaren gençliği ve bilhassa kadınlığı sükut ettirecek açık saçık her türlü şeyle; *aile kutsiyet ve selâbetini bozacak, yıkacak her türlü fikirlerle mücadele etmek bütün fertlerin ve bilhassa milletin görevidir.*

Komünizmle mücadele için çok şeyler, pek çok önlemler vardır. Ben burada ancak gücüm yetenleri ve en önemli

olduklarına kanaat getirdiklerimi bir hâtıra ve bir örnek olarak kaydettim.

Nitekim, komünizmin ve emsali gayri tabiîliklerin zarar vermesini önleme hususunda hükümetimizin son defa Büyük Millet Meclisimize sunduğu ve onayladığı (*Çeşitli aşırılıklarla mücadele kanunu*) bu sahada ne kadar uyanak olduğumuzu bilhassa göstermektedir.

Bu konuyu burada bırakmadan evvel bir daha tekrar etmek istiyorum:

Bugün bir komünist vatan hainidir. Evet tamamen böyledir. Aksini iddia eden ya gafildir veya çok saftır. Çünkü komünistler: Bir komünist bütün proleteryanın ve bütün komünistlerin vatanı olan Sovyetler Birliği ecnebî bir devlet addetmemeye mecburdur diyorlar ve tatbikatta da böyle oluyor. Buna aykırı hareket edenlerin icabına bakılıyor. Bu demek oluyor ki, bütün komünistler kendi asıl vatanlarını ve o vatanına ait her şeyi inkâr ve reddediyorlar. Şu halde, aramızdan çıkacak bir komünist Türkiye'den başka bir memleketi kendisine vatan bilir ve ona sadakati her şeyin üstünde tutarsa o adam artık Türkiye'de bir vatandaş değildir, bir ecnebidir, "bir yoldaştır", hem de Türkiye'yi mahvetmeye çalışan düşman, "hain" bir ecnebidir.

Artık yeterli... Sözü burada kesiyorum.

Bize, en büyük düşman komünizm ve bunun ayartarak suurlaştırdığı, soysuzlaştırdığı komünistlerdir.

En büyük dostumuz ve içtimaî fikir istinadımız, akidemiz, bütün korunma ilimlerimizin temeli olan iman yolumuz: Mukaddes, yükseltici ve yaratıcı milliyetçiliğimiz, Kemalist oluşumuzdur. Çünkü biz; asırlardan beri sadece ve sadece günlük mefkûre değerlerinin üstünde olan milletimiz, millî mev-

cudiyetimiz ve şerefli tarihimizin şerefi, ecdat toprağımız, anamız, kız kardeşlerimiz ve karılarımızın ırz ve namusu, kanımızla allandırdığımız ve ay-yıldızla bezeli al bayrağımızın, sancağımızın hür dalgalanışı için dövüştük. Milyonlarca şehit verdik. Dedelerimiz, babalarımız bunun için Galiçya'dan Basra'ya, Kafkas'tan Septe boğazına, Karadeniz'den Habeş içlerine kadar uzanan ülkelerde dövüştüler ve öldüler. Yoksa bir kaç sapığın fikirsizliği, en iğrenç ve tahkif edilmiş Makyevelizmi ilim diye, fikir diye sürmesi, bize kasdedenlere yardım etmesi için ölmediler.

Bizler de babalarımızın yolundayız. Biz de bir gün babalarımız gibi, bizim için mukaddes olan vatan ve milletin mevcudiyeti için öleceğiz ve ölüirken ne dökülen kanımıza ve ne de Tanrı'ya teslim edeceğimiz cana zerre kadar esef etmeyeceğiz. Sevinçle öleceğiz:

Kutsal Anadolu yaylâsının, kutsal istanbul'un uğruna;

Fatih'in, Süleymaniye'nin Sultan Ahmed'in, Sultan Selim'in, Türkün Tanrı'sını selâmlıyan kolları halinde Türk Tanrı'nın ilâhi göklerine yükselen alemleri uğruna;

Ecdat türbelerinin, Hazreti Fatih'in türbesinin kıyamete kadar ayakta duracak kubbesi uğruna, damarlarımızdaki soysuzluk kabul etmeyen Türk kanımızın selâmeti uğruna ve bütün kudretiyle varlığımızı yakan ve kavrayan tarihî mefahirimiz uğruna; Büyük Atatürk'ün bize miras olarak bıraktığı "Atatürk İdeali" uğruna; istikbale dolu dizgin, hür ve zinde koşan müstakil ve efendi Türkiye'nin uğruna...

Yüce Ata'nın ruhu şad olsun ve gözü arkada kalsın.

DÜNYACA KOMÜNİZMLE MÜCADELE

Dünya yüzünde asıl demokrasi sahibi olan ve milletlerini insanca yaşatmak azim ve kararlığında olan devletler, ortak bir mücadele yoluna girmiş bulunuyorlar. Dünyaca bu hastalıkla mücadele için şu önlemler alınmış ve alınmaktadır:

a) Birleşmek ve ortak bir cephe kurmak (*Atlantik Paktı, Birleşmiş Milletler....*);

b) Her ülkede bilhassa savaştan zarar gören ülkelere sosyal ve iktisadî buhran ve sefaleti önlemek üzere yardımlaşmak (*Rusları küplere bindiren Marshall Plânı ve NATO...*),

c) Rus istilâ selinin ağzında bulunan memleketleri iktisaden kalkındırmak ve silâhlandırmak (*Türkiye'ye, Yunanistan'a ve diğer memleketlere yardım...*);

d) Dünyaca en son mücadele vasıtası olan atom sırrını Ruslara kaptırmamak.

KIZIL KOMÜNİZMİN YAYICISI SOVYET RUSYA'NIN KUVVETLİ VE ZAYIF TARAFLARI

Kitaba son vermeden evvel bu konu üzerinde de biraz olsun durmak faydalı olur.

Sovyet Rusya'nın kuvveti hakkında çok şeyler söylenmekte ve yazılmaktadır. Bunların kimisi çok mübalağalı ve korkunç, kimisi de çok küçültücü ve nikbinedir. Ancak aşağıdaki –en önemli olduğu düşünülen– noktalar bize bu konuda kısaca bir fikir verebilir:

Rusya; tabîî kaynaklarının sınırsız denilecek kadar zenginliği, ülkesinin büyüklüğü ve tarım kabiliyetinin yüksekliği bakımından geniş iktisadî imkânlarla sahiptir. Yalnız bu kaynaklardan tam bir verim almak mümkün değildir. Birleşik Amerika, İngiltere ve çöken Almanya ve hatta Fransa ile mukayese edildiği takdirde, Rusya'nın (*geriliği*) derhal göze çarpar. Savaştan önce düzenlenen mahut 5 yıllık plânlarla memleketin gûya kalkınmasına çalışılıyor ve bunlardan Rusya'ya katiyen yetmeyen ve Rus milletlerini sefaletten kurtarmaya kâfi gelmeyen bazı müspet neticeler de almış bulnuyordu. Alman taarruzu üzerine memleketin geniş ve en verimli yerlerinin (*çok ağır bir tahribe*) uğraması, zaten kâfi olmayan kalkınma teşebbüslerini büsbütün geriletmiştir. Bu geriliği gidermek, bütün dünyaya yetişmek için Rusya'nın paraya, hem de çok büyük aktif sermayeye; yüksek tahsilli ve randımanlı ihtisas erbabına ve bilhassa uzman ve işinin ehli ustalara, işçilere ihtiyacı vardır. Bugün Rusya'nın ne kendi malı olan (*Rus ihtisas erbabı*) bu hususta yeterli ehliyet sahibidir, ne de Avrupa'nın işgalleri altında bulunan ülkelerinden zorla götürmek ve uzmanlığından faydalanmak istedikleri kimseler Rusya'ya ciddi bir hizmette bulunabilir. Bundan başka Rusya, kalkınma konusunda uzun, pek uzun yıllara da muhtaçtır. İşte Rusya'nın avantajdan mahrum oluşunun ve batılı devletlerin bir tekinin olsun derecesine ulaşmaktan uzak kalışının nedeni budur ve Rusya'nın zayıf taraflarından en başlıcası bu meseledir.

Rus iktisadi kalkınmasının gecikmesinde, duraklamasında ve batılılar seviyesine ulaşmasında geri kalmasının en büyük nedenlerden birisi de kültür dâvasıdır. Rusya'da komünist rejim; hakiki ve Tanrı'nın insanlara verdiği yükseltici hak ve ih-sanları alarak, bunların yerine gayri tabii tüşünce ve inanmayı; ne hakiki Allah vergisi olan kismet ve alın yazısına, ne de

en iyi kul vergisi olan demokrasi esaslarına uymayan hayat şartlarını zorla ikame etmek istediğinden kültür gelişmesi, batı memleketlerindeki olumlu neticeleri sağlayamamıştır. Bunda özellikle dünya fikir âlemine karşı korkunç bir kapalılığın, rejimin terör yüzünden ferdi ve mahalli inkişafı müsaade etmemesinin de tesiri olmuş ve Rusya batılılar gibi medeni bir ehliyet ve rüşde ulaşmaktan uzak kalmıştır. İşte Rusya'nın zayıf taraflarından birisi de budur.

Çok geniş olan Rusya'da ulaştırma imkânı da gelişmemiştir. Bu konuda belki birçok şey yapılmak istenmiş ve fakat, genişlik ve derinlikteki vüs'at, yapılanları yutarak, yanlış ve tabii kanunlara aykırı yollardan ele alınan iktisadi ve kültür gelişmelerine yardım edememiştir. Nerede hareket varsa orada, her alanda feyyaz bir bereket doğar. İşte Rusya'nın ulaştırma imkânlarının ülkenin vüs'atiyle mütenasip bir kudret ve verimli olmamasıdır ki, batılılarda olduğu gibi iktisat ve kültür alanında verimli bir bereket tevlid edememiştir. Rusya'nın zayıf taraflarından diğer birisi de budur.

II. Dünya Savaşı, Rusya'nın tuttuğu yanlışlar ve gayri tabiiilikler yolunun ona birşey sağlamadığını, kendi kendisine yeter olmaktan uzak kaldığını ve binaenaleyh kapitalist âlem diye daima zavallı Rusya milletlerine düşman olarak tanıttığı hakiki insanlık âlemine muhtaç olduğunu gösterdi. Anglo – Amerikan yardımlarının listesindeki akıllara durgunluk verecek rakamların belâgati bunu açıkça göstermektedir. Böylece kızıl Sovyet devleti; başından beri tuttuğu yanlış stratejinin gereğini yerine getirmekte inat ediyor ve bu inatla Rus kütlesini acımadan, topyekün harcamak istiyor. İşte Rusya'nın yegâne kuvvetli tarafı, eze eze dayandığı insan kütlesiyle bir türlü iktisadi bir azamete ulaştıramadığı uçsuz bucaksız kıt'alaşmış Rus arazisidir. Yani Petro veya Aleksandr veya Stalin

stratejisi diyebileceğimiz; Rusya ve Rusya milletinin menfaati bakımından hakikatte tamamen lüzumsuz, ve bir takım ifratların toplamı olan hedefleri elde etmek için kütleli harca-yarak dünyaya hâkim olmak hususunda dayandıkları Rus insan kütlesi ile artık klâsik bir mahiyet alan ve bir çıkış ve saldı- rış üssü, lüzumundan da kurtulmak üzere bir ilticagâh olan saha ve mesafeye güvenmeleri... Fakat bu kuvvet Napolyon'u Napolyon'un hatasıyla birleşerek ters yüzüne döndüren; Hit- leri ise sadece Anglo – Amerikalıların yardımı ile püskürten bu stratejik faktörler, artık atom devrinin yarattığı hakiki demok- rasi birliği ve dinamizmi karşısında sökmeyecektir. Bu sebep- le kızıl Sovyet devleti, Stalin zamanında olduğu gibi Malen- kov devrinde de dünyayı ateşe ve fesada vermeye beyhude yere uğraşüyor ve muvakkat da olsa dünya milletlerinin boş yere huzurlarını ve hakiki sulha ulaşmalarını geciktiriyor. Çünkü kızıl emperyalistlerin arslan postundan manto giydik- leri artık meydana çıkmıştır. Bunu da meydana çıkaran Sovyet devletinin ve Sovyet milletlerinin sosyal, moral, ilim, kültür, iktisat ve ulaştırma... bakımlarından Batıya ve Batılılara naza- ran medeni ehliyet ve rüşde erme hususunda en az 30 küsur sene daha geriye, çok geriye mesafe almış ve yutmak istedik- leri dünyaya nazaran çok zayıf kalmış olmalarındandır... ve bu hal, tarih boyunca Rusya'nın nasibi olmuştur:

Otlayın! Saf insan süriileri...

Uyandırmaz sizi, şeref çağrısı...

Bu süriiler hürriyeti ne yapsın?

Onlar, gerek kesilsin ya kırılsın...

Nesillerin onlaradır, mirası,

Çıngıraklı boyunduruk ve kamçı...

Puşkin – 1823

Yahya Okçu 281

SON SÖZ

Kitabım burada bitti. Ben de kitabın hacmini geniş tutmadan muazzam hâdiseleri ayrıntıları ile dar bir çerçeve içinde özetlemenin zorluğunu anlamış bulunuyorum. 1500 sayfayı aşan müsveddelerin 300 sayfaya indirilmesi, herşeye kısaca temas edebilmek imkânını verdi. Bu bakımdan kitabımda uzun tafsilât ve derin tahliller, fıkralar, hikâyeler yer edinemedi ve ister istemez hâdiseler, bir basit kronoloji halinde zikredililirdi. Esasen ben de sadece, bizim için Rusya dün ne idi ve bugün nedir? Bunu, inandığım ve anlayabildiğim şekilde kuşba-kışı olarak gözden geçirmek istedim.

Bu kitabı okuyan arkadaşlarım, kardeşlerim ve vatandaşlarım; bizim için her şeyimizi istihdaf eden büyük dış tehlike-nin yalnız “Kara Çarların varisi kızıl çarlar ve bunların zehiri komünizm” olduğunu bir defa daha göreceklerdir. Ve yine göreceklerdir ki bizim kalemiz metindir. Ruhlarımız ve ruhlarımızın zırhlaşan imanı, Anadolu yaylâsının çetinliği ve aşılmazlığı gibi dağlaşmış, kayalaşmıştır. Kızıl komünizm bize, uydurma tarihli ve başkalarının lutfu ile yaratılmış parazit ülkelerde olduğu gibi buluşup, sıvanamaz. Bu hususta çok müstehin ve kendimizden eminiz.

Bu kitap bilhassa içimizden her nasılsa kendini kaybetmesi muhtemel olanlara ayrıca “sarhoş uyandıran bir şamar” görevini görürse ve onların görmeyen zahir gözleriyle beraber bâtın gözlerini de açarsa maksat elde edilmiş olur.

Ne mutlu, Türküm diyene!...

KAYNAKLAR

1. Ahmet Cevdet Paşa: **Tarih-i Cevdet.**
2. Ahmet Rasim Bey: **Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi.**
3. Ahmet Muhtar Paşa (Müşir gazi): **Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sanisi.**
4. Ahmet Şükrü Esmer (Prof.): **Siyasi Tarih.**
5. A. Zeki Velidi Togan: **Bugünkü Türk İli (Türkistan) ve Yakın Tarihi 1. cilt.**
6. Aptullah Taymas (A. Battal): **Rus İhtilâlinde Hâtıralar 1917.**
7. Aptullah Recep Baysun: **Türkistan Milli Hareketleri.**
8. Askeri Matbaa X. Ş.: **Askeri Mecmua Koleksiyonu.**
9. Akdes Nimet Kurat (Dr. Prof.): **Rusya Tarihi (Başlangıçtan 1917'ye kadar).**
10. Cafer: **Azerbaycan.**
11. Bolulu N. Belen: **Komünist Rusya.**
12. Cemil Bilsel: **Türk Boğazları.**
13. Cemil Bilsel: **Lozan I., II. ciltler.**
14. Cafer Seyd Ahmet Kırimer: **Rus Tarihinin İnkılaba, Bolşevizm ve Cihan İnkılâbına Sürüklemesi.**
15. Cafer Seyd Ahmet Kırimer: **Sovyet Cehenneminde Köylü ve İşçi Durumu.**
16. Cafer Seyd Ahmet Kırimer: **Gaspıralı İsmail Bey Dilde, Fikirde, İşde Birlik).**
17. Cumhuriyet Gazetesi Koleksiyonu:
18. Driol: **Şark meselesi.**
19. Genelkurmay Harp tarihi neşriyatı koleksiyonu (Türk harplerine ait ciltler):
20. Fevzi Çakmak (Mareşal): **Büyük Harpte Şark Cephesi Hareketleri.**
21. Georg Leibbrant: **Kaukasien.**
22. Galip Kemali Söylemezoğlu: **Rusya Tarihi.**
23. Hüseyin Cahit Yalçın – W. Baezkowski: **Rusya'yı Anlamaya Doğru... Ulus gazetesi).**

24. Kâmil Paşa (Sadriâzam): **Tarih-i Siyas-i Devlet-i Osmaniye.**
25. Kâzım Karabekir (General): **Cihan Harbine Neden Girdik. I.**
26. Kâzım Karabekir (General): **Cihan Harbine Neden Girdik. II.**
27. Mehmet Arif Bey: **Başımıza Gelenler.**
28. Mikail Koryakof: **İnsan Olmak İstedim.**
29. Orhan Conker: **Türk– Rus Savaşları.**
30. Rein hard Hüber: **Die Türkei.**
31. Rein hard Hüber: **Die Bagdadbahn.**
32. Rıza Nur Bey (Dr.): **Türk Tarihi.**
33. San'an Azer: **İran Türkleri.**
34. T.T. Cemiyeti: **Tarih I. – IV.**
35. Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi koleksiyonundan makaleler II. cilt
sayı 1–2. Rıfki Salim Burçak.
36. Şevket Dilmaç – Erich Kern: **Ulus gazetesi: Büyük Sarhoşluk**
37. Yusuf Akçora (Prof.): **Osmanlı Devletinin dağılma devri.**
38. Yusuf Hikmet Bayur (Prof.): **Türk İnkılâbı Tarihi.**
39. Muhtelif dergi ve gazeteler
40. Viktor Kravçenko – H. Tayfur Sonkur: **Hürriyeti Seçtim.**

PRAVDA'NIN MAKALESİ

Kitabım intişar ettikten sonra Pravda gazetsi kitabı hakkında bir makale neşretti. Bunu ve buna ait Ayyıldız Gazetesi'nde çıkan cevabımı da kitaba ilâve etmeyi uygun gördüm.

Y.O.

17.2.1953 tarihli Pravda'dan:

MİZAHÎ FIKRA

Napoleon, Nasıl Türk Komutanı Oldu?

Türk gençlerinin hasletleri günden güne sükut etmektedir. amerikan propagandasının ilk, orta ve lise çağındaki çocuklarla üniversitede tahsil eden gençler üzerinde nasıl menfî tesirler yarattığını İstanbul gazeteleri, sık sık yazarak, itiraf etmek mecbriyetinde kalmaktadırlar. “Akşam” Gazetesi, Amerikan müelliflerinden tercüme edilerek, kitapçılarda satılan kitapların belîğ bir listesini sunmaktadır: “Kan Kokusu”, “Cinayetler Usulleri”, “Katil”, “Ölüm Korsanları”, “İşkenceler Evi”, “Kumar Oyunlarını Nasıl Oynamalı?” vs.

Çocuklarımıza neler öğretiyorlar? Başlıkla makalesinde “Hürriyet Gazetesi”, üzülerek şunları yazıyor: Amerikalı gangsterlerin hayatı, Meksikalı “Kahramanların” maceraları, Afrikalı yamyamlar – memleketimizde çocuk kitapları neşreden kitapçılar içinen kârlı kazanç vasıtasıdır. Çocuklarımızın çoğu, sinemalarda seyrettikleri bu kabil filmleri tatbik mevkiine koymaya kalkışıyorlar.

Gazete, Amerikan terbiyesi, çocuklarımızın ve gençlerimizin terbiyesini bozmakla kalmıyor, aynı zamanda onları en basit bilgilerden de mahrum ediyor, dedikten sonra şöyle bir örnek veriyor: İstanbul Üniversitesi kabul imtihanlarında

gençlerden biri Napoleon kimdir? sualine: “Napoleon – büyük bir Türk komutanıdır” cevabını vermiştir, diyor.

Hürriyet gazetesi, bu gençin cehaletine beyhde hayıflanıyor. Zira, İstanbul Üniversitesinde Napoleon’un Türk yapan genç bunu kendi teşebbüsü ile yapmış değildir. O sadece kendisine öğretileni tekrarlamıştır. Çünkü, gençleri okutuyorlar, kafadan sakat ediyorlar.

Amerikan Erkânı Harbiyesinin mensupları halen Türkiye’de tayyare meydanları ve kışlalar inşa etmekle kalmıyor, Türk okulları ve üniversiteleri için tedrisat programları da hazırlıyorlar. Onların emriyle vahşiyane bir takım eserler kaleme alınmakta ve bunlar vasıtası ile, Türk gençliğinde, diğer milletlere karşı nefret uyandırmak, istihdaf edilmektedir. Bu kitaplar da para ile satın alınmış yazıcılar, yabancı kumandanların Türkleştirmekle kalmıyorlar, onlar Türk usulüne göre, yabancı memleketlerin ve kıtaların coğrafyasını da değiştiriyorlar.

Türk Erkânı Harbiyesinden, Yahya Okçu, meselâ, tutmuş ve “Büyük Türkiye”nin kurulmasını tahayyül eden bir kitap yazmış. Böyle bir Türkiye ne çok ne az, tâ Tibet’e kadar uzanmalı imiş.

Bu iğrenç ve kepaze kitapta, Yahya Okçu, tarihî gerçekleri tahrif etmekle kalmıyor, Rus milletine onun hayat tarzına ve asırlar boyunca devam edegelen kültürüne küstahca dil uzatıyor.

Yapya Okçu’nun kitabını okudukça, insan bunun mürekkeple değil kuduz bir köpeğin salyaları ile yazılmış olduğunu sanıyor; çünkü onun her satırı dehşet veren ve Rus milletine karşı kin ve nefret dolu cümlelerle ve baştan başa saçmalarla doludur.

Amerikalı efendilerinin emri üzerine “Tarih” yaratmaya kalkışan Türk Erkânı Harbiyesinin bu mensubu, eğer Ruslar Türklerle temas edip de, onlara medeniyeti aşılammış olsalarmış, Ruslar bugün dahi iptidâî bir hayatın eşiğinde olacaklarmış, diyor ve okuyucuyu buna ikna etmeye çalışıyor. Yahya Okçu, ezcümle şunları yazıyor: Rusları mütemekkin hayata alıştıran Türklerdir. Ruslara sıcak yemek pişirmesini öğreten Türklerdir, Ruslara elbise giymesini öğreten Türklerdir, Rus sanayiini kuran Türklerdir. Asılzadelerin (*Boyarların*) ekserisi, menşeleri itibariyle Türk soyundan imişler. Boyarlar da lâf mı? Yahya Okcu, “Rusya’yı genellikle Türklerin kurduklarını (?..) iddia ediyor. Knez Dmirtriy Donskoy kimdir? Okcu cevap veriyor: “Altınordu Beyidir” ya İvan Grozniy kimdir? Hazır cevap Okcu onu da cevapsız bırakmıyor: “Onun anası Türk soyundandı” diyor.

Bu Türk müellifi, Rus tarihine isnatlarda bulunmakta ve bir takım vahşiyane ve cahilâne hikâyeler uydurmaktadır. Amerikalıların Sovyetler Birliği’ne karşı hazırlamakta oldukları savaşta, Türklerin Sovyet arazisini baştan başa katederek, Karadeniz’den Büyük Okyanus’a kadar olan Rus topraklarını zahmetsizce ilhak edeceklerine dair cahil okuyucularını ikna etmesi icab ediyor.

Kâğıtlara yazılışı pek güzel,

Fakat bunda unutulmuş binbir mania, engel...

Rusları mağlûp etmek bu kadar kolaysa – diğer Türk okuyucuları: Peki, biz neden şimdiye kadar bu toprakları ilhak etmedik? diye sorabilirler.

Yahya Okcu, bu küstahca suali önceden kestirmiş olacak ki, sahte tarihinin kısımlarından birine: “Ruslara karşı yaptığımız harpleri neden kaybettik?” başlığını koymuş. Evet, acaba

neden? Yahya Okcu'ya göre, Türk yeniçerileri, Rus askerlerinden daha cesur ve yamanmışlar.

Bu soruyu Yahya Okcu, şu şekilde cevaplandırıyor: Ruslar, Türkleri daima mağlûp etmişlerdir. Çünkü, "...Rusya'nın Türkiye'ye tevcih edilen harekâtını, Ruslaşmış Türkler idare ediyorlardı" diyor. Demek bu da varmış. Bu vaziyette, yalnız Napoleon değil, İsmail'de Türkleri mağlûp eden Suvorov'u ve Sinop'ta Türk donanması batıran Amiral Nahimov'u da Türk kumandanları sırasına dahil etmek icab ediyor. Hattâ, Gogol'un Taras Bülba'sını da Yahya Okcu'nun lûtfuna mazhar olarak, Türk vatandaşlığına almak lâzım; çünkü, o da birçok kere Türk başı bozukluklarını mağlûp etmiştir.

Amerikalı efendilerinin gözüne girmek için, Yahya Okcu, Türk yeniçerilerini dünyanın en kahraman ve medenî askerî göstermek için beyhude gayret sarf ediyor. Ancak Erkânı Harbiyesinin mensupları bu medeniyetin kaç paralık olduğunu biliyorlar. İtalyan, Paeza Sera gazetesi, Türkiye'deki gezisinden İtalya'ya dönen General Ridgway'ın Atlantik Paktı yüksek kumandalarına söylediklerini yazmaktadırlar. Bu beyanatında, Ridgway, kültür seviyelerinin düşük olmasından ötürü, Türk askerlerini batının ideallerini müdafaaya en uygun saymaktadır...

Bundan dolayı, Allah vere bu kültür seviyesi yükselmesin, çünkü Amerikan Erkânı Harbiyesinin mensupları, Türk idarecilerinin de yardımı ile Türk gençlerini muti, paralı asker olarak kullanamaz.

PRAVDA'YA CEVAP

“Türklerin hepsi bir tek efendi tanırırlar.

Türk milleti ve Türk milliyetçiliği”

Gospudin!

Görüyorsun ya, sana ben Gospudin diyorum. Yani (*bey, bay, efendi*) diye hitap ediyorum. aramazda elbetteki bu kadar fark olacak. Tabîî değil mi ya? Ben, efendi bir milletin asîl kânını damarlarında taşıyan bir adamım. Sana senin iğrenç ağzınla hitap edemem. VeleVKi kötü ruhlu bir düşman da olsan...

Gospudin, 17.2.1953 tarihli gazetende mizahî fıkra olarak ve “Napolyon nasıl Türk komutanı oldu?” adı altında bir makale yazmışsın. Sahi yazmamış, bir tabaka zavallı kâğıdı kirlletmişsin!

Zavallı kâğıt, zavallı kalem... Sizin gibi hakikatın yüzüne hâya etmeden şamar çalan ve şamar çalmakla da iktifa etmeyecek hakikatin namusunu da berbat ederek ırzını kıran kulakların elinde insanlığın yüzünü kızartan ne kepezeliklere âlet oluyor.

Senin ve senin gibilerin ne mal olduğunu, gazete ve radyolarınızın her 24 saat durmadan dinlenmeden yayını yapan çatlak sesli spikerlerinizin, sözde âlim ve tarihçilerinizin sadece hakikatın ırzını kırarak “vicdan, şeref, doğruluk, fazilet” gibi ölmezlik payesine erişmiş beşerî meziyetleri hiçe sayarak insanlığın kulağını tırmalayan sözlerinin sadece bir yalan olduğunu biliyordum. Fakat senin güya benim kitabıma çatan sözlerini okuduktan sonra bir daha, bir daha ve bir daha inandımki sen ve senin gibiler hepiniz ister kurulmuş veya emre uyarak korkunuzdan; isterse kendi kendiliğinizden ne söylüyorsanız hepsi yalan, hepsi tezvir, hepsi kepezelik. İşte Gos-

pudin, gerek sizlerin, gerekse sizin bağılı olduğunuz bir yer ve bir mevcudiyet varsa bunun hepinizin birden itibarınız iki paralık olmuştur. Size kimse inanmıyor ve namuslu her insan sizden nefret ediyor.

Gospudin! Unutma ki yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Yine Gospudin, unutma ki aslan postunu giyen eşek bir kere anırmasın, anırınca ne olduğu meydana çıkar.

Sizde ve sizlerde olduğu gibi.

Gospudin, doğrusu makalende çok azıtmışsın... Azgınlığın bu kadarına bilmem ki ne derler. Her halde bir şey derler ve zannedersem böyle bir illetin tıp lisanındaki adı “kuduzluk” dur. Ama, bir kuduz sadece bir kaç kişinin bacağına dalayan zavallı bir hastadır.

Sen ve senin gibiler ise beşeriyetin (*beka emeline*), beşeriyetin “Hürriyet, huzur ve ırzına” saldırıyorsunuz.

Hele hele Türk çocuklarının terbiye ve tahsiline, onların hür ve efendi birer insan olarak yetişmelerine geniş ve nurlu ufuklar açan Türk okullarına kanlı katil gözlerini açarak iğrenç ve çatal dilini uzatıyorsun. Türk–Amerikan ileri dostluğuna hasedinden kuduruyorsun.

Gospudin, beyhude telaş ediyorsun: İt ürür, kervan yürür.

Gospudin, bir imtihanda bir Türk çocuğunun “Napolyon kimdir?” sorusuna “Türk komutanıdır” dediğini o çatallı diline dolayarak Türk gençliğine bir millî şövenizm aşılandığını uluyorsun.

A. Gospudin, buda mesele mi ya? Farz et ki o talebe tutmuş da böyle demiş. Ya siz, ya siz ne yapıyorsunuz, kupkuru, artık her türlü ipliği pazara çıkmış bir ideolojinin korkunç şövenisiniz ya.

Bizde şovenlik yok. Sade asil ve yükseltici milliyetçilik var. Her hür millete de böyledir. Bu, bizi bize kazandırıyor, kendimizi bilmemize yarıyor. Ahlâk ve karakterimize gıda veriyor, yaşamak kaynağımız ve ileri hamle irademiz oluyor.

Ya sizinki... Sizinki sizden olmayan birisinin, *(bu sözüme bir işaret koy Gospudin, aşağıda bunu konuşacağız)* Marks'ın, Engels'in modası geçmiş saçma hülyalarını bir esrarkeş sarhoşluğu ile ve zavallı bir kitleye zorla maletmeye çalışıyor, aç ve biçare mujiği "komünizm benim!" diye bağırıyor ve ona hiç yaramayan ve onu hiç de anlamadığı ve anlamasına da imkân olmayan bu çürük yumurtaya bombadır diyerek dünyayı fethetmeye çıkıyor, başkalarını da aç müjik gibi inletp böğürtmek istiyorsunuz. Bu kof, dâvanın komitecisi olarak insanlığın huzurunu bozuyorsunuz.

Gospdin, iki Türk gazetesini de ele alıyor, güya o namuslu gazetelerin sözünü iddialarına şahit yapmak istiyorsun. Burada da yaya kaldın. Onlar, neyi müdafaa ettiklerin ve neyi istediklerini bilen efendi insanlardır. Sen o gazeteleri eline almışsın amma, iyi okumamış ve anlamamışsın, sana, okuduğunu ters anla diye emir vermişlerdir. Sen de öyle yapmışsındır.

Benim kitabıma gelince; onu da öyle okumuş ve anlamışsın (!).

A. Gospudin, senin hakikaten sarhoş veya mastor olduğuna hükmedeceğim geliyor.

Korkudan kitabın adını da yazamamışsın. Dur ben söyleyeyim: "Türk-Rus Mücadelesi Tarihi".

Zavallı Gospudin; sana acıyorum da... Sen kim bilir nasıl bir durumdasın. Belki de vicdanlı bir müjiksindir. Kim bilir...

Dostum (!) Gospudin, ben şerefli Türk Erkânı Harbiyesinin naciz bir ferdî olmakla bahtiyar ve mesudum. Böyle bir adam asla kalemini şuna buna satmaz. Hele koskoca bir kitap yazmaz. Bizde para ile kalem uşaklığı yapmak âdet değildir, yani sizdekinin tersine...

Gospudin, bu kitabı yazma fikri benim kafamda ve vicdanımda, iman ve izan köşemde daha pek küçük bir yavru kurt iken doğdu. O zaman, ne Amerikalı var ne de başka yabancı...

Ve ben kitaba ait dökümanları derlemeye başladığım sıralarda bugünkü büyük dostumuz Amerika Birleşik Devletleri henüz Lozan anlaşmasını tasdik etmemişti.

Şimdi Gospudin kulağını aç –tersine anlamaya çalışarak– iyi dinle:

1– Bu kitap benim millî şuurumun ilhamının eseridir.

2– Bunu bana yazdıran sadece ve sadece hür vicdan ve millî ıstırapımın, kinimin sesidir.

3– Yine bu kitabı bana yazdıran, Türk kadınlığının temiz ve asil örneklerinden biri olan rahmetli babaannemin tarihî hakikatları ve tarihî hâdiseleri, gayet canlı bir şekilde hükümlere de bağlayarak bana öğretmesi ve “Oğlum, bunları unutma... Eğer unutursan kendi kendinide unutursun. Bir milleti yaşatan tarihini çok iyi bilmesi, dostunu düşmanını iyi tanımasıdır” diye verdiği nasihattir.

İşte ben kitabımı bu saiklerle ve Türk çocuklarına bir armağan olarak yazdım.

Türk Erkânı Harbiyesinin mensupları kaynağını Ulu Tanrı'nın yaratacı ve yapıcı cevherinden alan Türk milletinin emellerine, amma yalnız ve yalnız bu kutsal emellere, onun hürriyet ve istiklâline hizmet ederler. Ne Türk Erkânı Harbiyesi ne de onun mensupları kimseden perva etmezler.

Bizim hepimiz, yani Türklerin hepsi ve bilhassa Türk Er-kânı Harbiyesinin mensupları bir tek efendi tanırırlar: Türk mil-leti ve mübarek Türk milliyetçiliği...

Sizde olduğu gibi: Marks, Engels, Lenin, Stalin değil.

Tarihimizde zoraki uydurulmuş bir tarih değildir. Başka-larından kan da almadık, kan verdik. Yabancıları adam ettik. Bu sözüme de dikkat et ilerde tekrar buna döneceğiz.

Kitabımdaki bütün yazıların gayesi de sadece siz evvelki-gün ne idiniz? Dün bize karşı ne oldunuz? Bugün veyarın ne-siniz ve ne olabilirsiniz? Bunu bir kere daha gözden geçir-mektir.

Evvelki gün ne idiniz diyorum? Bunu sizin tarihçileriniz, edipleriniz, amma hepsi toprak olmuş zavallı tarihçilerinizin, ediplerinizin ağzından öğreneceksin. Ben sadece arada bir va-sıta olacağım.

Dün ne idiniz? Bunu da yine tarihe ama sizin yeni tarihi-niz gibi uydurmayaca kaydırmaca tarihe değil hakikî ve müs-bet hükümlerini çoktan veren asil tarihe göre...

Evet anlatacağım, o votka ile bulanmış kalın kafana bu-gün ve yarın da ne olabilirsiniz? Bunu da sokacağım.

Bütün bunlarla beraber Gospudin (!), sizler böyle şeyleri anlayacak tiyette adamlar değilsiniz. Bu yüzdendir ki kita-bım hakkında ulu orta saçmalamışsın. Bu saçmalarının cevabı-nı teker teker gelecek makelelerde bütün ayrıntısıyla bulacak-sın. Ve herhalde sen ve senin gibiler bakalım bunları yalancı-lık komedyenleriyle dolu Pravda'nda, İzvestiya'nda veya şu meşhur Kızıl Yıldız'ında bir satırını bile korkmadan yazabile-cek misiniz?

RUSLAR KİM OLURSA OLSUN, ŞU MUHAKKAK Kİ, 9. ve 10. YÜZYILLARDA SLAV KABİLELERİNİN MEDENÎ SEVİYELERİ ÇOK AŞAĞI İDİ VE MEDENİYETLERİ YOKTU

Gospudin; şimdi makalende kitabımda olmadığı halde bana isnat ettiğin yalanlarına gelelim ve sırası ile cevaplandırılım:

1- Diyorsun ki: “Türk Erkânı Harbiyesinden Yahya Okçu, meselâ, tutmuş ve Büyük Türkiye’nin, ne çok ne az, ta Tibet’e kadar uzanmalıymış.”

Şirretliğin ve yalancılığın bu şaheser örneğine insan sadece şaşıyor ve ibret gözleri derhal açılıyor.

Kitabımın yazılış maksadını geçen makalemde hiçbir şüpheye mahal kalmayacak şekilde açıkça belirttim. Böylece kitabı baştan sona kadar okuyanlar göreceklerdir ki kitapta değil Büyük Türkiye’nin kurulmasını tahayyül etmek, hele hududun ne az ne çok Tibet’e kadar uzanmasına dair tek bir satır yoktur. Esasen Türkiye büyüktür. Başkaları gibi iri değildir. Benim ve bütün Türklerin büyüklük tahayyül etmemize ihtiyaç yoktur.

Görülüyor ki Moskova’nın bu donkişot gazetesi; tamamen demagoji yapıyor ve makyavelvari bir fikir dalaveresi çeviriyor. Bütün hakikatleri tahrif ediyor. Şenelerden beri fizik, fizyolojik ve fikir sefâleti içinde ah ve eninine kulak asmadan inlettikleri zavallı Rusya milletlerine; gûya harici bir tehlikeye maruz oldukarı hissini vermek ve Türkiye’ye karşı onları tahrik etmek ve sonra kedi istilâ, tahrip ve yıkma emellerini, Dünya’yı fesada verme gayretlerini haklı göstermek ga-

yesini güdüyor, pek acemice ve pek budalaca bir propaganda yapıyor.

2- Gospudin cenapları diyor ki: "Bu iğrenç ve kepaze kitapta, Yahya Okçu, tarihi hakikatleri tahrif etmekle kalmıyor, Rus milletine, onun hayat tarzına ve asırlar boyunca devam edip gelen kültürüne küstahça dil uzatıyor. Yahya Okçu'nun kitabını okudukça, insan bunun, mürekkeple değil, kuduz bir köpeğin salyalarıyla yazılmış olduğunu sanıyor; çünkü onun her satırı dehşet veren ve Rus milletine karşı kin ve nefret dolu cümlelerle ve baştan başa saçmalarla doludur.

Amerikan efendilerinin emri üzerine Türk Erkânı Harbiyesinin bu mensubu, eğer Ruslar Türklerle temas edip de, onlara medeniyeti aşılammamış olsalarmış. Ruslar bugün dahi iptidai bir hayatın eşiğinde olacaklarmış diyor ve okuyucuyu bunu ikna etmeye çalışıyor. Yahya Okçu, ezcümle şunları yazıyor:

"Rusları mütemekkin hayata alıştırıran Türklerdir. Ruslara sıcak yemek pişirmesini öğreten Türklerdir. Rus sanayiini kuran Türklerdir. Asılzadelerin çoğunluğu menşeleri itibariyle Türk soyundan imişler. Boyarlar da laf mı Okçu Rusya'yı çoğunlukla Türklerin kurduklarını iddia ediyor. Knez Dimitri Donskoy kimdir? Okçu cevap veriyor. Altınordu beyidir. Ya İvangırozni kimdir? Hazır cevap Okçu onu da cevapsız bırakmıyor: Onun anası Türk soyundandı diyor."

Gospudin, bu satırlarında ürke ürke, kudura kudura reddetmek isteyip de bir türlü reddedemediğın gerçeğe şimdi beraber bakalım:

Daha Avrupa ve bilhassa Doğu Avrupa stepleri buzlarla kaplı iken merkezi Asya'da cennet gibi bir iklim hüküm sürüyor ve burada yaşayan insanlar, arkeologlar tarafından muhte-

lif bölgelerde elde edilen asara göre, dünyanın en eski insan neslini teşkil ediyordu.

Zamanla Avrupa'da ve Doğu Avrupa'da buzların erimesiyle teşekkül eden muazzam ormanlar ve bataklıklarda vahşi hayvanlar ve bunlarla beraber yaşayan ve iptidai insanlar da görülüyor. Ve bir taraftan Şark, merkezi Asya bölgesi kurulmaya başlıyor.

Türkistan'da Aşkabat civarındaki Ano'da ilk defa ilmi araştırmalarda bulunan, gerek burada gerek İran'ın Sistan eyaletinde, kuzey Çin'de bulunduğu kıymetli eserlerle Asya ve bilhassa Türk tarihini tenvir eden meşhur jeolog ve arkeolog profesör Rafael Rumpelli merkezi Asya'da vukua gelen bu tebeddülün buralarda yaşayan Turan halkının mütevali dalgalar halinde Avrazya (*Avrupa – Asya*)'nın iklim şartları müsait olan yerlerine doğru akınlarına sebep olduğunu kat'iyetle isbat etmiş bulunmaktadır.

Cenubi Siberya ve Türkistan'da yapılan araştırmalar bu mintakaların bırakısefal ırkın beşiği olduğunu, Orta Asya'nın bu otokton halkının sonraları başka illere göç etmeye başladıkları zaman dağlık Altay bölgesinden gelmiş olduklarını ve beraberlerinde hamil oldukları medeniyeti de yeni vatanlarına ulaştırdıklarını ve oralarda yayıldıklarını göstermiştir.

Rusya'yı medenileştirmek isteyen ve bütün zorlu gayretlerine rağmen ancak, onu bir medeniyet mantosuyla örtebilen Büyük Petro zamanının Rus kuvvetleri Siberya ve Merkezi Asya'ya doğru yangın, katliam, felâket, yağma götürmeye başladıkları sırada Siberya ve merkezi Asya'da birtakım Tümmülüs ve Kurganlara rastladılar. Bunlar muazzam medeniyetin, muayyen sitelerine ait birer medeniyet hazinesi idi. Bu gün kaldı ise, eski Petrograt şimdiki Leningrat'taki Asarı Ati-

ka müzesinin hemen bütün muhteviyatı bunların içinden çıkan eserlerdir. Araştırmalar Anoda, Taklamakam çölünde, Lubnur çölünde Kargalık ve Leulan arasında, İrtiş üzerinde Semipalatinsk'de, Yenisey (*Yeniçay*) boylarında, Obi üzerinde Tarbagatay ve Şaında'da en eski medeniyetin azametli harabelerini gözlerimizin önüne sermiştir. Rafael Rumpelli, Aurel-Stein, Duerst, Ştölser gibi meşhur alimler ve sizin vak'a nevisleriniz Türkistan ve Türk ırkının beşer medeniyetine beşik ve önder olduğunu muazzam eserleriyle meydana koymuşlardır.

Bilhassa Ano'da 5 tabaka halinde üst üste yığılmış medeniyet kalıntıları Milâttan önce 2000 yılından daha çok öncesinden beri burada bir medeniyetin kurulduğunu, başlangıcı arızın derinliklerine gömülmüş olan bu medeniyeti kuran Turanlıların at , demir – ateş gibi medeniyetin bu ilk üç asil unsurunu binlerce yıl işleyerek günlük hayat şartları içinde bunlardan istifade ettiklerini, tahıl ve kültür tarımlarında da çok ileri bir seviyeye eriştiklerini göstermektedir. Böylece atı ehlileştiren, ateş ve demiri bunun yanısıra kullanın Türk; yukarıda başlıca birkaçının adı geçen şehirlerde saraylar kurmuş, altın ve gümüş kaplarda yemek yemiş, medeni kelimesinin bütün manâsıyla müreffeh bir hayata ulaşmıştır.

Merkezi Asya'dan Avrasya'nın her tarafına yapılan Türk soyu; dokuz medeniyetin (*Siimer, Akat, Elam, Hind, Eri, Med, Etrüsk, Miken, Hiksuz*) kurucusu oldu. Bu medeniyetlerin hepsinin müşterek asarı merkezi Asya medeniyetinin çocukları olduğunu göstermektedir.

Merkezi Asya medeniyeti bütün şaşaaıyla parlarken Doğu Avrupa bir av sahası halinde yabanlarla kaplı idi ve bütün Avrupa'da mağara hayatı yaşıyordu. Değil Doğu Avrupa'da hatta 1857'de Almanya da keşfedilen Neanderthal, 1868'de

Fransa’da bulunan Cro–Manyon insan tipleri, merkezi Asya’da bulunan insanların kalıntılarına nazaran çocuk denecek kadar yeni zamanlara ait bulunmaktadır. Merkezi Asya’dan medeniyet mirasını dünyaya tanıtan Türkleri şimdilik bir tarafa bırakalım da gelelim Doğu Avrupa’ya:

Merkezi Asya yukarıda açıklanan hayat ve medeniyet şartları içinde iken Doğu Avrupa adeta bomboş denecek şekilde sırf ormanlarla ve bataklıklarla kaplı idi. Arkeolojik etüd sonuçlarına göre, bu yeni saha içinde sadece Vistül nehri ile Dinyeper arasında ve Pripiyet bataklıkları havzasında, saçları mısır püskülü renginde iptidai bir insan gurubunun yaşadığı anlaşıyor. Ve tarih bize; Orta Asya’dan başlayan göçler neticesinde Doğu Avrupa denilen sahanın (*Finlandiya dahil*) tümünü Kimmerlerin, İskitlerin, Sarmatların, Komanların, Hazarların ve Bulgarların, Türk–Moğol ve Türk–Tatarların istilâ ettiklerini ve buralara medeniyeti soktuklarını diğer taraftan Vargelerin (*İskandinavların*), Purusların, Polonyalıların da batıdan Pripiyet bölgesine daldıklarını ve böylece Avrupa’da doğu daha ağır basmak şartı ile, doğu–batı arasında bir med ve cezir halinde istilâ ve hakimiyet yarışı başladığını göstermektedir. Ta, 6’ncı yüzyıla kadar doğu Avrupa’da Slav adı duyulmamıştır. Ancak, Slav (*Slovne*) adı ilk defa, Milâttan sonra 6’ncı yüzyılda Nazianslı Pseudo–Cesarios’un kitabında görülüyor. Slav sözünün manâsı bilinmiyorsa da belki de, Pripiyed bataklık bölgesinde yaşayan insanları kasteden ve “Bataklık adamı” veya “adamları” manâsına gelen bir kelime olabilir.

Doğu Slavları gurubu da muhtemelen yine Pripiyed havzasının doğu sahasını Desna, Teterev, boyları ile Volinya çevresini ihtiva eden sahada yaşıyordu. Milâd sırasında Slavlara Slav değil “Venet” adı veriliyordu. Milâttan sonra 6’ncı yüz-

yılda Slavlara “Ant” denildi. Bunlar Dinyester ve Dinyeper boylarında yaşıyorlardı. Antlar diğer Slav boylarına nazaran daha harpçi idiler ve tarihçiler bunları Slavlaşan bir Türk kolu olarak kabul ediyorlar.

Göktürk Hakanlığının kurulmasından sonra Milâdın 552’nci yılında Avarların bir kısmı İdil (*Volga*) ırmağını aşarak Avrupa’ya gelmişler ve büyük bir Avar imparatorluğu kurmuşlardır. Slavlarla meskun olan ve yukarıda adı geçen sahada tamamıyla Avarların hakimiyetine girmiştir. (*Avarın Slavcası Obr’dır.*)

Avarların çökmesi üzerine Slavlar Hazar Türklerinin istilasına maruz kaldılar.

Hazar hanlığı. 7’nci yüzyılın sonlarına kadar doğu Avrupa’nın yegâne devleti idi. Hazarlar birçok şehirler kurdular. Bunlardan birisi de Sambata veya Sarkata yani Kiyef şehridir. Kiyefte bir mahallenin adı Hazarlar (*Kozare*)’dır.

Slav denen kabilelerin yaşayış tarzı dikkate şayandır. Slavlar 8’nci yüzyılda Ormanlar içinde, avcılıkla hayatlarını temin eden, ağaç kütüklerinden kaba saba izbeler yaparak soğuktan barınan, ağaçtan mamul kap kacaklar kullanan, sırtlarına hayvan derileri örterek ısınan adamlardı. Ekin ekmesini bilmiyorlar, kesecek ağaç kalmayınca yerlerini terk ediyor, başka bir yere giderek izbelerini orada kuruyorlardı. Mülkiyet bahis mevzuu değildi.

Meşhur tarihçi Ştötser, bunlar hakkında: “Slavların bu devirdeki –8’inci yüzyıl –seviyeleri Amerika’nın İrokuva vahşilerinden daha yüksek değildi” diyor.

Rus tarihçilerinden Plâtonof’a göre: Slavlar bu bedeviyet halinde iken Hazarlar bağcılık, balıkçılık, madencilik, dokumacılık, ipekçilik sanayinde, ticarete en ileri bir dereceye varmışlar, şehirler, saraylar ve muhteşem bir hayat kurmuşlardır.

Hazarlar Yahudi ve Müslüman dininde idiler. Slavlar Hazarlardan çok şey öğrendiler.

Slav iskân bölgesinin doğusunda Bulgar Türkleri de muhteşem bir medeniyet kurmuşlardı. Hazar ve Bulgar Türklerinin tesiri, Slavlar üzerinde tam anlamıyla müessir olmuş, onları batıklıklardan kurtarmaya ve medeni şartlar içinde yaşama yoluna sokmuş, çiğ yemek yerine pişmiş yemek, Hayvan derisi yerine elbise giymek, İzbe yerine hiç olmazsa düzgün kulübede ve evde oturmak işini öğrenmelerine neden olmuştur.

İşte bugünkü Doğu Avrupa’da 1000 yıl önce Türk ve Slavlar bu şartlar içinde yaşıyorlardı.

Birazda Varyaglara geelim: Efsanelere karışmış rivayetlere nazaran; şimalden İsveç tarafından gelen ve Varyag namıyla yadolunan Norman kavmine mensup askeri çeteler 9’uncu asır ortalarında Slav kabilelerinin batı kısmını kendi idareleri altına almışlar ve Rusya’nın ilk nüvesini kurmuşlardır. Kiyef şehri de kurulan bu Federal hükümetin merkezi olmuştur.

Yine Rus Vakanevislerinin dediğine göre, Varyagların bir kısmına Rus denilmiştir.

Bunun aslı ise; Fince (*Ruotsi*)’den gelmektedir ve “kayıkçılar, kürekçiler” demektir. Finler şimdi bile İsveç’e Ruotsi diyorlar. Böylece, Normanların Varyag çeteleri Finlerin Ruotsi adıyla Slavlarla ihtilâf ederek adları Rus adına tahavvül etmiş bulunuyor. Bundan sonra o bölgede yaşayan halka Rus adı alem olmuş bulunuyor.

Varyag ve Rus meselesi Rusya tarihinin henüz tamamen aydınlatılmamış bir sayfasını teşkil eder. Çünkü önemli bir belgeye istinaden Ruslar, Hazarların bir şubesidir diyenler daha haklı görülmektedir. Filhakika Şarlman devletinin vekayi-

ni yazan bir vakayinamede Bizans İmparatoru Teofil tarafından 839'da Şarلمان'ın oğlu Lui'ye elçiler geldiği ve bu elçiler arasında birtakım adamlar daha bulunduğu zikredilerek bunlar hakkında "bu adamlar kendilerine Rus tesmiye ediyorlardı ve Bizans'a Hakan namıyla yad olunan Kralları tarafından gönderilmişlerdi." diyor.

IX'uncu ve X'ncu yüzyılların Lâtin vak'anevislerinin yazdıklarıyla eski Türk masallarını karşılaştırarak Dede Korkut masallarındaki Kızanbeyin oğlu Uruz beyin uymağını göz önünde tutarsak Rus denilen kavmin Türk-Hazar şubelerinden biri olduğunu kabul etmekle hata edilmemiş olur.

Ey Gospudin: buraya kadar epeyce konuştuk. Şimdi yine beni dinle: Ruslar kim olursa olsun, şu muhakkaktır ki, bu 9'uncu ve 10'uncu yüzyıllarda Slav kabilelerinin medeni seviyeleri pek aşağı idi ve medeniyetleri yoktu. Halbuki Türkler Bulgar ve Hazar medeniyetlerini kurmuş bulunuyorlardı. İşte bu medeni Hazarların Rus denilen bir şubesi Slavları idareleri altına alarak, ilk Rus devletlerini kurmuş olmaları varittir. En eski Slav vak'anevislerinin dediklerine göre de Slav kabileleri bir türlü devlet kurup ona nizam vermeyi başaramayınca yabancı Varyag ve Rusları memleketlerine davet ederek onlara şu yolda hallerini anlatarak "Toprağımız geniş ve bereketlidir, lâkin üzerinde tertip ve nizam yok. Geliniz bize hakim olunuz" bunun üzerine Rurik ve diğer iki kardeşiyle ailesi efradı gelip Rusya'ya hakim ve sahip olmuşlardır.

Bu olaydan sonra da Ruslara medeniyet ve hükümet esasları hatta Rusları idare eden kimseler, Knez ve Boyarlar büyük bir ekseriyetle daima yabancılardan gelmiş ve daima Rusya'yı yabancılar idare etmiştir. Ruslar, onuncu asır sonlarında Hristiyanlık dinini Bizans'tan aldılar böylece Batı Ortodoks mez-

hebini kabul etmiş oldular. Bizans medeniyetine mahkûm oldular. Kiyef adeta Bizans'ın bir mahallesi oldu.

Yabancı beylerin idaresi ve yabancı bir dinin nüfuzu altında ve bugün Ukrayna denilen kıt'ada teessüs etmiş olan en eski Rus hükümeti uzun müddet yaşayamadı. Kuvvetli, medeni, intizamperver bir Türk devletinin Altunordu'nun hakimiyeti altına girdi.

Hristiyanlığı kabul eden Türklerden Ruslaşanlar Rus aristokrasisinin en büyük bir kısmını teşkil ettiler Altunordu hakimiyeti Rusları daha medeni ve teşkilâtlı bir hale getirdi. Öyle ki, Altunordu'nun bütün nizam, kanun, teşrifat, adet ve ananâtı Büyük Petro'ya kadar devam etti.

Bütün knezliklerin en büyüğü Moskova knezliği idi. Bu Knezlik diğer küçük beylikleri de idaresi altına aldı ve Altunordu hanlarının her türlü irade ve isteğiyle Hanlara hizmet etti. Hristiyan – Türk– Tatar dönmelerinin hepsi knezliğin aristokrasisini teşkil ettiklerinden Ordu kumandanlıkları ve diğer bütün idari mekanizma bunların elinde idi. Bu durum yıllarca böyle sürdü ve nihayet: Timurlenk adlı bir Türk türedi. Bu türedi; Altunordu hanlığını yıktı. Yıkamaz olsaydı, hatta dünyaya doğmaz olsaydı. Hanlığın yıkılması, Rusya'nın kurulmasını sağladı. Türk– Moğol dönmelerinin devletçik haline getirdikleri Moskova Knezliği, Timur yani bir Türk tarafından Rusya devleti olarak kuruldu. Yine bir Türk: Kırım Hanı Mengili –Giray; Zavallı Kazan'ın çökmesine yardım ederek Rusya'yı destekledi. Asya Türklüğünün siyasi mevcudiyet taşıyan Kazan, Ejderhan, Sibir hanlıklarıyla Türkistan hanlıklarının felâket ve izmihlâl kapılarını açtı. ve yine bir Türk:

Baltacı Mehmet Paşa Rusya'yı, Mahut Çariçe'ye bir kavuşma gecesininin lütfu olarak kurtarıp sundu. Ve:

Rusya, Türklük âleminin başına bir belâ olarak kaldı.

Gospudin; Şimdide Dimitri Donskoy'a gelelim:

Ben kitabımda bu zat için Altunordu beyidir demedim. Ve böyle bir rütbeyi ona tevcih ederek şereflendirmedim. Bildiğim ve yazdığım bunun Moskova büyük knezi olduğu ve Altunordu'nun emir ve komutasına tabi bir vassal olduğudur. Fakat tekrar ediyorum Altunordu beyi değildir.

İvan Grozni'ye gelelim:

Rusya tarihine göre; bunun babası III'ncü Vasili Türk-Moğol dönmelerinden olan Saborovlar ailesinden bir kızla evli iken bunu boşamış; yine bir Türk-Moğol dönmesi olan Glinskilardan Helene (*Elena*) adlı kızı almıştır. Müthiş İvan, IV'ncü İvan, İvangrozni denilen şahbazınız bu karıdan doğmuştur.

Vaziyet ve hakikat böyle iken neden köpürdüğünü anlamak güç değil, Gospudin! Çünkü:

Evvelki gün buraya kadar anlattıklarım gibi idiniz.

Gelecek makalede diğer zırvalarına cevap vermekle beraber dün ne idiniz bu gün nesiniz. yarın ne olabilirsiniz bunu da anlatacağım. Şimdilik bu kadar... Ve sen o zaman istediğin kadar kudur...

DÜN NE İDİNİZ?

1683 yılına kadar her türlü siyasi hareketlerde açıktan açığa bir düşmanlık gösterebilmek cesaretinden mahrum idiniz. Ancak, 1683 de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın bu asil Türk çocuğunun korkunç ve umulmaz bir ihanete uğraması, kendi milletinin mezarını kazdığının farkında olmayan Jan Subeski'nin (*Leh kralı*) yardımını müsmir kılmış ve bütün Türk kanını damarlarında taşıyanların gayretine rağmen, ikinci Viyana muhasarasının tam başarılı olacağı an bir büyük bozgunun başlangıcı olmuş ve böylece yüz yıllardan beri; daima muzaffer olan Türk ordusu gerileme devrinin başladığı tarihte Avusturya ve müttefiklerinin akıllarına bile getirmedikleri mağlubiyete sürüklenmiştir.

Gospudin;

Eğer Merzifonlu bu korkunç ihanete uğramasa idi, Jan Subeski'nin müdahalesi de kırılabacak; ve hele yaralı Türk aslanının bacağına diş geçirmeye savaşan çakalların arasına siz de katılmaya cesaret edemeyecektiniz.

Günler geçti. Karlofça kasabasına sizin delegeleriniz de geldi. Avusturyalılar ve diğer müttefikleri odun keserken “hık” demiştiniz ya: Azak başta olmak üzere çok şeyler istemeğe kalktınız ve nihayet 1700'de sadece zavallı Azak'a razı olarak güya Sulh oldunuz. Zamiriniz “düşmanlık ve riyakârlıktan” ilbaretti. İşte Petro'nuz bu hasletlere sahip olmanın tipik bir örneği olarak tarih sahnesine doğdu. 1711 Prut Savaşı ve anlaşması size bir kavuşma gecesinin hibesi olarak Baltacı tarafından bahşedildi. Ve artık bundan sonra düşmanlık ve istilâ siyasetinizde bir de tutanak noktası edinmeye çalıştınız:

HIRİSTİYANLIK DAVASI...

Çar ve Çariçeler dinsiz oldukları halde zavallı Hristiyanları ve Hristiyanlık dinini kendilerine mükemmel bir siyasi alet, bir istilâ ve tahrip organı haline getirdiler.

Batı Türklerinin gerileme devri; Türk idare sisteminin, ordu düzeninin bozulmasından ve ehliyetsiz, beş para etmez kimselerin rüşvetçiliği ve her türlü geriletici hareketleri mübah saymasından, dönme devşirmelerin kasden ihanet etmelerinden doğdu. Her şey ihmal edilmeye ve ordularımız ehliyetsiz serdarların elinde, muharebe meydanlarında ferdi kahramanlık ve üstünlüğe rağmen yenildiler.

Kitapta Türk-Rus harplerinde Rus ordularını Türk aslından olan kumandanlar idare ettikleri için bu savaşları kaybettik diye bir tek satır bile yok iken A. Gospudin; ne kadar uydurmaca kaydırmaca işler yapıyorsun. Hele hele meşhur (!) Suvorov'unuz İsmail de, Nahimof'unuz Sinop'ta hangi şartlar içinde muzaffer olmuştur (!). Bir defa gözönüne getirip de düşünen, bunların yaptıklarına değil galibiyet, haydutluk demek lâzım gelir. Öyle ya biri, kayıt ve şartla teslim bir kalenin kadın, çoluk, çocuk bütün halkını bir avuca inmiş ahde vefa bekleyerek silâhını bırakan harp esirlerini doğramaktan ibaret bir facianın mürettep ve müsebbibi, öbürü ise limanda sakın sakın yatan ve mürettebatı kısmen karada bir donanmanın açık denizde karşısına çıkmaktan korkan ve bir gece hırsız gibi arkadan kahbece bıçak sallamaktan çekinmeyen bir kahraman (!). Bu kahbe taktiği, vaktiyle istilâ, iğfal vasıtanız olan Hristiyanlık gayretkeşlik ve daleverenize kaptırarak birlikte sürüklediğiniz iki modern donanma ile beraber Navarin'de de kullanmıştınız. Bunlar övünülecek şeyler değil. utanılacak şeyler A. Gospudin...

Sonra şu Gogol'unuzun meşhur Trasbulba'sına gelince...

Bu hem sadisit, hem mazohist ve marazi bir ruh sahibi olan edebinizin hayal hanesinde güzel tertiplenmiş mizansenlerden mürekkep bir şey...

Böylece benim bu şahsiyetleri Trkleştirmeme veya bunları Türk tabiiyetine alarak şereflendirmeme imkân var mı?

Sizinle yapılan savaşları tekrar ediyorum; size biz kazandırdık. Evet, bu harpleri, ne sizin kumandanlarınızın sevk ve idare kudreti ve kabiliyeti, ne de ordularınızın kemmiyet ve keyfiyeti... Sadece ve sadece, bizim bünyemize arız olan hastalıklar ve idare tarzımızın, ordu disiplin, sevk ve idare işlerimizden ıgırından çıkmış olması. Biz bizi yıktık, A. Gospudin... Siz değil... Durum böyle iken senin dediğin gibi kumandanlarınız ha Türk aslından olmuş, ha olmamış bundan ne çıkar. Savaşları kayıt etmemizin nedenleri tarih sayfalarında duruyor. Bütün seferleri bir tarafa bırakıyorum: sadece; Plevne'de, arınızın efendisine ihanet etmiş sabık bir vasaldan yardım isteyen "Yetiş! Hıristiyanlık mahvoluyor!" feryadı bunun en açık örneğidir. Öyle ki Abdülhamit'in savaşı Yıldıız'dan sevk ve idare etmek hastalığı 1877–1878 harbinin kayıp edilmesine sebep oldu. Eğer böyle olmasa idi; o savaşın neticesi bambaşka olacak ve Romanya'nın asi prensine "Hristiyanlık mahvoluyor, yetiş" diye feryad eden arınız Rusya'nın 1917'de sürüklendiği patlamaya daha 1878'de şahit olacak ve siz Bolşevikler de Nikola ve çocukları yerine Aleksandr'ı doğruyacaktınız. arınızın feryadına da maşaalah; Romanya prensine Rusya mahvoluyor, diye bağırmıyor da "Hristiyan mahvoluyor" diye yırtınıyor. Bu, Hıristiyanlık meselesi, sizin için adeta dünyanın da gözünü boyayan ve onu iğfal eden bir koz idi, dünya ve bilhassa Türke dost g-

rünerek ondan bu maske altında toprak kopramak isteyen bazı devletler ve hele ananavi (!) bir dost devlet mayasında (*özel maksatlar*) gizli bu çığırkanlığa kulak asıyor ve siz de bundan faydalanıyordunuz. Şimdi de komünizmi bir koz olarak kullanıyorsunuz. Fakat hamdolsun ki dünya, bunun ne olduğunu çoktan anladı.

Gospudin; koca bir tarihi işhat ederek söylüyorum ki; dün düşman idiniz. Hem de her türlü insanî faziletleri hiçe sayarak ve dünyanın da vicdanını ve insanî duygularını fesata uğratarak Türk'e saldıran bir düşman...

BUGÜN NESİNİZ?..

Bugün de düşmansınız. Hem de düne nazaran sadece Türkiye değil... Bütün dünyaya ve insanlığa da düşman...

Alman tilkisi ile kurnazca bir pazarlığa giriştiniz. Onu da bu pazarlıkta kafese koyduğunuzu zannediyordunuz. Sizin ne olduğunuzu, ne yapmak istediğinizi iyice kavramış olan Alman tilkisi; sizi Almanya ve dünya için kazmak istediğiniz çukura haklı olarak yuvarladı. Sizi bu çukurdan; Birleşik Amerika ile İngiltere'nin akıllara durgunluk verici rakamlarında ifadesini bulan yardımı ve Türkiye'nin tarafsızlığı kurtardı. Amerika ve İngiltere size inandılar. Ve sizi uslanmış, akıllanmış dünya milletleriyle işbirliği zihniyetine sahip olduğunuz zanniyle size destek oldular. Yalta'da Postdam'da.. karşılıklı olarak konuştular. Fakat siz, bir defa köprüden geçtiniz ya... artık gemi azıya aldınız.

Türkiye'ye dünyaya da insanlığın uğruna kan döktüğü dostluk, sulh ve sükûn yerine fesad, kan, ölüm saçma gayretine düştünüz...

Sizi bu yoldan döndürmek elbet bir gün mümkün olacak, 40–50 milyon Rusun geriye kalan ve Rusya milletleri denilen 150–160 milyon insanı ezmesi sona erecek ve dünyada barış ve sükuna kavuşacaktır. siz kimseye dost olamazsınız: Örnek mi istiyorsun: İşte Polonya, Baltık Milletleri, Romanya, Çekya, Macaristan... sömürün bu zavallıları Gospudin sömürün... Bu yağmanın da elbet sonu gelecek... İşte bugün böylesiniz Gospudin...

YA YARIN?..

Yarın ne olabilirsiniz? Şüphesiz ki yine düşman... İnsanlığın ve Türkün bir numaralı düşmanı....

Fakat, Gospudin bu da sökmeyecek... Bugün 24 milyon Türk bir kalp, bir vicdan ve bir iman kitlesidir. İnsanlık bizimle beraberdir. Hür milletler, arasında Türkiye, lâıyk olduğu dost mevkiini almıştır. Ve asıl seni çıldırtan budur. Onun için Amerikalı efendileri diye sana senin ne olduğunu haykırınlara kölelik izafe etmeye cüret ediyorsun. Gospudin; Türk medenidir. Türk askeri, eskiden çok eskiden olduğu gibi yine bugün de ve yarında daha çok medenî ve daha çok efendidir. General Ridgway'ın “Türk askerlerinin kültür seviyeleri düşük olduğu için batının ideallerini müdafaaya en uygun” saydığını bir İtalyan gazetesinin mensuplarını iftira ederek veya rengine uygun o gazetesinin şirretliğini şahit tutarak yazıyorsun. Bütün bunlar NATO'nun en güzide askerlerine karşı duyduğun hased-in ifadesidir.

Türk kültürü, Türk iktisadi ve malî seviyesi, Türkün her şeyi gittikçe yükseliyor. Birleşmiş Milletler ve NATO içinde de tesanüt ve kuvvet gittikçe artıyor. Yarınlara güven ve imarla bakan NATO'nun bütün üyeleri arasında Türk askerinin de

değeri iyice anlaşılmış; ve böylece Kervan yürüyor. Yarınlarn mes'ud ufukları Allah'a inanan ve güvenen hür milletlere ve efendi Türkiye'ye kollarını açmış bulunuyor. Kervan yürüyor, yürüyecek ve bunu hiçbir kuvvet durduramayacaktır. Bunu böyle bil dostum Gospudin, işte bu kadar.